

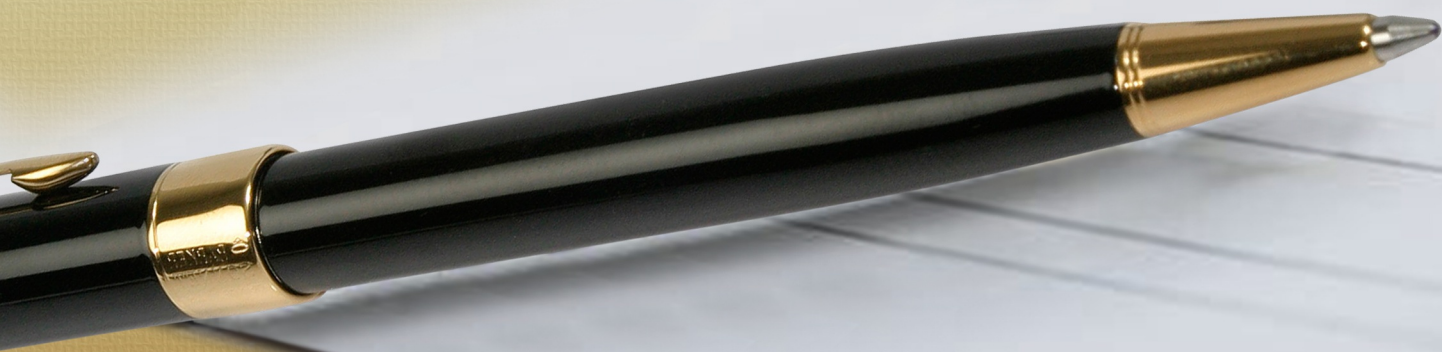
Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління

Кафедра фінансів та банківської справи

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

*Збірник наукових праць
молодих вчених та
студентів*

Том 2

2014 рік

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів та банківської справи

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів

Том 2

Рекомендовано до опублікування рішенням Вченої Ради факультету економіки і управління
Хмельницького національного університету
протокол № 3 від 26.11.2014

Рекомендовано до опублікування рішенням кафедри фінансів та банківської справи
Хмельницького національного університету
протокол № 4 від 24.11.2014

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова редколегії: Хрущ Н. А. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та банківської справи
Члени редколегії: Квасницька Р. С. – к.е.н., доцент, професор кафедри фінансів та банківської справи
Форкун І. В. – к.т.н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи
Ларіонова К. Л. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи
Іжевський П. Г. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи
Ксьондз С. М. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи
Матвійчук Л. О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи
Доценко І. О. – к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Кошонько О. В. – к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Стеценко Н. А. – к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Безвух С. В. – к.е.н., старший викладач кафедри фінансів та банківської справи
Кудельський В. Е. – к.е.н., старший викладач кафедри фінансів та банківської справи
Технічний секретар редколегії: Антонюк Павло Петрович – старший викладач кафедри фінансів та банківської справи.

**Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика
: Збірник наукових праць молодих вчених та студентів. Том 2 / ред. кол. :
Н. А. Хрущ, К. Л. Ларіонова, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та інші (відп. ред.
Н. А. Хрущ). – Хмельницький : ХНУ, 2014. – 246 с.**

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів підготовлено за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених та студентів «Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика», яка проводилася 20 листопада 2014 р. на базі Хмельницького національного університету.

У збірнику подано статті, що відбивають результати наукових досліджень молодих науковців, магістрантів та студентів за напрямками: страховий ринок України в глобальному страховому просторі, підходи до управління фінансами суб'єктів господарювання в ринкових умовах, підходи до управління діяльністю суб'єктів кредитного ринку держави, соціально-економічні аспекти розвитку бюджетної та податкової системи держави.

Автори погоджуються з правом розміщення статей у збірнику наукових праць молодих вчених та студентів в електронному вигляді на офіційному сайті кафедри фінансів та банківської справи Хмельницького національного університету та форумі конференції, за адресами: <http://www.fbs.km.ua> та <http://innet-forum.fbs.km.ua>.

**СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ
СТРАХОВОМУ ПРОСТОРИ**

СЛАВІТИЧ М. В., ГУПАЛО О. Г.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ 13

ТУЗ О. О., ХРУЩ Н. А.

ПРИБУТОК СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ: СУТНІСТЬ, РОЛЬ ТА ПРОБЛЕМИ
ФОРМУВАННЯ 15

ВЛАСЮК О. М., АНТОНЮК П. П.

ОСОБЛИВОСТІ АВІАЦІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ 17

МИРОНЮК В. Г., ЮРЧЕНКО Г. Г., БРИТАНСЬКА Н. Н.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ 19

СОВЯК І. Е., МИХАЙЛОВСЬКА І. М.

СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ФУТБОЛІСТІВ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ 22

ЧУБА О. В., ОСАДЧУК Ю. М.

СТРАХОВИЙ РИНОК В УКРАЇНІ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В СВІТОВІЙ СИСТЕМІ 24

КОРЧИНСЬКА О. С., АНТОНЮК П. П.

СТРАХУВАННЯ ВРОЖАЮ ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН:
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 26

ЗАДВОРНА Л. А., ПЕНКАЛЬ Н. А.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ 28

МОНАСТИРСЬКА Н. Я., МИХАЙЛОВСЬКА І. М.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОСМІЧНОГО СТРАХУВАННЯ 30

КАЗОРА В. О., МАТВІЙЧУК Л. О.

ПЕРЕСТРАХУВАННЯ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ 31

ХМЕЛЬНИЦЬКА В. Ю., АНТОНЮК П. П.

РИНОК АВТОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ 34

РАЧОК І. В., ПЕНКАЛЬ Н. А.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ
СПОРТСМЕНІВ 37

**ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ В РИНКОВИХ УМОВАХ**

ПАРАСКА С. Г.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИБОРУ ІННОВАЦІЙНОЇ
СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА 39

ЧУНЯК О. В.

ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА: ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ 41

ТКАЧ К. І.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ПІДПРИЄМСТВА 44

ХРУЦЬ В. О.

ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ МЕХАНІЗМУ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ 46

ПОПЕРЕЧНИЙ Р. С., КВАСНИЦЬКА Р. С.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ДИВІДЕНДНОЇ ПОЛІТИКИ
АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ 49

ГОЛУБ Н. П., ГУДЗЬ Т. П.

СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЇ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ЇЇ МІСЦЕ У СТРАТЕГІЧНОМУ
НАБОРІ ПІДПРИЄМСТВА 51

ШТУРБА О. А., КОРПАН О. С.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНОЇ
ЗАЛИ 53

КОЗІЙЧУК О. В., БОГАЦЬКА Н. М.

ВПЛИВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА 56

КОНДРАТЮК В. А., ХРУЩ Н. А. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ	58
СТЕПАНИШЕНА А. П., ДОЦЕНКО І. О. СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	61
КУЗЬМЕНКО Т. О., КОРПАН О. С. ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ РИЗИКІВ НА КОМЕРЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ	64
ПОГОРЕЛЕЦ В. В., ІОНЕНКО Г. В. ФАКТОРИНГОВІ ОПЕРАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА	65
РАДЗІЄВСЬКА Т. В., КВАСНИЦЬКА Р. С. ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	68
ЗОТЬКО Ю. Ю., БОГАЦЬКА Н. М. АНАЛІЗ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	70
ОСТАПЧУК О. С., КОРПАН О. С. МІСЦЕ ТА РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОГО ПЛАНУВАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	72
ЧОРНА О. С., КОРНЕВА Н. О. ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «САНАЦІЯ» ТА ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ	74
ДОЦЕНКО В. В., ХРУЩ Н. А. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ПОНЯТТЯ «РИЗИК» В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	76
ГОРЯЧОВА І. В., ІЖЕВСЬКИЙ П. Г. ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ ТА ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЇХ НЕОБХІДНОГО ОБСЯГУ	79
ЛЕВКОВИЧ О. М., КОРПАН О. С. СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ ПІДПРИЄМСТВА	81

ВАСИЛЕНКО М. Ю., ГУДЗЬ Т. П. ШЛЯХИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ	83
ХМАРА Г. В., КСЬОНДЗ С. М. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ	86
ЯЩИШЕНА Я. О., КОРПАН О. С. ОРГАНІЗАЦІЯ КОМЕРЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПРОДАЖУ ПРОДУКЦІЇ В ТОРГОВО-ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	89
СКРИПНИК А. О., ДОЦЕНКО І. О. СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	90
ОЛЕКСІЙКО О. В., ГУЛЬКО Л. Г. КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ЙОГО ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ	92
ЩУР Р. С., КОРПАН О. С. СИСТЕМА МАРКЕТИНГОВОГО УПРАВЛІННЯ АВТОЗАПРАВНИМ КОМПЛЕКСОМ	94
РОМАНОВСЬКА В. М., СОКОЛЮК Г. О. ВПЛИВ ПРАВОВОЇ БАЗИ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ НА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ	95
РИБАЛКІНА О. В., ПРИСТУПА Л. А. ОПТИМІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ СПРОЩЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ	98
МАРТИНЮК Р. І., ГРИГОРУК П. М. ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	100
БУРНОСОВА А. М., КОРПАН О. С. ЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ТОВАРУ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ	103

НІКІТЮК С. А., ДОНЧЕНКО Т. В. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ БАНКРУТСТВА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ	105
ТІТОВ Д. Є., КУДЕЛЬСКИЙ В. Е. РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	108
ГРИГОРЧУК А. А., КСЬОНДЗ С. М. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ	110
ПИЛИПЧУК В. О., ТКАЧЕНКО І. С. ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	113
Підходи до управління діяльністю суб'єктів кредитного ринку держави	
КОМЛАЧ Р. В., ЄГОРИЧЕВА С. Б. ОСОБЛИВОСТІ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	116
РАДЗІЄВСЬКА Т. В., МИХАЙЛОВСЬКА І. М. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ	118
ПОБЕРЕЖНА О. О., БЕЗВУХ С. В. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	121
НАЕЛЬТОК М. Ю., ЛАРІОНОВА К. Л. СПІВПРАЦЯ МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ І УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ	123
ОХОТНІК А. В., ГРИГОРУК П. М. ОРГАНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	125

ШТОГРИН І. М., СТОПЧАК А. Ю. СКЛАД, СТРУКТУРА ТА СУЧАСНИЙ СТАН АКТИВІВ ІСІ УКРАЇНИ	128
БАГРІЙ О. В., КОШОНЬКО О. В. ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КАРТКОВИХ ПЛАТІЖНИХ ІНСТРУМЕНТІВ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	131
РАДЗІЄВСЬКА Т. В., ОЛІЙНИК А. В. НАПРЯМИ ЕФЕКТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ	133
КАВЕЦЬКА Ю. Ю., ГУЛЬКО Л. Г. ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	135
ПАСКА Н. В., ЛАРІОНОВА К. Л. БАНКРУТСТВО БАНКІВ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА СПОСОБИ ЗАПОБІГАННЯ	137
ЗАГУРОВСЬКИЙ В. П., ДОНЧЕНКО Т. В. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ	140
ШТОГРИН І. М., ОЛІЙНИК А. В. РИЗИК ЛІКВІДНОСТІ: ПРОБЛЕМА ОПТИМІЗАЦІЇ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	143
ІВАНОВА О. В., ЛІЩИНСЬКА Л. Б. СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	146
ЗАХОДА В. В., ПЕНКАЛЬ Н. А. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КЛІЄНТСЬКОЇ БАЗИ БАНКУ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН	148
ГРАБОВСЬКА А. О., ОЛІЙНИК А. В. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ВИМОГ БАЗЕЛЬ ІІІ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	150
ШТОГРИН І. М., КВАСНИЦЬКА Р. С. ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА РОЗВИТОК БАНКІВ УКРАЇНИ	152

ГРИНЬ С. С., ГУЛЬКО Л. Г. ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	154
ФУТОРНИЙ П. В., КРУПА О. В. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЩОДО СТАНУ РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ	157
ВОЛОВНИК І. В., ЛАРІОНОВА К. Л. ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗОЛОВОВАЛЮТНИХ РЕЗЕРВІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	159
НІКІТЮК С. А., ПРИСТУПА Л. А. СУЧАСНИЙ СТАН МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ	162
ПОПЕРЕЧНИЙ Р. С., МАТВІЙЧУК Л. О. ОПЕРАЦІЇ НА МІЖБАНКІВСЬКОМУ РИНКУ КРЕДИТУВАННЯ ТА ЇХ ДІЄВІСТЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ	165
ЛЕБІДЬ А. М., ДІДИК С. М. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ АСОЦІАЦІЇ З ЄС	167
ГРЕХ В. В., АНТОНЮК О. І. ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	169
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ ТА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ	
ПИЛИПЕНКО І. В., ЄГОРИЧЕВА С. Б. СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В УКРАЇНІ	173
МЕЛІХОВА М. І., ІОНЕНКО Г. В. ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТОМ В УКРАЇНІ	175
ТЕЛЕГІНА В. О., БРИТАНСЬКА Н. Н. ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	178

ГОЛИК Т. М., ФОРКУН І. В.

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ
З ВРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ 180

КАТАНАХА А. М., МИХАЛЬЧИК Л. Ю.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 183

СТАРИГІНА Т. Ю., ІОНЕНКО Г. В.

ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ ОПТИМАЛЬНОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ 185

АЛЕКСЕЄВА С. О., КОШОНЬКО О. В.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАРПЛАТНИХ ПОДАТКІВ
В УКРАЇНІ У 2014-2015 РОКАХ 188

ЛАГДАН А. В., БРИТАНСЬКА Н. Н.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ 190

ЖУК А. С., ІОНЕНКО Г. В.

РОЛЬ ПОДАТКОВИХ ПЛАТЕЖІВ У ФОРМУВАННІ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ 192

ПЛИС І. С., ПЕТРЕНКО Л. А., НІКІТІШИН А. О.

ВРЕГУЛЮВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ВІДШКОДУВАННЯ ПОДАТКУ
НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ 195

СЕРЕБРІЙ Я. В., МИХАЛЬЧИК С. О.

ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ
ТА ЕКОНОМІЧНИХ ЗРУШЕНЬ 2014 РОКУ 197

КОЗАКОВА В. С., ІОНЕНКО Г. В.

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 199

НАГІРНИЙ В. С., БРИТАНСЬКА Н. Н.

ОСОБЛИВОСТІ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ
ДЕРЖАВИ 201

ГЕЛИК М. М., ІЖЕВСЬКИЙ П. Г.

СВІТОВА ФІНАНСОВА СИСТЕМА: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА
ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ 205

ГРЕБЕНЮК А. Р., ІОНЕНКО Г. В. ПРОБЛЕМИ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	207
ШУХАЛОВА І. О., СОКОЛЮК Г. О. ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ СВІТОВИМ БАНКОМ В УКРАЇНІ	210
НІКІТЮК С. А., ПЕТРИШИНА О. В. СУТНІСТЬ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ФІСКАЛЬНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-РЕГУЛЮЮЧИЙ ФАКТОР	212
САИДОВА В. С., ІОНЕНКО Г. В. РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	215
ЗАВЕРЕЙ О. І., ІЖЕВСЬКИЙ П. Г. НЕПРЯМЕ ОПОДАТКУВАННЯ В СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ	217
СІКОРСЬКА Ю. В., ФОРКУН І. В. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ФІНАНСОВА БАЗА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	219
ШТОГРИН І. М., КРУПА О. В. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВЕРТИКАЛЬНОГО ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	222
ЄМШЕНЕЦЬКА Є. Ю., ІОНЕНКО Г. В. ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДАННЯ ПОДАТКІВ В СУСПІЛЬСТВІ	224
КАЗОРА В. О., СТЕЦЕНКО Н. А. ОЦІНКА НАДХОДЖЕНЬ ДО МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ МІСТА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ЗА 2011-2013 РОКИ	227
НОСКОВСЬКА А. Б., ПИЛИПИШИНА І. І., БРИТАНСЬКА Н. Н. НЕДОЛІКИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ	229
МАШТАЛЕР Ю. В., ПЕТРИШИНА О. В. АНАЛІЗ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ	231

ЛУЖЕНЕЦЬКА А. В., ПРОКОПЕЦЬ М. Б., НІКІТІШИН А. О. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ	233
ЧИМИРИС В. С., ІОНЕНКО Г. В. ПОДАТКОВЕ КОРЕГУВАННЯ ВПЛИВУ НЕГАТИВНИХ ЗОВНІШНІХ ЕФЕКТІВ	235
ГРИГОРАШ О. О., СТЕЦЕНКО Н. А. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	238
БАКУН В. В., ОХРИМЕНКО Ю. Б., БРИТАНСЬКА Н. Н. БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: РОЗВИТОК ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	240
БЛИНДА А. М., СОКОЛЮК Г. О. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄБРР	242

**СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ
СТРАХОВОМУ ПРОСТОРІ**

Славітич М. В., Гупало О. Г.

Львівська державна фінансова академія, м. Львів

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. На сьогодні в Україні діє недосконала система медичного забезпечення, що перебуває в кризовому становищі. Державний бюджет, з якого в даний час фінансується медицина, неспроможний покрити навіть половину її потреб, що призводить до низького рівня медичної допомоги населенню. Медичне державне страхування може стати основним джерелом відшкодування витрат системі медичного забезпечення. Зараз розвиток системи охорони здоров'я в Україні відбувається в умовах внутрішніх суперечностей соціально-економічного розвитку держави. Галузь потерпає від непослідовної соціально-економічної політики, нерівних умов для ведення медичної практики різними суб'єктами господарювання та несприятливого інвестиційного клімату в галузі охорони здоров'я.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Медичне страхування ознаменоване цілою низкою досліджень та публікацій. А саме, це праці таких фахівців як, І. Поляков, С. Уваров, В.Лехан, В.Войцехівський, В. Рудень, Н. Буркат, С. Загаєвський, М. Клімов, Н.Андріїшина, Е. Писанець, Є.Поліщук, М. Мних, Т. Яковлева, О. Білик та інших вчених, якими розглянуто необхідність та особливості медичного страхування в Україні, а також проблеми та можливі шляхи їх вирішення. Основними аргументами, які вони висувують щодо впровадження обов'язкового медичного страхування є: відхід від залишкового принципу фінансування охорони здоров'я, підвищення конкуренції на ринку, покращення якості медичних послуг. Опоненти цих науковців вважають, що кризові явища в економіці минулих років та майбутня кон'юнктура ринку не дадуть змогу сформувати страхові фонди для забезпечення всіх нагальних потреб населення України [2].

Необхідним вважається проведення ряду заходів організаційного характеру, у тому числі, прийняття нормативно-правових актів, які б забезпечили вирішення таких важливих проблем як:

- створення умов розвитку добровільного медичного страхування в якості ефективного доповнення до обов'язкового соціального медичного страхування.
- законодавче врегулювання питання щодо можливості юридичними особами (роботодавцями) включення витрат на сплату страхових платежів за договорами добровільного медичного страхування своїх працівників до складу собівартості продукції.
- підвищення надійності страхових організацій, що працюватимуть у системі добровільного медичного страхування (встановити вимоги).
- забезпечення контролю за використанням єдиних стандартів усіма медичними установами, що працюють у системі добровільного медичного страхування, незалежно від їхньої відомчої підпорядкованості та організаційно-правової форми [3].

Метою даної статті є створення для громадян України умов для реалізації їх прав на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування у найближчій перспективі.

Виклад основного матеріалу. Медичне страхування (Medical Insurance) – це форма особового страхування, що гарантує громадянам отримання медичної допомоги при настанні страхової події за рахунок нагромаджених страхових фондів.

Медичне страхування є одним із видів особистого страхування, що здійснюється на випадок втрати здоров'я людини та забезпечує одержання медичної допомоги за рахунок накопичених коштів, а також фінансування профілактичних медичних заходів у разі настання страхового випадку [5].

Основною проблемою у розвитку медичного страхування в Україні, з однієї сторони, є питання управління медичною галуззю, а з іншої – фінансове забезпечення страхової медицини. Саме це питання пов'язане з управлінням фінансовими ресурсами, які плануються на утримання охорони здоров'я в бюджетах. Медичне страхування поділяється за формами на обов'язкове медичне страхування (ОМС) та добровільне медичне страхування (ДМС).

В Україні на теперішній час існує система добровільного медичного страхування. Що стосується обов'язкового медичного страхування, то в країні практично відсутній механізм його

здійснення, який передбачено законодавством України, але поки що не розроблене відповідне нормативне забезпечення для його впровадження.

В даний час на ринку ДМС працюють близько 30 страхових компаній, середній рівень виплат становить більше 60% страхових компаній, що мають різні можливості, досвід і авторитет [3].

Програми, які пропонують страхові компанії з ДМС, можна поділити на чотири основні категорії:

- поліклінічне обслуговування, у тому числі аптечне;
- стаціонарне обслуговування;
- послуги невідкладної швидкої медичної допомоги;
- стоматологія.

Незважаючи на те, що медичне страхування вже перестало бути ексклюзивною послугою, поліси ДМС, як і раніше, залишаються досить дорогим задоволенням.

Проте значного поширення на вітчизняному страховому ринку воно ще не набуло, що підтверджує вітчизняна статистика, згідно якої частка послуги добровільного медичного страхування у загальному об'ємі страхового ринку складає лише 2,6%, при загальній кількості застрахованих даним видом страхування у 2% від загальної кількості населення, в т.ч. індивідуальних страхувальників – менше 1%. Хоча, останнім часом – в умовах кризового розвитку української економіки – на вітчизняному страховому ринку добровільне медичне страхування поступово завойовує свої позиції, поступаючись за темпами зростання хіба що автомобільному страхуванню.

Проте якість цих послуг далеко не завжди виправдовує надії. Наприклад, труднощі можуть виникнути, коли вам нагально потрібно купити ліки і ви розраховуєте на відшкодування їхньої вартості від страхової компанії. Внутрішні неузгодженості та відсутність договорів між страховими компаніями, лікарнями та аптеками не повинна впливати на інтереси споживачів страхових та медичних послуг.

Проект закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» можна віднести до основних законодавчих актів, що створюють основу для розвитку охорони здоров'я; його введення справлятиме значний вплив на добробут населення і громадське здоров'я.

Із запровадженням медичного страхування в нашій країні пов'язано надто багато сподівань, тому проект цього закону викликає багато суперечок серед фахівців та медичної громадськості.

Невирішеними питаннями, що дискутуються в науковому середовищі стосовно обов'язкового медичного страхування є наступні:

- медичне страхування як шлях до забезпечення передусім доступності медичної допомоги громадянам незалежно від їх матеріального статусу;
- медичне страхування як державна гарантія;
- різноманітні джерела фінансування медицини, що дасть змогу медичним працівникам отримувати заробітну плату не лише із державного бюджету, а й за рахунок виплат по обов'язковому медичному страхуванню;
- характер та форма участі страхових компаній у системі обов'язкового медичного страхування;
- роль держави у функціонуванні всієї системи медичного страхування в Україні тощо [4].

Висновки. Шляхи вдосконалення системи надання та фінансування медичних послуг можна окреслити таким чином:

- персоніфікований облік передбачає виділення державних коштів, які будуть витрачені для розрахунку на душу населення згідно принципу фінансування програми державних гарантій;
- поява і розширення платоспроможного попиту на добровільне медичне страхування у середнього класу великих міст у міру стабілізації економіки України. Ширше залучення його в сферу добровільного медичного страхування;
- законодавче врегулювання питання про можливість віднесення витрат на медичне страхування працівників до валових витрат;
- розширення маркетингової діяльності у сфері добровільного медичного страхування;
- розмежування верств населення відповідно до середнього рівня заробітної плати з метою надання безкоштовних медичних послуг лише конкретним категоріям громадян (пенсіонери, діти, інваліди тощо) та громадянам з низьким рівнем доходів.

Література

1. Білик О. І. Медичне страхування у фінансовому забезпеченні системи охорони здоров'я в Україні / О. І. Білик// Національний університет «Львівська політехніка». – 2012. – №739. – С.195-201.
  2. Карпишин Н. І. Обов'язкове медичне страхування в Україні: проблеми та перспективи / Н. І. Карпишин // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. Праць у 4-х томах. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ. – 2010. – Т. 1, вип. 190. – 302 с.
  3. Мних М.В. Медичне страхування та необхідність його запровадження в Україні / М. В. Мних// Економіка та держава. – 2009. – №2. – С.40-41.
  4. Яковлева Т. Соціально-правові передумови запровадження обов'язкового медичного страхування / Т. Яковлева// Підприємництво, господарство і право. – 2008. – №11. – С. 71-74.
  5. Проблеми та перспективи впровадження медичного страхування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2905>.
-

Туз О. О., Хрущ Н. А.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ПРИБУТОК СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ: СУТНІСТЬ, РОЛЬ ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ

Актуальність дослідження. Проблема формування прибутку страхових компаній, як кінцевого позитивного фінансового результату їх діяльності, виходить на перший план і набуває особливої актуальності не лише для кожного конкретного суб'єкта господарювання, а й для всієї держави в цілому. Саме тому важливим питанням сьогодення є осмислення суті, ролі та проблем формування прибутку страхових компаній.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методичні основи формування та розподілу прибутку страхових компаній розглядалися у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких варто виділити А. Василенка, В. Тринчук, Т. Греджеву, С. Ефімова, Л. Орленюк-Малицьку, Р. Островерху, В. Райхера, В. Семененка, К. Турбіну, А. Щетиніна. В той же час, питання сутності, ролі та формування прибутку страхових компаній набувають особливої актуальності в період нестабільної економічної ситуації в країні, а, отже, потребують подальших наукових досліджень.

Метою дослідження є визначення сутності, ролі та проблем формування прибутку страхових компаній в сучасних умовах нестабільного вітчизняного економічного середовища.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах господарювання головною рушійною силою ринкової економіки, основним мотивуючим фактором діяльності усіх суб'єктів господарювання є одержання максимальної суми прибутку.

У фаховій економічній літературі прибуток розглядається як:

- винагорода власника підприємства за надані ним фактори виробництва, тобто прибуток – це дохід від факторів виробництва;
- винагорода за ризиковану підприємницьку діяльність і технічні удосконалення;
- монопольний дохід, породжений монопольним становищем товаровиробника;
- винагорода за ризик, невизначеність. Рівень прибутку на капітал тим вищий, чим більший ризик його застосування [7, с. 221].

Варто відзначити, що вченими розмежовуються поняття бухгалтерського і економічного прибутку. Так, К. Р. Макконел і С. Л. Брю відзначають, що бухгалтерський прибуток – це загальний дохід фірми за відрахуванням зовнішніх витрат, а економічний прибуток – це загальний дохід за відрахуванням всіх (внутрішніх і зовнішніх) витрат [3]. Тобто, для економіста прибуток означає сукупну виручку за відрахуванням всіх витрат, як минулих, так і виплат на інвестиції власників. Ідея ж прибутку в бухгалтерському обліку пов'язана тільки з отриманим результатом.

В той же час варто відзначити, що прибуток страхової компанії має свої особливості, обумовлені специфікою його формування в умовах надання страхових послуг.

Специфіка страхової діяльності полягає в тому, що спочатку страховик акумулює кошти у вигляді страхових премій, а вже потім несе витрати, пов'язані з компенсацією збитків за укладеними

угодами. Вказана особливість дозволяє страховим компаніям накопичувати значні фінансові ресурси, які можуть використовуватися, в тому числі, і для інвестування.

Основним джерелом отримання прибутку для страхових компаній у країнах з розвинутим ринком фінансових послуг і рівнем страхової культури є інвестиційна діяльність, за рахунок якої фінансуються страхові операції, підготовка кадрів, розробляються нові продукти тощо. В Україні ж прибуток формується переважно шляхом збору страхових премій [1, с. 17].

Саме специфіка страхової діяльності породжує існування різних підходів до трактування суті прибутку страховика. Так, В. К. Райхер у своїх дослідженнях зазначає, що прибуток страхової компанії складається з двох частин: доходів від страхових операцій та відсотків на капітал [6]. Тобто, автор таким чином підкреслює можливість отримання страховими компаніями доходу від операцій інвестування.

На думку Л. А. Орланицької прибуток страхової компанії є сукупним результатом її страхової та інвестиційної діяльності, складною величиною, кожен з елементів якої має власну динаміку [4].

С. Л. Ефімов стверджує, що прибуток страхової компанії являє собою різницю між ціною на страхову послугу (тарифом) і собівартістю її надання [9]. Однак, ми вважаємо, що дане визначення є неповним, оскільки не враховує те, що страхові компанії здійснюють не лише страхову, а й інші види діяльності.

К. Е. Турбіна стверджує, що враховуючи специфіку діяльності страхової компанії, прибуток формується за рахунок перерозподілу коштів страхувальників [8].

Т. В. Греджева у своїх дослідженнях прибуток від страхової діяльності визначає як різницю між доходами та витратами від надання страхових послуг [2].

Таким чином, на основі проведеного дослідження варто зазначити, що прибуток страховика є складним та багатоаспектним поняттям

Основним джерелом доходів страховика від основної діяльності є зароблені страхові премії. За економічним змістом поняття «страхові премії» вважається аналогічним поняттю «виручка від реалізації», тобто є результатом надання (реалізації) страхових послуг. Такі кошти вважаються «заробленими» лише після закінчення дії договору страхування, якщо за цей період не відбувся страховий випадок.

Зважаючи на специфіку страхової діяльності, прибуток страховика складається з:

- прибутку від страхової діяльності;
- прибутку від інвестиційної діяльності;
- прибутку від фінансової діяльності.

Прибуток страхової компанії від інвестиційної діяльності – це кінцевий позитивний результат від інвестиційних операцій. Інвестиційна діяльність страхових компаній важлива не лише для їх власного функціонування і розвитку, але і для розвитку окремих секторів економіки в цілому. Зокрема, інвестиційна діяльність страхових компаній забезпечує надходження коштів у реальний сектор економіки.

В той же час, можемо відмітити, що в Україні суттєво зміщені пріоритети страхових компаній щодо їх інвестиційної діяльності. Зокрема, страхові компанії вкладають вільні кошти, переважно, у цінні папери та нерухоме майно, тобто у сфери з високою прибутковістю і низьким ризиком. Однак, така діяльність не сприяє ні розвитку промислового сектору, ні притоку інвестиційних коштів в економіку країни.

Прибуток страхової компанії від фінансової діяльності – це кінцевий позитивний результат від фінансових операцій. Фінансові операції страхових компаній сприяють розвитку операційної діяльності та розширенню спектра послуг банківської системи, особливо пов'язаних із цінними паперами.

Висновки. Отже, основною метою діяльності страхових компаній, як і інших суб'єктів господарювання, є отримання прибутку. Прибуток страхової компанії – це кінцевий позитивний фінансовий результат її діяльності і, зокрема, страхових, інвестиційних та фінансових операцій. Проблеми формування прибутку страхових компаній обумовлюються специфікою їх діяльності і, зокрема, відтермінуванням у часі надходження страхових премій і здійснення страхових виплат.

Література

1. Василенко А. Інвестиційна діяльність страхових компаній України: стратегія та пріоритети / А. Василенко, В. Тринчук // Страхова справа. – 2006. – № 3(23). – С. 15-19.
  2. Греджева Т. В. Формування фінансового результату від страхової діяльності / Т. В. Греджева // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 1 (25). – С. 85-88.
  3. Кучер Л. Ю. Науково-теоретичні основи формування прибутку в підприємствах / Л. Ю. Кучер // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2010. – № 1. – С. 82-89.
  4. Орленюк-Малицкая Л. А. Платежеспособность страховой организации. – М.: Изд. Центр СО «АНКИЛ». – С. 98-105.
  5. Островерха Р. Е. Прибуток страхових компаній та порядок його формування / Р. Е. Островерха // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 384-393.
  6. Райхер В. К. Общественно-исторические типы страхования. – М.: ЮКИС, 1992. – 284 с
  7. Семененко В. М. Економічна теорія. Політекономія. Навчальний пос. / В. М. Семененко, Д. І. Коваленко, В. В. Бугас, О. В. Семененко / За заг. ред. В. М. Семененка та Д. І. Коваленка. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.
  8. Турбина К. Е. Тенденции развития мирового рынка страхования / К. Е. Турбина. – М.: Анкил, 2000. – 320 с.
  9. Эфимов С. Л. Деловая практика страхового агента и брокера. – М.: Страховой полис, ЮНИТИ, 1996. – С. 230-236.
-

Власюк О. М., Антонюк П. П.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ АВІАЦІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Авіаційна галузь в Україні з кожним роком розвивається та удосконалюється, в зв'язку з цим попит на користування авіаційним транспортом зростає. Даний вид страхування набуває широкого розвитку та є невід'ємною частиною страхового ринку. Авіаційна галузь держави належить до стратегічної і відіграє значну роль у розвитку економіки країни.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Питаннями авіаційного страхування займалися наступні науковці: В. Базилевич, В. Бігдаш, А. Волошинюк, Т. Говорушко, С. Демінський, А. Залетов, А. Морозова, С. Осадець, В. Плиса, А. Соловей, Т. Яворська.

Мета статті полягає у визначенні особливостей авіаційного страхування в Україні та запропонованні перспектив розвитку даної сфери страхового ринку.

Виклад основного матеріалу. Повітряний транспорт вважається одним з небезпечних видів транспорту. Прагнення до швидкісного руху між містами, країнами й, навіть, континентами зумовлює істотні загрози для особистих та майнових інтересів усіх учасників авіаційного сполучення.

Страхування у авіаційній галузі виникло ще на початку 20 століття, коли тільки розпочалася ера авіації. З розвитком цивільної авіації, зі збільшенням кількості літальних апаратів та обсягів перевезення пасажирів та вантажоперевезень, а також підвищений ризик авіаційної галузі авіаційне страхування набуває все більшої актуальності. Авіаційне страхування в Україні є обов'язковим, тому обов'язкове авіаційне страхування цивільної авіації здійснюється на підставі постанови Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації” від 12 жовтня 2002 р. № 1535 [1].

Асортимент страхових послуг у сфері обов'язкового авіаційного страхування передбачає [4]:

- страхування відповідальності повітряного перевізника за шкоду, заподіяну пасажиром, багажу, пошти й вантажу;
- страхування відповідальності експлуатанта повітряного судна за шкоду, заподіяну третім особам;
- страхування членів екіпажу повітряного судна та іншого авіаційного персоналу;
- страхування повітряних суден;

– страхування працівників замовника авіаційних робіт, осіб, пов'язаних із забезпеченням технологічного процесу під час виконання авіаційних робіт.

Отже, страхування відповідальності повітряного перевізника за шкоду, заподіяну пасажиром, багажу, пошти й вантажу спрямоване на захист широкого кола майнових інтересів страхувальників, щодо страхування їх відповідальності за шкоду, заподіяну пасажиром та матеріальним цінностям, які перевозяться авіаційним транспортом.

Страховальником є повітряний перевізник, який має право здійснювати пасажирські та вантажні перевезення. Страховими випадками вважаються: подія, внаслідок якої настає відповідальність страхувальника за шкоду, заподіяну життю й здоров'ю пасажирів; подія, внаслідок якої настає відповідальність страхувальника за шкоду (втрату, пошкодження й зіпсуття), заподіяну багажу, пошти й вантажу.

Сутністю даного виду страхової послуги є те, що ймовірність заподіяння шкоди особистим та майновим інтересам третіх осіб (вигодонабувачів) досить висока. Цим пояснюється необхідність законодавчого регулювання величини страхової суми (ліміту відповідальності страховика) за договорами страхування.

Страхування відповідальності експлуатанта повітряного судна за шкоду, заподіяну третім особам спрямований на захист третіх осіб, які користуються послугами авіаційного транспорту.

Третіми особами вважаються фізичні та юридичні особи (їх майно), які не пов'язані зі страхувальником договірними зобов'язаннями (у т.ч. договором на перевезення), та які не є працівниками страхувальника або не діють за його дорученням.

Страховим випадком вважається авіаційна подія за участю повітряного судна страхувальника, внаслідок якої настає його цивільна відповідальність за шкоду, заподіяну життю й здоров'ю фізичних осіб, а також майну фізичних та юридичних осіб.

Страхування членів екіпажу повітряного судна та іншого авіаційного персоналу завжди супроводжується ймовірністю настання різноманітних ризиків для членів екіпажу. Цим пояснюється необхідність надання їм обов'язкового страхового захисту на випадок настання страхової події.

Договір обов'язкового страхування укладається на користь членів екіпажу повітряного судна та інших представників авіаційного персоналу, які відомі суб'єктам страхового договору на момент укладання договору страхування.

Страховим випадком вважається подія, внаслідок якої заподіяна шкода життю та здоров'ю членів екіпажу повітряного судна та іншого авіаційного персоналу (смерть, інвалідність та тимчасова втрата працездатності) під час виконання ними службових обов'язків (з початку передпольотної підготовки до закінчення після польотних робіт).

Міжнародна практика авіаперевезень передбачає обов'язкове страхування повітряних суден щодо диверсифікації ризиків, пов'язаних з експлуатацією повітряного транспорту [2].

Страховим випадком вважається повна загибель повітряного судна, а також пошкодження окремих його частин, систем та елементів конструкції.

Страхування працівників замовника авіаційних робіт, осіб, пов'язаних із забезпеченням технологічного процесу під час виконання авіаційних робіт розглядається як вид страхування від нещасного випадку. Об'єктом страхування якого є майнові інтереси, що не суперечать законодавству, пов'язані з життям і здоров'ям працівників замовника авіаційних робіт, осіб, пов'язаних із забезпеченням технологічного процесу під час виконання авіаційних робіт.

Страховим випадком за договором страхування вважається подія, внаслідок якої заподіяна шкода життю й здоров'ю застрахованих осіб (смерть, інвалідність та тимчасова втрата працездатності) під час виконання ними службових обов'язків щодо забезпечення технологічного процесу при виконанні авіаційних робіт.

За розмірами страхових сум авіаційні ризики є одними з найбільших з усіх видів страхування (десятки, сотні мільйонів, а іноді й мільярди доларів). Звичайно, щоб розмістити такі ризики, потрібно не лише залучати фінансові можливості національного страхового ринку, а й вдаватися до послуг міжнародного страхового ринку.

Авіаційне страхування в Україні сьогодні лише починає освоювати потенціал чи не найбільшого у Східній Європі ринку вітчизняного ринку і транзитного авіаперевезення [2]. Прогрес

подальшого розвитку даного виду страхування в Україні насамперед залежатиме від удосконалення його інфраструктури та підготовки висококваліфікованих вітчизняних кадрів.

Для подальшого розвитку і знаходження шляхів вдосконалення авіаційного страхування в Україні вважаємо за доцільне:

– залучення до роботи в страхові компанії які займаються авіаційним страхуванням насамперед висококваліфікованих спеціалістів – страхових експертів, фінансових аналітиків, брокерів, актуаріїв, бухгалтерів, економістів, юристів з глибоким знанням міжнародних законів норм і міжнародних договорів та багато інших спеціалістів страхового ринку України;

– створення єдиного державного перестраховика який матиме кваліфікований персонал та фінансову базу, що дозволить надавати страховий захист залежно від потреб кожного клієнта а також дозволить знизити ціни на послуги з авіаційного страхування;

– вивчення досвіду роботи іноземних страхових компаній та законодавства держав світу для знаходження шляхів вдосконалення авіаційного страхування в Україні.

Висновки. Авіаційний ринок України не стоїть на місці та активно розвивається. Повітряні судна щоденно піднімаються у повітря, і, відповідно до українського законодавства та міжнародних угод України, на борту кожного мають бути поліси (сертифікати) обов'язкового авіаційного страхування. До того ж, авіаційна діяльність – сфера, де надійний страховий захист відіграє одну з найважливіших ролей.

Література

1. Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації» від 12 жовтня 2002 р. № 1535 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1535-2002-%D0%BF>.

2. Офіційний портал Державної авіаційної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.avia.gov.ua/>

3. Базилевич В. Д. Страхова справа. Підручник / В. Д. Базилевич, С. С. Базилевич. – К.: Т-во «Знання», 2002.

4. Говорушко Т. А. Страхові послуги. Підручник / Т. А. Говорушко. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 283 с.

Миرونюк В. Г., Юрченко Г. Г., Британська Н. Н.
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Страхування займає центральне місце в системі господарювання країн, що базуються на ринкових засадах, забезпечуючи, з одного боку, надійний страховий захист від ризиків суб'єктів ринкових відносин, страховому захисті майнових інтересів членів суспільства та потреби економіки в інвестиційних ресурсах, з іншого. Тому страхування є основою суспільного розвитку, його збалансованості та стабільності. Воно є стратегічно важливим та перспективним сегментом економіки, що дає змогу забезпечити соціально-економічну стабільність в суспільстві, забезпечує компенсацію збитків у результаті настання несприятливих подій, знижує витратну частину бюджетів різних рівнів та є джерелом внутрішніх довгострокових інвестицій в економіку країни [2].

Актуальність обраної теми полягає в тому, що успішне функціонування учасників страхового ринку формує надійну та стабільну систему страхового захисту, забезпечуючи високий рівень економічного захисту, що в свою чергу, є передумовою зростання і стабільності економіки в цілому.

Метою статті є аналіз стану та перспектив розвитку страхового ринку України, особливостей його функціонування та реальний стан.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні питання щодо проблем формування та розвитку страхування та страхового ринку в Україні висвітлюються в працях відомих вітчизняних вчених-економістів, а саме: В. Алешіної, В. Базилевича, С. Рибальченка, Р. Арутюнян, В. Безуглої, О. Кузьменко, В. Фурмана, С. Осадця, Л. Шаповал, З. Шелудько та ін. Проте, недостатньо

розкритими залишаються питання щодо вдосконалення механізму регулювання галузі страхування та формування перспективних напрямів розвитку страхового ринку в контексті забезпечення ефективності його функціонування та конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Страховий ринок – це форма організації економічних відносин у сфері грошового обігу щодо формування та використання страхового фонду й інших фондів, а також ресурсів страховика за допомогою купівлі продажу страхових продуктів.

Головною метою розвитку страхового ринку є підвищення рівня страхового захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, зменшення витрат держави на попередження і ліквідацію наслідків стихійних лих, техногенних аварій, катастроф, формування ефективних ринкових механізмів залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку за рахунок забезпечення ефективного функціонування ринку страхових послуг з урахуванням зарубіжного досвіду, застосуванням сучасної ринкової інфраструктури та фінансових інструментів. В Україні страховий ринок має значний потенціал розвитку. Так, за експертними оцінками, сьогодні в Україні є застрахованими лише 10% ризиків, в той час як у більшості країн даний показник складає близько 90%. Частка українського страхового ринку в загальноєвропейському страховому обсязі страхових послуг складає лише 0,09%, що є досить низьким показником враховуючи факт того, що в Україні проживає близько 7% населення Європи [2].

Український страховий ринок перебуває сьогодні на порозі поступового інтегрування у світовий. Тому дуже важливо з'ясувати, яке місце посідає страховий ринок у країнах з розвинутою економікою, де страхову галузь визнано однією з найважливіших. Вона забезпечує дієву систему захисту майнових прав та інтересів усіх громадян і підприємств, підтримання соціальної стабільності суспільства, економічної безпеки держави, а також є важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки й потужним джерелом акумулювання коштів для їх подальшого довготермінового інвестування в народне господарство [4].

Сучасний страховий ринок в Україні формується в умовах поступового підвищення макроекономічних показників, що створює передумови розвитку страхового ринку. За роки незалежності створено законодавчу та нормативну базу страхування, що дало змогу будувати страховий ринок на засадах конкуренції та постійному підвищенні якості надання страхових послуг [2].

Тенденція зміни показників, що характеризують діяльність страхових компаній за 2010-2012 рр. свідчить про наявність хоча і не значних, але якісних зрушень на страховому ринку. В даний час, страховий ринок України перебуває на етапі становлення і не дивлячись на стрімкий розвиток окремих його сегментів, рівень страхового покриття залишається досить низьким 5-10 %, в той час коли у розвинутих країнах Європи даний показник становить понад 95%. Структура страхових премій за видами страхування станом на перше півріччя 2012 р. свідчить про розвиток в Україні лише класичних видів страхування. Так, в структурі страхових премій найбільшу питому вагу займає авто страхування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена карта») – 2880,0 млн. грн. (або 31%) та страхування майна – 955,2 млн. грн. (або 11%), тоді як медичне страхування знаходиться на етапі зародження.

Страховий ринок є одним із найпривабливіших секторів економіки як для вітчизняних так і для іноземних інвесторів. Так, за останні роки значно збільшилась присутність іноземного капіталу в фінансовій системі України. Що припадає на компанії з іноземними інвестиціями в розмірі понад 51 % статутного фонду, склала 53,3 %. На сьогоднішній день на страховому ринку України діють дочірні компанії таких всесвітньо відомих страховиків, як Alico AIG Life, PZU та ін.

Головними проблемами подальшого розвитку страхового ринку є низький платоспроможний попит на страхові послуги, відсутність довіри населення до страхових компаній, що зумовлено інформаційною закритістю страхового ринку та відсутністю якісної статистичної інформації, відсутність державної підтримки у сфері страхування, низька прибутковість окремих видів страхування, низька конкурентоспроможність страховиків у порівнянні із банками, відсутність чіткого стратегічного управління страховою діяльністю, низький рівень кваліфікації кадрів. В Україні в умовах впливу глобалізації на страховий ринок загострилися проблеми конкурентоспроможності страхових компаній, адже українські страховики мають дуже незначні капітали порівняно з найбільшими провідними страховими компаніями світу та обмежений досвід роботи у ринкових умовах [1].

Загальний обсяг вітчизняного страхового ринку за збором страхових премій дорівнює наразі 2,6 млрд. дол. при обсягах світового ринку страхування 4324,2 млрд. дол. Таким чином, страховий ринок України займає усього 0,07% світового страхового ринку; 0,18% європейського страхового ринку; 3,19% страхового ринку Центральної та Східної Європи.

Таким чином, можемо зазначити, що в майбутньому найбільш перспективним напрямом розвитку страхового ринку має стати зміна державної політики у сфері страхування, прийняття відповідних нормативно-правових коригувань щодо активізації обов'язкових видів страхування, а також введення кримінальної відповідальності за картелі і змови [2].

Український страховий ринок у своєму розвитку має доволі багато проблем, які потребують своєчасного вирішення. Проблеми страхового ринку України можна об'єднавши у групи залежно від характеру:

а) економічні проблеми:

- низький платоспроможний попит на страхові послуги;
- невеликі обсяги і недосконала структура капіталу страховиків;

б) організаційно-правові проблеми:

- відсутність цілеспрямованої державної політики у сфері страхування;
- недосконалість нормативно-правової бази;
- недостатній рівень державного регулювання страхового ринку;
- протекціонізм і галузевий монополізм;

в) функціональні проблеми:

- низька прибутковість окремих видів страхування;
- низький рівень кваліфікації кадрів;
- порушення діючого законодавства;
- зростання випадків страхового шахрайства;

г) інформаційно-аналітичні проблеми:

– інформаційна закритість страхового ринку;

– відсутність якісної статистичної інформації про стан і проблеми формування страхового ринку;

– недосконалість фінансової звітності та методів обробки даних;

– відсутність банків даних про несумлінних страхувальників;

– відсутність рейтингів страхових компаній;

– непрозорість даних про структуру вітчизняного страхового ринку;

е) соціально-психологічні проблеми:

– відсутність довіри населення і господарюючих суб'єктів, до страхових компаній [4].

Висновки. Включення страхового ринку України у процес глобалізації страхових відносин вимагає великих зусиль для адаптації національних страхових продуктів до вимог світового ринку, зміни їхніх параметрів до конкурентоздатного рівня.

Література

1. Арутюнян Р. Р. Страховий ринок України в глобальному середовищі / Р. Р. Арутюнян, С. С. Арутюнян, О. В. Итигіна // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 2. – С. 14-19.

2. Зоря О. П. Страховий ринок України: стан, проблеми та перспективні напрями розвитку / О. П. Зоря, С. П. Зоря // Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит. – 2013. – № 1. – С. 12-15.

3. Кузьменко О. Г. Інтеграція страхового ринку України у світовий ринок страхових послуг / О. Г. Кузьменко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 3. – С. 190-194.

4. Динаміка та особливості розвитку страхового ринку України / С. А. Рибальченко // Ефективна економіка. – 2013. – №8.

Совяк І. Е., Михайловська І. М.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ФУТБОЛІСТІВ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. З визнанням статусу професійного спорту стає актуальним визнання комплексу несприятливих чинників професійної спортивної діяльності, із якими стикаються спортсмени у своїй праці, для того щоб передбачити необхідність страхування їхнього життя та здоров'я.

Мета. Дослідити існуючі умови страхування життя і здоров'я професійних футболістів, а також визначити існуючі недоліки у державному регулюванні даної сфери страхування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання державного регулювання страхування професійних спортсменів вивчали такі дослідники: В. Кононович, О. Залетов, О. Коган, А. Полянський, Д. Зеркалов, М. Тіхонова.

Незважаючи на значні недоліки у сфері страхування професійних спортсменів (в тому числі і футболістів), питання стосовно їх врегулювання та вирішення мало розглядаються в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників з кількох причин: в Україні на даний момент така галузь страхування мало розвинута і більша частина договорів страхування є добровільними, а в зарубіжних країнах в основному такі питання вирішуються на державному рівні.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо основні висновки дослідників стосовно страхування професійних спортсменів (табл. 1).

Таблиця 1 – Дослідження стосовно страхування професійних спортсменів

Дослідник	Основні питання, які порушуються в публікаціях
В. Кононович	Нормативно-правові засади державного управління у сфері фізичної культури та спорту.
О. Залетов	Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку страхування спортсменів в Україні.
О. Коган	Актуальність страхування професійних спортсменів; аналіз несприятливих факторів професійної спортивної діяльності для профілактики, соціального захисту та соціальної допомоги при порушеннях стану здоров'я професійних спортсменів.
А. Полянський	Правові проблеми регулювання праці професійних спортсменів в Україні.
Д. Зеркалов	Охорона праці професійних спортсменів.
М. Тіхонова	Особливості обов'язкового та добровільного страхування спортсменів вищих категорій.

Діяльність професійних футболістів, як і інших спортсменів-професіоналів регулюється трудовим законодавством України, відповідно до якого всі вони підлягають обов'язковому державному страхуванню від нещасних випадків на виробництві й професійних захворювань.

Однак практика обов'язкового страхування спортсменів вищих категорій і їхнє страхове забезпечення свідчить про наявність невирішених проблем, наприклад, при оформлення документів, необхідних для вчасного одержання страхових виплат.

Існують також значні недоліки в обов'язковому страхуванні спортсменів, які не досягли 18-тирічного віку.

Вдосконалення потребує практика добровільного страхування збірних спортивних команд України, у тому числі професійних футболістів і тренерського складу на період проведення навчально-тренувальних зборів і змагань, як на території України, так і за кордоном, а також учнів училищ олімпійського резерву.

Необхідність ліквідації вищевказаних питань визначає актуальність дослідження обов'язкового страхування в професійній спортивній діяльності та розробки пропозицій щодо страхування спортсменів. [1, с. 36-37]

В Україні система страхування спортсменів складається з загальнообов'язкового державного

соціального страхування, обов'язкового державного страхування та з різноманітних видів добровільного страхування.

Згідно з нормами Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», обов'язковому державному страхуванню підлягають спортсмени збірних команд України. Воно здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, які виділяють на утримання штатних збірних команд України.

Відповідно до статті 43 Закону України «Про фізичну культуру та спорт» та пункту 1 статті 7 Закону України «Про страхування», спортсмени вищих категорій підлягають такому страхуванню в порядку, визначеному Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов обов'язкового державного страхування спортсменів вищих категорій» № 378.

Зазначене обов'язкове державне страхування спортсменів збірних команд України проводять на випадок:

- загибелі або смерті застрахованого під час підготовки до змагань та участі в них;
- втрати застрахованим працездатності внаслідок поранення, контузії, травми або каліцтва, захворювання чи інвалідності, що сталися під час підготовки до змагань та участі в них.

Страхові платежі страхувальники сплачують до 25 числа кожного місяця у розмірі 5% фонду оплати праці, включаючи встановлені чинним законодавством доплати та надбавки застрахованим за минулий місяць. Облік надходжень страхових платежів і виплат страхових сум із зазначеного виду страхування ведуть окремо від надходжень і виплат за іншими видами страхування. Витрати страховика на проведення страхування не повинні перевищувати 6% від страхових платежів. Максимальний розмір виплат страховика (страхова сума) встановлюють у розмірі десятирічного грошового утримання застрахованого спортсмена за його останньою посадою.

Страховальник здійснює обов'язкове страхування у страховика, який одержав відповідну ліцензію Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. [2]

Необхідність страхування футболістів має бути зазначена в трудовому договорі (контракті).

Можливі ризики пошкоджень футболістів, які потребують страхування [2]:

- нестабільність суглобів (гомілковостопного, колінного та стегнового);
- пошкодження стопи;
- малорухливість м'язів;
- неповноцінна реабілітація;
- пропуск тренувань;
- незручне екіпірування: взуття, щитки;
- ігрова поверхня.

Необхідність страхування пошкоджень у футболістів викликана такими закономірностями футбольного травматизму [3]:

– у гравців різних амплуа (воротарі, захисники, півзахисники, нападаючі) виявлено певні закономірності ушкоджень. Голкіпери отримують ушкодження в результаті контакту в 50% випадків, захисники - в 42% випадків. У півзахисників і нападників найбільш часто травми відбуваються під час бігу, при падіннях і ударах по м'ячу;

– ушкодження верхніх кінцівок в основному відбуваються внаслідок падіння на землю, тоді як в нижніх кінцівках контактні ушкодження є основним джерелом переломів і розтягувань, особливо колінного суглоба;

– половина ушкоджень менісків і розтягувань передньої прямого м'яза обумовлена ударами по м'ячу;

– ушкодження м'язів задньої поверхні стегна зазвичай бувають під час прискорень;

– кількість травм приблизно в 2 рази вище під час офіційних матчів, ніж під час тренувань, що пов'язано з високим рівнем мотивованості на досягнення перемоги, і, як наслідок, - значна ступінь нервово-психічної напруги, що підвищує жорсткість гри і схильність до агресії;

– фізична втома знижує концентрацію уваги і збільшує потенційну небезпеку травми, тому кількість травм у другій половині гри приблизно на 50% більше, ніж у першій. Дослідники в цьому зв'язку підкреслюють роль фізичного втоми як фактора, провідного до травм [3].

За таких умов, кожен з футболістів як мінімум 1 раз на сезон отримує травми різного ступеня важкості, а отже існує необхідність у страхуванні здоров'я та життя професійних футболістів.

Висновки. Футбол є одним із найтравматичніших видів спорту, який потребує обов'язкового страхування життя та здоров'я спортсменів, які приймають в ньому участь. Тяжкі умови праці спортсменів, підвищена ймовірність травм у сукупності з постійною напругою за результати сприяють перевтомі спортсменів, яка спричиняє підвищення травматизму на футбольному полі під час тренувань та матчів.

Комплексне страхування спортсменів можна розглядати як додаткову соціальну гарантію футболістам, що сприяє зниженню спортивного травматизму та зменшенню негативних наслідків (шкоди життю, здоров'ю та працездатності) учасникам спортивних змагань.

Література

1. Залетов О. Страхування спортсменів : проблеми та перспективи розвитку в Україні / О. Залетов // Страхова справа. – 2012. – № 3 (47). – С. 36-39.
  2. Зірки світового футболу страхують свої руки і ноги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insurance.lviv.ua/?q=news>.
  3. Травматизм в футболі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sportmedhelp.ru/article33p4.html>.
-

Чуба О. В., Осадчук Ю. М.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СТРАХОВИЙ РИНОК В УКРАЇНІ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В СВІТОВІЙ СИСТЕМІ

Актуальність дослідження. На цей час Україна знаходиться в ситуації, коли їй потрібно знайти вихід із кризи до кращої, ефективної економіки, яка може забезпечити добробут країни, підвищити рівень життя громадян та успішно розвивати соціальну сферу.

Підтримка цих понять не можлива без функціонування ринку страхових послуг. Український страховий ринок формується на побудові глобалізації світового страхового ринку.

Під впливом змін у світовій економіці відбувається ліквідування законодавчих і економічних перепон між національними страховими господарствами, що являє собою процес глобалізації світового страхового ринку. Головною тенденцією процесу глобалізації є формування глобального страхового простору, що охоплює усі без винятку національні системи страхування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Передумови, фактори, розвиток та становлення світового страхового ринку вже багато років цікавить наукову спільноту. Серед відомих вчених, які вивчають це питання можна назвати наступних: Робін Пірсон (Robin Pearson), Елізабет Браун (Elizabeth F. Brown), Філіпенко А.С., Осадець С.С., Козьменко О.В., Залетов А.Н., Внукова Н.М., Булатова О.В., Козьменко О.В., Кузьменко О.В., Бойко А.О. та ін.

Мета дослідження полягає в аналізі теоретичних основ розвитку страхового ринку в Україні, економічної сутності страхування в світовій глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація страхових відносин є процесом подолання законодавчих та економічних розбіжностей між національними страховими ринками, що відбувається під впливом змін у світовій економіці і має на меті формування глобального страхового простору.

Інтенсивна глобалізація світового простору вимагає від національних страхових ринків адаптації до нового режиму міжнародної торгівлі страховими послугами. На сьогодні важливим завданням є оцінка факторів і тенденцій глобалізації страхового середовища, що допоможе сформулювати основні напрями розвитку страхового ринку України.

Страховий ринок України виник із проголошенням незалежності країни і водночас відчув на собі всю жорстокість і безкомпромісність міжнародної страхової системи. Входження його до світового господарства є актуальним, але й проблематичним, оскільки воно зумовлене багатьма об'єктивними і суб'єктивними чинниками. Чи не найбільшою проблемою стало його формування за відсутності історичних коренів та відірваності української страхової системи радянського періоду від світових страхових ринків.

Успішний розвиток інтеграційних процесів на національному страховому ринку, залежатиме від сталості фінансового середовища господарюючих суб'єктів та населення – потенційних страхувальників, формування фінансових страхових організацій, активізації ролі держави і її органів у зміцненні й розвитку страхового ринку, формування державних пріоритетів у розвитку національного страхового ринку, розвитку законодавчої бази страхування [1, с. 190].

Оскільки обмеження глобалізації є нереальним, то єдино правильний варіант дій за цих умов – вироблення нових підходів до регулювання процесів на національному страховому ринку, формування ефективних моделей управління страховими відносинами в Україні.

З огляду на це потрібно:

- визначити основні параметри й тенденції розвитку сучасного світового страхового простору та місце страхового ринку України у ньому;
- сформувати систему інструментів економічного регулювання, які б оперативно реагували на ймовірні суттєві зміни в страховій діяльності;
- забезпечити поступове звуження сфери використання фіскальних механізмів регулювання системи страхових відносин за рахунок максимального зменшення податкового навантаження на фінансову діяльність страховиків на основі запровадження принципів оподаткування, які діють у страхуванні в країнах Європейського союзу;
- адаптувати понятійні інструментарій національного страхового права міжнародних угод, що регулюють торгівлю страховими послугами за умов глобалізації світового страхового ринку;
- класифікацію видів страхової діяльності, правила формування страхових резервів та їх інвестування привести у відповідність із вимогами глобального страхового ринку;
- продовжити роботу з удосконалення системи й структури управління інститутами національного страхового ринку, вивчити причини, форми і досвід зрощення фінансового, банківського та страхового капіталу.

Підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних страхових продуктів – основа введення страхового ринку України у процес глобалізації страхових відносин.

Можна констатувати, що за досить значних можливостей українського ринку страхових послуг потреби національної економіки і населення в якісних страхових послугах не задовільнено. На страховому ринку є серйозні проблеми, які перешкоджають подальшому розвитку, саме недосконала законодавча та нормативна база; незадовільне державне регулювання страховою діяльністю; недосконала система державного контролю за фінансовою надійністю страховиків; інвестиційні можливості страховиків використано недостатньо; впровадження обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортного засобів зіткнулося з перепонами на законодавчому рівні; існують поодинокі випадки зволікання, неправомірні відмови від виплати і порушення страхового законодавства.

Головними рушійними силами глобалізації ринку страхових послуг є такі країни як США, Японія, Німеччина та Великобританія, які мають найбільші обсяги страхових операцій (премій).

Глобалізація супроводжується придбанням страхових компаній страховиками інших країн. Першою глобальною організацією страхових наглядовців є Міжнародна Асоціація Страхових Наглядців (IAIS, 1994 р.). Члени IAIS зобов'язалися регулярно обмінюватися інформацією про компанії, які працюють під їхньою юрисдикцією, і про керівництво цих компаній. Вхідження України на світові ринки як рівноправного партнера є можливим лише за умови її членства в СОТ.

Україна ще не ввійшла до необхідних структур, як на європейському, так і на світовому рівні, але певні успіхи є. Україна є членом міжнародної торгової палати. Зокрема, наша країна бере активну участь у нарадах страхових наглядовців органів країн світу, котрі регулярно проходять за участю організації економічного розвитку і співробітництва, тісніше співпрацює з іншими міжнародними організаціями, навіть на рівні суб'єктів страхового ринку [2, с. 163].

За останні роки Ліга страхових організацій України встановила зв'язки з майже 50 союзами страховиків з інших країн, серед яких Англія, Японія, Канада, Австралія, Франція, Аргентина, Бразилія, Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія. Як відомо, критерієм глобалізації і ринковості економіки є рівень відкритості національної економіки. На жаль, за висновками Світового банку Україна за цим критерієм посідає одне з останніх місць.

Однак, іноземні страхові компанії активно проникали і проникають в Україну за перестраховальними схемами і мають від цього чималий прибуток.

Вважаємо, що потрібно заохочувати стратегічних інвесторів, тому що метою України є вихід на зовнішні ринки. А для цього необхідно насамперед продемонструвати конкурентоспроможність на внутрішньому ринку, придбати навички й освоїти технології, що здобуваються (як незаперечно доводить світовий досвід) тільки у відкритій конкурентній боротьбі і/або в співробітництві з транснаціональними страховиками.

Таким чином, глобалізація створила безпрецедентні можливості у вітчизняному страхуванні: удосконалення регулювання страхової діяльності з боку держави на основі міжнародного досвіду; тенденція поліпшення якості обслуговування, розширення вибору послуг; використання новітніх технологій і світового досвіду; нарощування величини статутних фондів страхових компаній, що веде до фінансової стійкості і конкурентоспроможності; посилення конкуренції між суб'єктами страхового ринку.

Висновки. Для України, як незалежної держави, важливим завданням є вирішення питання про те, яким чином міжнародна страхова система може допомогти їй вийти на шлях стабільного розвитку. Україна може і має зайняти належне, гідне місце у міжнародній страховій системі і світовій економіці в цілому, увійти в універсальну страхову систему, яка поєднує разом високорозвинені країни, країни, що розвиваються і країни з перехідною економікою на основі базових міжнародних правил і дисциплін.

Інтеграцію українського страхового ринку у світовий необхідно будувати на взаєминах та ділових міждержавних програм, які передбачають чіткі взаємні обґрунтовані механізми реалізації.

Література

1. Базилевич В. Д. Нова парадигма страхування в умовах глобалізації / В. Д. Базилевич // – Збірник наукових праць. – Економіка – Вісник КНУ ім. Т.Шевченка. – К., 2006. – С. 186–195.
  2. Нечипорук Л.В. Страховий ринок: закономірності становлення та розвитку в умовах глобалізації: монографія / Л.В.Нечипорук. – Х.: Право, 2010. – С.124 – 174.
-

Корчинська О. С., Антонюк П. П.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СТРАХУВАННЯ ВРОЖАЮ ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Сільське господарство є одним із найбільш ризикових видів діяльності, тому що відбувається в неясних та неконтрольованих природних та кліматичних умовах. Тваринництво України посідає в сільському господарстві місце своєрідної «переробної» галузі, яка переробляє продукцію рослинництва на харчові продукти і технічну сировину. Дієвим інструментом його підтримки та забезпечення безперебійності відтворювального процесу виступає страхування сільськогосподарських культур та тваринництва. Який дозволяє відшкодувати нанесені збитки, і підтримувати безперебійне виробництво та забезпечити фінансову стабільність. Тому державна політика полягає у формуванні та розробці систем сільськогосподарського страхування.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідженнями страхування сільського господарства і тваринництва займалось багато відомих вчених й практиків, таких як: В. Базилевич, В. Бігдаш, В. Борисова, О. Ботвиновська, Є. Бридун, О. Васюренко, Н. Внукова, В. Галасюк, Л. Горбач, М. Дем'яненко, А. Залетов Т. Калашнікова, Г. Кірейцев, Р. Колібаба, С. Михалев, С. Навроцький, С. Осадець, А. Папцов, Н. Прокопенко, П. Саблук, В. Серебровський, Є. Сосенко, А. Таркуцяк, Т. Терновской, Л. Худолій, В. Шахов, Р. Шинкаренко, А. Шолойко, Р. Юлдашев, експерти Міжнародної фінансової корпорації та багато інших.

Метою статті є дослідження теоретичних засад та визначення перспектив розвитку страхування сільськогосподарських тварин та врожаю через призму світового досвіду.

Виклад основного матеріалу. В окрему групу вчені відносять системи страхування тварин. Цей вид страхування набуває важливість у багатьох країнах, насамперед, у зв'язку з можливими

спалахами епідемій. Але в цілому, страхування тварин в даний момент поки ще не отримало такого поширення як страхування врожаїв. У більшості розвинених країнах уряд відповідальний за контроль епідеміологічного стану в країні і забезпечують компенсації фермерам при вимушеній утилізації худоби, але не по втратах, пов'язаних з виробничими простоями [2].

Страховання врожаю сільськогосподарських культур і тварин є основними видами сільськогосподарського страхування в Україні. Воно може бути як у добровільній так і у обов'язковій формах. Так згідно закону України «Про страхування» (ст.7) обов'язковими видами страхування є [1]:

– страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами усіх форм власності;

– страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороби, стихійних лих та нещасних випадків у випадках згідно з переліком тварин, встановлених КМУ.

Тому, страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень є вельми необхідним для сільських товаровиробників, через те що дозволяє в деякій степені зменшити збитки за рахунок страхового відшкодування. Урожай може бути застрахований за договором страхування на користь особи, яка зацікавлена в його збереженні. Страховим ризиком при страхуванні майбутнього (очікуваного) врожаю сільськогосподарських культур вважається: вимерзання, градобій, злива, посуха, землетрус, хвороби рослин та інші ризики.

У державних підприємствах страхова оцінка врожаю визначається за середньою врожайністю з 1 га за попередні 5 років у діючих цінах [3]. Страховий платіж визначається згідно зі страховим тарифом, розмір якого встановлюється у договорі в залежності від конкретних умов страхування: від об'єкту страхування, прийнятих на страхування ризиків, страхових сум, розміру франшизи, строку страхування та інших чинників.

Сьогодні страхування тварин не набуло належного розвитку на вітчизняному страховому ринку. Але бажання власників тварин заручитися захистом на випадок можливих втрат відкриває широкі можливості для страхових компаній у розвитку такого виду страхування. І держава теж стимулює його розвиток, тому на страховому ринку України існує не тільки добровільне, але й обов'язкове страхування тварин.

Згідно п. 30 ст. 7 Закону України «Про страхування» обов'язкове страхування тварин (крім тих, що використовуються у цілях сільськогосподарського виробництва) здійснюється на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих і нещасних випадках та згідно з переліком тварин, встановленими Кабінетом Міністрів України. Окрім обов'язкової форми, страхування сільськогосподарські тварини страхуються також на добровільних засадах.

Незважаючи на те, що страхування тварин має давню історію, цей вид страхування ще й досі лишається незвичним для українського страхового ринку. Проте в різних європейських країнах страхування тварин є досить популярним видом страхування [4].

У світі використовуються різні системи сільськогосподарського страхування. У Канаді, Росії, Іспанії, США державою здійснюється субсидіювання програм мультиризикового страхування; у Франції та Австрії – субсидіювання страхових премій за окремими страховими продуктами; у Швеції – страхування аграрних ризиків здійснюється приватними страховиками без допомоги держави. Багато країн світу наслідують досвід тих країн, де діє модель аграрного страхування за державною участю, і особливо Канадської системи, яка вважається найбільш розвинутою у світі.

У Канаді державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників здійснюється через королівські корпорації, що діють у кожній провінції. Кожна корпорація розробляє свої програми страхування на основі методичних рекомендацій Федерального Міністерства сільськогосподарства. У Канаді діє кілька державних програм мінімізації ризиків і фінансування фермерів. Так, наприклад, програма стабілізації чистого доходу виробника і страхування продукції, передбачає добровільну участь аграріїв і сприяє стабілізації їхніх доходів шляхом мінімізації втрат урожаю, зумовлених несприятливими погодними умовами та іншими ризиками. Відповідно до неї уряд частково компенсує страхові платежі, сплачені фермерами при страхуванні сільськогосподарської продукції, а також створює для них сприятливі умови для внесення платежів з урахуванням сезонності виробництв. За програмою весняного та осіннього авансування фермерів, товаровиробник

може одержати від асоціації фермерів аванс у розмірі до 250 тис. канадських доларів для тривалого зберігання продукції з метою реалізації її в період зростання цін протягом року для одержання максимального прибутку. Перші 50 тис. канадських доларів надаються без сплати відсотків за користування. Їх сплачує федеральний уряд. Сума авансу не може перевищувати 50 % майбутнього доходу від реалізації продукції. Повертається аванс після реалізації продукції протягом маркетингового року, але не пізніше, ніж через 365 днів.

Принагідно зазначимо, що у країнах Західної Європи спостерігається достатньо високий рівень розвитку сільськогосподарського страхування (наприклад, на Кіпрі і в Греції він сягає 100 %, в Австрії – 78 %, у Швеції – 60 %, у Німеччині – 43 %). Такий рівень розвитку аграрного страхування зумовлений рядом факторів, серед яких виділимо використання державної підтримки сільськогосподарського страхування та особливості участі цих країн у спільній аграрній політиці ЄС. У той же час в Іспанії, яка характеризується найбільш досконалою системою аграрного страхування, рівень його розвитку є найнижчим – 26 %. Це пов'язано з тим, що значні обсяги сільськогосподарської продукції там вирощуються у закритому ґрунті, відповідно, використовуються й інші інструменти мінімізації ризиків фермерів.

В Україні сільськогосподарське страхування розвивається дуже повільно, рівень його розвитку нині залишається доволі низьким (за оцінками спеціалістів близько 5 %) [2]. Отже, нами пропонується використовувати світовий досвід для вдосконалення системи сільськогосподарського страхування в Україні.

Висновки. Отже, подальший розвиток сільськогосподарського страхування тварин повинен спрямовуватись на створення рентабельних та безпечних умов ведення бізнесу всіма учасниками аграрного ринку, що передбачає розподіл ризиків між сільськогосподарськими виробниками, переробними підприємствами, банками, страховими компаніями та державою.

Література

1. Закон України «Про страхування» від 11.07.2014 №85/96-вр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Бокушева Р. Актуальные аспекты страхования в сельском хозяйстве / Р. Бокушева, О. Хайдельбах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/28548/1/381693899.pdf>.
3. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич, С. С. Базилевич. – К.: Т-во «Знання», 2002. – 203с.
4. Осадець С.С. Страхування: Підручник / С. С. Осадець. - Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/137/43/1/0/>.

Задворна Л. А., Пенкаль Н. А.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Страхування є одним із найважливіших елементів ринкових відносин. Об'єктивними умовами існування страхового ринку є суспільна потреба у страхових послугах та наявність страховика, здатного її задовольнити. Необхідно розширення асортименту страхових послуг, міжнародне співробітництво, збільшення фінансових ресурсів, тощо.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Для розуміння функціонування системи страхування важливе значення мають роботи науковців України, зокрема – Клапкова М., Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Осадця С.С., Барановського О.С., Чухна А.А., Ніколаєнко О.В., Василика О.Д., та ін.; Росії та інших країн: Кочоловської Е.Г., Іванової І.Г., Тагієва Г.І., а також Швებлера Р., Гроппеллі А., Гейльмана В.Р., Воркалло В., та інші.

Метою статті є визначення сучасного страхового ринку України та проблеми його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб зробити аналіз розвитку страхування, потрібно виділити страхування життя та ризикове страхування. Кожному з цих видів притаманні свої

закономірності та тенденції розвитку. Страхові премії є одним із найважливіших показників розвитку, завдяки якому можна говорити про поточний стан діяльності страховика.

Слід зазначити низький рівень забезпеченості страхового захисту населення.

Подальший розвиток страхового ринку має низку актуальних проблем:

- низькі показники конкурентоспроможності українських страхових компаній;
- слабкі зовнішньоекономічні зв'язки України у сфері страхування з іншими країнами;
- нерозвиненість національної страхової інфраструктури.

Слід згадати і про низку внутрішніх проблем ринку: велика кількість страхових компаній з нестачею професійного персоналу, недостатня капіталізація страхових компаній, низька якість активів та низька якість страхових послуг.

Недосконаліми є також відносини між засновниками страхових компаній та страховиками. Всі ці внутрішні проблеми призводять до недовіри населення до вітчизняних страхових компаній. Як результат, існуюча недовіра спричиняє головну причину не бажання фізичних і юридичних осіб страхуватися, особливо в довгостроковому періоді [1].

Більш глобальнішими є зовнішні проблеми страхового ринку:

- проблема надійного і гарантованого вкладення грошей;
- ситуація в банківському секторі, скорочення обсягів кредитування, високі ставки в тому числі по іпотечним та автомобільним кредитам;
- високий ступінь залежності економіки України від макроекономічної кон'юнктури знижує попит на довгострокові накопичувальні програми, що змушує страхові компанії активізувати продажі коротких ризикових договорів.

Страхові компанії мають низький рівень капіталізації страховиків. Через це немає змоги забезпечити відповідальність за великі застраховані ризики, що призводить до перестраховання їхньої частини за кордоном. В цьому відображається проблема витоку грошових коштів з України [2].

Майже всі страхові компанії – лідери ринку скоротили збір премій за договорами КАСКО. При цьому компанії, що мають тісні зв'язки з певними банками, постраждали менше, ніж компанії, орієнтовані на роботу з авто-дилерами або на вільному ринку.

Висновки. Досліджуючи ринок страхових послуг, його не можна назвати таким, що розвивається високими темпами. Тільки протягом останнього часу цій сфері приділяється належна увага. Підвищення рівня розвитку страхового ринку має забезпечити зростання суспільної довіри до самого механізму страхування. До найголовніших задач розвитку страхування треба віднести підвищення конкурентоспроможності українського страхового ринку, підвищення рівня інвестиційної привабливості страхових компаній.

Отже на сьогодні страховий ринок України не набув рівня розвитку притаманного страховим ринкам в розвинених країнах світу. Важливим завданням є вдосконалення його функціонування та інтеграція у європейський та світовий страховий простір.

Література

1. Огляд ринку страхових послуг в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://yasno-group.com/ua/проекти/огляд_ринків/.
  2. Островський А.Е. Основні проблеми розвитку страхового ринку в Україні / А. Е. Островський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Economics/65999.doc.htm.
  3. Вовчак О.Д. Страхова справа : підручник / О.Д. Вовчак. – К : Знання, 2011. – 391с.
  4. Городюк А.Б. Основні проблеми страхового ринку України / А.Б. Городюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/9/gorodyuk.php>.
-

Монастирська Н. Я., Михайловська І. М.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОСМІЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Актуальність дослідження. Страхування стало невід'ємним елементом підприємницької діяльності у галузях з високим рівнем ризику фінансової шкоди – як от комерційна експлуатація суден, літальних апаратів, наземних і комбінованих коштів транспорту, де ряд ризиків має катастрофічну природу – це, насамперед, космічна діяльність, промислове і транспортне використання ядерної енергії, підприємства, пов'язані з екологічними проблемами природних явищ.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Питаннями космічного страхування займалися наступні науковці: М. Н. Копилов, О.С. Піратів, Б.Б. Павлов, А.В. Рижков, А.В. Яковенко.

Мета статті полягає у визначенні особливостей та перспектив розвитку космічного страхування.

Виклад основного матеріалу. Космічне страхування як вид є одним із наймолодших у світі і з кожним роком відіграє все більшу роль у забезпеченні економічного захисту космічної діяльності держав при реалізації космічних проєктів, що здійснюються за участю як українських, так і закордонних інвесторів. Щорічно страхується більше як 15 космічних проєктів [2, с.102]. Виділяють чотири основні стадії виникнення ризиків:

- a) стадія виробництва;
- b) передпускова стадія, яка включає в себе транспортування об'єкта, його на стартовому майданчику, завантаження ракети і підготовку до пуску;
- c) стадію запуску, яка включає вихід супутника на орбіту і перевірку справності всіх систем;
- d) стадію експлуатації.

Основною частиною космічних страхових програм, причому самою ризикованою, незбалансованою, як свідчить статистика, збитковою для страхового ринку, є період запуску і виведення на орбіту космічного об'єкта (найчастіше страхуються супутники зв'язку).

Ризики, що виникають при реалізації космічних проєктів, можна розділити на 4 види: технічні; відповідальності перед третіми особами; контрактні та фінансові; політичні та форс-мажорні [3, с. 156].

Існує багато випадків, котрі потенційно погрожували значним збитком для третіх осіб.

Одне з таких прикладів – падіння другого ступеня ракети-носія «Сатурн-5», вагу якого складала 22 тонни. Падіння відбулося в східній частині в Атлантичному океані у районі Азорських островів. Другий приклад – падіння уламків американської космічної лабораторії «Skylab», загальною вагою близько 80 тонн, в західній частині узбережжя Австралії.

Були випадки аварій також і з вітчизняними космічними апаратами. Уламки відпрацьованої орбітальної станції «Салют-7» впали на територію Аргентини, а супутники серії «Космос» під час падіння на територію Канади забруднили значну територію радіоактивними речовинами.

Всі перелічені випадки засвідчують необхідність страхування відповідальності перед третіми особами у разі заподіяння космічними об'єктами шкоди майну та здоров'ю третіх осіб.

Страхування космічної діяльності включає майже всі види страхування і на думку страховиків, має здійснюватися на всіх етапах життєвого циклу ракетно-космічної техніки [4, с. 17-19].

На сьогоднішній день сучасні науковці виділяють такі види космічного страхування:

- страхування ризиків пов'язаних із установленням і складанням (включає монтаж і наступні випробування ракет-носіїв, супутників і їх частин);
- передпускове страхування (включає всі ризики під час транспортування з приміщень виробника на стартовий майданчик, а також під час установлення, складання і підготовки до запуску);
- страхування пуску (включає всі ризики з моменту запуску до виходу супутника на задану орбіту);
- страхування на орбіті (включає покриття від усіх ризиків при загальній і частковій загибелі об'єкта на стадії експлуатації).

Страховальниками в кожному космічному проєкті є кілька юридичних осіб, серед яких: замовник проєкту; головний розробник космічного апарата; головна компанія з надання носія виведення космічного апарата на задану орбіту («пускове агентство»); експлуатуюча організація, що володіє наземною космічною інфраструктурою.

Щодо України, то Законом України «Про страхування» (ст. 7) передбачені такі види обов'язкового страхування космічних ризиків:

– страхування об'єктів космічної діяльності (наземна інфраструктура), перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Національного космічного агентства України (п. 22);

– страхування цивільної відповідальності суб'єктів космічної діяльності (п. 23);

– страхування об'єктів космічної діяльності (космічна Інфраструктура), які є власністю України, щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її в космічному просторі(п. 24);

– страхування відповідальності щодо ризиків, пов'язаних із підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі(п. 25).

Умови та порядок здійснення кожного з перелічених видів регламентуються відповідними Постановами Кабінету Міністрів України [1].

Висновки. З кожним роком вдосконалюється нормативно-правова база космічного страхування, та стає все важливішим фактором, для розробки нових космічних проєктів. В освоєнні космічного простору роль страхування важко переоцінити. Спеціалісти в цій галузі стверджують, що ряд космічних проєктів не було б здійснено, якщо б світовий страховий ринок не прийняв на себе ризик невдачі.

Література

1. Закон України «Про страхування» від 11.07.2014 р. №85/996-вр [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>

2. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К.: Товариство «Знання», КОО. 2009. – 203 с.

3. Говорушко Т. А. Страхові послуги. Підручник / Т.А.Говорушко. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 376 с.

4. Пуцьк Н. Н. Прогрессивное развитие международного космического права / Н. Н. Пуцьк, А. В. Яковенко // Московский журнал международного права. – М.: Междунар. отношения, 2009. – № 3. – 349с.

Казора В. О., Матвійчук Л. О.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ПЕРЕСТРАХУВАННЯ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Перестраховання є найважливішим елементом страхового ринку. Об'єктивна необхідність виникнення і розвитку перестраховання зумовлена розвитком світового господарства, зростанням рівня ризику в страхуванні, що впливає на збільшення суспільної потреби у отриманні перестраховальних послуг та появою різних об'єктів страхування. Перестраховий ринок є основним механізмом зниження рівня ризику і забезпечення стабільного функціонування, як окремої страхової компанії, так і страхового ринку загалом, в контексті формування надійного страхового захисту. Перестраховання також забезпечує фінансову стійкість страхових компаній, сприяє динамічному розвитку національного страхового ринку, а також виконує функцію міжнародного переливу капіталу. Проте в Україні страховий ринок перебуває на етапі становлення та є, в порівнянні з зарубіжними країнами, не досить розвинутим, що потребує подальших наукових досліджень у даному напрямі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання організації перестрахової діяльності і розвитку ринку перестраховання висвітлювались науковцями різних галузей. Окремі аспекти теоретичних основ перестраховання стали предметом досліджень таких українських та зарубіжних науковців, як В. Д. Базилевич, О.М. Віленчук, О. Д. Заруба, М. С. Клапків, М. Ю. Коваленко,

С.С. Осадець, К. Пфайффер, Д. Хемптон. Проте, зважаючи на зміни в економічній та політичній ситуації в Україні, проблеми формування та розвитку ринку перестраховування постають по-новому та потребують подальших наукових досліджень.

Метою дослідження є визначення економічної сутності «перестраховування», аналіз становлення та розвитку перестрахового ринку.

Виклад основного матеріалу. Перестраховування є одним із видів діяльності страховика, воно захищає страхові компанії від фінансових втрат, які пов'язані зі страховими виплатами страхувальникам за договорами страхування не маючи перестрахового відшкодування. Також перестраховування забезпечує фінансову стійкість страхових компаній, стабільну рівновагу в їх діяльності та виконує наступні функції: впроваджує єдині правила роботи для управління ризиками, а також є фінансовим та інвестиційним інструментом держави [1].

Відповідно до Закону України «Про страхування», перестраховування - це страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований [2].

На сьогодні на страховому ринку України функціонує 400 зареєстрованих страхових компаній, які мають право займатися перестраховою діяльністю згідно виданих ліцензій Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Зазначимо, що на вітчизняному ринку перестраховування функціонують переважно універсальні страхові компанії, для яких перестраховування виступає одним з напрямків їх страхової діяльності. Такими компаніями є: «Веско», «УПСК», «Європейських страховий альянс», «Кредо-Класик», «Український страховий альянс», «Бусін». На сьогодні, ринок перестраховування тільки розвивається, це зумовлене слабкою капіталізацією страхового ринку, недосконалістю регулювання перестрахової діяльності, відсутністю надійних фінансових інструментів [3].

Основні показники розвитку ринку перестраховування у 2012-2014 рр. наведено у табл. 1.

Таблиця 1 – Динаміка основних показників ринку перестраховування України за 2012-2014 рр.

Показники ринку перестраховування	Роки				Темпи приросту	
	2012	2013	I півріччя 2013	I півріччя 2014	2013/2012, %	I півріччя 2014/ I півріччя 2013, %
Сплачено на перестраховування, у тому числі, млн грн:	2522,8	8744,8	4718,3	3031,1	246,6	-35,8
-перестраховикам-резидентам	1230,8	7110,4	3896,9	2320,9	477,7	-40,4
-перестраховикам-нерезидентам	1292,0	1634,4	821,4	710,2	26,5	-13,5

У 2013 році було сплачено на перестраховування загалом 8744,8 млн. грн., що майже в 2,5 рази більше в порівнянні з 2012 роком, в тому числі перестраховикам-резидентам у 2013 році сплачено 7110,4 млн. грн., що в 4,7 разів більше ніж в попередньому році (1230,8 млн грн) та перестраховикам-нерезидентам відповідно 1634,4 млн. грн., що більше на 26, 5% (на 342,4 млн. грн.). Також можна відмітити, що сума сплат на перестраховування перестраховикам-резидентам, є набагато більшою, ніж перестраховикам-нерезидентам, що свідчить про розвиток перестрахового ринку в Україні. А вже в I півріччі 2014 року присутній спад страхових премій сплачених на перестраховування, які зменшились на 35,8% (на 1687,2 млн. грн.) порівнюючи з I півріччям 2013 року і становили 3031,1 млн грн В тому числі страхові премії на перестраховування перестраховикам-резидентам зменшились на 40,4% і становили 2320,9 млн. грн. та перестраховикам-нерезидентам - на 13,5% і становили 710,2 млн. грн. Але порівнюючи лише I півріччя 2014 року і весь 2012 рік, можна відмітити велику різницю страхових премій переданих на перестраховування на суму 508,3 млн. грн. Тому, можна підвести підсумок, що з кожним роком відбувається зростання обсягів перестрахових операцій, перестраховий

ринок стає більш розвиненим та містким, і можливо що через декілька років відбудеться потужний розвиток вітчизняного ринку перестраховування.

Результати проходження перестраховальних договорів, укладених з перестраховальниками-нерезидентами наведені у табл. 2.

Таблиця 2 - Динаміка розвитку вхідного перестраховування в Україну за 2009-2014 рр.

Показники	Рік					
	2009	2010	2011	2012	2013	I півріччя 2014
Отримані страхові премії від перестраховальників-нерезидентів (млн. грн.)	242,1	192,3	429,1	275,4	324	-19,9
Виплати компенсовані страхувальникам-нерезидентам (млн. грн.)	1050,4	1837,1	578	15,9	27,4	5,3

Вхідне перестраховування займало значно меншу частку у надходженнях страхових премій з 2010 по 2011 рік, що свідчить про рівень розвитку ринку перестраховування і означає, що вітчизняні страховики не готові до конкуренції, а вже з 2012 по 2013 рік вхідне перестраховування займало трохи більшу частку у надходженнях страхових премій.

Обсяги страхової премії, отриманої від перестраховальників-нерезидентів зменшились у 2010 році, далі в 2011 збільшились і досягли максимальної величини (429,1 млн. грн.), потім в 2012 році знову зменшились та в 2013 році збільшились, і на даний час в I півріччі 2014 року становлять -19,9 млн. грн. Виплати українських страховиків перестраховальникам-нерезидентам максимального значення набули у 2010 році (1837,1 млн. грн.), а вже починаючи з 2011 року вони мали тенденцію до спаду, і зараз становлять 5,3 млн. грн.

Отже, результати показали що для вітчизняних страхових компаній договори з перестраховальниками-нерезидентами були збитковими до 2011 року включно, коли страхові виплати перевищували страхові премії, а вже з 2012 року страхові премії перевищували страхові виплати, тобто можна сказати, що вітчизняні страхові компанії поступово досягають необхідного рівня капіталізованості для утримання малих і великих ризиків.

З метою подальшого розвитку ринку перестраховування, зміцнення фінансової стійкості, ліквідності та рентабельності перестраховиків необхідно реалізувати наступні заходи:

- створити національної перестрахову компанію;
- вивчити досвід діяльності міжнародних перестраховальників;
- удосконалення державної політики регулювання перестраховальної діяльності;
- створення перестраховувальних пулів;
- забезпечення діяльності професійних перестраховиків, які мають відповідати наступним критеріям: високий рівень платоспроможності, якість перестрахового, імідж та репутація на ринку;
- інтеграція вітчизняного ринку перестраховування у міжнародний перестраховий ринок.

Висновки. Отже, проаналізувавши стан страхового ринку України, можна визначити позитивні і негативні сторони страхової діяльності. Позитивними моментами є: зростання капіталу страховиків, збільшення їх обсягу активів і зобов'язань, що є найголовнішою умовою забезпечення стабільного та ефективного функціонування. Але також, залишаються невирішені проблеми, такі як: підвищення рівнів капіталізації та місткості платоспроможності страховиків, поліпшення якості страхових послуг та їх асортименту, необхідність створення законодавчих та економічних умов розвитку перестраховування.

Література

1. Буряк В. О. Розвиток ринку перестраховування в Україні / В. О. Буряк // – КНТУ, 2010. – 204 с.
2. Закон України «Про страхування» від 4 жовтня 2001 року №2745-ІІ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>

3. Теребус О. М. Перестраховання та проблеми його розвитку в Україні / О. М. Теребус // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 105-109.

Хмельницька В. Ю., Антонюк П. П.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

**РИНОК АВТОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Актуальність дослідження. Процес ринкової трансформації національної економіки характеризується наявністю фінансово економічної кризи, яка значною мірою вплинула на стан фінансових ринків, в тому числі ринок страхування. В таких умовах дедалі більшого значення набуває автостраховання, яке в багатьох країнах світу розглядається як могутній стабілізаційний фактор та джерело забезпечення інвестицій в економіку країни. Оскільки такий вид страхування в Україні ще тільки розвивається і перебуває на стадії становлення, виникає низка невирішених досі питань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основні аспекти визначення сутності та розвитку автостраховання в Україні, функціонування транспортного страхового ринку, висвітлення досвіду застосування в Україні обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, висвітлення соціально-економічного змісту і значення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів, а також проблеми та перспективи розвитку даного виду страхування досліджено у наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених як: Лесик Л.М., Охріменко Ю.Л., Пустовіт Р.Ф., Сіліна Г.С., Яворська Т.В. та ін. Водночас, варто зазначити недостатність дослідження окремих аспектів автостраховання в Україні в контексті визначення наслідків щодо розвитку ринкових відносин, що і потребує подальших наукових досліджень.

Метою статті є розгляд тенденцій розвитку українського ринку автостраховання та їх наслідків щодо функціонування ринку в цілому.

Виклад основного матеріалу. Світовий досвід демонструє, що автостраховання один з найперспективніших видів страхування у світі. В умовах становлення та розвитку страхового ринку України автостраховання поступово набуває все більшої актуальності і необхідності. Законодавча база автостраховання в Україні визначається такими основними законодавчими актами як: Закон України «Про страхування»[1], Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [2], та низкою інших підзаконних нормативних актів.

Як видно, існує суттєва законодавча база, особливо, що стосується страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, чимало проблемних питань різного масштабу в автострахованні на сьогодні лишаються невирішеними.

Розглянемо динаміку основних показників страхування автотранспорту – страхування наземного транспорту (КАСКО), страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) та страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (за додатковими договорами) «Зелена картка» – наведена у таблиці 1.

Згідно з даними табл. 1, станом на 31.12.2013 обсяг валових страхових премій з автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») зріс на 6,7%, обсяг валових страхових виплат збільшився на 3,7%. При цьому частка валових страхових премій та валових страхових виплат страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) в автострахованні становила 37,6% та 36,8% (відповідно).

Структура валових страхових премій та валових страхових виплат у секторі автостраховання представлена на рис. 1 та 2.

За підсумками 2012 року:

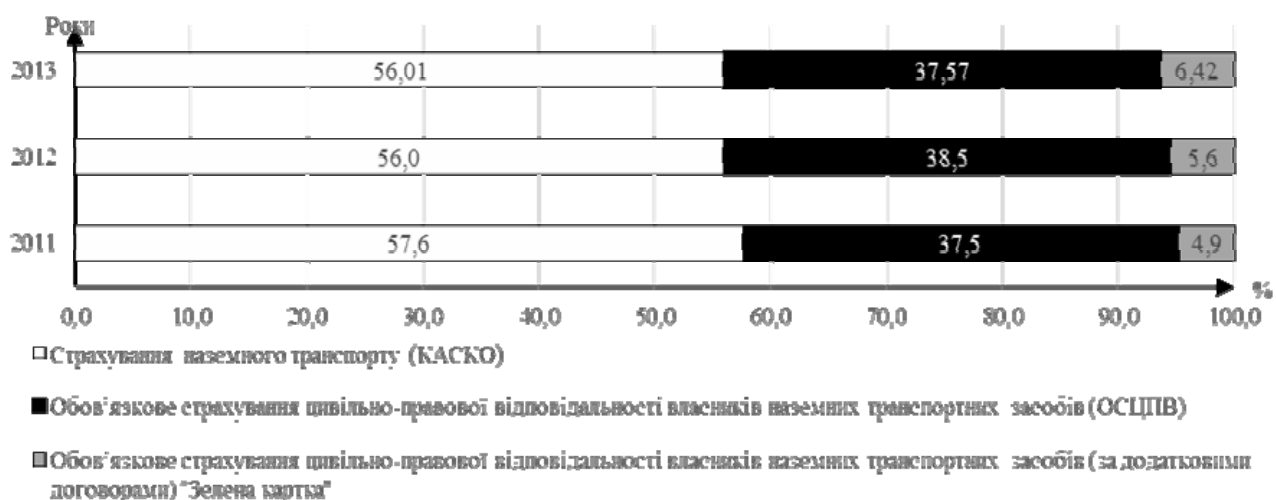
– при страхуванні наземного транспорту (КАСКО) обсяг чистих страхових премій становив 3243,2 млн. грн., при страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) – 2355,6 млн. грн.;

– при страхуванні наземного транспорту (КАСКО) обсяг чистих страхових виплат становив 1

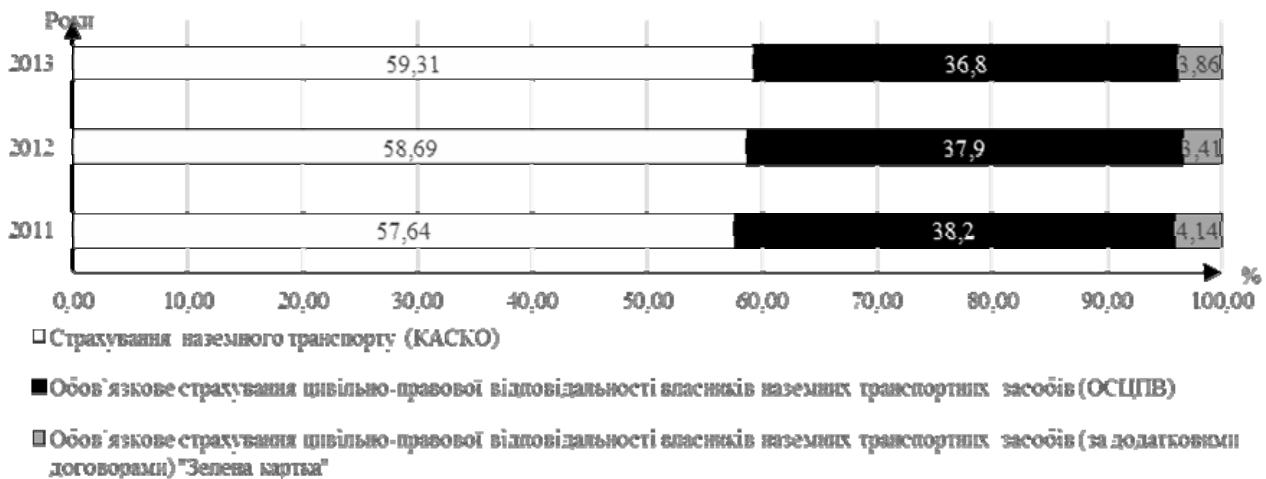
440,2 млн. грн., при страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) – 953,5 млн. грн.

Таблиця 1 – Динаміка основних показників ринку автострахування в Україні за 2011 – 2013 роки

Вид страхування	Валові страхові премії			Валові страхові виплати			Абсолютне відхилення				Темпи приросту			
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	Валові страхові премії		Валові страхові виплати		Валові страхові премії		Валові страхові виплати	
							2012/2011	2013/2011	2012/2011	2013/2011	2012/2011	2013/2011	2012/2011	2013/2011
	млн грн											%		
Страхування наземного транспорту (КАСКО)	3543,2	3499,4	3735,2	1382,4	1476,8	1547,5	3543,2	3499,4	3735,2	1382,4	1476,8	1547,5	-43,8	235,8
Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ)	2310,3	2405,1	2505,8	916,8	953,8	960,9	2310,3	2405,1	2505,8	916,8	953,8	960,9	94,8	100,7
Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (за додатковими договорами) «Зелена картка»	299,6	347,5	428,3	99,2	85,8	100,6	299,6	347,5	428,3	99,2	85,8	100,6	47,9	80,8
Всього	6153,1	6252,0	6669,3	2398,4	2516,4	2609,0	6153,1	6252	6669,3	2398,4	2516,4	2609	98,9	417,3

Рис. 1. Структура валових страхових премій на ринку автострахування в Україні за 2011 – 2013 роки

Рис. 2. Структура валових страхових виплат на ринку автострахування в Україні за 2011 – 2013 роки

За підсумками 2013 року:

– при страхуванні наземного транспорту (КАСКО) обсяг чистих страхових премій становив 3 270,4 млн. грн., при страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) – 2375,2 млн. грн.;

– при страхуванні наземного транспорту (КАСКО) обсяг чистих страхових виплат становив 1 514,4 млн. грн., при страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) – 960,8 млн. грн.

Отже проведений аналіз дає можливість стверджувати, що інтеграція страхового ринку України в міжнародні ринки фінансових послуг потребує підвищення довіри до страхових компаній, яка формується за допомогою трьох чинників: надійності, якості послуг, рівня обслуговування в разі настання страхового випадку. З огляду на зазначене:

- перегляд тарифної політики страхових компаній, зокрема тих, що мають значну питому вагу авто страхування в своїх портфелях;
- зростання ролі страхового брокера;
- створення розвинутої та платоспроможної системи страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів, здатної компенсувати збитки від непередбачених подій;
- підвищення платоспроможного попиту на страхові послуги шляхом запровадження нових систем заохочення;
- активізація ролі держави та її органів у зміцненні та розвитку авто страхування;
- розширення міжнародного співробітництва в області обміну інформацією про діяльність страхових компаній, які надають послуги щодо даного виду та ін.

Висновки. Запропоновані напрями розвитку автострахування в Україні сприятимуть створенню повноцінного страхового ринку як об'єктивного атрибуту ринкової економіки в сучасних умовах.

Література

1. Закон України «Про страхування» від 11.07.2014 №85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 04.02.2013 №1961-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>.

Рачок І. В., Пенкаль Н. А.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ

Актуальність дослідження. Спорт займає важливе місце в житті людей. Страхування ризиків пов'язане зі спортивною діяльністю стає все важливішим видом страхування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням фінансово-економічної діяльності у сфері розвитку фізичної культури і спорту в Україні займалися такі дослідники, як Воробйов М., Мічуда Ю., Дудорова Л. Ю., Імас Є. В., Кокун О. М., Довгенько Ю.

Метою статті є дослідження страхування спортсменів та визначення доцільності застосування цього виду страхування.

Виклад основного матеріалу. У наш час різко виріс інтерес до спорту все населення так чи інакше пов'язане із спортом. Одні займаються ним професійно (спортсмени, тренери, судді), інші працюють «допоміжним персоналом» в галузі спорту (масажисти, лікарі, менеджери і т. д.) або є організаторами спортивних змагань, треті освітлюють спортивні змагання (журналісти, коментатори), а всі інші є уболівальниками або простими глядачами (читачами). Крім того, для окремих громадян спорт – це досить прибутковий бізнес.

У Конституції України (п. 4ст. 49) зазначено що: «...Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту...». Професійний спорт є доволі травматичним видом діяльності ризик настання нещасних випадків, смерті, вибухів, пожеж на змаганнях, або наприклад, на тренуваннях і зборах, набагато вище, ніж за інших обставин. Тому договір страхування є чи не єдиною гарантією відшкодування збитків для спортсменів. На даний час багато страхових компаній виступають спонсорами спортивних заходів, страхують ризики професійних спортсменів та спортсменів-аматорів. Правда важливо відмітити, що в Україні даний вид страхування далекий від європейського рівня розвитку.

Обов'язковому страхуванню відповідно до ст. 43 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та п. 4 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про страхування» підлягають спортсмени вищих категорій. Обов'язкове державне страхування спортсменів збірних команд України здійснюється на випадок загибелі або смерті застрахованого під час підготовки до змагань або участі в них; втрати застрахованим праце здатності внаслідок поранення, контузії, травми або каліцтва, захворювання чи інвалідності, що сталися під час підготовки до змагань або участі в них. Обов'язкове державне страхування здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, що виділяються на утримання штатних збірних команд України.

Також спортсмени можуть добровільно страхувати свої ризики пов'язані з професійною діяльністю. Дедалі більше відомих спортсменів страхують певні частини тіла, пошкодження яких може привести до втрати працездатності.

Таких прикладів у світі спорту доволі багато. Воротар "Баварії" і збірної Німеччини Мануель Нойер прийняв рішення застрахувати свої руки на суму в розмірі 3 мільйони євро. 28-річному чемпіонові світу виплатять цю суму, якщо він отримає травму, через яку не зможе продовжити кар'єру. У разі дрібних ушкоджень страховка виплачуватися не буде. Найбільше страхове покриття у чотириразового володаря «Золотого м'яча» Ліонеля Мессі ноги, якого застраховані на 550 млн. євро (щорічний страховий внесок становить близько 440 тис. євро). Другим у списку значиться нападник ще одного іспанського клубу Реал Мадрид, ноги якого застраховано на 103 млн. євро (внесок 159 тис. євро).

Страхування дуже важливе в тих видах спорту, які мають підвищений рівень травматизму (гірськолижний спорт, хокей, футбол, бокс, регбі, спортивна гімнастика тощо). Страхові поліси для даних видів спорту мають підвищені тарифи, тому що ймовірність настання страхового випадку у них найбільша порівняно з іншими видами спорту і в разі настання страхового випадку лікування спортсмена покладається на клуб і страхову компанію. За рахунок страховки оплачується також відшкодування збитків у разі отримання серйозних травм.

Страхування спортсменів є досить перспективним, адже отримуючи досить високі доходи за свою діяльність намагаються чим краще захистити свої ризики пов'язані із втратою працездатності, а отже і втратою своїх доходів.

Висновки. Сьогодні необхідно надзвичайно відповідально підходити до теми страхування спортсменів. Зараз вже сформувалося чітке розуміння, що необхідно створення такої системи страхового захисту спортсменів, яка забезпечила б захист спортсменів від усіх ризиків та під час змагань і під час тренувань. Крім того, розвиток спортивного страхування однозначно додасть імпульсу розвитку спортивної медицини та спортивної реабілітації. Страхування спортсменів не отримало масового поширення. Однак у силу того, що для даної групи ризику в Україні, безумовно, потрібно страховий захист, страхування спортсменів має хороші перспективи.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. – № 30, ст. 141.
  2. Кабінет Міністрів України; Постанова «Про затвердження Порядку та умов обов'язкового державного страхування спортсменів вищих категорій», 31.05.1995. – № 378.
  3. Закон України «Про фізичну культуру і спорт»: станом на 01 червня 2008 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994. № 14. Ст. 80.
  4. Закон України «Про страхування» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. – № 18, ст. 78; 5.
  5. Продавці «автоцивілки» можуть формувати фонди за старим курсом [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insurance.lviv.ua>.
-

**ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ В РИНКОВИХ УМОВАХ**

Параска С. Г.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИБОРУ ІННОВАЦІЙНОЇ
СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА**

Актуальність дослідження. Інноваційна стратегія підприємства є однією із складових економічної стратегії і з цього боку може розглядатися як набір правил, методів і засобів пошуку найкращих перспективних для організації напрямів розвитку науково-технічних досліджень, ресурсної політики для їх реалізації. Досконало розроблені інноваційні стратегії дозволяють врахувати потреби як з боку споживача, так і з боку виробника та ринку. Інноваційні стратегії містять розробки перспектив та альтернатив, що можуть бути використані підприємством у майбутньому. Інноваційні стратегії є комплексними розробками і потребують врахування великої кількості факторів та груп впливу, а тому потребують управлінської складової задля побудови чітких систем дій та можливих варіантів розвитку підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування та реалізації інноваційних стратегій у діяльності підприємства завжди привертала увагу дослідників. Значний внесок у розвиток цих проблем зробили такі вітчизняні та закордонні вчені як: Ілляшенко С., Єфремов О., Денисенко М., Шматько В., Гойко А., Ландик В., Лепя М., Друкер П., Фріман Х. та інші. Однак, зважаючи на складність процесу створення та реалізації стратегії, особливості її вибору є доцільним продовження наукових досліджень у даній сфері.

Метою статті є дослідження процесів формування інноваційної стратегії підприємств з метою виділення її основних типів та критеріїв вибору.

Виклад основного матеріалу. Реалізація інноваційної стратегії дозволяє підприємству ефективно функціонувати та мати високий рівень конкурентоспроможності на ринку. Інноваційна стратегія базується на принципі «час-гроші». Сучасні підприємства застосовують різні види (типи) інноваційної стратегії. Єдиної стратегії для всіх підприємств не існує та і не може існувати, оскільки кожен господарський суб'єкт (підприємство, компанія, фірма) навіть однієї галузі унікальний, тому і визначення його стратегії теж індивідуальне. Процес вибору стратегії досить складний, він залежить від багатьох чинників, серед яких: позиція підприємства на ринку, рівень його потенціалу, динаміка розвитку, поведінка конкурента, стан економіки, соціального середовища тощо.

При формуванні інноваційної стратегії підприємства ресурси технологічних змін виступають вхідними параметрами. До них відноситься: куплена ліцензія, запозичена технологія (продукт), копіювання організаційних чи збутових нововведень.

Аналіз літературних джерел свідчить про існування різних класифікацій видів (типів) інноваційної стратегії. Так Х. Фріман виділяє шість типів інноваційної стратегії підприємства: наступальна; захисна; імітаційна; залежна; традиційна; «за нагодою».

Наступальна стратегія націлена на досягнення технічного та ринкового лідерства шляхом створення і впровадження нових продуктів.

Захисна стратегія є відзеркаленням реакції підприємства на дії конкурентів, вона пов'язана із опануванням нової технології і завдяки їй виходом на нові ринки.

Імітаційна стратегія пов'язана з копіюванням технології виробництва продукції фірм-піонерів. Її втілення можливо або шляхом купівлі ліцензії на виробництво продукції, або (якщо є технологічні знання та нові можливості) із імітуванням інноваційного продукту.

Залежна стратегія передбачає тип стратегічної поведінки підприємства за якої характер технологічних змін залежить від політики інших підприємств, які виступають у коопераційних технологічних зв'язках як «батьківські». Передбачається що «залежне» підприємство виконує лише субпідрядні роботи і не здійснює ніяких змін щодо продукції, оскільки вимоги до її якості встановлює головне підприємство.

Традиційна інноваційна стратегія характеризується відсутністю технологічних змін на підприємстві та передбачає осмислену відмову від оновлення продукції. При реалізації цієї стратегії

певні інноваційні форми закріплюються на тривалій період їх «життєвого циклу». У той же час, підприємство не уникає власне інноваційної поведінки, оскільки здійснює удосконалення форми і сервісу традиційної продукції.

Інноваційна стратегія «за нагодою» у довгостроковий період часу характеризується відсутністю власної науково-технічної діяльності та передбачає швидке опанування інформації та можливостей, що виникають у зовнішньому оточенні підприємства. Вона є першим кроком, що передуює реалізації інших інноваційних стратегій. Цю стратегію також називають «стратегією ніші», оскільки перевага полягає в знаходженні особливої ніші на існуючих ринках товарів і послуг в якій існує споживач з нетиповими, проте різноманітними потребами.

У роботі [2] автори виділяють такі типи інноваційної стратегії: наступальна; захисна; імітаційна; проміжна; поглинальна (ліцензування); розбійницька, табл. 1.

Таблиця 1 – Типи інноваційних стратегій підприємств*

Тип стратегії	Характеристика стратегії
Наступальна	Характерна для підприємств, які ґрунтують свою діяльність на принципах підприємницької конкуренції.
Захисна	Спрямована на утримання конкурентних позицій на ринках. Головна її функція - активізувати співвідношення «витрати-результат» в інноваційному процесі. Для її реалізації потрібні інтенсивні науково-дослідні та дослідницько-конструкторські роботи.
Імітаційна	Основна сутність даної стратегії полягає у тому, що у ході виробництва підприємства копіюють основні споживчі властивості нововведень, які випущені на ринок малими інноваційними підприємствами чи підприємствами - лідерами. Таку стратегію вибирають підприємства, які мають сильні ринкові і технологічні позиції та не є «піонерами» у випуску на ринок тих чи інших нововведень.
Проміжна	Характеризується використанням слабких сторін конкурентів і сильних сторін власного підприємства, а також відсутності (на перших етапах) прямої конфронтації з конкурентами. При реалізації цієї стратегії підприємства (в основному невеликі) заповнюють прогалини в спеціалізації інших підприємств, включаючи домінуючих у своїй галузі. На основі аналізу економічної обстановки і зовнішнього середовища вони виявляють прогалини (ніші) в наборі нововведень, які вже випускаються іншими. Наявність таких ніш може пояснюватись слабкістю інших підприємств (у тому числі лідера), відсутністю у них можливостей або небажанням заповнювати прогалини. Ця стратегія часто використовується стосовно до модифікацій базових моделей нововведень.
Поглиналина (ліцензування)	Передбачає використання інноваційних розробок, які виконані іншими підприємствами. Інновації досить різноманітні за ступенем складності та новизни і тому навіть великі об'єднання (компанії) не можуть здійснювати роботи по всьому спектру ефективних нововведень. У такому випадку вони проводять інноваційну політику не лише щодо використання власних нововведень, але і тих, які розроблені іншими, тобто застосовується поглинальна інноваційна стратегія поряд з іншою (наприклад, з наступальною).
Розбійницька	Ця стратегія ефективна лише на початкових етапах розповсюдження та реалізації нововведень. Вона застосовується тоді, коли принципові нововведення чинять вплив на техніко-експлуатаційні параметри виробів (наприклад, підвищення терміну служби, їх надійності), що випускалися раніше. Зазвичай, цією стратегією користуються малі інноваційні підприємства з іншої області, які мають нові технології, принципово нові технічні рішення щодо виробництва вже випущених виробів. Таку стратегію можуть вибрати і підприємства з тієї ж області зі слабкими досі ринковими позиціями, якщо у них на певному етапі з'являються технології прориву.

– *систематизовано автором за [2].

Слід відмітити, що досить часто підприємства застосовують змішану (комбіновану) стратегію. Її сутність в тому, що для одного виду бізнесу підприємство вибирає наступальну стратегію, а для іншого виду захисну або традиційну.

Критеріями вибору тієї чи іншої інноваційної стратегії є наступні:

- умови і чинники зовнішнього оточення;
- сфера діяльності підприємства;
- номенклатура, асортимент продукції та тривалість життєвого циклу товарів;
- можливість здійснювати моніторинг науково-технічної інформації щодо ринку новацій;

– життєвий цикл підприємства;
– рівень потенціалу підприємства у т.ч. інноваційного, науково-технічного та технологічного тощо.

Обґрунтовуючи вибір інноваційної стратегії необхідно враховувати її відповідність загальній стратегії розвитку підприємства, прийнятність за рівнем ризику, передбачати готовність ринку до сприйняття новинки тощо. Слід наголосити, що управління інноваційними процесами на підприємстві немає обмежуватися лише вибором інноваційної стратегії, тут необхідно здійснювати оцінку всіх потенційних можливостей підприємства щодо її реалізації.

Зауважимо, що для розвитку підприємству необхідна не тільки ефективна інноваційна стратегія, а також потрібні механізми впровадження інновацій. Такі механізми мають безпосередньо використовуватися в процесі організації інноваційної діяльності на різних стадіях життєвого циклу підприємства. Тому, щоб підприємство залишалось самостійним, потрібно здійснювати виявлення місця і часу впровадження інновацій.

Таким чином, інноваційна стратегія визначає напрями інноваційної діяльності, стратегічні інноваційні цілі та інноваційну програму дій підприємства, спрямовану на реалізацію його загальних стратегічних завдань щодо забезпечення та розвитку в сучасному динамічному середовищі.

Література

1. Christopher Freeman. The economics of industrial innovation. -London:Campus Verlag, 1982. – 448р.
  2. Гомелько Т. В. Особенности использования инновационных стратегий на предприятиях пищевой промышленности / Т. В. Гомелько, И. Ю. Лазарева // Транспортное дело России. – 2012. – № 6-1. – С. 153-156.
  3. Прытков И. В. Характеристика современных подходов к выработке стратегии развития предприятия / И. В. Прытков, В. Н. Родионова // Организатор производства. – 2011. –№ 3 (50). – С. 39-44.
-

Чуняк О. В.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА: ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ

Актуальність дослідження. Конкурентні умови функціонування підприємств на ринку, а також їх взаємини із різними контрагентами породжують розмаїтість форм економічних та фінансових ситуацій, що мають істотний вплив на фінансовий стан підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Трактують сутності поняття «фінансовий стан підприємства» та його характеристик висвітлено у працях зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як І. О. Бланк, Р. Фоулк, Дж. Кеннон, Р. Сміт, Дж. Хонніган, В. В. Ковальова, Е. А. Маркарян, А. Д. Шеремет, О. Н. Волкова, М. Я. Коробов, Л. А. Лахтіонова, О. С. Стоянова, Г. В. Савицька, Р. С. Сайфулін, М. А. Федотова, С. Ф. Покропивний, Т. Г. Бень, В. І. Івашенко, В. В. Осмолянський, С. Б. Довбня, А. В. Чупіс та інші. Однак, єдиного трактування сутності та характеристик поняття «фінансовий стан підприємства» не існує все це націлює на продовження наукових досліджень у даному напрямку.

Метою статті є систематизація сучасних трактувань поняття «фінансовий стан підприємства» задля уточнення його сутності та характеристик.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий стан підприємства – одна з найважливіших характеристик результатів діяльності кожного підприємства, що визначається взаємодією всіх складових фінансових відносин підприємства, сукупністю всіх виробничо-господарських факторів. Він показує здатність підприємства саморозвиватися на певний момент часу і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства.

Аналіз літературних джерел свідчить про значні розбіжності у трактування науковцями й практиками поняття «фінансовий стан підприємства». Так, на думку авторів фінансового словника А. Загороднього, Г. Вознюка, Т. Смовженко, фінансовий стан – це стан економічного суб'єкта, що

характеризується наявністю в нього фінансових ресурсів, забезпеченістю коштами, необхідними для господарської діяльності, підтримання нормального режиму праці та життя, здійснення грошових розрахунків з іншими економічними суб'єктами [1].

Бандурка О. під фінансовим станом підприємства розуміє ступінь забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями [2].

Русак Н. та Русак В. зазначають, що фінансовий стан підприємства характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормальної виробничої, комерційної та інших видів діяльності підприємства, доцільністю і ефективністю їх розміщення та використання, фінансовими взаєминами з іншими суб'єктами господарювання, платоспроможністю та фінансовою стійкістю [3].

Поддєрьогін А. зазначає, що «фінансовий стан – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів» [4].

Уткін Е. також наголошує на тому, що «фінансовий стан є комплексним поняттям і характеризується системою показників, які відображають наявність і розміщення коштів, реальні та потенційні фінансові можливості» [5].

Маркар'ян Е., Герасименко Г., розглядають фінансовий стан як сукупність показників, які відображають його здатність погасити боргові зобов'язання. Фінансовий стан, на думку дослідників, є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства [6].

Ковальов А. і Привалов В. розуміють фінансовий стан підприємства як сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [4].

За визначенням М. Дем'яненка, «фінансовий стан – це комплексне поняття, що відображає якісну сторону його виробничої та фінансової діяльності та є результатом реалізації всіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства. Він характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його кругообігу, здатність розраховуватися за своїми зобов'язаннями і забезпечувати ефективне фінансування своєї виробничої діяльності на певний момент часу» [2].

Коробов М. стверджує, що «фінансовий стан підприємства – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями» [7, с. 308].

Білик М. стверджує, що фінансовий стан підприємства – це реальна (на певну дату) і потенційна фінансова спроможність підприємства забезпечити певний рівень поточної діяльності, саморозвитку та погашення зобов'язань перед підприємством і державою [8, с. 117].

На підставі критичного осмислення вище зазначених трактувань, вважаємо, що «фінансовий стан підприємства» – це сутнісна характеристика діяльності підприємства на певний момент часу, яка визначає реальну та потенційну можливість забезпечувати достатній рівень фінансування фінансово-господарської діяльності, саморозвитку, погашення взятих на себе зобов'язань та здатність ефективно здійснювати свою діяльність у майбутньому.

Аналіз літературних джерел свідчить про ототожнювання окремими авторами понять «фінансова стійкість» та «фінансовий стан» та визнання фінансової стійкості при цьому, як стійкого або позитивного фінансового стану підприємства. Як зазначає І.О. Бланк, рівень фінансового стану підприємства характеризується рядом елементів, найважливішим з яких є рівень фінансової стійкості. Він дозволяє визначити рівень фінансового ризику, пов'язаного з формуванням структури джерел капіталу, а відповідно і міру стабільності фінансової бази розвитку підприємства в майбутньому періоді [9, с. 354]. Отже, слід наголосити на тому, що поняття «фінансова стійкість» є лише однією із характеристик поняття «фінансовий стан».

Фінансовий стан підприємства є дуже містким поняттям. Для його характеристики у економічній літературі досить часто застосовуються такі критерії, як:

– фінансова стійкість підприємства – такий стан його фінансових ресурсів, їх розподіл та

використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого ризику;

- платоспроможність – здатність підприємства розраховуватися за своїми зобов'язаннями;
- кредитоспроможність – здатність до отримання кредитів та їх своєчасного погашення за рахунок власних коштів та інших фінансових ресурсів;
- прибутковість роботи підприємства;
- оптимальність з точки зору економічного становища підприємства розподілу прибутку, що залишається в його розпорядженні після сплати податків і обов'язкових відрахувань;
- раціональне розміщення основних і оборотних коштів (власних і позикових), перш за все, недопущення відволікання грошей у запаси непотрібного підприємству устаткування, яке довгий час не монтується і не використовується, наднормативні запаси товарно-матеріальних цінностей, витрат виробництва у дебіторську заборгованість, інші позапланові й непродуктивні витрати;
- наявність власних фінансових ресурсів (основних і оборотних коштів) не нижче мінімального необхідного рівня для організації виробничого процесу і процесу реалізації продукції;
- ліквідність балансу – ступінь покриття зобов'язань підприємства такими активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань [1-9].

Таким чином, поняття «фінансовий стан підприємства» є досить об'ємним, що викликає неоднозначність його трактування і сприяє існуванню різних методів його аналізу та оцінки. Багатогранність цього поняття породжує інтерес науковців та практиків і сприятиме дослідженням у перспективі.

Література

1. Загородній А.Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – К.: Знання, 2000 – 588 с.
  2. Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємств / О. М. Бандурка, М. Я. Коробов. – К.: Либідь, 1998. – 312 с.
  3. Русак Н.А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования: Справочное пособие / Н. А. Русак, В. А. Русак. – Мн.: Высшая школа, 1997 – 309 с.
  4. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк. – К.: КНЕУ, 2005. – 546 с.
  5. Уткин Е. А. Финансовый менеджмент / Е. А. Уткин. – К.: Ельга, Ніка-центр, 2002 – 360 с.
  6. Маркар'ян Э. А. Финансовый анализ / Э. А. Маркар'ян, Г. П. Герасименко, С. Э. Маркар'ян. – М.: КноРус, 2009. – 264 с.
  7. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / М. Я. Коробов. – К.: Знання, 2002. – 294 с.
  8. Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємства / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2005. – №5. – С.117-128.
  9. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера / И. А. Бланк. – К.: «Ника-Центр», 1998. – 480 с.
-

Ткач К. І.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА**

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку економіки все більшого значення набуває процес розвитку підприємства, оскільки саме завдяки розвитку підприємств розвивається і сама економіка того чи іншого регіону, чи країни загалом. Щоб знати напевно, які наслідки може принести розвиток для підприємства і чи задовольняє даний розвиток головні цілі підприємства, необхідно вміти давати правильну оцінку розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання оцінки розвитку підприємства має місце у багатьох роботах як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, таких як : Т. В. Калинеску, Е. А. Недобега [1], М. М. Бурмака [2], О. А. Буян [3], Л. Є. Довгань, [4], В. А. Євтушенко [5], А. Л. Сабадирьова, О. М. Бабій, Т. В. Куклінова, Д. Є. Салавеліс [6], Г. М. Тарасюк [7] та інші. Однак, єдиної думки щодо оцінки елементів процесу розвитку підприємства так і немає, також ніхто із науковців не висвітлив питання щодо оцінки розвитку корпоративної соціальної відповідальності як елемента оцінки цього процесу.

Мета статті полягає у аналізі підходів до оцінки розвитку підприємства та його основних елементів, а також у дослідженні особливостей оцінки розвитку корпоративної соціальної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день у вітчизняній та зарубіжній літературі немає єдиного підходу до оцінки рівня розвитку підприємства. В першу чергу це пов'язано з широким та неоднозначним трактуванням самого поняття «розвиток». У зв'язку з цим різні автори оцінюють розвиток підприємства через окремі елементи даного процесу або через суміжні поняття,

Процес розвитку підприємства, як об'єкт управління, знаходиться під впливом багатьох факторів, основними серед яких є такі [2]:

- економічні – одержання економічної ефективності від змін, впроваджених у процесі розвитку;
- організаційні – створення організаційної структури управління об'єктом, її гнучкість і надійність;
- соціальні – можливість прояву соціальної та творчої активності, духовного та культурного росту, як управляючого персоналу, так і працівників, якими управляють;
- техніко-технологічні – застосування нових засобів і предметів праці, у т. ч. спеціальних машин і механізмів, виробничих та управлінських технологій.

Враховуючи дію вище наведених факторів, ми вважаємо, що оцінювати розвиток підприємства потрібно за його основними елементами, а саме за соціально-економічним розвитком та техніко-організаційним (організаційно-технологічним) розвитком.

Так, під соціально-економічним розвитком підприємства розуміють необоротну, спрямовану, закономірну зміну економічного становища та соціальної інфраструктури господарюючого суб'єкта, в результаті якої організація переходить до принципово нового якісного стану. Що ж до оцінки соціально-економічного розвитку, то, до прикладу, Т. В. Калинеску вважає, що його оцінку має складати ціла система показників, які вона поділяє на дві групи [1]:

- 1) економічні показники:
  - показники результативності діяльності;
  - показники інвестиційно-інноваційного розвитку;
  - показники ділової активності підприємства;
- 2) соціальні показники:
  - показники організації праці;
  - показники освіти робітників;
  - екологічні показники;
  - показники взаємодії підприємства із суспільством.

Л. Є. Довгань оцінює соціально-економічний розвиток через систему збалансованих

показників, яка базується на визначенні рівня економічного розвитку за допомогою оцінки набору показників чотирьох складових – фінанси, бізнес процеси, клієнти, інновації та навчання [4].

А. Л. Сабадирьова, О. М. Бабій, Т. В. Куклінова, Д. Є. Салавеліс в оцінці соціально-економічного розвитку також віддають перевагу основним показникам діяльності підприємства [6].

Однак, ніхто з даних науковців не враховує оцінку корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) в загальній оцінці соціально-економічного розвитку підприємства, що, на нашу думку, є неправильним, оскільки КСВ є невід'ємним елементом як соціально-економічного розвитку, так і розвитку цілого підприємства загалом, адже вона має чи не найбільший вплив на цей розвиток.

Корпоративну соціальну відповідальність оцінюють за допомогою соціальної звітності індексним, рейтинговим, якісними та кількісними методами [5].

Серед основних індексів для оцінки КСВ виділяють [3]: Індекс Domini Social Investment (DSI 400), Індекс Доу Джонса (Dow Jones Sustainability Index), Індекс FTSE4Good, Соціальний індекс (Social Index – SI) Данського міністерства соціальної політики, Індекс корпоративної добродійності (Corporate Philanthropy Index) та ін.

Соціальна або нефінансова звітність – це звіти компаній, що включають інформацію не тільки про результати фінансово-економічної діяльності (прибуток, дивіденди, інвестиції, компенсації співробітникам, репутація і тощо), але і соціальні (охорона здоров'я та безпека, трудові відносини, етика бізнесу, взаємовідносини з корінними народами тощо) та екологічні (використовувана енергія, викиди вуглецю, використання землі й екосистем, техногенні аварії, відповідність/невідповідність екологічному законодавству і т. д.) показники [5].

Як правило, на базі розрахунку індексів створюються рейтинги підприємств за рівнем впровадження КСВ-практик.

Оцінку організаційно-технічного рівня різногалузевих підприємств потрібно проводити періодично (один раз на рік, кілька років) у процесі аналізу та узагальнення певної системи показників, які відбивають ступені технічної оснащеності праці персоналу, прогресивний рівень застосовуваної технології, технічний рівень виробничого устаткування, рівень механізації та автоматизації основного й допоміжного виробництва тощо [7].

Об'єктивність такої оцінки можна забезпечити лише за умови не тільки методично-правильного обчислення відповідних показників, а й порівняння їхньої динаміки на даному підприємстві за кілька років, а також порівняння з досягнутим рівнем на інших споріднених підприємствах.

Для оцінки загальної економічної ефективності організаційно-технічних заходів, інновацій використовують систему показників:

- інтегральний ефект;
- індекс рентабельності інновацій;
- норма рентабельності;
- період окупності.

Отже оцінка розвитку підприємства – це тривалий процес, який включає оцінку основних елементів розвитку підприємства, таких як соціально-економічний та техніко-організаційний розвиток. Для вірності оцінки соціально-економічного розвитку підприємства має обов'язково враховуватись оцінка корпоративної соціальної відповідальності підприємства.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що розвиток – це процес, а рівень розвитку – результат втілення цього процесу, то виникає проблема щодо оцінювання сучасного і очікуваного у майбутньому (за умови виконання певних дій, пов'язаних із затратами праці, матеріальних ресурсів, коштів) рівня розвитку організаційно-економічних систем, зокрема підприємств. І чільне місце серед складових, які є потребують дослідження щодо особливостей їх оцінки та впливу на розвиток підприємства загалом, виступає корпоративна соціальна відповідальність.

Література

1. Калинеску Т. В. Анализ и оценка уровня социально-экономического развития предприятия / Т. В. Калинеску, Е. А. Недобега // Бизнес Информ. – 2011. – № 2. Т. 2. С. 117-119.

2. Бурмака М. М. Управління розвитком підприємства на прикладі підприємств будівельної галузі : [монографія] / М. М. Бурмака, Т. М. Бурмака. – Харків : ХНАДУ, 2011. – 204 с.
  3. Буян О. А. Підходи до оцінки ефективності корпоративної соціальної відповідальності підприємств в Україні [Електронний ресурс] / О. А. Буян. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>
  4. Довгань Л. Є. Підходи до оцінювання економічного розвитку підприємства [Електронний ресурс] / Л. Є. Довгань, О. В. Григор'єва. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>
  5. Євтушенко В. А. Оцінка корпоративної соціальної відповідальності: методи, об'єкти, показники [Електронний ресурс] / В. А. Євтушенко. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>
  6. Сабадирьова А. Л. Потенціал і розвиток підприємства : навч. посібник / А. Л. Сабадирьова, О. М. Бабій, Т. В. Куклінова, Д. Є. Салавеліс. – Одеса : ОНЕУ, 2013. – 343 с.
  7. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : навч. посібник [Електронний ресурс] / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – Режим доступу: <http://buklib.net/>
-

Хрущ В. О.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ МЕХАНІЗМУ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність дослідження. Вплив культури на управління людськими ресурсами надзвичайно важливий. Він може бути неявним, проте вирішальним фактором прийняття рішення на індивідуальному та корпоративному рівнях. Роль чинника корпоративної культури в системі соціальної корпоративної відповідальності стає визначальною, коли необхідне формування нової стратегії і моделі бізнесу та побудова на їх підставі нової системи цінностей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку корпоративної культури висвітлені у роботах таких вчених як: Богатирьов М. Р., Євтушевський В. О., Котлер Ф., Хаєт Г. Л., Шейн Е. Х. та ін.. Не зважаючи на достатньо велике число західних і вітчизняних теоретичних публікацій, єдиного погляду на поняття, термінологію і методологію розгляду цієї тематики ще не сформовано. Слід відзначити, що у роботах, присвячених даній проблематиці, зроблено акцент на доцільності розвитку корпоративної культури, як методу мотивації співробітників. Вітчизняні та зарубіжні дослідники підкреслюють, що в компаніях, в організаціях, де створена і високо цінується корпоративна культура, конфліктів буває набагато менше, ніж там, де культурні цінності ще не стали основою життя колективу.

Метою статті є дослідження процесів формування складових механізму корпоративної культури в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Існують різні підходи до трактування поняття «корпоративна культура». Корпоративна культура - це система цінностей, переконань, вірувань, уявлень, очікувань, символів, а також ділових принципів, норм поведінки, традицій, ритуалів, які склалися в організації або її підрозділах за час діяльності та які приймаються більшістю співробітників [1]. Корпоративна культура – це сукупність правил, що стосується всіх форм ділового спілкування, прийнятих у конкретній організації (ділова розмова, ділові переговори, суперечка, дискусія, полеміка, ділова нарада, публічний виступ, телефонні переговори, ділове листування, стиль одягу, спосіб проводити разом неробочий час і т. д.) [2]. Корпоративна культура - це сукупність моделей поведінки, які набулі організацією в процесі адаптації до зовнішнього середовища і внутрішньої інтеграції, що показали свою ефективність і приймаються більшістю членів організації [3]. Корпоративна культура – це набір елементів, покликаних забезпечити мотивацію співробітників без будь-яких додаткових грошових виплат, створюючи сприятливий мікроклімат для роботи [4]. Визначення цього поняття, яке ми також поділяємо, дає відомий професор менеджменту, засновник наукового напрямку «організаційна психологія», автор багатьох робіт по організаційній культурі Едгар Шейн: «Корпоративна культура – комплекс базових припущень, винайдений, виявлений або розроблений групою для того, щоб навчитися справлятися з проблемами зовнішньої адаптації внутрішньої інтеграції, що функціонує досить довго, щоб підтвердити свою спроможність, і передається новим членам організації як єдино правильний» [5].

Основними джерелами формування корпоративної культури в сучасних умовах

господарювання є: система особистих цінностей та індивідуально- своєрідних способів їх реалізації; способи, форми та структура організації діяльності, які втілюють деякі цінності, в тому числі й особисті цінності керівників підприємств; уявлення про оптимальну та припустиму модель поведінки співробітника в колективі, яка відображає систему внутрішньогрупових цінностей, що склалися. За результатами систематизації літературних джерел можна виділити наступні функції корпоративної культури:

1. Формування корпоративних цінностей. Корпоративна культура націлена на створення та підтримку у кожного працівника підприємства почуття причетності до спільної справи, це надає сенсу його праці та виховує в дусі відданості організації.

2. Формування позитивного іміджу організації. Це одна із основних функцій корпоративної культури, оскільки імідж є, з однієї сторони внутрішнім образом в соціальній системі, а з іншої зовнішнім образом підприємства.

3. Розвиток прогресивних соціально-трудових відносин, що мають форму соціального партнерства. Соціальне партнерство ґрунтується на ідеях співучасті працівників організації в управлінні, отже головним завданням корпоративної культури є задіяти людський капітал так, щоб кожний працівник був зацікавлений в діяльності підприємства.

4. Консолідуєча функція. Ця функція орієнтована на те, щоб інтереси працівників організації і інтереси керівництва по-перше, визнавались однаково значимими, важливими, а по-друге, до певної міри у межах трудового процесу вони співпадали, утворюючи так званий феномен «спільної долі». Результатом реалізації консолідуєчої функції корпоративної культури стає якісне покращення діяльності організації за рахунок створення певної філософії організації, в якій віддзеркалюються суспільне призначення організації, її роль в теперішньому і майбутньому житті населення, зв'язок з національними ідеями, стратегічна мета і завдання, яку розуміють і поділяють всі її працівники [7, с. 37].

5. Створення єдиного культурного простору. Корпоративна культура задає певну систему координат, яка пояснює, чому підприємство функціонує саме таким, а не іншим чином. Корпоративна культура дозволяє значною мірою згладити проблему узгодження індивідуальних цілей із загальною метою організації, формуючи загальний культурний простір, що включає цінності, норми і поведінкові моделі, які розділяються всіма працівниками [7, с. 38].

Процес впровадження складових механізму корпоративної культури на підприємстві має здійснюватись поетапно. Зокрема виділяють п'ять основних етапів:

1) аналіз внутрішніх організаційних процесів підприємства. За результатами дослідження надаються рекомендації щодо вирішення виявлених проблемних питань, розроблення концепції новітньої моделі корпоративної культури;

2) аналіз психологічного клімату на підприємстві. За результатами дослідження надаються розроблення рекомендацій щодо усунення конфліктів та інших проблем співробітників підприємства;

3) формування моделі корпоративної культури. На даному етапі формуються положення щодо корпоративної культури конкретного підприємства;

4) впровадження моделі корпоративної культури. Очікуваний результат: прийняття заданої моделі корпоративної культури та всебічна її підтримка;

5) підтримка моделі корпоративної культури. На даному етапі здійснюється розроблення методики оцінки та контролю за впровадженням корпоративної культури, визначення відповідальних осіб та їх обов'язків. Очікуваним результатом є досягнення максимального ефекту від впровадження корпоративної культури, як методу мотивації співробітників [6].

Впровадження корпоративної культури забезпечує досягнення більш ефективних результатів від реалізації стратегічного управління на всіх його етапах [6]. Успіх притаманний тим підприємствам, чії стратегії орієнтовано на активне використання ресурсного потенціалу для змін зовнішнього оточення, а не просто пристосування до цих змін у ньому. Дані положення дають нам підставу сприйняття корпоративної культури на підприємстві як важливого елементу стратегічного управління, табл. 1 [8, с. 42].

Слід наголосити, що культура підприємства може виявитися прийнятною лише на певний період часу й за певних умов. Зміна зовнішніх та внутрішніх умов функціонування підприємства вимагає змін його корпоративної культури. Саме тому керівники-практики мають відчувати зміни у

зовнішньому та внутрішньому середовищі та вживати потрібних заходів щодо зміни корпоративної культури відповідно до потреб організації та ринку в цілому, а науковці - не залишати поза увагою цю важливу проблему.

Таблиця 1 - Корпоративна культура як елемент реалізації етапів стратегічного управління

Етап стратегічного управління	Роль корпоративної культури	Кінцевий результат
Розробка філософії ведення бізнесу та його місія	Формування на підприємстві корпоративних цінностей та корпоративного духу, що забезпечить запровадження правил на норм взаємодії як в межах колективу, так і з зовнішніми контрагентами	Філософія, місія, кредо
Визначення цілей	Забезпечення конкурентних переваг через реалізацію клієнтоорієнтованої концепції. Формування корпоративного кодексу	Дерево цілей
Аналіз діяльності компанії у внутрішньому та зовнішньому середовищі	Відповідна зміна корпоративної культури на зміну факторів зовнішнього середовища	SWOT-аналіз, PEST-аналіз, МВО
Оцінка стратегічних альтернатив	Формування персоналу з нетрадиційним, креативним мисленням	Сценарії розвитку
Реалізація обраної стратегії	Орієнтація робітників на досягнення кінцевого результату. Формування мотиваційних та культурних умов	Проектні та кінцеві документи
Контроль та корегування реалізації стратегії	Пошук способів підвищення ефективності та сприяння розвитку інновацій	Аудит

Література

1. Формирование корпоративной культуры [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ir-sintez.com/content/view/78/84/>
2. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. Экспресс-курс. / Ф. Котлер [2-е изд.] / Пер. с англ. под ред. С. Г. Божук. – СПб.: Питер, 2006. – 464 с.
3. Вікіпедія. Інтернет-енциклопедія [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
4. Бурма О. Лучшие способы мотивации сотрудников / О. Бурма [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.rynok.biz/article/2010/5/24/luchshie_sposobi_motivacii_sotrudnikov
5. Шейн Э.Х. Организационная культура и лидерство / Э.Х. Шейн / Пер. с англ. под ред. В. А. Спивака. – СПб: Питер, 2002. – 336 с.
6. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд [12-е изд.] / Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2007. – 928 с.
7. Синицька О.І. Формування корпоративної культури в соціально-економічних системах / О.І. Синицька // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6. – Т. 2. – С. 35-41.
8. Овчаренко М.І. Роль корпоративної культури в процесі корпоративного управління підприємством / М.І. Овчаренко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 1. – С. 41-45.

Поперечний Р. С., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

**ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ДИВІДЕНДНОЇ ПОЛІТИКИ
АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ**

Актуальність дослідження. У сучасних умовах розвитку фінансового ринку України і становлення власної моделі корпоративного управління значущість дивідендної політики зростає, а особливо актуальними залишаються питання формування її оптимальності та ефективності. Вона визначає джерела формування власних фінансових ресурсів, впливає на інвестиційну привабливість, поточний курс акцій і вартість бізнесу в цілому. Дивідендна політика стає складовою загальної стратегії розвитку товариства, насамперед її фінансової стратегії, в процесі ефективної реалізації прав власності, елементом корпоративної культури. Саме тому питання формування ефективної дивідендної політики останнім часом набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питань формування ефективної дивідендної політики та факторів, що на неї впливають займалися та займаються такі зарубіжні вчені, як: Ю. Брігхем, М. Гордон, Ф. Модільяні, М. Міллер, Н. Берзон, А. Іванов, В. Ковальов та інші. Серед вітчизняних науковців значний доробок з даної тематики зроблено такими вченими, як: І. Бланк, С. Герасимова, О. Денис, М. Козоріг, В. Павлов та іншими. На сьогоднішній день для акціонерів та держави це питання є актуальним, бо зі зміною надходження та процентом дивідендів змінюється прибуток акціонерів (ставка дивіденду). Тому це питання потребує більш досконалого обґрунтування та дослідження.

Мета даної статті є дослідження та узагальнення підходів щодо визначення поняття «дивідендна політика», обґрунтування факторів формування дивідендної політики українських акціонерних товариств.

Виклад основного матеріалу. Дивідендна політика відіграє важливу роль у визначенні вартості підприємства, реалізації його фінансової стратегії. Крім того, вона впливає на рівень добробуту інвесторів (вкладників капіталу) у поточному періоді, визначає розміри формування власних фінансових ресурсів, а відповідно й темпи виробничого розвитку підприємства на основі самофінансування, впливає на фінансову стійкість підприємства, на вартість використовуваного капіталу і ринкову вартість підприємства (акцій) [4].

Підвищена увага вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів до різних аспектів дивідендної політики визначається рядом обставин. Основні з них, на наш погляд, сформульовані Д.-К. Шимом і Д.-Г. Сигелом, які відзначають наступне [3]: по-перше, дивідендна політика впливає на відносини з інвесторами. Акціонери негативно відносяться до компаній, які скорочують дивіденди, тому що пов'язують таке скорочення з фінансовими труднощами компанії і можуть продати свої акції, впливаючи на зниження їх ринкової ціни; по-друге, дивідендна політика впливає на фінансову програму і бюджет капіталовкладень підприємства; по-третє, дивідендна політика впливає на рух грошових коштів підприємства («компанія з поганою ліквідністю може бути вимушена обмежити виплати дивідендів»); по-четверте, дивідендна політика скорочує власний капітал, оскільки дивіденди виплачуються з нерозподіленого прибутку. В результаті це приводить до збільшення коефіцієнта співвідношення боргових зобов'язань і акціонерного капіталу.

Отже, дивідендна політика підприємства – це сукупність стратегічних і поточних рішень щодо розподілу результатів діяльності акціонерного підприємства. У цілому її можна трактувати як сукупність заходів щодо розподілу чистого прибутку на тезавровану та споживчу частини [1]. Дивідендну політику підприємство здійснює згідно з його статутом та економічними завданнями певного періоду, а її ефективне формування, передбачає такі основні етапи [1]:

– врахування основних факторів, що визначають передумови формування дивідендної політики підприємства;

– вибір типу дивідендної політики відповідно до фінансової стратегії підприємства;

– розробку механізму розподілу прибутку відповідно до обраного типу дивідендної політики;

– визначення форм виплати дивідендів;

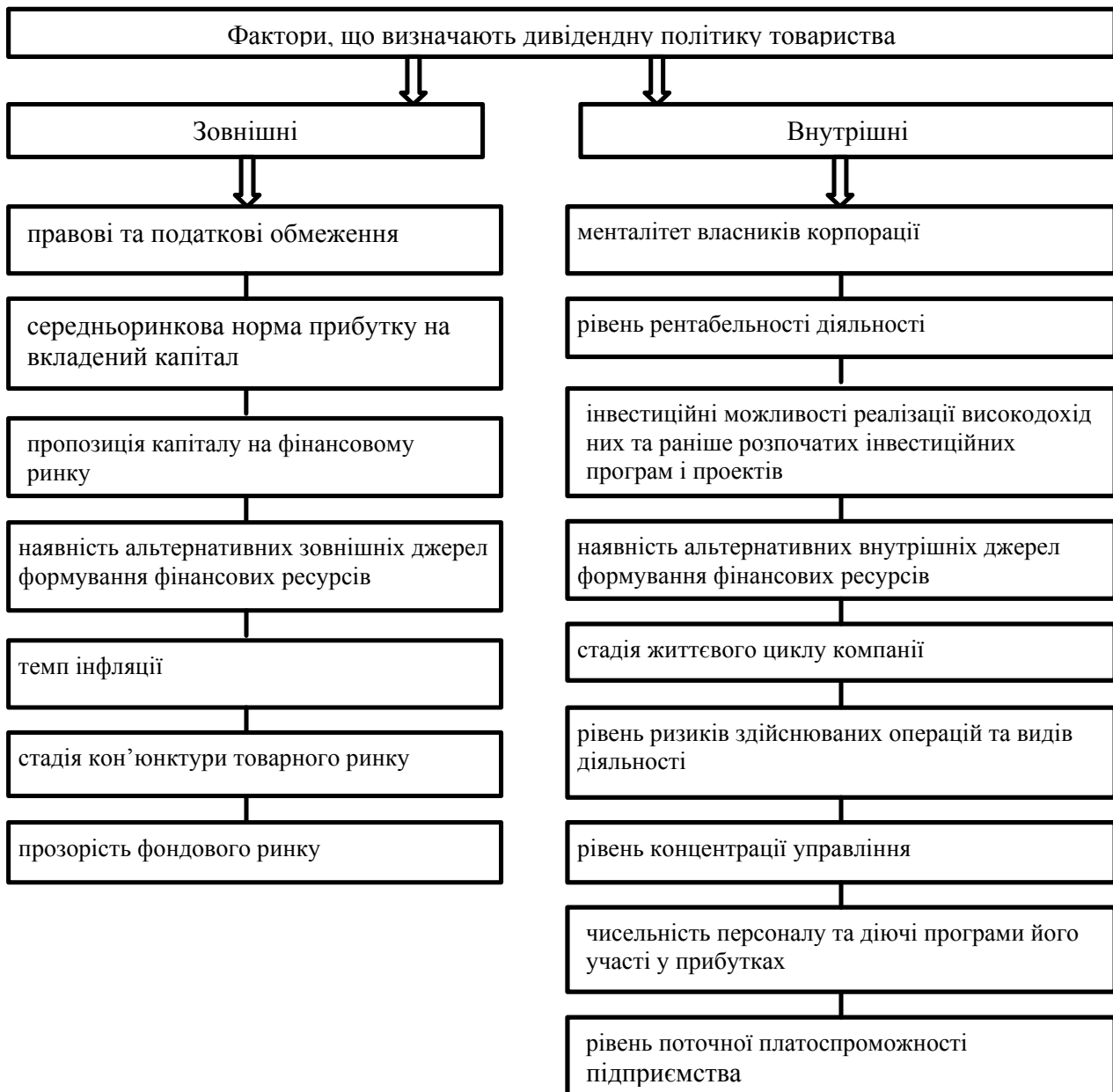
– оцінку ефективності дивідендної політики.

Сформувати успішну дивідендну політику неможливо без поглибленого вивчення факторів,

що на неї впливають. Класифікація факторів, що визначають дивідендну політику організацій, різними авторами виконується по-різному в залежності від головної ознаки. На нашу думку, справедливим є розподіл факторів за місцем виникнення та залежністю від діяльності організації на зовнішні та внутрішні, який позиціонується І.О. Бланком (рис. 1) [2].

Формування дивідендної політики підприємства є одним із найбільш складних завдань фінансового менеджменту в сучасних умовах. Необхідність його вирішення пов'язана із задоволенням вимог фінансової стратегії щодо підвищення ринкової вартості підприємства, інвестиційної політики формування власних фінансових ресурсів та деяких інших аспектів фінансової діяльності підприємства.

Що ж стосується дивідендної політики вітчизняних акціонерних товариств, тобто розподілу прибутку компаніями між власниками її акцій, то у зв'язку з досить складним фінансовим становищем вітчизняних підприємств та компаній більшість з них останніми роками дотримувались консервативної дивідендної політики, реінвестуючи майже весь прибуток у розвиток бізнесу чи не розподіляючи прибуток.

Рис. 1. Фактори, що визначають дивідендну політику компанії

Але все ж таки в 2011 році ситуація дещо змінилася, і сума нарахованих акціонерними товариствами дивідендів, за даними фінансової звітності, в 2012 році становила 30,04 млрд. грн. У той же час, за підсумками 2012 року акціонерні товариства сплатили дивідендів на загальну суму 29,60 млн грн, що порівняно з 2011 роком значно більше, а саме на 8,31 млн. грн. [5].

Приймаючи рішення в галузі дивідендної політики, потрібно враховувати, що вони впливають на низку ключових параметрів фінансово-господарської діяльності підприємства: величину самофінансування, структуру капіталу, ціну залучення фінансових ресурсів, ринковий курс корпоративних прав, ліквідність та низку інших. Найбільш чітко вираженим є зв'язок між дивідендною політикою та самофінансуванням підприємства: чим більше прибутку виплачується у вигляді дивідендів, тим менше коштів залишається у підприємства для здійснення реінвестицій.

Висновки. Для вітчизняних підприємств вироблення оптимальної дивідендної політики повинно стати одним із першочергових завдань, від успішного вирішення якого залежить оцінка ефективності їхньої діяльності, підвищення рейтингу та інвестиційної привабливості. Слід дотримуватися активної дивідендної політики. При цьому необхідно утримувати дивіденди на низькому рівні, а при зростанні доходів - підвищувати їх, але не настільки, щоб у майбутньому при зменшенні доходів необхідно було здійснювати їх різке зниження.

Література

1. Даценко Г.В. Підвищення ролі дивідендної політики в реалізації економічних інтересів підприємства / Г.В. Даценко // Інноваційна економіка: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – № 21. – С. 212-216.
  2. Гришко Н.С., Линник Т.С. Особливості формування дивідендної політики підприємства [Електронний ресурс] / Н.С. Гришко, Т.С. Линник // Ефективна економіка. – 2011. – №5. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/>.
  3. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / И. А. Бланк. – В 2 т. 3-е изд. Т.1.– К. : Ника-Центр, 2007. – 624 с.
  4. Бланк И. А. Управление прибылью / И.А. Бланк. – 3-е изд. – К. : Ника-Центр, 2007. – 768 с.
  5. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nssmc.gov.ua/activities/annual>.
-

Голуб Н. П., Гудзь Т. П.

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЇ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ЇЇ МІСЦЕ У СТРАТЕГІЧНОМУ НАБОРІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Під фінансовою стійкістю розуміється такий стан фінансових ресурсів підприємства і такий ступінь їх використання, за яких підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне через ефективне їх використання забезпечити безперебійний процес виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг, а також здійснювати витрати для його розширення й оновлення.

Враховуючи, що фінансова стійкість – це головний компонент стійкості розвитку підприємства, основа стабільної роботи [2], актуальним завданням управління фінансами підприємства є стратегічний підхід до збереження фінансової рівноваги.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В умовах переходу до ринкового способу господарювання проблема забезпечення фінансової стійкості дуже гостро постала перед українськими підприємствами, що зумовило значний інтерес до неї з боку науковців. Питанням розробки та реалізації фінансової стратегії на підприємствах присвячено чимало публікацій як у вітчизняних, так і в зарубіжних літературних джерелах. Питання сутності фінансової стійкості, формування та забезпечення її стратегії досліджували такі вчені, як: М. Абрютіна [1], Н.П. Бакаренко [2], І.А. Бланк [3], Г.М. Давидов [5], Л.А. Лахтіонова [4] та інші.

Метою дослідження є з'ясування сутності стратегії фінансової стійкості та визначення її місця у стратегічному наборі підприємства.

Виклад основного матеріалу. Фінансова стійкість підприємства – це його спроможність функціонувати протягом тривалого періоду, одержуючи прибуток, достатній для відтворення фінансового потенціалу, виплати дивідендів і стабільного розвитку, а також забезпечення економічно обґрунтованого співвідношення власних джерел фінансування із зобов'язаннями на основі збалансування надходжень і виплат грошових коштів за умов швидкоплинної зміни впливу внутрішніх і зовнішніх чинників.

При дослідженні питань, пов'язаних із забезпеченням достатнього рівня фінансової стійкості у стратегічній перспективі підприємства, найчастіше оперують категорією «стратегічна фінансова стійкість». Ключовою характеристикою даної категорії є здатність не лише забезпечувати фінансово-економічну стійкість тривалий час в умовах нестабільної ринкової кон'юнктури, а й збільшувати вартість капіталу підприємства.

Завдяки реалізації обґрунтованої стратегії будь-який суб'єкт економіки, в тому числі і банк, може протистояти дії різних негативних чинників, уникати помилкових управлінських рішень в умовах швидкоплинного зовнішнього середовища, формувати засади довгострокового та успішного розвитку.

Одне із перших визначень стратегії як інструмента прикладного менеджменту було сформульоване А. Чендлером: «Стратегія – це визначення основних довгострокових цілей і задач підприємства, затвердження курсу дій та розподіл ресурсів, необхідних для досягнення цих цілей».

Узагальнення науково-практичних підходів до визначення сутності «стратегії» дозволяє виділити такі її характеристики:

- стратегія як сукупність взаємопов'язаних дій, спрямованих на досягнення стійких конкурентних переваг;
- стратегія – це комплекс рішень, які є рушійною силою більшості заходів, застосовуваних компанією;
- стратегія – це шлях створення конкурентних переваг за допомогою формування особливих характеристик власного бізнесу;
- стратегія – це мистецтво швидких перетворень, портфель ініціатив, спрямованих на зростання компанії та її вартості тощо.

Для підтримання фінансової стійкості підприємства необхідно використовувати фінансову стратегію, задля уникнення підприємством в майбутньому неспроможності, банкрутства та інших негативних наслідків. Американські економісти Р. Кларк, Б. Вільсон, Р. Дайнс, С. Надаудл пов'язують фінансову стратегію із фінансовою політикою і фінансовим плануванням. Фінансова стратегія підприємства повинна спрямовуватися на розподіл фінансових ресурсів, які надходять у його розпорядження або є у нього з метою досягнення високих результатів фінансово-господарської діяльності і забезпечення фінансової стійкості [5, с. 104].

Фінансова стратегія підприємства є функціональною стратегією, яка спрямована на фінансове забезпечення реалізації корпоративної стратегії підприємства. Домінантними сферами фінансової стратегії є: стратегія формування фінансових ресурсів підприємства, інвестиційна стратегія, стратегія забезпечення фінансової безпеки підприємства, стратегія підвищення якості управління фінансовою діяльністю підприємства [3, с. 32-33].

Домінантні сфери фінансової стратегії ми пропонуємо розширити стратегією забезпечення фінансової стійкості. Цілі, задачі і ключові стратегічні рішення даної домінанти фінансової стратегії спрямовуються на формування та підтримку найважливіших кількісних та якісних показників стійкого фінансового стану підприємства, що виявляється у його спроможності попереджувати розбалансування внутрішньої сфери фінансів, протидіючи негативному впливу внутрішніх та зовнішніх факторів. Її головне завдання розробки стратегічних рішень полягає у формуванні та забезпеченні збереження фінансової стійкості у довгостроковій перспективі розвитку підприємства. Коло стратегічних проблем, що вирішуються даною стратегією включає:

- формування та підтримку якісної структури активів за критерієм ліквідності;
- забезпечення збалансованості вхідних та вихідних грошових потоків підприємства;
- забезпечення своєчасності та повноти розрахунків із кредиторами з метою недопущення утворення критичної суми простроченої заборгованості, достатньої для порушення справи про банкрутство;

- забезпечення росту власного капіталу підприємства та вартості його бізнесу;
- усунення та мінімізація негативного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на фінансову стійкість підприємства;
- формування оптимальної структури капіталу.

Висновки. Фінансова стійкість передбачає здатність підприємства зберігати заданий режим функціонування за найважливішими фінансово-економічними показниками. Вагомий вплив на можливість підприємства має рівень фінансової стійкості, що характеризується таким станом фінансових ресурсів, який відповідає вимогам ринку, а їх використання і розподіл повинні забезпечувати розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику.

Література

1. Абрютіна М. С. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: учеб. пособ. / М. С. Абрютіна, А. В. Грачев. - 3-е изд., доп. и перераб. – Москва : Дело и Сервис, 2001. – 172 с.
  2. Бакеренко Н. П. Концептуальні підходи до визначення фінансової стійкості підприємства / Н. П. Бакеренко, Г. К. Яловий // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. - Вип. 18.5 – С. 115-124.
  3. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия: монография / И. А. Бланк. – Киев : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 720 с.
  4. Лахтіонова Л. А. Економічна категорія «фінансова стійкість» в сучасному фінансовому аналізі підприємницької діяльності / Л. А. Лахтіонова // Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету (серія «Економічні науки»). – 2009. – Вип. 6 (ч. II). – С. 118-123.
  5. Мамонтова Н. Умови забезпечення фінансової стійкості підприємств / Н. Мамонтова // Фінанси України. – 2000. – № 8. – С. 103-107.
  6. Плиса В. Й. Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризової ситуації / В. Й. Плиса // Вісник ЛКА. Серія економічна. – 1999. – Вип. 6. – С. 146-152.
  7. Стратегічний аналіз: навч. посіб. / Г. М. Давидов, В. М. Малахова, О. А. Магопєць та ін. – 2-ге вид. перероб. і доповн. – Київ: Знання, 2014. – 389 с.
-

Штурба О. А., Корпан О. С.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ЗАЛИ

Актуальність дослідження. В даний час національна економіка України характеризується такими процесами, як розвиток ринкових механізмів, залучення в торгівлю значного числа населення, розвиток конкуренції. Так само її важливими рисами є різноманіття організаційно-правових форм підприємств торгівлі і необхідність широкого впровадження сучасного обладнання та нових технологій. Все це вимагає нових підходів до організації та планування торгових підприємств.

Основною метою сучасного етапу економічних перетворень, що проводяться в торгівлі, є створення сприятливих умов для ефективної діяльності торгових підприємств. Досягнення цієї мети, з одного боку, передбачає вдосконалення законодавчої, фінансової податкової, середовища, в якій працюють торгові підприємства, а з іншого - вимагає кардинального поліпшення роботи самих підприємств в умовах ринкових відносин.

Актуальність даної теми полягає в тому, що ефективність роботи роздрібних торговельних підприємств залежить від багатьох чинників, одним з яких теоретики та практики в області мерчандайзингу виділяють технологічне планування торговельної зали. Крім того, питання створення максимальної зручності споживачів під час купівлі товару та економія їх часу шляхом влаштування та планування торговельного залу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика технологічного планування торговельної зали в магазині посідає важливе місце в дослідженнях наступних вітчизняних вчених: Капинус Л.В., Стрелко А.В., Павленко А. Ф., Войчак А. В., Ноздрєва Р.Б. та ін.

Виклад основного матеріалу. Планування торговельного залу розпочинають із визначення його форми та виду. Існує велике різноманіття форм торговельних залів. Найбільш розповсюдженою

та функціональною формою торговельного залу є прямокутна зі співвідношенням сторін 2:3 або 1:2, висотою стелі не менше 3,3 м. У такому торговельному залі легко розміщувати торговельне обладнання, планувати потоки покупців, виконувати необхідні торгово-технологічні операції.

В ході теоретичних досліджень встановлено, що залежно від типу будівлі, розмірів та форми торговельної зали виділяють п'ять основних видів планування торговельного залу: лінійна ("решітка"), боксова ("трек", "петля"); змішана; вільна та виставкова. Вибір конкретного виду планування залежить від розміру торговельного залу, його конфігурації, методів продажу й асортименту товарів.

У продовольчих магазинах самообслуговування зазвичай застосовують лінійне планування ("решітка") торговельного залу: торгово-технологічне обладнання розташовують прямими лініями, утворюючи проходи для покупців. Лінійне планування може бути повздовжнім, поперечним, діагональним і комбінованим [1].

При лінійному плануванні торговельних залів магазинів само-обслуговування зона розміщення товарів і проходів покупців сплановані у вигляді паралельних ліній торговельного обладнання, розміщених перпендикулярно лінії вузла розрахунку. Це дає можливість організувати єдиний вузол розрахунку, покупцям вільно пересуватися по торговельному залу, створювати єдину бригаду матеріальновідпо-відальних осіб, ефективно використовувати торгову площу.

Боксове планування («трек», «петля») передбачає окремі ізольовані зони (бокси) зі своїми розрахунковими вузлами. Бокси утворюються завдяки перпендикулярному розміщенню ліній обладнання відносно стін торгової будівлі. Найчастіше застосовують такий вид планування для торгівлі товарами одного асортиментного профілю.

Змішане планування торгового залу передбачає різні комбінації лінійного та боксового планування. Найчастіше такий вид планування торговельного залу зустрічається в супермаркетах, що поєднують самообслуговування з торгівлею через прилавок (кондитерський, кулінарний, гастрономічний відділи, а також площі, що надані в оренду).

Вільне планування («вільний потік») утворюється розташуванням торгово-технологічного обладнання у вигляді окремих острівців різної форми (овальної, круглої, квадратної, прямокутної) з таким розрахунком, щоб покупці могли вільно наблизитись до них і обрати необхідний товар. Напрямок руху покупців нічим не обмежений, вони мають можливість переміщуватися по торговельному залу й оглядати товар у будь-якій послідовності. Такий вид планування торговельного залу переважно використовується в бутиках, магазинах з продажу одягу та взуття, товарів для дому та ін.

Виставкове планування торговельного залу використовують у магазинах, що здійснюють продаж за зразками (меблеві салони, магазини з продажу побутової та комп'ютерної техніки, мобільного зв'язку тощо), де товари демонструють на стендах, гірках, прилавках, подіумах.

Важливою умовою планування є правильне встановлення ширини проходів для покупців на різних ділянках торгового залу. Проходи для руху покупців поділяються на основні (магістральні) і другорядні (внутрішні). Магістральні проходи зв'язують усі зони торговельного залу і йдуть вздовж стін. Їх ширина повинна забезпечувати безперешкодне переміщення основних купівельних потоків. Ширина проходів залежить від характеру розміщення обладнання і розмірів торговельних залів. У цілому ширина проходів встановлюється Будівельними нормами і правилами. Однак при визначенні ширини проходів у кожному конкретному магазині слід враховувати щільність купівельного потоку, тобто число покупців, що припадають на одиницю площі. Для створення комфортних умов переміщення покупців необхідно від 4 до 10 кв. м. площі торгового залу на покупця.

Планування будь-якого роздрібного магазину в першу чергу формує шляхи, траєкторії руху споживачів та товарів. Вона також визначає розподіл простору і для стаціонарних, щодо постійних зон і ділянок, наприклад майстерень, підсобних приміщень, складських приміщень, кімнат або зон відпочинку торгового персоналу і покупців. Особливу увагу, наприклад, має бути приділена залученню покупців на верхні поверхи в будь-якому багатоповерховому торговому об'єкті. На етапі проектування важливо правильно визначити місце розташування вертикальних комунікацій і вибрати вид вертикальних комунікацій, а на етапі функціонування магазину — забезпечити ефективний розподіл товарних груп по поверхах. Якщо цього не зробити вчасно, «завдання верхніх поверхів» неминуче перетвориться на проблему. Практика свідчить, що легше змусити покупця пересуватися

по горизонталі, ніж стимулювати перехід на верхній поверх[2].

Торговельний зал – є головним приміщенням магазину, де безпосередньо здійснюється реалізація товарів і обслуговування покупців. Його розмір, форма і пропорції повинні забезпечувати оптимальні умови для здійснення завершальної фази торговельно-технологічного процесу. Тому влаштування і планування торговельних залів повинні відповідати таким вимогам:

- створювати покупцям максимальні зручності для придбання ними товарів з мінімальними затратами часу;
- забезпечувати ефективне використання площі торговельного залу під викладку товарів;
- забезпечувати персоналу магазину умови для здійснення контролю за ходом реалізації товарів і збереженням товарно-матеріальних цінностей;
- забезпечувати виникнення перехресних і зустрічних потоків покупців у магазині;
- створювати найкоротші шляхи руху товарів із приміщень для приймання і підготовки товарів до продажу в торговельний зал.

Планування магазину повинна створювати для покупців умови безперешкодного вибору товарів у мінімально короткий термін; служити для оптимального використання площ, створення необхідних умов працівникам магазину для раціональної організації оперативних процесів.

Планування має забезпечити максимальний огляд викладених товарів і сприятиме кращій видимості асортименту, стимулювати вчинення імпульсивних покупок, мінімізувати час пошуку потрібних товарів і відстань, яку потрібно подолати для того, щоб придбати всі намічені товари [3, с. 247].

Отже, планування магазину в цілому визначає розміщення різних груп товарів, що входять в загальний асортимент, схему викладки товарів, іншими словами, взаємне просторове розміщення товарних відділів та секцій. Необхідність планування впливає з економічних, естетичних і комерційних міркувань. Простір, площа – це досить обмежений ресурс підприємства роздрібної торгівлі, і воно повинно бути використано найкращим чином. Споживачам властиве прагнення до деякої впорядкованості; планування забезпечує цю впорядкованість. Викладення товарів набуває охайний вигляд. Нарешті, планування сприяє більш ефективній торгівлі. Однією з найважливіших завдань планування торговельної зали є забезпечення такого взаємного розміщення різних товарів, коли реалізація товарів імпульсивного попиту буде максимальною. Необхідно також повністю використовувати кожен квадратний, метр торгової площі, торгова площа повинна бути пов'язаною із допоміжними, підсобними ділянками та приміщеннями.

Література

1. Г. Г. Иванов Организация и управление торговым предприятием: Учеб. / Г. Г. Иванов – Под ред. Проф. Л.А. Брагина, Т.П. Данько. – Х : ХНЕУ, 2011. – №7. – С.67-68.
2. Давыдкина И. Б. Организация и технология розничной торговли: современные аспекты: Учебное пособие / И. Б. Давыдкина – 2012.– №2-3(9-10). – 37 с.
3. Дашков Л. П. Организация, технология и проектирование торговых предприятий: Учебник для студентов высших учебных заведений / Л. П. Дашков, В. К. Памбухчиянц. – 6-е изд., 2009. – 520 с.

Козійчук О. В., Богацька Н. М.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

**ВПЛИВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Актуальність дослідження. Важливо для діяльності підприємства визначити конкурентоспроможності підприємства, тому що сучасній конкурентній боротьбі виграє той, хто аналізує та понад усе змагається за свої конкурентні позиції. Щоб вижити у цій боротьбі, кожне підприємство має поставити перед собою за мету підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства. Тому ця тема є досить актуальною на даний момент.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням конкурентоспроможності займалися такі зарубіжні науковці, як Д. Абель, Г. Гамель, П. Друкер, К. Ендрус, Р. Ешенбах, П. Зенге, Р. Коуз, Ф. Котлер, М. Портер, К. Прахалад, Д. Рікардо, А. Сміт, Р. Солоу. Свій внесок у дослідження питань конкурентоспроможності економічних суб'єктів також зробили такі вітчизняні економісти, як В. Андрійчук, С. Бабенко, В. Будкін, З. Варналій, О. Власюк, А. Гальчинський, Я. Гончарук, М. Долішній.

Метою статті є аналізу та обґрунтування сутності конкурентоспроможності підприємств України в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день процес глобалізації для України є неминучим. Україна вступила до Світової організації торгівлі (СОТ), де виживають тільки найсильніші та найбільш конкурентні виробники. У цих умовах програють вітчизняні підприємства, адже іноземні виробники, що все більше виходять на наш ринок, мають сильніші технології та є конкурентоспроможнішими [1].

Конкурентоспроможність національної економіки – це здатність країни в умовах соціально-орієнтованої національної економіки забезпечувати високу якість життя нації на основі ефективного використання власних ресурсів та ефективної системи виробництва товарів та послуг, що відповідають діючим міжнародним стандартам.

Україна бере участь у визначенні рейтингу міжнародної конкурентоспроможності, які проводить Світовий економічний форум (СЕФ). Відповідно до даних аналізу за 2012-2013 року склалася така ситуація (табл. 1).

Таблиця 1 – Ранжування країн за індексом глобальної конкурентоспроможності за 2012-2013 роки

Країна	Місце	Бали	Місце в минулому рейтингу	Динаміка зміни (+,-)
Швейцарія	1	5,72	1	0
Сінгапур	2	5,67	2	0
Фінляндія	3	5,55	4	1
Швеція	4	5,53	3	-1
Нідерланди	5	5,50	7	-2
Китай	29	4,83	26	-3
Естонія	34	4,64	33	-1
Польща	41	4,46	41	0
Казахстан	51	4,38	72	21
Росія	67	4,20	66	-1
Чорногорія	72	4,14	60	-12
Україна	73	4,14	82	9
Уругвай	74	4,13	63	-11
Грузія	77	4,07	88	11

Порівнюючи з високорозвинутими країнами, Україна займає низьке положення в рейтингу за індексом глобальної конкурентоспроможності, що визначається за наступними параметрами: якість

інституцій, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічний рівень, конкурентоспроможність компаній, розмір ринку та інноваційний потенціал [2].

Спостерігається в останні роки тенденцію до зростання позицій України. За останні 2 роки відбувся підвищення позицій з 89 місця на 73.

Термін «конкурентоспроможність національної економіки» не може існувати без терміну «конкурентоспроможність підприємства», і тому важливо зазначити, що «конкурентоспроможність підприємства» означає - здатність підприємства випускати та реалізовувати конкурентоспроможну продукцію.

Слід зазначити, що підвищення конкурентоспроможності підприємства зокрема і національної економіки загалом є необхідною умовою для інтеграції країни в глобальну економіку світу.

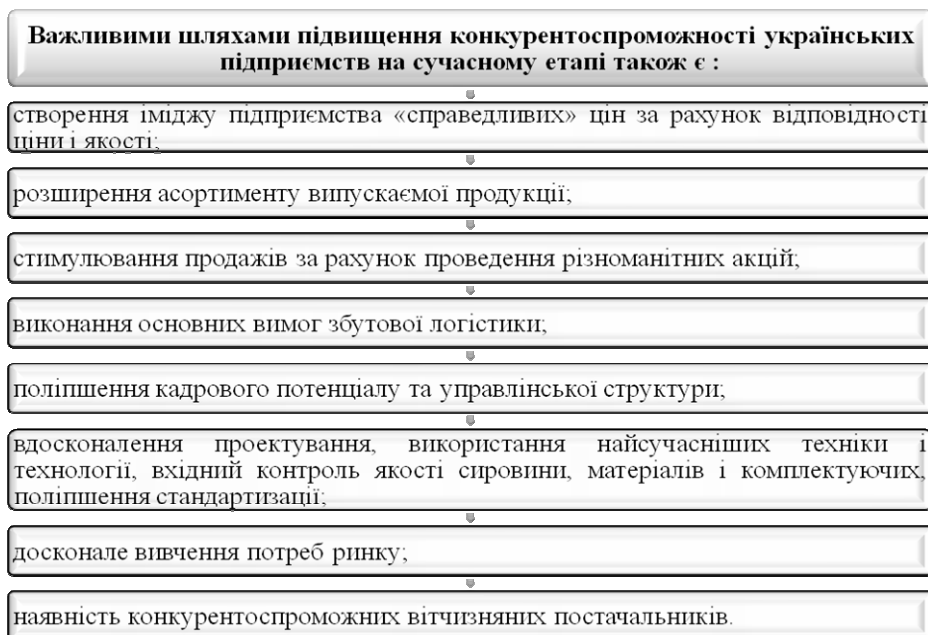
Оцінка ступеня конкурентоспроможності, а також виявлення характеру конкурентної переваги фірми порівняно з іншими фірмами, полягає насамперед у виборі базових об'єктів для порівняння, іншими словами, у виборі фірми-лідера в галузі країни чи за її межами.

Так, конкурентна перевага однієї фірми над іншою може оцінюватися в тому випадку, коли обидві фірми задовольняють подібні потреби покупців, що відносяться до споріднених сегментів ринку. При цьому фірми знаходяться приблизно в одних і тих же етапах життєвого циклу. У тому випадку, якщо ж дані умови не будуть дотримуватися, їх порівняння буде некоректним [3].

Компанія, яка діє на ринку в постійному суперництві з конкурентами. Стан конкурентного середовища та дії конкурентів впливають на управлінські рішення компанії, її плани і політику. Існує три різновиди конкуренції:

- функціональна конкуренція виникає між різними товарами, що задовольняють одну і ту ж потреба (наприклад, автомобільні та морські перевезення);
- видова виникає між товарами одного виду, але мають, принаймні, одна істотна відмінність (наприклад, мотоцикли з різною потужністю двигуна);
- предметна виникає між товарами різних виробників, що мають практично однакові властивості.

У даний період часу, для того щоб фірма була конкурентоспроможною в боротьбі з провідними фірмами, потрібні новіші підходи до організації виробництва та управління, ніж ті, на які керівники орієнтувалися в минулому. І перш за все нові підходи потрібні в інвестиційній політиці, при проведенні на підприємстві технічної реконструкції, при впровадженні нових технологій [1].

Рис. 1. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств

Висока конкурентоспроможність фірми гарантує отримання високого прибутку в умовах ринку. При цьому фірма має на меті досягнення такого рівня конкурентоспроможності, який би забезпечив їй виживання протягом досить довготривалого часового відрізка. Через це перед будь-якою організацією з'являється проблема стратегічного і тактичного управління розвитком здатності підприємства виживати в умовах ринку.

Підвищення конкурентоспроможності підприємства та збільшення його частки на ринку, можна досягнути за допомогою таких шляхів: ввести на ринок новий вид продукції; знизити ціни на продукцію чи послуги; через рекламу представити привабливіший вид товару; здійснювати продаж товару через більшу кількість торгових представників і таке інше [4].

Отже, для динамічного розвитку України в умовах глобалізаційних процесів, конкурентоспроможність підприємств має вагомим значення. Лише діючи комплексно можна підвищити рівень конкурентоздатності української продукції. Українські підприємства мають потенціал та можливість до підвищення ролі конкурентоспроможності їхньої продукції, а тим самим і до займання провідних і домінуючих позицій на світовому ринку.

Література

1. Анчишкин А. И. Прогнозирование роста экономики : монографія / А. И. Анчишкин. – М. : «Экономика», 2009. – 90 с.
2. Богма О. С. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки / О. С. Богма, О. В. Болдуєва // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 3. – С. 166-170.
3. Борисюк І. О. Основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства / І. О. Борисюк, А. В. Єрмоєнко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. праць. – К. : НАУ, 2012. – Вип. 33. – С. 14-19.
4. Мочерний С. В. Світове господарство в умовах глобалізації : монографія / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, С. В. Фомішин. – К. : Нікацентр, 2006. – 200 с.

Кондратюк В. А., Хрущ Н. А.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку вітчизняних підприємств існує ціла низка фінансово-економічних проблем, вирішення яких вимагає нагальної розробки нових та вдосконалення вже існуючих форм, методів, інструментів і прийомів управління, спрямованих на підвищення ефективності виробництва. Проблема формування оптимальної структури капіталу підприємства є однією з найважливіших, що стоять перед підприємством, незалежно від його форми власності. Однією з аксіом сучасної підприємницької діяльності є осмислення того, що капітал – це важлива компонента успіху бізнесу, який орієнтований на довгострокове економічне зростання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок в дослідження питань сутності капіталу, визначення напрямів та основних джерел його формування зробили як зарубіжні так і вітчизняні вчені, зокрема В.Г. Белоліпецький, І.О. Бланк, Ю. Брігхем, Дж. К. Ван Хорн, А. Гропеллі, Г.О. Крамаренко, Ф. Модільяні, Е. Нікбахт, Ю.В. Петленко, О.С. Стоянова, О.Є. Чорна, Г.О. Швиданенко, Н.В. Шевчук. Проте, питання формування та розміщення капіталу в сучасних складних економічних умовах постають по новому та потребують подальших досліджень.

Метою дослідження є визначення сутності та особливостей формування капіталу.

Виклад основного матеріалу. За умов ринкової економіки та високого рівня конкурентоздатності, кожне підприємство прагне зберегти фінансову стабільність, що є важливою передумовою успішного ведення господарської діяльності. Вона досягається налагодженням ритмічної і ефективної роботи підприємств, вмілого управління виробничими фондами і джерелами їх формування. Цьому сприяють розробка економічно обґрунтованих бізнес-планів і нормативів, ресурсна збалансованість бізнес-плану, раціональне розміщення та ефективне використання власного і залученого капіталу, оптимальність управлінських рішень, всебічний аналіз і об'єктивна оцінка

фінансового стану за даними обліку та звітності, вжиття конкретних заходів для стабілізації фінансово-господарської діяльності.

Успіх будь-якого суб'єкта господарювання багато в чому залежить від правильного вибору джерел формування, напрямків розподілу й використання капіталу, що знаходиться у розпорядженні підприємства.

Фінансову основу підприємства складає власний капітал. Під власним капіталом підприємства пропонуємо розуміти фінансові засоби окремого суб'єкта господарювання, які належать йому на правах власності і використовуються для формування певної частини його активів (чистих активів підприємства) [1]. Власний капітал підприємства може формуватися як за рахунок, зовнішніх, так і за рахунок внутрішніх джерел. Їх систематизацію наведено у табл. 1.

Таблиця 1 – Джерела формування власного капіталу підприємства

Джерела	Склад джерел
Внутрішні джерела	1. Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства. 2. Амортизаційні відрахування від основних засобів і нематеріальних активів. 3. Інші внутрішні джерела формування власних фінансових ресурсів
Зовнішні джерела	1. Залучення додаткового пайового або акціонерного капіталу. 2. Одержання підприємством безплатної фінансової допомоги. 3. Інші джерела формування власних фінансових ресурсів

Функціями власного капіталу, які визначають його економічну сутність є:

– самостійності і влади – від розміру власного капіталу визначає ступінь незалежності та впливу його власників на підприємство;

– відповідальності і захисту прав кредиторів – обсяг власного капіталу підприємства для кредиторів виступає гарантією повернення позики та є мірилом ризикованості кредитних операцій;

– фінансування ризику – власний капітал є основним інвестиційним ресурсом підприємства і може використовуватися використовуються для покриття ризикових інвестицій;

– кредитоспроможності – розмір власного капіталу є свідченням платоспроможності позичальника. Таким чином переваги у наданні кредиту, надають підприємствам з більшим обсягом власного капіталу;

– компенсації понесених збитків – погашення тимчасових збитків відбувається за рахунок власного капіталу підприємства;

– розподілу доходів і активів – власний капітал підприємства є основою погашення його зобов'язань у разі ліквідації підприємства [3, с. 148].

Ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикових коштів, оскільки вони дають змогу суттєво розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування різних цільових фінансових фондів та підвищити ринкову вартість підприємства.

Позиковий капітал – це капітал, що залучається підприємством у виді кредитів, фінансової допомоги, сум, отриманих під заставу, й інших зовнішніх джерел на конкретний термін, на визначених умовах під які-небудь гарантії.

Для кращого розкриття сутності та змісту позикового капіталу підприємства необхідно визначити функції, які він виконує. Так, на основі аналізу економічної літератури, визначено, що позиковий капітал підприємства виконує наступні функції:

– захисна – позиковий капітал виступає одним з джерел фінансування резервів підприємства;

– виробнича – використання позикового капіталу призводить до розширення виробничої діяльності підприємства;

– оперативна – позиковий капітал характеризується тим, що він застосовується у виробництві не тим підприємством, чю власність представляє та для кого є джерелом добробуту;

– регулююча – власний капітал підприємства характеризує обсяг залучення підприємством позикового капіталу. Співвідношення між ними дозволяє визначити фінансово-економічний стан підприємства;

– інвестиційна – позиковий капітал є джерелом фінансування інвестиційних проектів та інвестиційної діяльності підприємств [4].

Процес формування капіталу становить сукупність пов'язаних та погоджених методів і засобів залучення виробничих ресурсів у господарський обіг. Вагоме значення у визначенні співвідношення власних та позичених коштів на підприємстві належить факторам, які впливають на даний процес. Загалом, вибір джерел фінансування підприємств детермінується сукупністю факторів, які безпосередньо залежать від особливостей їх діяльності (фактори внутрішнього середовища) а також тими, які від них не залежать (фактори зовнішнього середовища), а саме:

- галузеві особливості операційної діяльності підприємства;
- стадія життєвого циклу підприємства;
- кон'юнктура товарного ринку;
- кон'юнктура фінансового ринку;
- рівень рентабельності операційної діяльності;
- коефіцієнт операційного левериджу;
- ставлення кредиторів до підприємства;
- рівень оподаткування прибутку;
- фінансовий менталітет власників і менеджерів підприємства;
- рівень концентрації власного капіталу [2, с. 446]

Існує досить великий перелік класифікацій складових зовнішнього і внутрішнього середовища. Усі окремі складові взаємопов'язані, тобто зміни однієї (наприклад, політичної чи економічної) призводять до значних змін в інших (наприклад, у соціально-демографічній чи правовій), таким чином все це сильно впливає на формування та рух капіталу підприємства.

Отже, розглянемо динаміку капіталу підприємств України за 2011-2013 роки що зображені в табл. 2.

Таблиця 2 – Динаміка капіталу підприємств України за 2011-2013 роки

Показник	2011 р., млн. грн.	2012 р., млн. грн.	2013 р., млн. грн.	Відхилення			
				2012/2011		2013/2012	
				млн. грн.	%	млн. грн.	%
Власний капітал	1426711,6	1586284,7	1904940,2	159573	11,18	318655,5	20,09
Прирівняний до власного	103383,2	131894,2	144680,3	28511	27,58	12786,1	9,69
Залучений капітал	2566887,6	2957922,9	3370065,6	391035	15,23	412142,7	13,94

Капітал підприємств України невпинно збільшується з кожним роком, так частка власного капіталу за 2011-2013 роки зросла на 478228,6 млн. грн., капіталу прирівняного до власного збільшилась на 41297,1 млн. грн., частка залученого капіталу пододала відмітку в 3 млрд. грн, збільшившись на 803178 млн. грн. протягом 2011-2013 років.

Грунтуючись на проведеному аналізі варто відмітити, що на українських підприємствах серед джерел формування капіталу переважають позикові кошти, так як їх частка в структурі є домінуючою і складає понад 60%, тоді як на власний капітал припадає лише близько 37%, що свідчить про значну фінансову залежність підприємств від кредиторів та зниження рівня їх фінансової автономії.

Висновки. Капітал – накопичені запаси засобів виробництва, які призначені для подальшого виготовлення товарів. Капітал підприємства є основним фактором виробництва. Також капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, які приносять дохід. У цій своїй якості капітал може виступати від виробничого фактора – у формі позикового капіталу, що забезпечує формування доходів підприємства не у виробничій (операційній), а в фінансовій (інвестиційній) сфері його діяльності. Висока роль капіталу в економічному розвитку підприємства і забезпеченні задоволення інтересів держави, власників і персоналу визначає його як головний об'єкт фінансового управління підприємством, а забезпечення ефективного його використання належить до найбільш відповідальних завдань фінансового менеджменту.

Література

1. Загородній А. Г. Фінансово –економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
  2. Бланк И. А. Управление капиталом / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 576 с.
  3. Вівчар О.Й. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства / О. Й. Вівчар, В. М. Саварин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.5. – С. 146-150.
  4. Зелена О. О. Позиковий капітал як складова капіталу підприємства: місце та бухгалтерська природа / О. О. Зелена // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2010. – № 1(51) – С. 88–96.
-

Степанишена А. П., Доценко І. О.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Нестабільність розвитку світової економіки і фінансової сфери, що впливає на функціонування вітчизняних підприємств, політична і фінансово-економічна криза у нашій державі, за якою проблеми суб'єктів господарювання залишаються невирішеними вже багато років, не дозволяють промислового сектору економіки отримувати позитивні фінансові результати, бути незалежним від зовнішніх кредиторів та інвесторів і конкурентоспроможним у ринковому середовищі. У зв'язку з цим актуальним є дослідження сутності та шляхів покращення фінансової стійкості підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фінансову стійкість підприємства висвітлено в багатьох працях як вітчизняних, так й іноземних авторів. Значний внесок зробили Абрютіна М. С., Білик М. Д., Бочаров В. В., Измайлова К. В., Коробов М. Я., Лахтіонова Л. Н., Лиференко Г. М., Мамонтова Н. А., Подольська В. О., Русак В. А., Русак Н. А., Савицька Г. В., Філімоненков О. С., Цал-Цалко Ю. С., Шелудько В. М., Шеремет А. Д., Ярш О. В. та інші. Незважаючи на глибоке опрацювання проблем фінансової стійкості суб'єктів господарювання, не достатньо висвітленими залишаються питання наукового обґрунтування поняття «фінансова стійкість» та її значення для підприємства.

Метою статті є теоретичне узагальнення трактування поняття «фінансова стійкість» підприємства, вивчення її ознак та напрямів покращення.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі в економічній літературі не визначено єдиного підходу до трактування сутності поняття «фінансова стійкість», а навпаки їх існує багато, хоча найчастіше вони доповнюють або дублюють один одного. Зазначається також, що дану фінансову категорію можна тлумачити у вузькому та широкому розумінні. Так, у вузькому значенні фінансову стійкість розглядають як одну з складових оцінки фінансового стану підприємства, яка характеризує «такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним» [5, 7, 10, 12, 13, 15]. В широкому розумінні поняття «фінансова стійкість» включає, крім ефективного формування, розміщення та використання фінансових ресурсів, оптимальну структуру активів в, а також передбачає задовільні параметри діяльності підприємства. Вона охоплює такі поняття як «довгострокова платоспроможність» та «ліквідність» [3, 4, 6, 8, 9, 11]. У табл. 1 наведено визначення фінансової стійкості представлене різними авторами.

Дослідження різних точок зору стосовно змісту поняття «фінансова стійкість» показує, що по досліджуваній проблемі немає єдиного погляду різних авторів. Більшість із них представляють фінансову стійкість більш вузько, ніж варто було б, виражаючи фінансову стійкість одним або двома показниками. Однак очевидно, що фінансова стійкість – багатомірне економічне явище, отже, виражається системою показників.

Важливе значення при дослідженні сутності поняття «фінансова стійкість» має виділення основних ознак, що їй притаманні. На рис. 1 представлено ознаки фінансової стійкості підприємства.

Таким чином, виділено шість основних ознак поняття «фінансова стійкість», що характеризують його з різних сторін.

Значення фінансової стійкості для підприємства дуже велике. В загальному стійкість підприємства визначається його ресурсним потенціалом, спроможністю до нейтралізації негативних

проявів зовнішнього оточення, впровадженням інноваційних перетворень та реалізацією інвестиційних проектів. Стабільність і надійність відносин підприємства з іншими суб'єктами господарювання також визначають стійкість його фінансового стану. Своєчасне виконання майново-господарських та організаційно-господарських зобов'язань є запорукою успішного ведення бізнесу.

Таблиця 1 – Концептуальні підходи до трактування поняття «фінансова стійкість»

Автор	Визначення
Лахтіонова Л. А.	Фінансова стійкість – це динамічна інтегральна характеристика здатності системи трансформації ресурсів і ризиків повноцінно (з максимальною ефективністю і мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив чинників зовнішнього і внутрішнього середовища [6, с. 221].
Мамонтова Н. А.	Фінансова стійкість – це такий стан підприємства, за якого забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення й оновлення виробництва [8].
Цал-Цалко Ю. С.	Фінансова стійкість – це стан активів (пасивів) підприємства, що гарантує постійну платоспроможність [13].
Філімоненков О. С.	Фінансова стійкість – це такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство платоспроможне [12].
Коробов М. Я.	Фінансова стійкість – це досягнення підприємством позитивних параметрів діяльності та ефективне розміщення його фінансових ресурсів [5, с. 276].
Савицька Г. В.	Фінансова стійкість – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігаючи рівновагу своїх активів і пасивів в мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, що гарантує його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість в умовах допустимого рівня ризику [11, с. 3].
Ізмайлова К. В.	Фінансова стійкість характеризує ступінь фінансової незалежності підприємства щодо володіння своїм майном і його використання [4].
Подольська В. О., Ярш О. В.	Фінансова стійкість – це здатність підприємства відповідати за своїми боргами і зобов'язаннями і нарощувати економічний потенціал, результат його поточного, інвестиційного, фінансового розвитку [9, с. 16].
Лиференко Г. М.	Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, їх розподілу та використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні плато- і кредитоспроможності в умовах певного рівня ризику [7, с. 135].
Білик М. Д., Шелудько В. М.	Фінансова стійкість – це забезпеченість активів підприємства стійкими джерелами їх формування, гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і поведінки партнерів [3, с. 14].
Русак Н. А., Русак В. А.	Поняття фінансової стійкості підприємства багатогранне і характеризується фінансовою незалежністю, можливістю маневрувати власними ресурсами, достатньою фінансовою забезпеченістю безперебійності основних видів діяльності, станом виробничого потенціалу [10].
Шеремет А. Д., Сайфулін Р. С.	Розглядають сутність фінансової стійкості як забезпеченість запасів джерелами формування, і вважають це зовнішнім проявом, наслідком чого виступають платоспроможність та ліквідність [15].
Абрютіна М. С.	Поняття фінансової стійкості і платоспроможності вважає близькими але не тотожними і пов'язує фінансову стійкість зі структурою майна (капіталу) підприємства в цілому, що виражає комплексно виробничий і фінансовий потенціал даного суб'єкта економіки [1, с. 35].

Рис. 1. Основні ознаки фінансової стійкості підприємства

Висновки. При дослідженні поняття «фінансова стійкість» було розглянуто велику кількість трактувань, де сутність поняття «фінансова стійкість» пов'язується, в основному, зі станом і структурою активів і пасивів, які впливають із традиційного трактування фінансів підприємств як системи економічних відносин, які виникають у процесі формування, розподілу та використання грошових ресурсів підприємства. У зв'язку з цим постає гостра потреба в управлінні фінансовою стійкістю підприємством для запобігання настанню кризових явищ і банкрутства підприємств у нестабільних умовах діяльності.

Література

1. Абрютіна М. С. Экономический анализ торговой деятельности: учебное пособие / М. С. Абрютіна. – М.: Издательство «Дело и Сервис», 2000. – 512 с.
2. Бедзай О. В. Шляхи покращення фінансової стійкості підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Бедзай, Г. М. Панова, С. Г. Максименко. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/66744.doc.htm.
3. Білик М. Д. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / М. Д. Білик. – К. : Изд-во КНЕУ, 2005. – 588 с.
4. Ізмайлова, К. В. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / К. В. Ізмайлова. – 2-ге вид. – К. : МАУП, 2006.
5. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. – 3-тє вид., перероб. і доп. / М. Я. Коробов. – К. : Т-во «Знання», 2002. – 294 с.
6. Лахтіонова, Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : навч. посібн. / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2006. – 388 с.
7. Лиференко Г. Н. Финансовый анализ предприятия : учеб. пособие / Г. Н. Лиференко. – М. : Изд-во «Экзамен», 2005. – 160 с.
8. Мамонтова Н. А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Київ – 2001.
9. Подольська В. О. Комплексна оцінка фінансової стійкості підприємства / В. О. Подольська, О. О. Оржинська // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації. – 2009. – № 4(35). – С. 136-142.
10. Русак Н. А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования / Н. А. Русак, В. А. Русак. – Мн. : Выш. шк., 1997. – 309 с.

11. Савицька, Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібн. / Г. В. Савицька. – 3-ге вид. виправл. і доп. – К. : Знання, 2007. – 943 с.
  12. Філімоненков, О. С. Фінанси підприємств : навч. посібн. / О. С. Філімоненков – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : МАУП, 2008. – 328 с.
  13. Цал-Цалко, Ю. С. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / Ю. С. Цал-Цалко, Ю. Ю. Мороз, О. Г. Денисюк. – Житомир, 2009. – 504 с.
  14. Шелудько, В. М. Фінансовий менеджмент: навч. посібн. / В. М. Шелудько. – К. : Знання, 2006. – 474 с.
  15. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін. М. : ИНФРА-М, 1996. – 176 с.
  16. Ярш О. В. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / О. В. Ярш, В. О. Подольська. – К. : ЦНЛ, 2007.
-

Кузьменко Т. О., Корпан О. С.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ РИЗИКІВ НА КОМЕРЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Актуальність дослідження. Питання ефективного розвитку вітчизняних підприємств роздрібною торгівлю безпосередньо залежить від їх здатності пристосуватися до умов невизначеності здійснення комерційної діяльності та можливості зменшити спричинені нею ризики. Дана здатність зумовлюється кваліфікацією керівників підприємств з підходами та методами управління комерційними ризиками, а також уміннями та навичками їх застосування.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Окремі теоретичні положення управління ризиками знайшли висвітлення у працях вітчизняних і російських науковців, а саме: В. А. Боровкової [1], В. В. Вітлінського [2], М. П. Висоцької [3], О. В. Раєвневої [4] та інших. Фахівцями досліджено питання економічної сутності ризику, чинників його виникнення, визначено підходи щодо їх зменшення.

Аналіз існуючих науково-методичних розробок довів, що вони не дозволяють сформулювати системне бачення змісту комерційних ризиків та їх типології у роздрібній торгівлі через ігнорування специфіки комерційної діяльності у галузі. Отже, чинники ризикових ситуацій комерційної діяльності підприємств роздрібною торгівлю обґрунтовано недостатньо.

Метою роботи є вивчення особливості впливу ризиків на комерційну діяльність підприємств роздрібною торгівлю України.

Викладка основного матеріалу. Комерційна діяльність визначає сутність і зміст економічної діяльності підприємств роздрібною торгівлю, дозволяє упорядкувати їх відносини з різними учасниками споживчого ринку та об'єднати їх інтереси у загальну мету створення цінності для покупців, постачальників, виробників, держави тощо. Зважаючи на те, що основним результатом комерційної діяльності торговельних підприємств є прибуток, найбільш загальну характеристику ступеня поширення ризикових ситуацій в торгівлі можна отримати за допомогою дослідження фінансових результатів і кількості збиткових підприємств торгівлі в Україні. Отже, від 30% до 40% підприємств усіх видів економічної діяльності в Україні протягом 2008-2013 рр. були збитковими. Безумовно, наявність збиткових підприємств обумовлюється нестабільністю вітчизняної та світової економіки [1].

Досліджуючи ризикоутворюючі галузеві чинники у комерційній діяльності підприємств роздрібною торгівлю, автори дотримуються логіки запропонованої класифікації комерційних ризиків за процесами створення цінності. До числа комерційних ризиків, варто відносити ризики зміни обсягів закупівель і реалізації товарів, що мають товарний характер, а також цінові ризики на етапах як закупівель, так і продажів [2].

Ризикові ситуації, за яких виникають товарні та цінові ризики зовнішнього характеру, в першу чергу, породжуються наступними чинниками:

– коливаннями товарної пропозиції – товарний дефіцит або профіцит товарної маси, що пропонується до продажу з боку виробників і посередників, впливає на можливість торговельного підприємства формувати асортимент, який має відповідати його стратегічним цілям;

– коливаннями споживчого попиту – недостатній рівень доходів покупців, скорочує їх споживчі витрати, а, отже, потенційно зменшує середній чек підприємства роздрібною торгівлі та рівень його доходів;

– змінами цінових умов на споживчому ринку – різке підвищення або зниження цін як закупівлі, так і продажу негативно впливає на можливості торговельного підприємства конкурувати за споживача [3].

Звичайно, можливість отримання або недоотримання прибутку за результатами комерційної діяльності у торгівлі, залежить і від загальноекономічної ситуації в країні, стану і тенденцій розвитку ринку праці тощо. Рівень коливань на ринку пропозиції споживчих товарів з боку постачальників можна дослідити за допомогою аналізу динаміки їх виробництва та імпорту. Для кількісної оцінки зовнішнього комерційного ризику, зумовленого коливаннями товарної пропозиції, використовують і статистичні методи, а саме розрахунки показників середнього квадратичного відхилення та коефіцієнту варіації, які характеризують міру мінливості досліджуваної ознаки щодо її середньої величини [4].

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки:

– галузеві ризикоутворюючі чинники впливають на здатність підприємств торгівлі успішно функціонувати та розвиватися у конкурентному середовищі;

– до числа комерційних ризиків підприємств торгівлі, варто відносити ризики зміни обсягів закупівель та реалізації товарів, що мають товарний характер, а також цінові ризики на етапах як закупівель, так і продажів;

– вплив комерційних ризиків, зумовлених галузевими чинниками, не завжди спричиняє суттєве скорочення можливостей підприємств роздрібною торгівлі щодо отримання прибутку, що зумовлює необхідність подальшого вивчення практики управління ризиками у галузі та виявлення внутрішніх проблем підприємств.

Література

1. Боровкова В. А. Управление рисками в торговле / В. А. Боровкова. – СПб. : Питер, 2004. – 288 с.
  2. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004.-480 с.
  3. Висоцька М. П. Дослідження категорії ризик підприємницької діяльності / М. П. Висоцька // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. пр. НАУ. – 2011. – Вип. 30. – С. 260-265.
  4. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія / О. В. Раєвнева. – Харків : ІНЖЕК, 2006. – 496 с.
-

Погорелец В. В., Іоненко Г. В.

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій, м. Кривий Ріг

ФАКТОРИНГОВІ ОПЕРАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Стан дебіторської заборгованості підприємства, її розмір і якість мають суттєвий вплив як на ліквідність та платоспроможність, так і на загальний фінансовий стан підприємства в цілому. Деякі економісти, менеджери та науковці вважають, що універсальною формою рефінансування дебіторської заборгованості є факторингові операції. Проте на практиці існують певні умови та обмеження відносно доцільності використання факторингу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі факторингу присвячено низку наукових праць. Серед вітчизняних вчених-економістів, які займалися проблемою управління дебіторською заборгованістю за допомогою факторингу, слід виділити таких авторів, як: Т. Е. Белялов, Ю. С. Скакальський, Ю. М. Лисенко. Значний вклад у розвиток факторингу внесли такі сучасні економісти: Л. Ю. Белоусов, Б. З. Гвоздев, Л. В. Руденко. Серед іноземних науковців найбільш цікавими є роботи Б. Гапа, У. Томаса, Дж. Гілберта, П. Роуза та інших.

Мета. Дослідити сутність факторингових операцій та способів їх використання у фінансовій

діяльності суб'єктів господарювання з метою підтримання ліквідності і платоспроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Умовно становлення ринку факторингових послуг в Україні можна розділити на три етапи:

I. Перший (стартовий або початковий) – з середини 90-х років, коли кілька банків почали надавати факторингові послуги. Для цього етапу притаманно зародження факторингового ринку та вивчення світового досвіду.

II. Другий етап розвитку факторингу в Україні почався з 2000 року і тривав до 2008 року. Його можна назвати етапом становлення та розквіту. Він ознаменувався створенням Східноєвропейської факторингової асоціації (2001 рік), її головне завдання - розвиток факторингу на відносно нових ринках постсоціалістичного простору. З 2004 року починається розквіт факторингу в Україні. У 2004 році ріст склав 300%, у 2005 році – 250%.

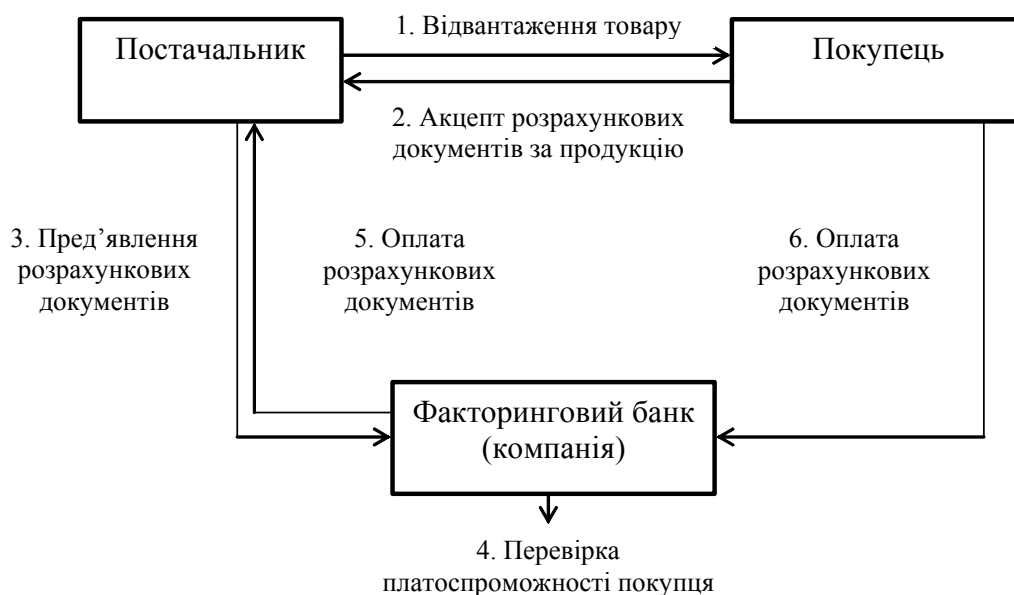
III. З початком світової фінансової кризи починається третій етап розвитку. Падіння ринку у 2010 році виявилось більш ніж дворазовим в порівнянні з передкризовим 2008 роком. Збільшення зобов'язань у підприємств, які привели до збільшення у банків простроченої заборгованості привели до згортання короткострокового кредитування, в тому числі і факторингу. Крім того, банками були підвищені і кредитні ставки, і комісійні [1].

На сьогодні, послуги факторингу пропонують мінімум 9 банків, серед яких Райффайзен Банк Аваль, UniCredit Bank, ОТП Банк, Фінанси і Кредит, Південний, ПриватБанк, Укрексімбанк, VAB Банк, банк «Credit Agricole» та ін. Із небанківських фінустанов такі послуги пропонують «ФК-Факторинг», «АУЗ-Факторинг», «Арма-Факторинг». Відомі випадки коли банківські і небанківські структури виступають на ринку факторингу у тандемі [1].

Здійснення факторингових послуг в Україні регулюють такі законодавчі акти як Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Відповідно до ст. 1077 ЦК України договір факторингу – це відступлення права грошової вимоги, де одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження іншої сторони (клієнта) за плату, а клієнт зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника) [2]. Отже, факторинг – це операція, що поєднує в собі кредитування клієнта з метою формування обігового капіталу, а також ряд посередницько-комісійних послуг. Суть факторингу полягає в тому, що банк купує у клієнта право на вимогу боргу.

Механізм здійснення факторингової операції відображений на рис. 1.

Рис. 1. Схема здійснення факторингової операції

Слід звернути увагу на те, що під час підписання угоди про факторингове обслуговування фактор аналізує стан та якість дебіторської заборгованості, що підлягає рефінансуванню, а також перевіряє платоспроможність покупця. Тобто, за допомогою факторингу не вдається рефінансувати безнадійну або прострочену дебіторську заборгованість. Також факторингові банки мають певні вимоги до клієнтів:

- перехід клієнта на обслуговування в банк;
- певний період співпраці клієнта з контрагентами;
- обмеження по мінімальній сумі, яка передається на факторинг;
- диверсифікована дебіторська заборгованість (не менше 5 постійних і платоспроможних покупців);
- стабільні надходження виручки на рахунок в банк;
- позитивна кредитна історія в банках;
- відсутність овердрафтних кредитів.

При усіх вимогах та обмеженнях факторинг має ряд конкурентних переваг, а саме:

- для постачальників (клієнтів): зростання кількості потенційних покупців; підвищення платоспроможності; трансформація дебіторської заборгованості в грошові кошти;
- для покупців: можливість здійснення розрахунків з постачальниками з відстрочкою платежу; відсутність необхідності в кредиті банку; можливість збільшення обсягів закупівель;
- для факторингового банку: покращення ділових відносин з клієнтами; додаткова можливість збільшення клієнтської бази; збільшення ресурсів банку через зростання грошових коштів на поточних рахунках клієнтів [3].

З іншого боку, варто звернути увагу і на недоліки факторингу:

- обмежена кількість факторингових банків і компаній;
- відносно висока вартість факторингових послуг (20-25% річних);
- недосконалість законодавчої бази;
- недостатня кваліфікація персоналу щодо формування різних технологій факторингу [4].

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що при прийнятті рішення щодо використання факторингу для рефінансування дебіторської заборгованості необхідно зважати і на його переваги, і на недоліки. Так, для підприємств, де питання достатності оборотних коштів стоїть дуже гостро, або залучити нових покупців можливо лише на вигідних умовах товарного кредиту, факторинг – це дієвий ефективний інструмент фінансування діяльності. В інших випадках витрати на факторингове обслуговування можуть нівелювати очікуваний ефект.

Література

1. Ковальова Т.В. До питання розвитку факторингу в Україні / Т.В. Ковальова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/>.
  2. Цивільний кодекс України / Кодекс від 16 січня 2003 р. № 435-IV – (електронне видання) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
  3. Остапенко О.М. Теоретичний аспект механізму факторингового обслуговування / О.М. Остапенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/193.pdf>.
  4. Солошкіна І.В. Факторинг як форма кредитування підприємства / І. В. Солошкіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/1_2014/Soloshkina.pdf.
-

Радзівєвська Т. В., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Однією з найважливіших проблем, що стоять перед підприємством, незалежно від його форми власності, є проблема формування фінансового капіталу підприємства. Перед керівництвом підприємства постає низка завдань, першочерговим з яких є побудова оптимальної структури джерел фінансування. Для цього, на нашу думку, необхідно детально вивчити ефективність управління джерелами фінансування, зокрема особливу увагу звернути на пошук шляхів збільшення власного капіталу та залучення позикового капіталу.

Дана проблема набуває надзвичайної актуальності в період пост кризового стану вітчизняної економіки. Тому для забезпечення ефективної діяльності підприємства, необхідно детально проаналізувати способи та джерела формування фінансового капіталу з метою пошуку способів вдосконалення та оптимізації його структури.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання щодо джерел фінансування підприємницької діяльності в Україні досліджуються такими українськими вченими, як: А.В. Гринюк, В.К. Збарський, Р.В. Рудик, Г.І. Філіна та іншими. Незважаючи на вагомий внесок науковців у дослідження даної проблематики, ряд питань потребують подальшого уточнення.

Метою статті є дослідження внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування підприємницької діяльності в Україні, використання різноманітних форм залучення додаткових джерел фінансового забезпечення підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Від належного формування фінансових ресурсів, ефективного та цілеспрямованого їх використання багато в чому залежить своєчасність та повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності, розвитку підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання.

Взагалі, джерелом фінансування є функціонуючі і очікувані канали отримання фінансових коштів, а також список економічних суб'єктів, які можуть надавати ці кошти. Фінансування підприємства має вирішувати завдання забезпечення розширеного відтворення. Саме тому своєчасне та в необхідному обсязі фінансування підприємства з різних джерел дозволяє йому вирішувати завдання ведення бізнесу та власного розвитку. Однак для залучення такого фінансування підприємство:

- має у своєму розпорядженні певні джерела коштів;
- повинен визначати оптимальне джерело фінансів [1].

Започаткування будь-якого бізнесу – це формування капіталу. При формуванні капіталу виникає питання про джерела цього капіталу. Підприємство може отримати фінансові надходження як від зовнішніх інвесторів та кредиторів, так і в результаті власної діяльності.

Під зовнішнім фінансуванням розуміють залучення суб'єктами підприємництва фінансових надходжень (інвестицій, кредитів тощо) від різноманітних контрагентів (кредитних установ, підприємств-постачальників, держави тощо).

Внутрішнє фінансування – це використання суб'єктом підприємництва частини прибутку, який формується шляхом капіталізації (самофінансування) та фінансування звільненим капіталом через амортизаційні відрахування та зміну структури майна. Воно може бути побудоване на:

- на обміні активами, тобто на перетворенні частини майна знову на гроші, що тим самим збільшує капітал, який є у розпорядженні суб'єкту підприємництва (фінансування звільненим капіталом);
- на збільшенні майна чи капіталу суб'єкту підприємництва, якщо прибуток реінвестується, тобто залишається на підприємстві (фінансування шляхом капіталізації) [2].

Отже, у підприємств можуть бути різні альтернативи щодо джерел формування капіталу. Звичайно, неможливо дати однозначних рекомендацій щодо вибору тієї чи іншої форми фінансування. В одних випадках фінансові ресурси слід формувати шляхом збільшення власного капіталу, в інших – на основі залучення додаткових позик. Для одних підприємств вигідніше використовувати внутрішні джерела фінансування, для інших – зовнішні.

Позикові кошти займають досить вагоме місце в структурі капіталу підприємства. Використання позикових коштів дає можливість приросту рентабельності власного капіталу, але негативно впливає на фінансову стійкість підприємства. Отже, залучення позикових коштів є важливим питанням для кожного підприємства і потребує виваженого підходу до визначення потреби в них, вибору їх джерел та обсягів залучення [3].

Діяльність підприємства в системі ринкової економіки неможлива без періодичного використання різноманітних форм (залучення кредитів) кредитування. Кредитування – це відповідні економічні відносини, які пов'язані з видачею підприємству коштів у тимчасове користування, на строго визначені цілі, за певну плату та на умовах повернення.

Розглядаючи банківське кредитування, як одне з джерел фінансування підприємницької діяльності, слід зазначити, що розвиток підприємницької діяльності, що забезпечує розвиток економіки країни загалом, потребує вирішення проблема фінансування та кредитування зокрема.

Ефективна діяльність підприємств в довгостроковій проекції, забезпечення високих темпів їхнього розвитку та збільшення конкурентоспроможності в значній мірі визначається рівнем інвестиційної активності, обґрунтованістю при виборі форм та методів, ефективністю механізмів інвестиційного кредитування юридичних осіб [4].

Інвестиційне кредитування - це кредитний процес, що включає сукупність механізмів реалізації кредитних відносин в інвестиційній сфері. Ці відносини характеризуються рухом вартості (позичкового капіталу) від кредитора до позичальника та в протилежному напрямку. Їх специфічною особливістю є те, що вони мають інвестиційний характер, а саме [5]:

- об'єктом такого кредитування виступає не позичальник, а його інвестиційні наміри (інвестиційний проект), отже у кредитора виникає необхідність в детальному аналізі техніко-економічного обґрунтування інвестиційних заходів, що кредитуються;

- відсоток з інвестиційного кредиту не повинен перевищувати рівень доходності за інвестиціями;

- строк інвестиційного кредиту залежить від строку окупності інвестицій, отже він може бути короткостроковим, середньостроковим та довгостроковим;

- інвестиційна позичка може бути видана з пільговим терміном відшкодування (на строк реалізації інвестицій), впродовж якого сплачуються лише проценти за кредит, а основна сума боргу відшкодовується у наступні періоди часу.

У вирішенні проблеми зовнішнього фінансового забезпечення підприємницької діяльності важко обійтися без допомоги держави, а саме без державного фінансування. В Україні існує три потенційно доступних джерела отримання фінансів для малого бізнесу: Український фонд підтримки підприємництва; Український державний фонд підтримки селянських (фермерських) господарств; Державний інноваційний фонд України [6].

Необхідною передумовою зростання економічного потенціалу будь якої країни є забезпечення достатніх обсягів інвестицій в її економіку. У цьому важливе місце посідають інвестиції в основний капітал, які забезпечують можливість оновлення технічної бази виробництва, використання сучасних ресурсозберігаючих, екологічно безпечних та високоефективних технологій.

В результаті розглянутих варіантів фінансування підприємницької діяльності можна зазначити, що потребує удосконалення як внутрішнє, так і зовнішнє фінансування. Так, внутрішні джерела фінансування можуть бути сформовані і шляхом скорочення витрат, раціоналізації використання коштів, а зовнішні – шляхом залучення інвестиційних кредитів та інвестицій в реальний капітал. А ефективність фінансової діяльності підприємства повинна ґрунтуватися на раціональному, економічному використанню фінансових ресурсів.

Висновки. Таким чином, основними напрямками удосконалення підходів до формування джерел фінансування підприємницької діяльності може бути зниження величини активів, а саме зменшення дебіторської заборгованості та своєчасне погашення кредиторської заборгованості. Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Література

1. Джерела фінансування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://turboreferat.ru/finance/dzherela-fnansuvannya/9690-51207-page1.html>.
  2. Квасницька Р. С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: Навчальний посібник / Р. С. Квасницька. – Львів: «Магнолія 2006», 2012. – 631с.
  3. Філіна Г. І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Навчальний посібник / Г. І. Філіна. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 320с.
  4. Пантелєєв В. П. Теоретичні засади банківського інвестиційного кредитування юридичних осіб [Електронний ресурс] / В. П. Пантелєєв, М. С. Микова // Ефективна економіка. – 2010. – №5. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=207>.
  5. Майорова Т.В. Довгострокове кредитування інвестиційних проектів / Т. В. Майорова // Фінанси України. – 1997. – №5. – С. 48-51.
  6. Джерела фінансування діяльності суб'єктів господарювання. Курс фінансів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/>
-

Зотько Ю. Ю., Богацька Н. М.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

АНАЛІЗ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Актуальність дослідження. Серед методів аналізу діяльності підприємств, компаній, які існують і активно використовуються в сучасній практиці управління, системний аналіз бізнес-процесів займає особливе місце. Бізнес-процес являє собою потік роботи, що переходить від однієї людини до іншої, а для великих процесів – від одного відділу до іншого. Принципова особливість такого аналізу, як аналіз бізнес-процесів, полягає в тому, що він дозволяє побачити всю сукупність операцій, що приводить (або не приводить) до створення додаткової вартості.

За сучасних умов мінливого зовнішнього середовища головним завданням підприємства стає швидке реагування на зміни і відповідне впровадження адекватних заходів в організації і здійсненні власної підприємницької діяльності [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ще у 90-х роках ХХ століття науковці зосереджували свою увагу на дослідженні бізнес-процесів та проводили активне їх вивчення. Результатами цих досліджень стали численні наукові праці дослідників, які здійснили значний вклад в теорію бізнес-процесів. Серед них варто виділити наукові дослідження Демінга В., Августа-Вільгельма Шеєра, Зіндера Е. та ін.

Однак, певним недоліком цих досліджень було те, що вони здійснювалися переважно в технічному аспекті, тобто були зорієнтовані на опис послідовності операцій і бізнес-процедур, класифікацію бізнес-процесів та пошук взаємозв'язків між ними.

На сучасному етапі, важливим є те, що дослідження здійснюються не з погляду технічної регламентації, а з точки зору формування доданої вартості, здійснення керівництва бізнес-процесами та оптимізація за витратами. На даному етапі варто виділити наступних дослідників: Таїчі Оно, Дж. Вумека, Д. Джонса, Дж. Чампі, Дж. Шорта та ін..

Мета. Теоретичне обґрунтування аналізу бізнес-процесів на підприємстві та визначення напрямків розвитку їх подальшого перетворення.

Виклад основного матеріалу. Основною метою господарсько-економічної діяльності підприємства є отримання прибутку за будь-яких економічних та соціально-політичних умов. Сучасні підприємства працюють в умовах ринкової економіки, тотального впливу конкуренції, науково-технічного прогресу, в умовах, коли інформаційна складова і ступінь швидкості її дії роблять істотний вплив на кінцеві результати діяльності підприємств, тому важливе значення має аналіз бізнес-процесів, які відбуваються на підприємстві. Бізнес-процес являє собою сукупність бізнес-операцій, певну кількість внутрішніх видів діяльності, що починаються з одного або більше входів і закінчуються створенням продукції, необхідної клієнту. Процеси можна описати на різних рівнях, але вони завжди мають початок, визначену кількість кроків і чітко обумовлений кінець [3].

Варто вказати, що основними категоріями бізнес-процесів, що найчастіше трапляються на підприємстві є такі:

- розробка продуктів – охоплює процеси обробки вимог, потреб і очікувань замовників і розробки продуктів і послуг, що задовольняють цим вимогам;
- маркетинг і збут – реклама та інші види просування товарів, ціноутворення, пакування і документація. Процеси збуту включають залучення нових і обслуговування наявних замовників, а також усі процеси, пов'язані з продажем товарів;
- постачання – полягає у придбанні матеріалів і послуг;
- виробництво – процеси, що перетворюють входи, отримані від процесу постачання, у виходи, що пропонуються для збуту. В обслуговуючих організаціях включає процеси, за допомогою яких замовнику надаються послуги;
- сервіси – усі післяпродажні види діяльності, що виконуються для обслуговування, ремонту, відновлення і модернізації проданих раніше продуктів;
- доставка – процеси з перевезення і доставляння продуктів до замовника;
- управління – процеси стратегічного управління, бізнес-планування і фінансового контролю;
- забезпечення – процеси, що забезпечують управління персоналом, юридичний супровід, відповідність вимогам охорони навколишнього середовища, охорони праці і техніки безпеки, а також утримання будівель, підготовку персоналу та інші внутрішні процеси [1].

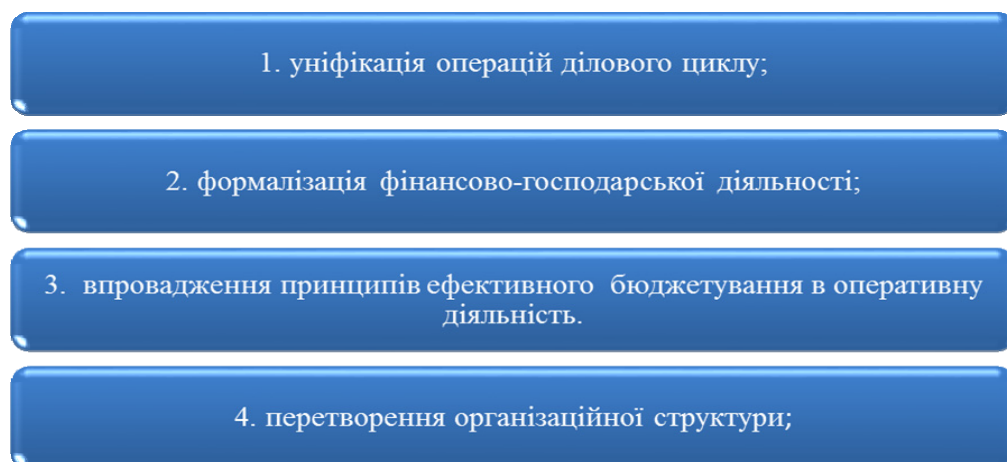
Також, на підприємстві створюється модель бізнес-процесу, що має на меті визначити керівника бізнес-процесу, границі бізнес-процесу, визначити виходи й клієнтів та виходи й постачальників, визначити ресурси, необхідні для виконання бізнес-процесу та ін.

Мета моделювання бізнес-процесів передбачає:

- створити реальну картину функціонування організації й процесів, що відбуваються в ній;
- виявити поточні проблеми організації й можливості їхнього вирішення;
- створити базу для забезпечення стійкого функціонування й розвитку організації.

На нашу думку, перетворення в підприємстві повинні здійснюватися у напрямках, які представлено на рис. 1.

Що стосується українських підприємств, то для виживання в умовах жорсткої конкуренції стало неможливим без перебудови та пристосування до нових умов ринкової економіки. У зв'язку з цим відбувається корінна перебудова традиційних поглядів на існування і розвиток підприємств 21-го століття, поступовий відхід від перетворення організаційних і виробничих структур на користь перетворення бізнес-процесів. Саме перетворення цих процесів і стало надалі називатися реінжинірингом.

Рис. 1. Напрямки подальших перетворень на підприємстві [3]

За своєю сутністю реінжиніринг є нічим іншим, як способом кардинального підвищення ефективності компанії, значного збільшення рівня економічного потенціалу, а також інструментом антикризового управління. Потрібно відмітити, що організація ефективного управління – найважливіше завдання сучасного керівника. [2].

В сучасних умовах також досить поширена симуляція бізнес-процесів, яка займає особливе

місце і у першу в освітньому процесі. Оскільки, вона надає можливість приймати конкретні економічні та управлінські рішення, що мають реальні наслідки для подальшої діяльності підприємства, отримувати орієнтири для набуття нових знань та навчитися виявляти причинно-наслідкові зв'язки управління економічними процесами на підприємстві в конкурентному ринковому середовищі.

Оскільки, кінцевою метою бізнес-процесів є формування споживчої цінності, яка задовольнятиме потреби клієнта за меншу вартість, ніж конкуренти, або більш якісно, ніж конкуренти, то саме комплексне оцінювання бізнес-процесів, що має на меті порівняння ефективності підприємств, дасть відповідь на запитання: «Яке з підприємств в кінцевому результаті буде володіти ринком, або, принаймні, складе значну конкуренцію іншим підприємствам?».

Висновки. Отже, ефективність бізнес-процесів підприємства стає одним із ключових чинників конкурентоспроможності. Саме по цій причині спостерігається зростання ролі використання та впровадження сучасних бізнес-процесів підприємства.

Література

1. Біннер Х.Ф. Управління організаціями і виробництвом : монографія / Х.Ф. Біннер Ф. Хартмут. – М. : Альпина Бизнес Букс. – 2010. – 282 с.
  2. Блинов А.О. Реинжиниринг бизнес-процессов : монографія / А.О. Блинов, О.С. Рудакова, В.Я. Захаров; под ред. А.О. Блинова. – М. : Юнити-дана, 2010. – 343 с.
  3. Ілляшенко С.М. Методичні підходи до аналізу ризиків бізнес-процесів / С. М. Ілляшенко // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 3. – С. 166-170.
  4. Таранюка Л. М. Економічне обґрунтування бізнес процесів виробничих підприємств : монографія / Л. М. Таранюка. – Суми : Видавничо-виробниче підприємство ТОВ «Мрія-1», 2013. – 440 с.
-

Остапчук О. С., Корпан О. С.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

МІСЦЕ ТА РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОГО ПЛАНУВАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку вітчизняних підприємств значний вплив на особливості їх функціонування здійснює зовнішнє середовище. Саме цей факт вимагає оперативного прийняття різного роду управлінських рішень, в тому числі пов'язаних із процесом маркетингового планування.

За допомогою маркетингового планування компанії найкращим чином використовують ресурси для досягнення поставлених цілей. Концепція маркетингу визначає ринково орієнтовану компанію як спрямовану на досягнення успіху, насамперед у свого споживача. Для досягнення цієї мети необхідна організація довгострокового планування і визначення стратегічного розвитку фірми, що робить дану роботу особливо актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ми пропонуємо розглянути декілька підходів до маркетингового планування, що розглянуті провідними вченими у науковій літературі. Такі вчені як: Циба Т. Є., Сокур М. І., Баюра В. І., Куршакова Н. Б. досліджували проблеми маркетингового планування, проте їхні роботи потребують адаптації під конкретні цілі та завдання підприємств.

Мета даної роботи полягає у поглибленні й доповненні теоретичних аспектів з питань планування маркетингової діяльності підприємства. Завданнями даної статті є аналіз теоретичних засад планування маркетингу та пошук шляхів вдосконалення процесу планування маркетингу на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Роль планування, його окремих підсистем і елементів визначається становищем, яке планування відіграє в системі управління. Планування – це особлива форма діяльності, спрямована на підготовку і упорядкування рішень про цілі, засоби і дії (заходи), які повинні забезпечити виробництво і реалізацію продукції, задоволення існуючого попиту і майбутніх потреб. План включає систему заходів, необхідних для досягнення цілей, їх зміст, забезпечення ресурсами, а також обсяги, методи, послідовність і строки виконання робіт різного характеру. За

допомогою планування досягається узгодженість і координація діяльності в системі горизонтального і вертикального рівнів управління. Ціль планування – зменшення підприємницьких ризиків за рахунок зниження невизначеності умов діяльності і концентрації ресурсів на найбільш перспективних напрямках.

Теорія та принципи маркетингу, які виникли за останні 50-60 років, не приділяють достатньої уваги питанням маркетингового планування. У більшості книг з маркетингу автори описують тільки коротко суть та порядок планування маркетингу.

Так Баюра В.І. вважає, що планування маркетингу – це впорядкована сукупність етапів і дій, що пов'язані з аналізом оточення, постановкою цілей маркетингу, розробкою заходів для їх досягнення. Відповідно маркетинговий план – це документ, в якому сформульовані основні цілі маркетингу і шляхи їх досягнення». В. С Іфтемічук, В. А. Григор'єв, зазначають, що маркетингове планування – це розробка конкретних планів по виробництву продукції, руху товарів, їх збуту і цін на них [1].

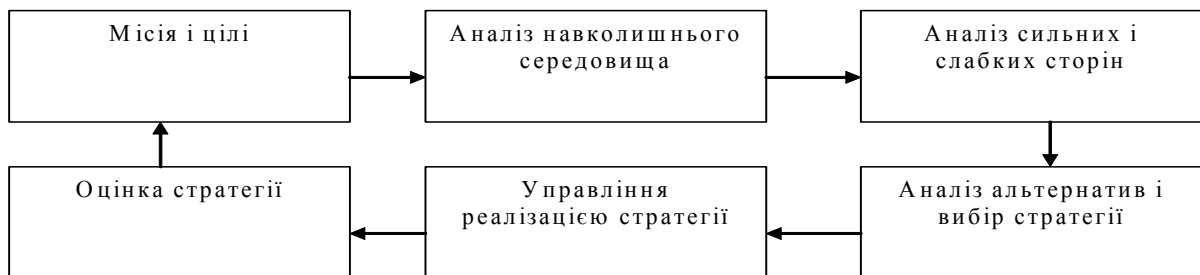
Куршакова Н. Б., досліджуючи впровадження системи маркетингового планування в регіональних банках, визначає маркетингове планування як достатньо складний процес, який потребує великих витрат, але без якого неможливо зберегти конкурентоздатність підприємства [2].

На основі аналізу існуючих підходів до маркетингового планування різних дослідників та науковців ми визначили власний аспект формулювання даного поняття. На нашу думку, він дає більш чітке визначення маркетингового планування та актуалізує його. Отже, маркетингове планування – це система дій щодо визначення заходів та інструментів для їх виконання з метою постановки та досягнення маркетингових цілей підприємства.

Маркетингове планування використовується для сегментації ринку, визначення його стану, прогнозування його зростання і планування ринкової частки всередині кожного сегмента. Маркетингове планування як процес включає:

- виконання маркетингових досліджень усередині фірми та поза нею. У першому основному розділі плану дається опис характеру цільового ринку і положення фірми на цьому ринку;
- аналіз сильних і слабких сторін діяльності фірми. В маркетинговому плані цей розділ представляють у вигляді SWOT – аналізу;
- установлення маркетингових цілей. Вивчивши пов'язані з товаром небезпеки і можливості, керівник має можливість поставити задачі і визначити коло виникаючих при цьому проблем. Задачі повинні бути сформульовані у вигляді цілей, яких фірма прагне досягти за період дії плану;
- розробку стратегії маркетингу. У цьому розділі плану керівник висловлює широкий маркетинговий підхід (так званий план гри) до рішення поставлених задач;
- визначення програм. Стратегії маркетингу необхідно перетворити на конкретні програми дій, що дають відповіді на наступні питання: Що буде зроблено? Коли це буде зроблено? Хто це робитиме? Скільки це коштуватиме?
- складання бюджетів. План заходів дозволяє керівнику розробити відповідний бюджет, що є, по суті справи, прогнозом прибутків і збитків. Вище керівництво розглядає запропонований бюджет і затверджує або змінює його;
- перегляд результатів і цілей, стратегій і програм. У останньому розділі плану висловлюється порядок контролю за ходом виконання всього наміченого [3].

Узагальнюючи вищезазначену інформацію можна зробити висновок, що у спрощеному варіанті, модель процесу стратегічного маркетингового планування містить в собі наступні компоненти (рис. 1):

Рис. 1. Спрощена модель процесу стратегічного маркетингового планування

Висновки. Підводячи підсумок дослідження слід зауважити, що процес маркетингового планування є одним із ключових елементів в загальній системі управління підприємства, покликаний поліпшити використання ресурсів компанії для досягнення маркетингових можливостей, зміцнити командний дух і єдність фірми, а також забезпечити ефективне досягнення корпоративних завдань.

Література

1. Башнянин Г. І. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, маркетинг, біржова діяльність): Терміни, поняття, персоналії / [Укладачі: В. С. Іфтемичук, В. А. Григорьев, М. І. Маниліч, Г. Д. Шутак. За наук. ред. Г.І. Башнянина, В.С. Іфтемичука]. – К.: «Магнолія плюс», 2004. – 688 с.
  2. Гайдаєнко Т. Разработка плана маркетинговых коммуникаций / Т. Гайдаєнко // Менеджмент и менеджер. – 2008. – № 3/4. – С. 34-37.
  3. Куршакова Н. Внедрение системы маркетингового планирования в региональных банках / Н. Куршакова // Маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 42-47.
  4. Логинов Г. Матричные методы стратегического планирования деятельности компании / Г. Логинов // Маркетинг в России и за рубежом. – 2004. – № 2. – С. 3-15.
  5. Циба Т. Є. Маркетингове планування : навч. посібник / Т. Є. Циба, М. І. Сокур, В. І. Баюра. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 128 с.
-

Чорна О. С., Корнева Н. О.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «САНАЦІЯ» ТА ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ

Актуальність дослідження. За даними державної статистики України, кількість діючих суб'єктів господарювання щорічно зменшується, що призводить до погіршення фінансово-економічного становища країни в цілому.

Існуючий вплив складових свідчить про наявність проблем в державному регулюванні діяльності системи, наслідком чого є збільшення арбітражних позовних вимог з питань банкрутства. А це в свою чергу призведе до зростання фінансових ризиків для постачальника і споживачів підприємства-банкрута, результатом чого стануть збитки в їх діяльності; зниження рентабельності капіталу кредитних установ; зниження відрахувань до бюджету, що стане причиною неспроможності формування необхідної дохідної частини бюджету. Значна кількість підприємств, проти яких проваджені справи про банкрутство, тимчасово потрапили у скрутне становище і здатні розраховатися зі своїми кредиторами та продовжити діяльність. Тому застосування процедури санації, збереження діяльності підприємств та задоволення позовних вимог кредиторів, покращення конкурентоспроможності та платоспроможності є таким важливим.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Механізм фінансової санації в Україні розглядається вже досить тривалий час багатьма вітчизняними вченими. О. М. Галенко розглядає облік і аналіз процесів ліквідації та санації підприємств України на стадії банкрутства, Є. Г. Панченко, – досліджує кризовий менеджмент підприємств, Л. В. Панчук, – методику управління діяльністю ТНК з метою запобігання банкрутству в умовах глобального середовища. Однак, організаційно-правовий механізм санації ще не достатньо досліджений і потребує особливої уваги.

Метою статті є визначення економічного змісту поняття санації та характеристика нормативно-правової бази.

Виклад основного матеріалу. Згідно з діючим Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» зі змінами та доповненнями, щодо боржника застосовують чотири процедури банкрутства: мирова угода, розпорядження майном боржника, санація та ліквідація. Найвигіднішим виходом з процедури банкрутства для підприємства є санація [6].

Термін «санація» походить від латинського «sanare» – оздоровлення, видужання. Економічний словник тлумачить це поняття як систему заходів, здійснюваних для запобігання банкрутств промислових, торговельних, банківських монополій, визначаючи, що санація може відбуватися

злиттям підприємства, яке перебуває на межі банкрутства, з потужнішою компанією; випуском нових акцій або облігацій для мобілізації грошового капіталу; збільшенням банківських кредитів і наданням урядових субсидій; перетворенням короткострокової заборгованості в довгострокову; повною або частковою купівлею державою акцій підприємства, що перебуває на межі банкрутства [3].

У Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» поняття «санация» розглядається як система заходів, передбачених процедурою провадження справи про банкрутство з метою запобігання ліквідації боржника і спрямованих на оздоровлення його фінансового стану, а також на задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації боргів та капіталу або зміною організаційної та виробничої структури боржника [6].

Згідно Законом України «Про страхування» примусова санация страхової компанії передбачає: проведення комплексної перевірки фінансово-господарської діяльності страховика, у тому числі обов'язкової аудиторської перевірки; встановлення заборони на вільне користування майном страховика та прийняття страхових зобов'язань без дозволу Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю; встановлення обов'язкового для виконання графіка здійснення розрахунків зі страхувальниками; прийняття рішення про ліквідацію або реорганізацію страховика [7].

Своє тлумачення поняття «санация» має і Національний банк України: режим фінансової санации – це система непримусових і примусових заходів, спрямованих на збільшення обсягів капіталу до необхідного рівня протягом визначеного періоду з метою відновлення ліквідності та платоспроможності й усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності або скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень [9].

Низка фінансових, економічних та термінологічних слівників по-різному тлумачать поняття «санация». Санация – реорганізаційна процедура, коли власнику підприємства-боржника, кредитором (кредиторами) або іншими особами надається фінансова допомога підприємству-боржнику [1]. Санация – оздоровлення фінансового стану підприємства через систему фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційних та соціальних заходів для запобігання його банкрутству чи підвищення конкурентоспроможності [5]. Санация – система заходів з метою запобігання банкрутству та фінансового оздоровлення підприємства за допомогою держави і банківських структур [4]. Санация – система заходів, здійснюваних для запобігання банкрутств промислових, торговельних, банківських монополій [8].

Деякі з вітчизняних авторів, наприклад, І. А. Бланк, із санацією ототожнюють лише заходи щодо фінансового оздоровлення підприємства, які реалізуються з допомогою сторонніх юридичних чи фізичних осіб і спрямованих на попередження оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації [2].

М. І. Титов у монографії, присвяченій матеріально-правовим та процесуальним аспектам банкрутства, пропонує дати таке законодавче визначення санации: санация – це оздоровлення неспроможного боржника, надання йому фінансової допомоги з боку власника майна, кредиторів та інших юридичних і фізичних осіб (у тому числі зарубіжних), спрямованих на підтримку діяльності боржника і запобігання його банкрутству [10].

Взявши за основу визначення зарубіжних економістів (Н. Здравомислова, Б. Бекенферде, М. Гелінга – провідних фахівців з питань виведення підприємств із фінансової кризи), авторський колектив на чолі з А. М. Поддєрьогіним пропонує розглядати санацию як комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного та соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення його прибутковості та конкурентоспроможності в довгостроковому періоді. Отже, виходячи з вищевикладеного санация — це сукупність усіх можливих заходів, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення.

Висновки. В умовах фінансової кризи підприємства не встигають реорганізувати діяльність відповідно до змін на ринку, що викликає постійну потребу їх оздоровлення. Тому, фінансова санация стала головним інструментом ефективного ринкового господарювання. Розкриття її сутності низки науковців досить суперечливе і має певні недоліки, усунення яких допоможе краще використовувати цей механізм для відновлення платоспроможності та нормального функціонування підприємства. Нормативно-правова база в Україні з питань фінансової санации підприємства також не є досконалою і

вимагає впровадження низки заходів, які дозволять підвищити рівень ефективності проведення усіх процедур, пов'язаних із неплатоспроможністю та банкрутством. Крім того, пріоритетною зміною можна вважати спрощення механізму санації, скорочення часу та фінансових ресурсів, що усуне низку перешкод для застосування процедури санації. Також слід підвищити професіоналізм керуючих санацією за рахунок проведення семінарів, тренінгів, які дозволили б обмінюватися досвідом у відновленні платоспроможності та реорганізації підприємств. Таким чином, фінансова санація стане потужним інструментом відновлення платоспроможності, ліквідності, рентабельності та прибутковості вітчизняних підприємств.

Література

1. Азріліян А.Н. Великий бухгалтерський словник / А. Н. Азріліян [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cyclop.com.ua/>.
2. Бланк И.А Основы финансового менеджмента / И.А Бланк – в 2т. – К.: Ника-Центр, 1999. – 592 с.
3. Верховода. Л. Складання плану санації: наук. посібник / Л. Верховода; За ред. Е. Бондаренко – Київ, 2013 р.
4. Завадський Й.С. Економічний словник / Й.С. Завадський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.library.tneu.edu.ua.
5. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г.Загородній [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cyclop.com.ua/>.
6. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22 грудня 2011 р. №4212- XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
7. Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996 р. №18, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
8. Молдованюк М.І. Енциклопедичний словник бізнесмена: Менеджмент, маркетинг, інформатика / М.І.Молдованюк; за заг. ред. М.І. Молдованова. – К.: Технака, 1993. – с. 643.
9. Положення НБУ «Про порядок проведення санації до порушення провадження у справі про банкрутство» від 17 грудня 2013 р. №15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
10. Тітов М.І. Матеріально-правові та процесуальні аспекти банкрутства. Монографія / М. І. Тітов //За наук. ред. В.М. Гайворонського. - Харків, 1997.

Доценко В. В., Хрущ Н. А.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ПОНЯТТЯ «РИЗИК» В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. В умовах ринкової економіки неоднозначність тенденцій економічного розвитку і нестабільність механізму ринкового регулювання змушують підприємства здійснювати діяльність, пов'язану з подоланням певних невизначеностей. Невизначеність, якою характеризується діяльність суб'єктів господарювання, або іншими словами, ймовірнісний характер перебігу подій, пов'язаних з функціонуванням ринкових відносин, зумовлює виникнення ризиків, без урахування яких неможливий ефективний розвиток підприємства. Ринкове середовище не тільки вносить в діяльність підприємств елементи невизначеності, а й збільшує можливість настання ризикових ситуацій, які виникають за присутності конкретних умов та обставин. За таких обставин, вивченні поняття ризиків підприємницької діяльності набуває самостійного теоретичного і практичного значення як важлива складова теорії і практики управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням теоретичних основ з управління ризиками приділяли увагу такі метри економічної теорії, як Дж. М. Кейнс, А. Маршалл, Дж. С. Міль, Ф. Х. Найт, А. Пігу, Н. В. Сеніор, А. Сміт. Обґрунтування сутності ризиків, причин їх виникнення, класифікації, розробки методик оцінки та визначення шляхів зменшення їх ступеня й управління ними знайшли висвітлення у працях А. П. Альгіна, І. Т. Балабанова, П. І. Верченка, В. В.

Вітлінського, Н. М. Внукової, В. М. Гранатурова, С. М. Ілляшенка, І. Ю. Івченко, О. Є. Кузьміна, М. Г. Лапусти, В. В. Лук'янової, О. Л. Устенка, Е. А. Уткіна, Н. В. Хохлова, В. В. Черкасова, Г. М. Чернова та ін.

Метою статті є вивчення історичних аспектів виникнення поняття «ризик».

Виклад основного матеріалу. З розвитком економічних відносин виникли різні трактування ризику. Поняття ризику в якості функціональної характеристики підприємницької діяльності було запропоноване в XVII ст. французьким економістом шотландського походження Кантільйоном Р. [1]. Він розглядав підприємця як особу, яка приймає рішення, задовольняючи свої інтереси в умовах невизначеності.

Класики економічної теорії приділяли значну увагу дослідженню проблем ризику в підприємницькій діяльності. Для розуміння сутності підприємницького ризику фундаментальне значення мало дослідження зв'язку ризику і прибутку. Відомий англійський економіст Сміт А. у «Дослідженнях про природу і причини багатства народів» наголошував, що досягнення навіть звичайної норми прибутку завжди пов'язане з більшим чи меншим ризиком [1]. Німецький економіст Тюнен Й. Г. розглядаючи інноваційну діяльність відзначив, що є відмінності між ризиком, який можна застрахувати, і ризиком, що не може бути застрахований (виникає за умов невизначеності, йому повинна відповідати певна частка прибутку – додатковий прибуток, який розглядається як плата за можливість банкрутства підприємця).

На думку вчених [1, 2, 3], одна з перших перша спроб наукового визначення сутності та змісту поняття «ризик» була зроблена німецьким математиком Тетенсом Й. Н. у праці «Вступ до розрахунку життєвої ренти і право на її отримання» у XVIII ст. [1]. Його праці щодо виміру ризику знайшли своє застосування в страхуванні життя, хоча підвалини основних завдань дослідження та групування ризиків були закладені в працях Граунта Д., Вітта Я., Галлея Е. ще в XVII ст. У теорії ризику переважає підхід, коли ризик ототожнюють з невизначеністю, тобто мають на увазі, що ризик є випадковістю, і тому, коли людина приймає якесь рішення, вона відчуває невпевненість у його наслідках.

В економічній науці існують дві теорії ризику – класична та неокласична. Основними представниками класичної теорії були Міль Дж. С. та Сеніор Н. У., які розрізняли в структурі підприємницького доходу відсоток як частку за вкладений капітал, заробітну плату підприємця і плату за ризик. Міль Дж. С. як винагороду за ризик розглядав величину покриття середніх втрат, на які наражається капітал внаслідок існуючих загальних соціально-економічних умов або ризиковості конкретного виду підприємницької діяльності. У класичній теорії ризик ототожнюється з математичним очікуванням втрат, що можуть відбутися в результаті обраного рішення. Ризик тут сприймається як збиток, що наноситься здійсненням даного рішення. Таке визначення змісту ризику заперечували деякі західні економісти [4, 5, 6], так як воно на їхню думку – одностороннє, і пропонували інше його трактування.

Основоположники неокласичної теорії підприємницького ризику Маршалл А. та Пігу А. розробили теорію яка полягала в наступному: підприємець, що працює в умовах невизначеності, і прибутком якого є випадкова зміна, при укладанні угоди керується двома критеріями: розмірами очікуваного прибутку і величиною його можливих коливань. Відповідно до неокласичної теорії, поведінка економічного суб'єкта обумовлена концепцією граничної корисності, тобто підприємець вибирає той варіант, у якому коливання очікуваного прибутку менше. Вчені розглядали ризик як ймовірність відхилення від поставлених цілей [5, с. 45].

Відомий економіст Кейнс Дж. М. обґрунтував ідею про те, що у вартість товару мають входити можливі витрати, викликані непередбачуваними обставинами. Він же виокремив три основні види ризиків, які доцільно враховувати в економічному житті: ризик підприємця (позичальника); ризик кредитора (ухиляння боржника від сплати боргу); ризик зменшення вартості грошової одиниці (ризик інфляції).

Кейнс Дж. М. продовжив розвиток неокласичної теорії ризику виділивши поняття «схильність до ризику» як специфічну якість підприємця, поняття «добровільний» та «вимушений ризик» [6, с. 109].

Подальший розвиток неокласичної теорії ризику представили у своїх роботах угорські економісти Бачкаї Т., Мессена Д., які сутність ризику бачать у можливості відхилення від мети, заради досягнення якої приймалося рішення [4, с. 82].

Маржиналіст, прихильник математичної школи, англійський економіст і соціолог Шумпетер Й. А. у теорії підприємництва вказував, що підприємець не є носієм ризику і премія за ризик не становить джерело прибутку виробника. Цей висновок Шумпетер Й. А. аргументував тим, що підприємець прагне максимально знизити можливу небезпеку (ризик) діяльності (будує греблі, встановлює запобіжники тощо). Він зазначав: «якщо ризики не враховуються в господарському плані, вони стають джерелом з одного боку, прибутку, з іншого боку – збитку» [6, с. 21].

В подальшому на основі історичної школи виникло нове економічне вчення ХХ ст. – інституціоналізм. Його послідовник американський економіст і соціолог Веблен Т. Б. розглядав поняття випадкового, причинного і пов'язував їх з «рудиментарними антимістичними почуттями» віри в удачу. Представник інституціоналізму англійський економіст Гобсон Дж. А. трактував ризик банкруства як причину небажання капіталіста підвищувати заробітну плату робітникам, внаслідок чого виникала бідність (тобто ризик — як одну з причин класової нерівності). Теорія, у якій прибуток розглядався як виграш від ризикових ситуацій, одержав назву «концепція Найта». Він уперше висловив думку про ризик як про кількісну міру вартості [7, с. 14].

Сучасну теорію ризику запропонували відомі американські економісти Марковіц Г. М. і Шарп В. Ф. Марковіц Г. М. вважав, що учасники фінансового ринку мають дві мети: підвищення рівня очікуваного доходу і зниження рівня ризику або ступеня невизначеності доходу. Вирішення цих двох задач можливе при створенні ефективного інвестиційного портфеля для певного фінансового ринку в єдиному варіанті. Американський економіст Тобін Д. Р. узагальнив цю задачу, довівши, що оптимальною є структура портфеля, до якої залучені також безризикові цінні папери (короткострокові державні векселі) і котра не залежить від схильності інвестора до ризику. Марковіц Г. М. запропонував вважати показником рівня ризику відхилення очікуваного значення випадкової величини (прибутку) від її середнього значення (варіацію) і стандартне відхилення [7, с. 14].

На сучасному етапі розвитку підприємства України працюють в умовах невизначеності та ризику. Ризик супроводжує функціонування всіх суб'єктів ринку, а це дає можливість зробити висновки про те, що без урахування чинників ризиків в підприємницькій діяльності не обійтися.

На сьогоднішній день немає однозначного розуміння сутності ризику. Це пояснюється багатоаспектністю цього явища, а також практично повним його ігноруванням у чинному законодавстві, надто обмеженим застосуванням у реальній економічній практиці й управлінській діяльності.

Література

1. Милль Дж. С. Основы политической экономии и некоторые аспекты их приложения к социальной философии / Дж. С. Миль [пер. с англ. Б. О. Личман]. – М. : Прогресс, 1990. – 352 с.
2. Задоя А. А. Основы экономической теории. Учеб. пособ. / А. А. Задоя, Ю. Е. Петруня. – М. : Рыбари, 2000. – 479 с.
3. Кірієнко А. В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка підприємства і організація виробництва» / Київський національний економічний університет / А.В. Кірієнко. – Київ, 2000. – 19 с.
4. Бачкай Т. Хозяйственный риск и методы его измерения / Т. Бачкай, Д. Месена, Д. Лико. – М. : Экономика, 1979. – 133 с.
5. Мішина С. В. Організаційно-економічний механізм управління фінансовими ресурсами на підприємстві / С. В. Мішина, О. Ю. Мішин. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 176 с.
6. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс [пер. с англ. Н. Н. Любимова / под. ред. Л. П. Куракова]. – М. : Гелиос АРВ, 2002. — 352 с.
7. Лук'янова В. В. Економічний ризик : навч. посіб. / В. В. Лук'янова, Т. В. Головач. – К. : Академ-видав, 2007. – 464 с.

Горячова І. В., Іжевський П. Г.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ ТА ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЇХ НЕОБХІДНОГО ОБСЯГУ

Актуальність дослідження. Оборотні активи є однією зі складових частин майна підприємства. Стан і ефективність їхнього використання – одне з головних умов успішної діяльності підприємства. В процесі трансформації економічних відносин в Україні, кризових явищ важливого значення набуває мобілізація якісно нових джерел росту ефективності виробництва. Особлива роль у виконанні цього завдання належить ефективному використанню оборотних активів. Аналіз забезпеченості підприємств власними оборотними активами дає можливість оцінити спроможність створювати необхідні для виробництва і реалізації продукції запаси сировини, матеріалів, інші виробничі запаси, перехідні запаси незавершеного виробництва, готової продукції, вкласти певну суму коштів у сферу розрахунків.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Теоретичні та прикладні аспекти проблем управління оборотними активами підприємств розглянуто в низці праць вітчизняних вчених, серед яких варто відзначити Б. А. Анікіна, І. А. Бланка, І. І. Бойко, О. О. Терещенко, В. М. Івахненко, С. А. Лебедько, В. М. Шелудько, М. Р. Ліндерса, С. Ф. Покропивного, О. С. Поважний, Н. О. Крамзіна, Ю. В. Кваша, Р. А. Радионова, С. А. Сироткіна, Г. В. Савицької, Р. Томаса, А. Д. Шеремета та інші. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблемам аналізу і контролю оборотних активів та їх значну практичну цінність, концептуальні засади і методичні принципи, теоретичні аспекти комплексної системи управління ними потребують подальшого вивчення.

Метою наукового дослідження є розкриття теоретичної сутності поняття «оборотні активи», дослідження їх структури, а також розглянути та проаналізувати основні підходи до формування достатнього обсягу оборотного капіталу на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Поняття оборотні активи зустрічається в економічній літературі приблизно з початку минулого століття.

Оборотні активи – це активи, що обслуговують господарський процес і забезпечують його неперервність. У бухгалтерському обліку до таких активів відносять активи, які споживаються або реалізуються протягом одного операційного циклу чи протягом року. Оборотними активами підприємства є сировина, матеріали, паливо, тара, малоцінні та швидкозношувані предмети, готова продукція, ліквідні цінні папери, грошові кошти. Такі активи, як дебіторська заборгованість, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, є досить специфічними оборотними активами, які певною мірою відображують недосконалість, незавершеність та неперервність виробничого процесу.

Оборотні активи беруть участь як у процесі виробництва, так і в процесі реалізації продукції. Активи, які використовуються у виробничому процесі протягом одного операційного циклу, повністю переносять свою вартість на вартість виробленої продукції і часто змінюють свою початкову форму. Активи, що мають грошову форму, безпосередньо не беруть участі у процесі виробництва [1].

Оборотні активи можна поділити на три основні складові: запаси, дебіторську заборгованість, грошові кошти та високоліквідні цінні папери.

У процесі управління оборотними активами при визначенні потреби в оборотному капіталі керівництво підприємства насамперед аналізує структуру, оборотність, ліквідність оборотних активів, а також забезпеченість оборотним і чистим оборотним капіталом підприємства. Аналізуючи усереднені та максимальні значення таких показників на інших підприємствах галузі, а також враховуючи політику підприємства щодо фінансування оборотного капіталу, і тоді приймаються відповідні управлінські рішення [2].

Незважаючи на те що частка оборотних активів в активах підприємства значною мірою визначається його галузевою належністю (близько 40-50% активів промислових підприємств є оборотними активами), основну увагу при управлінні оборотним капіталом зосереджують на формуванні оптимальних для підприємства обсягу та структури оборотних активів. Обсяг оборотних активів має бути достатнім для забезпечення в довгостроковому періоді стабільної виробничої та

фінансової діяльності підприємства. Крім того, він повинен бути оптимальним у контексті управління поточною діяльністю підприємства, тобто забезпечувати ліквідність та платоспроможність господарюючого суб'єкта на належному рівні.

Оскільки зміни в оборотних активах, як правило, пов'язані зі змінами в поточних пасивах підприємства та зі змінами в ліквідності, управління оборотним капіталом обов'язково включає управління чистим оборотним капіталом (ЧК), який визначається як різниця між оборотними активами та поточними зобов'язаннями (при визначенні чистого оборотного капіталу часто виключають короткострокові вкладення, не пов'язані з операційною діяльністю):

$$ЧК = ТМЗ + ДЗ + ГК - ПЗ, \quad (1)$$

де ТМЗ – товарно-матеріальні запаси;

ДЗ – дебіторська заборгованість;

ГК – грошові кошти;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Іншими словами, управління оборотним капіталом включає не тільки формування необхідного обсягу оборотних активів, а й визначення структури джерел їх фінансування, що є одним із завдань фінансової політики підприємства.

У процесі визначення необхідного обсягу оборотних активів підприємства можуть бути реалізовані різні стратегії інвестування, серед яких граничними є так звані «сильна» та «слабка» стратегії [3].

При «сильній» стратегії інвестування підприємство підтримує необхідний обсяг реалізації за рахунок мінімального обсягу оборотних активів. Реалізація такої стратегії пов'язана, з одного боку, зі зростанням прибутковості та ефективності використання оборотних засобів, а з другого – зі зростанням ризику можливих втрат внаслідок нестачі грошових коштів або товарно-матеріальних запасів для забезпечення неперервного й стабільного виробничого процесу.

«Слабка» стратегія інвестування характеризується високим рівнем оборотного капіталу, яким підприємство підтримує визначений обсяг реалізації. Основними результатами реалізації такої стратегії є наявність у підприємства достатнього для стабільної виробничої діяльності обсягу оборотного капіталу й зниження рентабельності виробничого процесу внаслідок неефективного використання ресурсів [3].

При визначенні потреби в оборотному капіталі та реалізації тієї чи іншої політики інвестування оборотних активів потрібно також враховувати стан економіки в цілому. Підприємства, які організують свою діяльність в умовах перехідної економіки, як правило, підтримують значний рівень оборотного капіталу, зокрема товарно-матеріальних запасів, що обумовлено необхідністю забезпечувати в умовах нестабільного ринку неперервність та рентабельність виробничого процесу.

Залежність між рівнем оборотного капіталу та прибутком показано на рис. 1 [3]. При низькому рівні оборотного капіталу підприємство може не мати достатнього рівня прибутку в результаті нестачі оборотних коштів і втрати ліквідності.

Зростання рівня оборотного капіталу до деякої величини забезпечує неперервний і стабільний виробничий процес за рахунок оптимальних для даного підприємства обсягу товарно-матеріальних запасів, залишку грошових коштів на рахунку та необхідного в конкретних умовах обсягу дебіторської заборгованості.

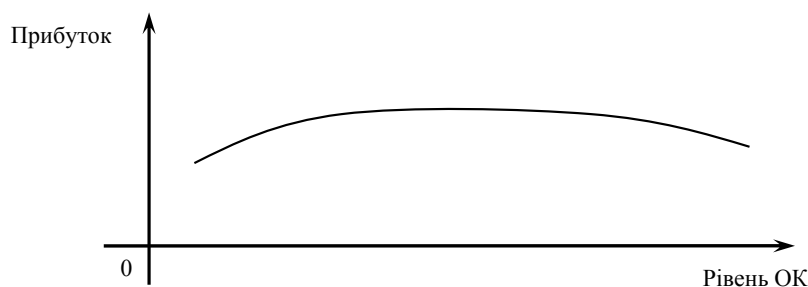

Рис. 1. Залежність між рівнем оборотного капіталу і прибутком

В результаті ефективного використання ресурсів прибуток досягає максимальної величини. Подальше нарощення обсягу оборотних активів приводить до виникнення надлишкових товарно-матеріальних запасів, невиправданої дебіторської заборгованості, неефективного використання грошових коштів, що негативно впливає на ефективність усієї виробничо-господарської діяльності підприємства та призводить до зниження прибутку.

Висновки. Оборотні активи – термін, який визначено як найменування другого розділу активу бухгалтерського балансу, тобто до оборотних активів відносяться ті активи, які у бухгалтерському балансі відображаються у його другому розділі.

Формування оптимального обсягу оборотних активів на підприємстві є одним із найважливіших завдань фінансових менеджерів, оскільки прибуток підприємства залежить від розміру оборотного капіталу.

Література

1. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посібник / І. О. Бланк. – К. : Ельга, 2008. – 724 с.
2. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібник / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.
3. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : навч. посібник. – К. : Знання, 2006. – 439 с.
4. Лаврова Ю. В. Оцінювання функцій управління оборотними активами на машинобудівному підприємстві/ Ю. В. Лаврова // Науковий вісник ужгородського університету. – 2011. – №33. – С. 134-141.
5. Філатова З. В. Напрямки формування системи управління оборотними активами підприємства / З. В. Філатова, А. Г. Ротанова // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – Збірник наукових праць: Випуск 29. – Київ : НАУ, 2011. – 330 с.

Левкович О. М., Корпан О. С.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Формування ринкової економіки викликало необхідність переорієнтації виробництва і реалізації товарів на задоволення потреб споживачів. Закордонний досвід переконливо свідчить про те, що дійсним інструментом вирішення цього завдання є маркетинг, вмиле використання якого забезпечує не тільки ефективне виробництво потрібної споживачам продукції і послуг, але й успіх підприємства у конкурентній боротьбі.

Своїми засобами маркетинг дозволяє ефективно пристосовувати виробництво до умов зовнішнього середовища (економічного, науково-технічного, технологічного, соціально-демографічного і т.д.) і перш за все до потреб і вимог споживачів. Для того щоб використати маркетинг як гарант досягненій успіху на ринку, необхідно оволодіти його методологією і вміти творчо пристосовувати її в залежності від конкретної ситуації.

У зв'язку з побудовою в Україні відкритої ринкової економіки виникла практична необхідність у відмові від багаторівневої і централізованої (бюрократичної) структури управління та переході до децентралізованої і демократичної організації. Даним вимогам найбільшою мірою відповідає теорія і практика сучасного управління маркетингом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У зарубіжній та вітчизняній літературі питання управління маркетингом з різним ступенем теоретичного та практичного висвітлення розглянуто у цілій низці наукових праць останніх років, зокрема Г. Армстронга, Ф. Котлера, А.А. Бревнова, Т.П. Данько, С.В. Скибінського. Зазначені автори, управління маркетингом спрямовували на управління попитом, яке, у свою чергу, передбачало управління стосунками зі споживачами.

Мета статті. Аналіз сучасної організаційної побудови системи управління, яка склалась сьогодні. Запропонувати концептуальну модель управління маркетингом торговельних підприємств України.

Виклад основного матеріалу. Головним завданням державного управління в умовах ринку є створення умов для чесної, справедливої конкуренції всіх учасників господарського обороту

незалежно від форми власності та підтримка нових прогресивних економічних та організаційних структур [5].

В умовах адміністративно-командної системи практично до 90-х років управління у нашій країні було підпорядковано плану, часто на шкоду не лише задоволенню потреб споживача, але і ефективності виробництва і реалізації товарів. Це у кінцевому рахунку обумовлювало збільшення будь-якою ціною випуску товарів, обмеження ініціативи виробників, низьку зацікавленість у результатах реалізації у торговельних працівників та інші негативні наслідки.

Управління маркетингом передбачає постійний контроль та врахування факторів зовнішнього середовища, проведення маркетингових досліджень, розробку маркетингової стратегії і комплексу локальних стратегій, які утворюють стратегічний бізнес-план торговельного підприємства [2].

Маркетингове управління має місце тоді, коли принаймні одна зі сторін потенційного обміну розробляє і використовує засоби для досягнення бажаного результату інших сторін [1].

Управління маркетингом і власне управління, у нашому розумінні, розрізняються як управління з метою досягнення найвищої ефективності та отримання максимального прибутку і управління з метою виконання визначених заданих показників, що зазначені у плані.

Управління маркетингом на підприємстві спрямоване на досягнення високої його ефективності, збільшення обсягів виробництва, зменшення собівартості товарів, покращення форм і методів збуту [6].

Управління маркетингом є складним соціально-економічним та організаційним явищем, процесом діяльності, який має справу зі зміною станів, об'єкта, який передбачає наявність певних тенденцій, закономірностей, принципів і методів, які складають предмет науки. Управління маркетингом включає знання, навички, уміння, інформаційні і людські технології ділового спілкування споживачів і підприємництва.

Аналіз сучасної організаційної побудови системи управління показує, що на сьогоднішній день не передбачається жодного інноваційного проекту концепції управління маркетингом в Україні з розрахунку його широкого впровадження. Існуючі пропозиції зводились в основному до удосконалення організаційних структур.

Серйозною проблемою розвитку управління маркетингом в Україні є створення конкурентоспроможної системи управління торговельним підприємством, здатної до саморегулювання і саморозвитку під дією факторів навколишнього середовища [4].

Аналіз результатів економічних реформ в Україні показує, що там, де керівництво займається формуванням систем управління нового типу – адаптивно перебудовує організаційну структуру управління – створює нові служби і функції управління, результат одразу стає очевидним: підприємство пристосовується до вимог ринку, розробляє стратегії, які забезпечують виживання і розвиток в умовах конкуренції.

На наш погляд концептуальна модель управління маркетингом – це система факторів, які визначають зміст і технологію організаційно-управлінської діяльності із управління соціально-економічними ситуаціями в умовах невизначеності.

Сьогодні управління маркетингом все більше набуває стратегічного характеру. Управління маркетингом розглядається як елемент культури, система цінностей і переконань. Існує два погляди на співвідношення загальнолюдських принципів та етики маркетингу і підприємницького бізнесу. Більшість підприємців поділяють точку зору, згідно з якою етика і мораль підприємницького бізнесу ґрунтується на загальнолюдських нормах [3].

Основою сучасного управління маркетингом є людський потенціал і підприємницька економіка. Тому його головне завдання – зробити інформацію, знання і досвід продуктивною силою. У торгівлі будь-який процес повинен бути ідеально відпрацьований інформативно, тобто необхідно спроектувати виробничо-торговельний, технологічний, купівельний процеси тощо. Практично будь-яке рішення у процесі реалізації товарів починається з прийняття рішення у системі управління.

Сучасне управління маркетингом повинно визначати організаційні параметри структурних підрозділів, їх права і обов'язки, систему взаємодії інформаційного зв'язку з іншими підрозділами і наділяти їх необхідними ресурсами. Ефективність функціонування структурних підрозділів, а також підприємства в цілому залежить від прийнятих технологій виконання робіт з врахуванням ефективного підбору працівників під конкретні роботи і робіт під конкретних працівників [7].

Управління маркетингом у сучасних умовах виступає як один з найважливіших факторів функціонування і розвитку торговельних підприємств. Ця діяльність постійно удосконалюється. Зміна умов торговельної діяльності, необхідність адекватного пристосування до неї системи управління позначається не тільки на удосконаленні її організації, але й на перерозподілі функцій управління за рівнями відповідальності, формами їх впливу. Мова йдеться про таку систему управління маркетингом, яка породжена об'єктивною необхідністю. У сучасних умовах одним із пріоритетних напрямків перебудови управління вітчизняної економіки є опрацювання основних теоретичних позицій по застосуванню маркетингу в практиці торговельних підприємств. Це не механічний процес використання досвіду зарубіжних фірм, а творчий пошук рішень. У даному зв'язку напрошується висновок про неминучість перебудови традиційних систем державного управління державним сектором і маркетингу ринкових структур.

Висновки. Отже, побудова економічної системи в Україні повинна здійснюватись відповідно до існуючих умов ринку, необхідним є впровадження вітчизняної концепції управління маркетингом і формування конкурентоспроможної системи управління маркетингом торговельних підприємств.

Література

1. Армстронг Г. Маркетинг. Загальний курс, 5-е видання. : пер. з англ. / Г. Армстронг, Ф. Котлер. – М.: Видавничий дім «Вільямс», 2011. – 608 с.
  2. Балабанова Л.В. Управління маркетинговою діяльністю підприємства: монографія / Л. В. Балабанова, Н. М. Гуржій. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2010. – 184 с.
  3. Балабанова Л. В. Стратегічне управління маркетинговою діяльністю : монографія / Л. В. Балабанова, Ю. М. Логвіна. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – 250 с.
  4. Бревнов А. А. Маркетинг малого підприємства: практическое пособие / А. А. Бревнов. – К.: ВИРА-Р, 2013. – 384 с.
  5. Багиев Г.Л. и др. Маркетинг: учебник для вузов / Г.Л. Багиев– М.: ОАО Изд-во «Економика», 2009. – 703 с.
  6. Краус К. М. Особливості застосування концепцій управління маркетингом / К. М. Краус // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №6. – С. 98-105.
  7. Скибінський С. В. Маркетинг. Ч. 1: підручник / С. В. Скибінський. – Львів, 2011. – 640 с.
-

Василенко М. Ю., Гудзь Т. П.

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

ШЛЯХИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. Внаслідок посилення економічної нестабільності в ринкових умовах, складні завдання управління підприємствами України часто вирішуються методом «спроб і помилок». На сьогодні в основному вичерпані можливості інерційного зростання виробництва в Україні. Вітчизняна економіка потребує глибоких перетворень у виробничій сфері, яка сьогодні йде шляхом сировинно-експортної орієнтації і характеризується переважанням слабо диверсифікованого низько технологічного виробництва. Від так, дослідження питань, пов'язаних з фінансовою стабілізацією підприємств має не лише теоретичне, але й господарсько-практичне значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В економічній літературі теоретичні та методичні аспекти управління розвитком та фінансовою стабілізацією підприємств досліджувалися такими вченими, як А. Аакер, І. Ансофф, К. Боумен, С.Брігхем, В. Василенко, Ю. Іванов, В. Ковальова, Б. Мільнер, Г. Мінцберг, А., Є. Стоянова, А. Томпсон, З. Шершньова та ін. Серед сучасних вчених, вагомими є наукові розробки: С. Бабенка, М. Балабана, В. Власенка, І. Дем'яненко, Т. Керанчук, І. Маркіної.

Забезпечення сталого розвитку національної економіки України за ринкових умов безпосередньо пов'язане з ефективністю фінансово-господарської діяльності вітчизняних підприємств. Функціонування українських суб'єктів господарювання відбувається в умовах невизначеності та обмеженості фінансових ресурсів, що актуалізує задачу їх фінансової стабілізації.

Метою статті є узагальнення шляхів фінансової стабілізації підприємств, спрямоване на

пошук дієвих заходів щодо фінансово-економічного оздоровлення вітчизняних суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Фінансова стабільність – це результат діяльності, який свідчить про забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їх використання, напрями їх розміщення. Вона має тісний зв'язок з ефективністю виробництва, а також із кінцевими результатами діяльності підприємства.

Для розробки науково обґрунтованих рекомендацій з ефективної адаптації підприємства до викликів сучасного зовнішнього середовища необхідно уточнити сутність понять “фінансова стабілізація” та “фінансова стабільність”.

Фінансова стабілізація – це такі економічні відносини, які відображають процес створення на підприємстві ефективної структури капіталу, використання якого забезпечує мінімальні витрати по обслуговуванню та максимальний прибуток при цьому. Фінансова стабільність як економічний процес органічно і чітко пов'язана з дією оперативних, тактичних та стратегічних внутрішніх механізмів фінансової стійкості підприємства [2, с. 52].

Фінансова стабільність як економічна категорія – це більш широке поняття, воно охоплює сукупність факторів, що забезпечують підприємству збереження ним абсолютної або нормальної фінансової стійкості за контрольованої фінансової рівноваги та здатність до сталого економічного зростання завдяки найбільш значущим зовнішнім факторам.

Динаміка обсягів виробництва в Україні за 2011-2013 рр. представлена у табл. 1. Протягом 2012-2013 рр. стабільною стала тенденція до падіння виробництва у переробній промисловості. Як визначну її рису слід відмітити нарощення інтенсивності скорочення обсягів виробництва.

Таблиця 1 Індекси обсягу продукції у виробничій сфері економіки України за 2011-2013 рр.

Рік	Сільське господарство			Промисловість		
	продукція сільського господарства	продукція рослин - ництва	продукція тварин - ництва	добувна промисловість і розроблення кар'єрів	переробна промис - ловість	постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря
2011	119,9	130,4	101,3	106,8	109,6	103,6
2012	95,5	91,9	103,9	101,9	98,0	102,0
2013	113,3	117,9	104,0	100,6	92,9	98,6

Примітка: за даними офіційного сайту Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>) [4]

Однією з причин слід назвати скорочення у 2013 р. обсягів постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, що відповідно негативно позначилося на обсягах діяльності промислових підприємств. Циклічні кризові явища притаманні і сільськогосподарському комплексу України. Після падіння виробництва сільськогосподарської продукції у 2012 р. відбулося відновлення його росту як у рослинництві, так і у тваринництві.

Таким чином, сучасний стан сфери виробництва в Україні свідчить про нагальну потребу у рішучих змінах. Для здійснення якісних перетворень у промисловості та сільському господарстві Україна має значний природно-ресурсний, виробничий, науково-технічний та трудовий потенціал, спроможний збільшити обсяги власного виробництва продукції, яка на даний час імпортується. Внутрішній ринок є достатньо великим для нарощування виробництва вітчизняних аналогів імпортованої продукції. До речі, саме за «розміром ринку», який є одним із складових Глобального індексу конкурентоспроможності Україна має конкурентні переваги.

Насьогодні вжиті окремі заходи щодо імпортозаміщення, зокрема у хімічній промисловості розпочато будівництво сучасних енергоефективних установок з виробництва сірчаної кислоти, хлору, каустичної соди, полівінілхлориду, поліамідів, шин, забезпечено розвиток і відновлення виробництва калійних та фосфорних добрив для задоволення потреб внутрішнього ринку. Однак, ці позитивні зрушення існують на окремих підприємствах, і вони не набули системного характеру [1, с. 335; 5, с. 44].

Також протягом останніх років в Україні здійснюються перші кроки у напрямку переходу від галузевої до корпоративно-кластерної структури економіки, який спрямований на досягнення цілей промислової та аграрної політики держави та реалізацію комплексного підходу до вирішення проблем розвитку промислового і сільськогосподарського виробництва шляхом синтезу наукових, матеріальних, трудових та фінансових ресурсів.

У зв'язку з цим, фінансова стабілізація підприємств виробничої сфери України можлива шляхом [1, 3]:

- стимулювання залучення інвестицій, в тому числі, через удосконалення законодавства в інвестиційній сфері, розбудову системи державного інвестування, розвиток інвестиційного ринку, розвиток державно-приватного партнерства;
- підвищення соціально-економічної спрямованості промисловості та забезпечення більш високих темпів виробництва предметів споживання;
- удосконалення галузевої, внутрішньогалузевої та територіальної структури промислового комплексу, забезпечення збалансованості та пропорційності його розвитку;
- стимулювання інновацій на промислових підприємствах, зокрема, через податковий механізм;
- модернізації та переведення на нові прогресивні технології всіх базових галузей промисловості;
- прискорення розвитку галузей, від яких найбільшою мірою залежить науково-технічний прогрес;
- розвитку наукомістких галузей і виробництв;
- комбінування і кооперування виробництва з метою комплексного використання мінеральної сировини та утилізації відходів.

Висновки. Отже, фінансова стабілізація підприємства, як один із напрямків управління його діяльністю, забезпечує ритмічність виробництва якісної продукції, надання доступних послуг, створення міцного становища на ринку, забезпечує високий рівень матеріально-технічної оснащеності виробництва, налагодження економічних зв'язків із партнерами, ритмічності кругообігу капіталу, ефективності фінансово-господарських операцій, допущення незначного ступеня ризику в процесі здійснення діяльності. З метою фінансової стабілізації вітчизняних виробничих підприємств необхідно поєднати макроекономічні регулятори та ефективні промислової та аграрної політики, розвиток і модернізацію конкурентоспроможних виробництв, стимулювати впровадження інноваційних технологій. Саме такий шлях дозволить подолати техніко-технологічну відсталість економіки України.

Література

1. Гудзь Т.П. Сучасні проблеми розвитку промисловості України / Т.П. Гудзь // Вісник соціально-економічних досліджень: Збірник наукових праць Одеського національного економічного університету. – 2012. – №45. – С. 332-339.
2. Забродский В.А. Диагностика финансовой устойчивости функционирования производственно-экономических систем / В. А. Забродский, Н.А. Кизим. – Харьков: Бизнес-Информ, 2000. – 107 с.
3. Новый курс: реформи в Україні 2010-2015: нац. доп. / [В.Б. Авер'янов, Б.М. Ажнюк, Т.П. Богдан та ін.]; за ред. В.М. Гейця. – Київ: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
4. Индексы объема промышленного та сільськогосподарського виробництва: дані за 2011-2013 рр. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України: [офіц. веб-сайт]. – Стат. дані. – Київ, 2014. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Юрик Я.І. Передумови формування та поточний стан галузевої структури виробництва в Україні / Я.І. Юрик, Ю.І. Коновалов // Економіка промисловості. – 2011. – №53 (1). – С. 42-47.

Хмара Г. В., Ксьондз С. М.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Оцінка фінансового стану підприємства передбачає використання показників, що дають змогу охарактеризувати напрями діяльності господарюючого суб'єкта. Одними із важливих показників оцінки фінансового стану є ліквідність та платоспроможність, що дають змогу оцінити його майбутні перспективи стосовно перетворення наявних активів на грошові кошти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання теоретичного та методологічного обґрунтування понять «платоспроможність» і «ліквідність» розглядалися у працях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, зокрема Бланка І.О., Вареника В.М., Гропеллі А., Давиденка Н.М., Ковальова В.В., Крейніної М.М., Лахтіонової Л.А., Поддєрьогіна А.М., Савицької Г.В., Шеремета А.Д. та інших.

Метою статті є з'ясування сутності понять «ліквідність» і «платоспроможність» та характеристика основних показників, що характеризують ліквідність та платоспроможність підприємства.

Виклад основного матеріалу. Для прибутковості підприємства необхідно мати повний аналіз підприємства. Одним із важливим показником аналізу підприємства є аналіз фінансового стану підприємства, що відображає наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні й потенційні фінансові можливості підприємства. Для оцінки фінансового стану підприємства одними із важливих є показники платоспроможності та ліквідності.

Більшість науковців, зокрема Єфімова О.В., Філімоненко О.С., Ізмайлова К.В., Бланк І.А., Буряковський В.В. ототожнюють поняття «ліквідності» та «платоспроможності». Вони вважають, що ліквідність і платоспроможність – це здатність підприємства виконувати відповідні поточні та зовнішні зобов'язання. Хоча між цими поняттями є суттєва різниця. Так як, ліквідність характеризує здатність підприємства швидко перетворити активи на гроші, а ступінь ліквідності визначається тривалістю періоду часу, протягом якого ця трансформація може бути здійснена. Чим коротший період, тим вища ліквідність даного виду активу. Платоспроможність характеризується як наявність у підприємства грошових коштів та їхніх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, що потребує негайного погашення. Основними ознаками платоспроможності є наявність в достатньому обсязі коштів на поточних рахунках та відсутність простроченої кредиторської заборгованості [3, с. 38].

Шеремета А.Д. визначає платоспроможність як здатність покриття усіх зобов'язань підприємства (короткострокових та довгострокових) усіма активами [11, с. 165]. Відомий економіст Мних Є.В. визначає платоспроможність як здатність підприємства до швидкого погашення своїх короткотермінових зобов'язань [8]. Зокрема, Федорович Р.В. і Серединська В.М. вважають, що платоспроможність це готовність підприємства своєчасно виконувати свої платіжні зобов'язання. Тобто, підприємство вважається платоспроможним, якщо в нього достатньо грошових активів для розрахунку за поточними зобов'язаннями, які вимагають негайного погашення [10, с. 483].

Ковальов В.В. та Волкова О.М. вважають, що ліквідність підприємства – це наявність у нього оборотних коштів в розмірі, теоретично достатньому для погашення короткострокових зобов'язань, навіть з порушенням термінів погашення, що передбачені контрактами [4, с. 217]. Кулік А.В. вважає, що ліквідність підприємства – здатність підприємства за будь-яких умов перетворювати свої активи в гроші без втрати своєї ринкової вартості, а також залучати кошти із зовнішніх джерел для виконання всіх своїх зобов'язань в строк і в повному обсязі, фінансувати свою діяльність і погашати непередбачені борги [5].

Проаналізувавши різні підходи до сутності поняття платоспроможності та ліквідності, ми вважаємо, що найбільш ширшим є поняття, яке наводять Волкова О.Н. та Ковальов В.В. Дослідники стверджують, що платоспроможність – це наявність на підприємстві грошових коштів та їх еквівалентів, які достатні для розрахунків за кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення. Ліквідність – це здатність та швидкість перетворення оборотних активів у грошові кошти

з метою погашення поточних зобов'язань як у міру надходження термінів їх сплати, так і прострочених боргів, згідно Лахтіоною Л.А. [6].

Крім проаналізованих різних підходів до визначення сутності поняття ліквідності та платоспроможності, також кожен з науковців визначає різні показники аналізу ліквідності та платоспроможності, які наведено у табл. 1.

Таблиця 1 – Показники аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства

Автори	Коефіцієнт покриття (загальний коефіцієнт)	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Коефіцієнт критичної ліквідності	Коефіцієнт платоспроможності	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами
Давиденко Н.М.	+	+	-	+	-	-
Кулік А.В.	+	+	+	-	-	-
Лисун І.Ю.	+	+	-	+	-	-
Мних Є.В.	+	+	-	+	+	-
Негашев С.В.	+	+	-	+	+	+
Полещук І.Ф., Покин'єрєда В.В.	+	+	+	-	-	-
Ковалєв В.В.	+	+	+	-	-	-
Фєдорович Р.В.	+	+	+	-	-	-
Шєрємет А.Д.	+	+	-	+	+	+

Загальна методика розрахунку показників аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства, згідно Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, яке наведено у табл. 2.

Таблиця 2 – Методика розрахунку показників аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства

Назва показника	Методика розрахунку	Нормативне (оптимальне) значення
Коефіцієнт покриття	оборотні активи / поточні зобов'язання	≥ 1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій / поточні зобов'язання	≥ 0
Коефіцієнт швидкої ліквідності	найбільш ліквідні оборотні засоби / поточні зобов'язання	0,6 - 0,8
Коефіцієнт критичної ліквідності	(оборотні активи – оборотні виробничі фонди) / поточні зобов'язання	$\geq 0,8$
Коефіцієнт платоспроможності	грошові кошти / поточні зобов'язання	$\geq 0,5$
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	чистий оборотний капітал / оборотні активи	$\geq 0,1$

Важливими причинами, що зумовлюють недостатній рівень ліквідності та платоспроможності підприємства є:

- низький рівень розрахунково-платіжної дисципліни;
- високий рівень низьколіквідних активів у загальній вартості майна підприємства;
- низький рівень окупності капітальних вкладень;
- відсутність страхових фондів [11].

Показники ліквідності та платоспроможності мають важливе значення в системі показників діяльності підприємства, оскільки забезпечують підтримку фінансової рівноваги підприємства.

Висновки. Отже, ліквідність та платоспроможність це одні із важливих показників оцінки фінансового стану підприємства, тобто забезпеченість фінансовими ресурсами для здійснення ефективної господарської діяльності та проведення розрахунків за своїми зобов'язаннями. В умовах ринкової економіки, підтримання ліквідності та платоспроможності на належному рівні є надзвичайно важливим завданням для будь-якого підприємства. Ліквідність підприємства це як швидко підприємство може перетворити активи на гроші. Платоспроможність це здатність підприємства в повному обсязі та своєчасно розраховуватися за своїми борговими зобов'язаннями.

Література

1. Наказ Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації : від 26.01.2001 № 49/121.
  2. Вареник В. М. Аналіз управління грошовими потоками в економіці України / В. М. Вареник // Ефективна економіка. – 2012. – № 2. – С. 15-19.
  3. Давиденко Н. М. Ліквідність та платоспроможність як показники ефективності фінансового менеджменту підприємства / М. М. Давиденко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №2. – С. 36-40.
  4. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика. – 2005. – 217с.
  5. Кулік А. В. Проблеми організації та методики аналізу ліквідності і платоспроможності підприємств / А. В. Кулік // Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем. – 2009. – № 14. – С. 300–332.
  6. Лахтіонова, Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: монографія / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2009. – 378 с.
  7. Лисун І. Ю. Економічна суть ліквідності та платоспроможності / І.Ю. Лисий // Управління розвитком. – 2014. – №3. – С. 14 - 17
  8. Мних Є. В. Економічний аналіз : підручник / Є. В. Мних.– К. : Центр навчальної літератури, 2003.– 412 с.
  9. Полещук І. Ф. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства / І. Ф. Полещук, В. В. Покинчереда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/k-ped-n-poleschuk-if-pokinchereda-vv-analiz-likvidnosti-ta-platospromozhnosti-pidpriemstva/>.
  10. Федорович Р. В. Економічний аналіз : навч. посібник / В. М. Серединська, О. М. Загородна, Р. В. Федорович. – Тернопіль : Астон, 2010. – 624 с.
  11. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу : навч. посібник / А. Д. Шеремет, Є. В. Негашев. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 256 с.
-

Ящишена Я. О., Корпан О. С.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

**ОРГАНІЗАЦІЯ КОМЕРЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПРОДАЖУ ПРОДУКЦІЇ
В ТОРГОВО-ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

Актуальність дослідження. У сучасній економіці України торгівля виконує функцію товарно-грошового обміну, відіграє важливу роль у реалізації соціальної політики, розширенні міжгалузевого обміну, та є рушійною силою розвитку економіки. Стабільна динаміка розвитку внутрішньої торгівлі та розвиток сучасних форм торгівлі потребує вдосконалення реалізації комерційної діяльності підприємств і в теоретичному, і в практичному плані.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням організації й управління комерційною діяльністю в умовах ринкової економіки приділяли значну увагу зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема І. А. Бланк [1], Д. Блекуел [2], А. А. Мазаракі [3], Ю. П. Митрохіна [4].

Водночас, через зміну ринкових умов функціонування торговельних підприємств, виникає необхідність пошуку нових методів роботи та сучасних шляхів оптимізації комерційної діяльності.

Метою статті є визначення основних напрямів комерційної діяльності торговельно-виробничого підприємства, чинників впливу на її результативність та ключові чинники успіху у сфері збуту.

Виклад основного матеріалу. У процесі діяльності торгівля вирішує двоєдине завдання: задовольняє мінливі та зростаючі потреби споживача в товарах та послугах і забезпечує створення прибутку суб'єкта господарювання. Істотна відмінність простежується у визначеннях комерційного і торговельного підприємства [1].

Практично всі автори визначають комерційне підприємство як суб'єкт господарювання, який має за мету отримання прибутку та здійснює для цього виробничо-збутову, торговельну чи іншу діяльність. Натомість торговельне підприємство розглядають як різновид комерційного, що спеціалізується на купівлі-продажу та зберіганні товарів та виконанні інших функцій, пов'язаних із забезпеченням руху товару від виробника до споживача [2].

Серед усіх видів діяльності, що реалізує торговельно-виробниче підприємство, центральне місце посідає комерційна діяльність - це діяльність, яка в умовах конкурентного середовища спрямована на організацію та управління процесами купівлі-продажу для задоволення попиту споживачів та збільшення капіталізації її суб'єкта.

Цілі комерційної діяльності визначають її зміст, а саме:

- встановлення господарських і партнерських зв'язків із суб'єктами ринку;
- вивчення та аналіз джерел закупівлі товарів;
- узгодження зв'язку виробництва зі споживанням товарів, орієнтованих на попит покупців (асортимент, обсяги продукції);
- здійснення купівлі та продажу товарів із урахуванням конкурентного середовища;
- розширення існуючих і перспективний розвиток цільових ринків товарів [3];

Сучасна комерційна діяльність є активним процесом, в якому використовуються маркетингові технології для з'ясування потреб клієнтів, планування кількісних та якісних показників продажів, складу супутніх послуг і методів реалізації.

Попри спільні риси, є і певні відмінності між комерційною та торговельною діяльністю. Окрім суто торговельних складових, до сфери комерційної діяльності належать питання логістичних етапів і ланцюговості процесу реалізації, технологічні особливості методів продажу.

Цікавим видається порівняльний аналіз комерційної діяльності суто торговельних організацій та виробничо-торговельних підприємств. Комерційна діяльність у торговельному підприємстві охоплює переважно закупівлю товарів без зміни їхніх споживчих характеристик, а ключовими показниками, які формують валовий дохід, є товарообіг і торговельна надбавка. Натомість комерційна діяльність торговельно-виробничих підприємств полягає також у закупівлі сировини, обладнання, витратних матеріалів для створення нових споживчих характеристик товару та подальшої його реалізації. Тут ключовими критеріями комерційної діяльності, які формують дохід, є обсяги виробництва та додана вартість [4].

Продаж товарів є завершальною ланкою у складному та багатоплановому ланцюгу

комерційної діяльності. Його здійснення потребує умілої організації, керування, координування, мотивування, обліку і контролю за усіма стадіями доведення товару до покупця. У нових умовах господарювання продаж товарів (послуг) розглядається як визначальна основа функціонування підприємства. Одночасно зростає увага до функцій і структури управління продажем на підприємстві. Система управління носить досить динамічний характер, спрямований на адаптацію структури продажу до особливостей і тенденцій розвитку ринку.

Висновки. Комерційна діяльність торговельно-виробничого підприємства є надзвичайно багатогранною, потребує наукового та водночас творчого підходу. Операції, пов'язані з реалізацією підприємством комерційної функції, мають багато спільних рис із торговельними, проте містять низку істотних відмінностей. Комерційна функція підприємств у ринкових умовах спрямована на досягнення певних цілей, будується на визначених принципах, реалізує специфічні завдання, використовує необхідний інструментарій і методи організації діяльності підприємства на ринку. Ключовими чинниками успіху підприємства у сфері збуту є цільовий ринок, асортиментна політика, збутовий персонал, заходи мерчандайзингу. Найбільш повне використання цих факторів дозволить забезпечити довгострокові конкурентні переваги підприємства на ринку.

Література

1. Бланк И. А. Торговый менеджмент / И. А. Бланк. – 2 изд., перераб. и доп. – К. : Ніка, 2004. – 780 с.
  2. Блэкуэл Д. Поведение потребителей : [пер. с англ.] / Д. Блэкуэл (и др.). – СПб. : Питер, 2002. – 624 с.
  3. Мазаракі А. А. Торговельне підприємство: стратегія, політика, конкурентоспроможність : монографія / А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2002. – 126 с.
  4. Матрохіна Ю. П. Ключові фактори успіху підприємства у сфері збуту / Ю. П. Матрохіна // Наука й економіка. – 2009. – № 4(16), Т.1. – С. 217-221.
-

Скрипник А. О., Доценко І. О.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. В умовах ринкової економіки обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на мікро- та макрорівнях значною мірою залежить від результатів оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання, зміст якого виходить за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємства. Актуальність проблеми оцінки фінансового стану зумовлена відсутністю узагальненої методики, великою кількістю різноманітних показників, якими дослідники оцінюють фінансовий стан; іноді ці показники дублюють або протирічать один одному. До того ж, відсутня методика ранжування показників фінансового стану у межах певної групи за їх значущістю, силою та напрямком впливу на фінансовий стан. Тому виникає необхідність вибору системи узагальнюючих показників аналізу фінансового стану та визначення його ролі у прийнятті управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематичні дослідження в галузі аналізу фінансового стану здійснювали українські вчені Андрущак С. М., Балик І. М., Біленька Н. Б., Верига Ю. А., Литвин Б. М., Мних Є. В., Фаріон І. Д., Шкарабан С. І., Яремчук І. Г. та інші, а також зарубіжні дослідники Барнгольц С. Б., Баканов М. І., Безруких П. С., Гаврилова В. А., Зуділін О. П., Єфімова О. В., Ковальов В. В., Шеремет А. Д.

Проте, незважаючи на значний науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених і практиків з даної теми, ряд важливих проблем організації та методики аналізу фінансового стану підприємств вимагають подальших досліджень, глибокого вивчення і формування нових підходів та напрямів вдосконалення.

Метою статті є вивчення теоретичних та методичних положень сутності комплексного підходу оцінки фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу. В умовах ринкової економіки підвищується самостійність і

відповідальність суб'єктів господарювання у підготовці та прийнятті управлінських рішень. Ефективність цих рішень багато в чому залежить від об'єктивності, своєчасності та всебічної оцінки існуючого й очікуваного фінансового стану підприємства.

Фінансовий стан підприємства – це сукупність економічних параметрів, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Фінансовий стан підприємства характеризує забезпеченість власними оборотними коштами, оптимальне співвідношення запасів товарно-матеріальних цінностей з потребами виробництва, своєчасне проведення розрахункових операцій, платоспроможність [1].

На нашу думку, комплексний підхід оцінки фінансового стану підприємства – це частина фінансового аналізу, що передбачає комплекс заходів для оцінки такої складової частини підприємства як його економічний потенціал та дає змогу в повній мірі оцінити фінансовий стан та якість використання фінансових ресурсів.

Для комплексного аналізу фінансового стану підприємства необхідно оцінити тенденції найбільш загальних показників, які з різних сторін характеризують фінансовий стан підприємства [2].

Комплексна оцінка господарської діяльності є її характеристикою, отриманою в результаті комплексного дослідження, тобто одночасного та узгодженого вивчення сукупності показників, що відображають всі аспекти господарських процесів, і містить узагальнені висновки про результати діяльності виробничого об'єкта на основі виявлення якісних і кількісних відмінностей від бази порівняння (плану, нормативів, попередніх періодів, досягнень на інших аналогічних об'єктах, інших можливих варіантах розвитку).

Діяльність підприємства характеризується сукупністю показників, які ієрархічно пов'язані між собою. Нижній рівень ієрархії – це прості показники, які безпосередньо можуть бути виміряні або розраховані і надані в абсолютному або відносному виразі. Отримання комплексної оцінки – це поетапний перехід від оцінки одиничних показників до підсумкових оцінок вищого рівня і до отримання комплексної оцінки, що знаходиться на верхньому рівні ієрархії. Підсумкові (блокові) оцінки характеризують певні сторони діяльності підприємства.

Комплексна оцінка характеризує результати діяльності підприємства в цілому. Підсумкову і комплексну оцінку отримують шляхом синтезу оцінок попереднього рівня ієрархії на підставі застосування різного роду середніх.

Показниками та факторами стійкого фінансового стану підприємства можуть бути: платоспроможність, ефективне використання капіталу, своєчасна організація розрахунків, наявність стабільних фінансових ресурсів [3].

Показники та фактори незадовільного фінансового стану: неефективне розміщення коштів, брак власних оборотних коштів, наявність стійкої заборгованості за платежами, негативні тенденції у виробництві.

До загальних показників комплексної оцінки фінансового стану належать показники доходності й рентабельності [2].

Складовими етапами методики комплексної порівняльної рейтингової оцінки фінансового стану підприємства є:

- збір й аналітична обробка вихідної інформації за оцінюваний період;
- обґрунтування системи показників, які використовуються для рейтингової оцінки фінансового стану, рентабельності й ділової активності підприємства, і їхня класифікація;
- розрахунок підсумкового показника рейтингової оцінки;
- класифікація (ранжування) підприємств по рейтингу.

Показники для рейтингової оцінки розбивають на чотири групи:

- прибутковості господарської діяльності;
- ефективності управління;
- ділової активності;
- ліквідності й ринкової стабільності.

Комплексний аналіз діяльності підприємства потрібен для моніторингу рівнів ліквідності та платоспроможності підприємства, та, при необхідності, прийняття управлінських рішень щодо їх корегування. Саме комплексний аналіз дає змогу ефективно проводити оперативне планування на підприємстві, швидко та вчасно реагувати на негативні зміни або дисбаланс.

На основі комплексного аналізу фінансового стану керівники можуть приймати фінансову стратегію, а також рішення про довгострокові фінансові відносини з контрагентами (наприклад про взяття довгострокового кредиту).

Для інвесторів комплексний аналіз фінансового стану виступає індикатором якості інвестиції. Підприємствам, які мають нестійкий фінансовий стан або ж знаходяться на стадії банкрутства потрібно багато часу та коштів на відновлення нормальної діяльності і тому отримання прибутку з таких інвестицій буде або ж відтерміновано в часі або не відбудеться взагалі.

Висновки. Комплексний підхід оцінки фінансового стану підприємства передбачає розрахунок основних показників, що в повній мірі характеризують фінансовий стан підприємства та відображають його ліквідність та платоспроможність. Він використовується керівника для прийняття та обґрунтування управлінських рішень, як оперативних так і перспективних, а також інвесторами при прийнятті рішення про вкладання коштів.

Література

1. Економічний аналіз. Конспект лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/11570718/ekonomika/analiz_finansovogo_stanu_pidpriemstva.
2. А. М. Поддєрьогін. Фінанси підприємств. Частина 2 [Електронний ресурс] / А.М. Поддєрьогін. – Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/27/15/>.
3. Шадура Т. В. Теоретичні основи комплексного аналізу фінансового стану підприємства [Електронний ресурс] / Т. В. Шадура. – [Режим доступу: http://intkonf.org/shadura-t-v-teoretichni-osnovi-kompleksnogo-analizu-finansovogo-stanu_pidpriemstva].

Олексійко О. В., Гулько Л. Г.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ЙОГО ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

Актуальність дослідження. Основним фактором успішної господарської діяльності підприємства в ринковій економіці є його капітал. Він утворює основну частину фінансової бази підприємства, нарощування якої зміцнює його позиції на ринку, сприяє стратегічному розвитку.

Капітал є однією з головних домінант функціонування та розвитку економічної системи. Наука, досліджуючи сутність капіталу, трактує його як складну, багатоаспектну категорію, еволюція якої відобразила історичний процес розвитку суспільства, його продуктивних сил і виробничих відносин, прав власності, динаміки та структури товарного виробництва і споживання, інтересів різних соціальних груп тощо. Капіталу належить головна функція в процесі розподілу, перерозподілу та споживання матеріальних благ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню і вирішенню проблем економічної сутності капіталу були присвячені праці таких зарубіжних науковців як Е. Баверк, Дж. Кларк, Л.Вальрас, К. Маркс, А. Маршалл, Д. Рікардо, А. Сміт, й вітчизняних – В. Д. Базилович, М. Туган-Барановський, І. О. Бланк, Ф. Ф. Бутинець, А. М. Поддєрьогін, та ін., які теоретично обґрунтували визначення категорії «капітал» та її складових.

Метою статті є дослідження та узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності категорії «капітал».

Виклад основного матеріалу. Термін «капітал» походить від латинського «capitalis» – головний. Протягом декількох століть представниками різних економічних шкіл капітал вивчався та розглядався з різних позицій і в різних проявах (табл. 1).

Першу спробу дати науковий аналіз капіталу зробив давньогрецький мислитель Аристотель (384-322 рр. до н.е.), який розглядав капітал через призму багатства та, аналізуючи його сутнісні ознаки, зробив висновок, що дана категорія поділяється на два види. До першого він відніс дане природою багатство, яке пов'язане з постійним нагромадженням засобів, необхідних для життя і корисних для держави чи домашнього об'єднання, але яке «не безкінечне, а має свої межі». До другого виду багатства Аристотель відніс процес накопичення грошей, що являє собою «...мистецтво наживати статок, з чим і пов'язане уявлення, нібито багатство і нажива не мають ніяких меж». Зазначені види багатства були названі Аристотелем «економіка» та «хремастика» [3].

Таблиця 1 - Систематизація підходів до визначення поняття «капітал» представників різних економічних шкіл (складено автором за даними джерела [1-3])

Економічна школа	Представник	Підходи до визначення поняття «капітал»
Античність	Аристотель (384-322 рр. до н.е.)	Джерело нагромадження багатства
Меркантилісти	Т. Ман (1571-1641)	Абсолютна форма багатства
Фізіократи	Ф. Кене (1694-1774) У. Петі (1623-1687)	Сума грошей, авансована у виробництво Грошова вартість
Класична економічна школа	А. Сміт (1723-1790), Д. Рікардо (1772-1823) Ж.Б. Сей (1767-1832) Н.Г. Чернишевський (1828-1889)	Капітал як накопичений запас (частина багатства), потрібний для подальшого виробництва, від якого розраховують отримати прибуток Чинник, що створює вартість Матеріальні цінності, спрямовані на виробництво
Марксизм	К. Маркс (1818-1883)	Гроші, що беруть участь у процесі обігу. Вартість, що дає додану вартість. Засіб експлуатації виробників
Австрійська школа	Е. Бег-Баверк (1851-1919) К. Менгер (1840-1921)	Засоби існування, які авансуються робітникам Економічні блага, що спрямовані на майбутнє, беруть участь у виробництві і є джерелом доходу
Неокласична школа	А. Маршал (1842-1924) П. Самуельсон (1915)	Призначений для торговельно-промислових цілей і є чинником виробництва Ресурс довготривалого користування, створений з метою виробництва
Кембриджська школа	Дж. Робінсон (1903-1983) А.М. Румянцев	Гроші, універсальний товар ділового світу Відносини експлуатації
	А.С. Булатов, К.А. Раїцький А.В. Парамонов	Блага, що використовуються як ресурс у подальшому виробництві Засоби виробництва, що дають додану вартість
Вітчизняні економісти	М. Туган-Барановський І.О. Бланк Ф.Ф. Бутинець В.Д. Базилевич А.М. Поддєрьогін	Це ті чи інші речі, котрі через певні суспільні умови набувають здатність зростати в своїй вартості і, таким чином, давати постійний дохід тому, кому вони належать Нагромаджений запас економічних благ у грошовій та товарній формі, що беруть участь у економічному процесі як інвестиційний ресурс та чинник виробництва Вартість – носій додаткової вартості Економічний ресурс, що є сукупністю усіх технічних, матеріальних і грошових засобів, які в процесі свого руху приносять дохід Сукупні ресурси, що використовуються у підприємстві

Таким чином, капітал є базою створення і розвитку підприємства. Він забезпечує організацію виробничо-збутової, фінансово-інвестиційної та іншої діяльності; можливість розширення масштабів господарської діяльності, створення сприятливих фінансових умов підвищення добробуту власників підприємства, формування можливостей задоволення зростаючих потреб найманих працівників.

Висновки. Отже, підходи до визначення капіталу різними вченими в різні часи, відображають окремі аспекти сутності капіталу, його призначення. Водночас усі наведені визначення та трактування доповнюють одне одного і надають можливість найбільш повно висвітлити сутність та функціональні характеристики категорії «капітал».

Література

1. Базилевича В. Д. Економічна теорія : підручник / В. Д. Базилевич. – [3-тє вид., перероб. і доп.] – К. : Знання-Прес, 2010. – 615 с.
2. Білецька Л. Економічна теорія : навч.-метод. посіб. / Білецька Л., Білецький О., Земляков І. та ін. – Івано-Франківськ : ІМЕ, 2008. – 220 с.

3. Історія економічних вчень : підручник ; за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2004. – 1300 с.

4. Суярова О. О. Узагальнення існуючого досвіду класифікації капіталу підприємства / О. О. Суярова [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2009/Econom_2_09/09soodkk.pdf. – 15.02.2013.

5. Черемісова Т. А. Подальше дослідження економічної сутності капіталу, його видів та функціональної ролі у діяльності підприємства / Т. А. Черемісова [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpchdu/2008_21_1/articles/Pitanya_ecom/32_Cheremissova.pdf. – 15.02.2013.

Щур Р. С., Корпан О. С.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

СИСТЕМА МАРКЕТИНГОВОГО УПРАВЛІННЯ АВТОЗАПРАВНИМ КОМПЛЕКСОМ

Актуальність дослідження. Подальший розвиток економіки України та її інтеграція у світову економічну систему вимагають впровадження та активного використання вітчизняними суб'єктами господарювання організації ефективної маркетингової діяльності. Особливо актуальним стає проблема застосування маркетингу на автозаправних станціях, що обумовлено передусім загостренням конкуренції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках послуг та зростанням вимог споживачів до якості бензину та рівня обслуговування.

Вітчизняні автозаправні станції відіграють провідну роль у обслуговуванні споживачів товарами та послугами. Останнім часом даний вид діяльності успішно розвивається, постійно збільшуючи загальні обсяги товарообороту. Проте залишається невирішеним цілий комплекс проблем, пов'язаних з маркетингом, елементи якого на автозаправних станціях використовуються ізольовано, без системного підходу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми управління підприємством на основі застосування концепції маркетингу знайшли своє вирішення в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених: Войчака А. В., Гаркавенко С. С., Герасимчука В. Г., Голубкова Є. П., Котлера Ф. та ін. Однак, враховуючи конкретну ситуацію та тенденції на ринку автозаправних станцій України, запропоновані авторами підходи потребують поглиблення та адаптації до умов функціонування вітчизняних автозаправних комплексів.

Мета даної роботи полягає у виявленні основних аспектів системи маркетингового управління автозаправного комплексу.

Виклад основного матеріалу. Автозаправний комплекс – автозаправна станція з об'єктами (будинками, спорудами, приміщеннями) сервісного обслуговування водіїв, пасажирів (роздрібна торгівля продуктами харчування), автотранспорту (технічного обслуговування, миття автомобілів тощо). Маркетингове управління автозаправним комплексом передбачає, що досягнення кінцевої мети організації здійснюється завдяки максимальному задоволенню потреб і активному впливу організації на їх розвиток.

Маркетинг не можна розглядати у якості окремої функції управління або видів діяльності, пов'язаних зі збутом. Маркетинг є концепцією системного управління, згідно якої управлінські рішення, що виступають у вигляді розроблених програм та стратегій, приймаються на основі постійного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища організації [1].

Діяльність будь-якого автозаправного комплексу повинна бути стратегічно цілеспрямована у виді наступної послідовності дій:

- визначення задач підприємства;
- встановлення цілей маркетингу;
- комплексний аналіз ситуації;
- розробка стратегічного плану маркетингу;
- реалізація тактики маркетингу.

Попередній комплексний аналіз зовнішньої та внутрішньої ринкової ситуації автозаправного комплексу в цілому є основою для встановлення цілей маркетингу, вироблення конкретної стратегії і її реалізації [2].

Маркетингова діяльність автозаправних станцій в Україні спрямована на регулювання попиту і пропозицій, що виникають між підприємствами-виробниками і населенням-споживачами товарів. Будь-які зміни на ринку можуть сприяти відповідним змінам стосовно задач та функцій маркетингу або в їх пріоритетах. Автозаправні станції прагнуть до тривалого та достатньо прибуткового функціонування на ринку, періодично перераховують і переоцінюють зміни в темпах росту товарообороту, загальну рентабельність, розмір частки на сегменті ринку, позиції по відношенню до конкурентів, гнучкість мікросередовища підприємства до впливу зовнішніх об'єктивних та суб'єктивних чинників [3].

Маркетингова діяльність автозаправних станцій спрямована на збільшення реалізації товарів на певному сегменті ринку, що досягається шляхом впровадження економічно обгрунтованої маркетингової стратегії. Як будь-який вид контролю, контроль маркетингу передбачає два концептуальні напрями:

- безпосередня перевірка всіх елементів моделі контролю з метою виявлення недоліків (в тому числі негативних тенденцій), винуватців та прийняття певних заходів щодо мінімізації наслідків;
- профілактика вказаних порушень і відхилень на майбутнє.

Висновки. Проблема маркетингового управління саме автозаправним комплексом на сьогоднішній день постає доволі гостро, оскільки на ринку роздрібної реалізації палива існує дуже жорстка конкуренція. Гравці ринку, які не можуть адаптувати систему управління своїм підприємством, виходять з нього з величезними збитками. Необхідно звертати увагу на усі аспекти маркетингової діяльності: цінова, товарна, комунікаційна політика, кон'юнктура ринку та його сегментація тощо. Виходячи із концепції маркетингового управління підприємству необхідно вдало поєднувати дві найважливіші цілі своєї діяльності – максимізацію прибутку та задоволення потреб найвибагливішого споживача.

Література

1. Вачевський М. В. Промисловий маркетинг. Основи теорії і практики. : навч. посібник / М. В. Вачевський, В. Г. Скотний, О. М. Вачевський. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
  2. Липчук В. В. Маркетинг: основи теорії та практики : навч. посібник. – / В. В. Липчук. – Львів : Новий світ-2000, 2003. – 288с.
  3. Войчак А. В. Маркетинговий менеджмент : навч. посібник. – / А. В. Войчак. – К. : КНЕУ, 2000. – 100 с.
-

Романовська В. М., Соколюк Г. О.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ВПЛИВ ПРАВОВОЇ БАЗИ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ НА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Економіка нашої країни потребує серйозних змін, важливою умовою забезпечення яких є прискорення інвестиційних процесів. Для України залучення прямих іноземних інвестицій є дуже важливим, оскільки дозволяє вирішувати питання конкурентоспроможності вітчизняної економіки, розвитку ринку праці та підвищення життєвого рівня населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам регулювання інвестиційної діяльності приділяють увагу багато вітчизняних економістів, зокрема: В. Геєць, М. Денисенко, М. Крупка, В. Мельник, А. Мороз, С. Реверчук, І. Татаренко, та ін. Вивчались і особливості правового регулювання інвестиційної діяльності: Р. Бойчук, В. Ільницький, В. Поєдинок, Ю. Притика, О. Удалов, та ін. Однак, особливої уваги потребує дослідження впливу правової бази щодо регулювання інвестицій на діяльність міжнародних компаній на території України.

Метою статті є дослідження правової бази щодо регулювання інвестиційної діяльності, виявлення особливостей її впливу на діяльність іноземних компаній в Україні.

Виклад основного матеріалу. Покращення інвестиційного клімату, розвиток малого і середнього бізнесу, інтеграція в європейську спільноту – такі стратегічні цілі наша держава ставить перед собою вже декілька років поспіль. Досягнення цих цілей залежить, зокрема, від того, наскільки

легким для міжнародної компанії є процес виходу на український ринок і подальше провадження діяльності в Україні. Згідно з останнім порівняльним дослідженням, проведеним Світовим банком і Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC), у 2013 році Україна посідала 137 місце за «легкістю ведення бізнесу» серед 185 країн світу [4]. Це свідчить про необхідність визначення напрямків поліпшення умов ведення підприємницької діяльності в Україні, основним з яких є забезпечення нормативно-правового регулювання.

На сьогодні права система України включає значну кількість нормативно-правових актів, що регулюють відносини в інвестиційній сфері (табл. 1). При цьому основою нормативно-правового регулювання в зазначеній сфері є закони.

Таблиця 1 – Сутність нормативно-правових актів в сфері інвестування [2, с. 5]

Назва нормативно-правового документу	Сутність нормативно-правового документу
Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10.11.1991 року	спрямований на захист інвестицій, прибутків, законних прав та інтересів іноземних інвесторів на території України
Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.11.1991 року	основне спрямування закону полягає у забезпеченні рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування економіки України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції
Законом України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 року	врегулює відносини, зокрема, щодо державних гарантій захисту іноземних інвестицій, державної реєстрації та контролю за здійсненням інвестицій, діяльності підприємств з іноземними інвестиціями, розгляду спорів тощо
Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та інвестиційні фонди)» 5.06.2012 року	визначає правові та організаційні основи створення, діяльності та відповідальності суб'єктів спільного інвестування, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання активів, особливості розміщення та обігу цінних паперів, порядок та обсяг розкриття інформації з метою залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів тощо
Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» від 21 жовтня 2010 року (набрав чинності 1.01.2012 року)	визначаються правові та організаційні засади відносин, пов'язаних з підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна», що, спростить порядок отримання послуг суб'єктом інвестиційної діяльності, необхідних для подальшої реалізації інвестиційного проекту
Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 22.12.2011 року	передбачається приведення термінології у відповідність із чинним законодавством, визначення напрямів, шляхів та заходів державної підтримки і стимулювання інвестиційної діяльності, а також запровадження державної реєстрації інвестиційних проектів, які потребують державної підтримки
Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення оподаткування інвестиційної діяльності» від 07.10.2014 року	передбачається приведення термінології у відповідність із чинним законодавством, а також вносить зміни у порядок оподаткування інвестора під час виконання угоди про розподіл продукції
Рішення НКЦПФР «Про затвердження Змін до Положення про порядок оцінки вартості чистих активів інвестиційних фондів і взаємних фондів інвестиційних компаній» від 07.11.2014 року	визначає перелік активів та зобов'язань інвестиційного фонду та взаємного фонду інвестиційної компанії, який використовується для розрахунку чистих активів, порядок оцінки вартості чистих активів, правила складання довідки про вартість чистих активів, перелік форм звітності щодо вартості чистих активів, порядок та терміни її подання

Варто зауважити, що окремі аспекти інвестиційної сфери регулюються також нормами господарського, валютного, банківського, фінансового, митного, цивільного й земельного законодавства, правовими актами про приватизацію, підприємництво, інноваційну діяльність, цінні папери та фондовий ринок, концесії тощо.

Таким чином, проаналізувавши законодавчу та нормативно-правову базу, можна зробити висновок, що за останні роки в Україні були вжиті заходи щодо спрощення та прискорення процедури створення компаній, до яких можна віднести принцип «єдиного вікна», який визначає спосіб взаємодії уповноваженого органу і суб'єкта інвестиційної діяльності з метою підготовки та видачі пакета документів, що дає право на реалізацію інвестиційного проекту; подання документів для реєстрації компанії в електронній формі, що значно скорочує витрати; для товариств з обмеженою відповідальністю скасовано вимогу щодо мінімального статутного капіталу; скасовано норми про обов'язкове нотаріальне посвідчення справжності підписів засновників на статутних документах та нотаріальне завірення установчих договорів; впроваджено прискорену реєстрацію компаній, створюваних на основі «модельного статуту», якщо засновники ТОВ згодні з положеннями такого статуту, вони не зобов'язані розробляти окремий статут і подавати його держреєстратору та ін. Ці нововведення повинні були значною мірою полегшити процедуру створення юридичної особи, проте на практиці покращення поки що не відбулося.

Скасування вимог щодо нотаріальної форми документів не набуло очікуваного ефекту через надмірний формалізм органів державної реєстрації, а впровадження принципу «єдиного вікна» та електронної реєстрації – через бюрократичну тяганину, відсутність чіткого порядку дій і належної технічної бази, а також брак ефективності при взаємодії між державними органами [4].

Вплив правового середовища на діяльність міжнародних компаній можемо простежити на прикладі ТОВ «Ядзакі-Україна».

2002 року у спеціальній економічній зоні «Закарпаття» було створено товариство «Ядзакі Україна» – це іноземна компанія, частина міжнародної корпорації «YAZAKI», що виготовляє продукцію у сфері автомобілебудування. Дана компанія має близько 200 представництв у 40 країнах світу. 250 000 працевлаштованих людей, які трудяться на всіх материках і в багатьох країнах. Тут добре налагоджена сітка з іншими заводами, з центральними офісами, з представництвами, які працюють із замовником в Європі [3].

Японська корпорація «YAZAKI» планує на 2014 рік інвестувати в Закарпаття 1,5 млн €, що допоможе довести число робочих місць у регіоні до 1600. Інвестиції корпорації в проект становлять 31,7 млн €. Це найбільша промислова інвестиція Японії в економіку України. Сьогодні на «Ядзакі Україна» трудиться понад 1200 працівників. У зв'язку з розширенням проектів німецького концерну, що є основним замовником компанії в 2013 році, корпорація «Ядзакі» збільшила свої інвестиції на 1,2 млн €. Це дозволило наростити обсяги виробництва й збільшити число робочих місць на 34%. «Ядзакі Україна», Закарпатський РЦПР та Інститут «Євробізнесу» наразі вивчають можливість створення підприємств на території регіону, які працюватимуть над виконанням проектів заводу [6].

Діяльності підприємства має вагомий позитивний вплив, як на економіку регіону, так і на економіку країни. Проте, у зв'язку із внесенням змін до законодавства України, які передбачали відміну пільг через закриття спеціальної економічної зони (СЕЗ) «Закарпаття», у 2006 році компанія хотіла припинити реалізацію свого інвестиційного проекту на Закарпатті. Це рішення мало б негативні наслідки як для економіки нашої країни, так і для іміджу, тобто зменшило б подальший приплив інвестицій у країну. Тому тодішній президент України В. Ющенко заявив, що закриття всіх вільних економічних зон є помилкою, внаслідок чого було підписано відповідний меморандум між урядом України та інвесторами, які раніше працювали у вільних економічних зонах, про врегулювання проблеми ліквідації ВЕЗ [1].

У товариства є бажання відкрити на Закарпатті підприємства, для реалізації своїх проектів. Проте, чи буде реалізоване дане бажання значною мірою залежить від впливу правової бази щодо регулювання інвестицій в Україні.

Висновки. Отже, кожне рішення влади щодо змін у правовому середовищі так чи інакше впливає на діяльність усіх його суб'єктів, тому ці рішення повинні бути виважені і правильні, щоб стимулювати притік інвестицій в Україну та забезпечити оптимальне співіснування національного та іноземного бізнесу з вигодою для економіки нашої країни.

Література

1. Держава компенсує «Ядзакі» втрати від закриття СЕЗ «Закарпаття»? / Інтернет-видавництво UA-Reporter.com // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-reporter.com/uk/novosti/14395>.

2. Інвестиційне законодавство: стан, проблеми, перспективи / Мін'юст України; Роз'яснення від 08.05.2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0015323-12>.

3. Кіпа О. Ядзакі Україна: міжнародний досвід на Закарпатті / О. Кіпа // «Варош». – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://varosh.com.ua/uzhgorod/post/miscyashow/yadzaki-ukraina-mizhnarodnij-dosvid-na-zakarpati#.VBSSPvI_uCm.

4. Мельниченко О. Вихід міжнародної компанії на український ринок: у чому полягають труднощі? / О. Мельниченко, Д. Хор'яков // Юрист и Закон. – 2013. – № 26 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwc.com/ua/uk/publications/2013/international-company-ukr-market.jhtml>.

5. Офіційний веб-портал ВРУ / «Законодавство України» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.

6. «Ядзакі Україна» планує вкласти в Закарпаття 1.5 мільйона євро // Офіційний сайт товариства «Ядзакі Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yazaki-ukraine.com/news/press/23-yadzaki-ukrayina-planuye-vklasti-v-zakarpattya-pivtora-milyona-yevro.html>.

Рибалкіна О. В., Приступа Л. А.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ОПТИМІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ СПРОЩЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. Податкова система України передбачає нарахування та сплату підприємствами доволі великої кількості податків та зборів, що істотно впливає на загальний фінансово-економічний стан підприємства та призводить до достатньо високих витрат на податкове адміністрування. Дана ситуація вимагає від підприємства формування такої стратегії оподаткування, яка спрямована на зменшення податкового навантаження і мінімізацію втручання в діяльність підприємства фіскальних органів. В умовах економічної кризи, яка, на жаль, для України залишається реальною і сьогодні, питання оптимальної сплати податкових платежів є особливо актуальним. Виконання цього завдання вимагає знання методів податкового планування та можливість їх використання для досягнення поставлених цілей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням оптимізації оподаткування, розгляду конкретних способів зменшення податкового тягаря та формування системи податкового планування присвячені праці вітчизняних та закордонних вчених, зокрема І. О. Бланка, А. Н. Борисова, Н. Г. Веретенина, В. П. Вишневського, Н. В. Вороніна, Л. В. Діканя, А. Ш. Крисоватого, Т. М. Реви, С. А. Супруненко, О. М. Тимченко та інших. Проте, зважаючи на дискусійний характер багатьох аспектів цієї проблеми, дослідження у даному напрямі є надзвичайно актуальними [1-5].

Метою статті є дослідження можливостей оптимізації податкового навантаження на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Поняття «податкове навантаження» тлумачиться багатьма дослідниками по-різному. Серед опрацьованих тлумачень було обрано те, яке, на нашу думку, найкраще розкриває сутність даного процесу, а саме визначене А. Соколовською – «як ефекти впливу податків на економіку в цілому та на окремих їх платників, пов'язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання» [4, с. 5].

Понаднормове податкове навантаження є однією з головних причин, що змушує платників податків приховувати реальну ситуацію та переводити частину або навіть всі свої доходи в «тінь». Через існування такої проблемної ситуації постає нагальна потреба зменшення та оптимізації цього навантаження на підприємство, що може сприяти виходу бізнесу з «тіні», за рахунок чого можуть збільшитись доходи до бюджетів, адже підприємцям стане нарешті вигідніше сплачувати податки, а не шукати обхідних шляхів, в тому числі через хабарі.

Водночас слід зазначити, що існують підприємства, які справно сплачують податки і при цьому неухильно дотримуються податкового законодавства. Причина їх успішності полягає у податковій оптимізації.

Оптимізацію оподаткування потрібно розглядати як систему заходів, здійснених у межах

чинного законодавства, спрямованих на зменшення податкових платежів, до яких належать – розробка і реалізація схем спрямування фінансових потоків, господарських операцій, обрання виду діяльності, використання пільг, законодавчих прогалін, правильне формування облікової політики підприємства тощо. Оптимізація оподаткування реалізується шляхом [5]: перенесення термінів виникнення податкових зобов'язань на інші періоди, передання податкових зобов'язань іншим особам, зменшення податкових зобов'язань (шляхом переносу бази оподаткування, зменшення бази оподаткування). Проте лише оптимізації для сучасних підприємств може бути не достатньо. Важкість діючої системи оподаткування суттєво дестимулює підприємців займатися господарською діяльністю в межах законодавства. Тому основними шляхами зменшення податкових платежів є: ухилення від сплати податків, уникнення податків та податкове планування. Розглянемо сутнісні характеристики кожного з цих механізмів.

Ухилення від сплати податків – нелегальний шлях зменшення своїх податкових зобов'язань з податкових платежів, що ґрунтується на свідомому, кримінально карному (Стаття 212 Кримінального кодексу України – ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів [6]), використанні методів приховування доходів і майна від податкових органів, створення фіктивних витрат, а також навмисного спотворення бухгалтерської і податкової звітності.

Уникнення податків – представляє собою мінімізацію податкових зобов'язань шляхом використання колізій і недоробок нормативних законодавчих актів. При цьому платник податків повністю розкриває свою облікову і звітну інформацію податковим органам.

Податкове планування – легальний шлях зменшення податкових зобов'язань, що ґрунтується на використанні можливостей, наданих податковим законодавством, шляхом коригування своєї господарської діяльності і методів ведення бухгалтерського обліку.

Порівняльна характеристика механізмів зниження податкових платежів наведена у табл. 1.

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика механізмів зниження податкових платежів

Критерії порівняння	Ухилення від сплати податків	Уникнення податків	Податкове планування
Економічна вигода для суб'єкта за умови успішного застосування	Максимальна	Середня або мінімальна	Середня
Рівень ризику	Максимальний	Середній	Мінімальний
Необхідна кваліфікація персоналу	Не вимагає особливої кваліфікації	Спеціальна або висока	Висока
Можливі санкції з боку держави	Аж до кримінального переслідування	Як правило, податкові або адміністративні	Переважно податкові
Збиток, що наноситься державі і суспільству	Максимальний	Мінімальний	Може бути від мінімального до максимального
Переважне використання	Індивідуальні підприємці, малий бізнес	Малий, середній і великий бізнес	Великий бізнес
Залежність від змін економічної політики держави	Найбільш схильні до економічних, політичних та ін. коливань кон'юнктури	Переважно схильні до коливань у сфері оподаткування	Найменш схильні до економічних, політичних та ін. коливань кон'юнктури
Поєднання з іншими механізмами зниження податкових платежів	Переважно застосовується самостійно	Може поєднуватися з ухиленням від сплати податків	Може поєднуватися з 2 попередніми механізмами

Оцінюючи вище зазначене, необхідно засвідчити, що податкове планування, як легальний шлях зменшення податкових зобов'язань є найбільш обґрунтованим та багатofункціональним. Також доцільно відмітити, що податкове планування за умови його правильної організації дає підприємству

ряд можливостей: дотримуватися податкового законодавства шляхом правильності розрахунку податків, зборів та інших платежів податкового характеру; звести до мінімуму податкові зобов'язання; максимально збільшити прибуток; розробити структуру взаємовигідних угод із постачальниками і замовниками; ефективно керувати грошовими потоками; уникати штрафних санкцій. Але навіть такий оптимальний механізм має свої складності. Складність використання механізму податкового планування полягає в тому, що з одного боку, виникає можливість значно зменшити суму податкових платежів у бюджет, з іншого, – небезпека сплатити в бюджет набагато більшу суму і поставити підприємство на межу банкрутства. Подібна ситуація може виникнути в тому випадку, якщо податковими інспекторами буде виявлено, що використовувані на підприємстві способи зниження податкових платежів не відповідають чинному законодавству, тобто є незаконними. У результаті до підприємства застосовуються фінансові санкції.

Висновки. Отже, чинна система оподаткування потребує реформування, яке перш за все має передбачати її спрощення та оптимізацію податкового навантаження. Понаднормове і нерівномірне податкове навантаження в країні призводить до зниження економічної активності та її тінізації. Тобто, загальний критерій оптимізації податкових платежів, повинен враховувати: інтереси держави з точки зору наповнення бюджетів усіх рівнів, інтереси платників з точки зору зниження свого податкового навантаження та узагальнені інтереси, які полягають у максимізації результату діяльності підприємств, що є важливим джерелом економічного зростання як підприємств, так і держави в цілому.

Література

1. Бойко А. А. Податкове навантаження як критерій ефективності податкової політики / А. А. Бойко // Збірник студентських наукових праць. – Одеса. – 2013. – № 2. – С. 334-341.
2. Іванов Ю. Б. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект : монографія / Ю. Б. Іванов, О. Л. Єськов. – Харків : Вид-во «ІНЖЕК», 2007. – 328 с.
3. Новосельська Л. І. Методи оцінювання рівня податкового навантаження на підприємства / Л. І. Новосельська // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Сер. : Економіка планування та управління в галузях. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.7. – С. 239-244.
4. Соколовська А. М. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / А. М. Соколовська // Економіка України. – 2006. – № 7. – С. 4-12.
5. Червінська О. С. Аналіз податкового навантаження в Україні та шляхи його оптимізації / О. С. Червінська, О. В. Коваль // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Сер. : Економіка планування та управління в галузях. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.6. – С. 307-313.

Мартинюк Р. І., Григорук П. М.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Сучасний стан економіки і тенденції економічних перетворень викликають необхідність використання якісно нового підходу до управління можливостями підприємства для досягнення стійкого розвитку. Для розробки успішної стратегії, оцінки перспектив і визначення нових напрямів розвитку підприємства, а також для обґрунтування доцільності його інвестування потрібна усебічна оцінка як самого підприємства, так і його довкілля. Саме цьому потрібно знати методи і моделі оцінки фінансового потенціалу та правильно застосовувати їх в практичній діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі визначенню сутності фінансового потенціалу та дослідженню методів і моделей його оцінювання приділяли такі науковці-економісти: А. Г. Атаєва, Е. В. Боровикова, В. В. Ковальов, В. О. Кунцевич, А. С. Назаренко, О. В. Соколов, Н. А. Сорочкіна, Н. Д. Сахно, Н. Т. Толстих, П. А. Фомин та інші.

Метою дослідження є визначення поняття «фінансовий потенціал» та виділення методів і моделей стосовно його оцінки на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий потенціал є основним елементом структури

конкурентного потенціалу і забезпечує: фінансування витрат на формування структури управління; фінансування процесу управління кадрами; фінансування інвестиційних процесів у виробництві; фінансування проведення маркетингових досліджень.

Фінансовий потенціал можна охарактеризувати як відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату за умови:

– можливості залучення капіталу, в обсязі необхідному для реалізації ефективних інвестиційних проектів; наявності власного капіталу, достатнього для виконання умов ліквідності і фінансової стійкості;

– рентабельності вкладеного капіталу;

– наявності ефективної системи управління фінансами, що забезпечує прозорість поточного і майбутнього фінансового стану.

Найбільш відомі підходи до визначення фінансового потенціалу наведені у табл. 1.

Таблиця 1 – Систематизація поняття фінансового потенціалу підприємства

Автор	Визначення	Звужене визначення
Ресурсний підхід		
Сорокіна Н.А. [1]	Сукупність фінансових ресурсів, залучених в оборот з урахуванням залучення додаткових фінансових джерел, виходячи із стратегічних перспектив та інвестиційної привабливості фірми	Сукупність фінансових ресурсів, залучених в оборот з урахуванням залучення додаткових фінансових джерел, виходячи зі стратегічних перспектив та інвестиційної привабливості фірми для забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства
Толстих Н.Т. [2]	Забезпеченість фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільність їх розміщення та ефективність використання	Забезпеченість фінансовими та валютними ресурсами, необхідними для здійснення нормальної зовнішньоекономічної діяльності підприємства, доцільність їх розміщення та використання
Стахно Н.Д. [3]	Сукупність фінансових ресурсів, які беруть участь у виробничо- господарській діяльності і характеризуються можливістю їх залучення для фінансування майбутньої діяльності та визначення стратегічної спрямованості підприємства	Сукупність валютно-фінансових ресурсів, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності і характеризуються можливістю їх залучення для фінансування майбутньої діяльності та визначення стратегічної спрямованості підприємства
Результативний підхід		
Ковальов В.В. [4]	Створює фундамент для трансформації наявного у підприємства ресурсного потенціалу в конкретні результати господарської діяльності підприємства	Створює фундамент для трансформації наявного у підприємства ресурсного потенціалу в конкретні результати зовнішньоекономічної діяльності підприємства
Агеев А. І. Кудешова С.Г. Куроедов Б.Г. Немкова О.В. Трофимчук А.В. [5]	Здатність підприємства отримувати грошовий капітал і керувати ним. У даному випадку розглядається рівень фінансової стійкості і залежності, можливість залучення зовнішніх фінансових ресурсів, наявність стандартів бухгалтерського обліку різного рівня, якість управління інвестиціями та інші характеристики	Здатність підприємства отримувати грошовий, а саме валютний капітал від зовнішньоекономічної діяльності та здатність керувати ним. У даному випадку розглядається рівень фінансової стійкості і залежності, можливість залучення зовнішніх фінансових та валютних ресурсів, наявність стандартів та методів бухгалтерського обліку різного рівня, якість управління інвестиціями та інші характеристики
Соколов О.В. [6]	Наявність фінансових можливостей підприємства для інвестування коштів у поточну діяльність і перспективний розвиток, нарощування виробничого потенціалу підприємства	Наявність фінансових можливостей підприємства для інвестування коштів у поточну зовнішньоекономічну діяльність і перспективний розвиток, нарощування виробничого потенціалу підприємства

Оцінка фінансового потенціалу дозволяє вибрати основні напрями активізації діяльності підприємств, виробити необхідну стратегію поведінки, спрямовану на мінімізацію втрат і фінансового ризику від вкладень в їх діяльність.

Серед методів, які використовують для оцінки фінансового потенціалу підприємства, можна виокремити:

– комбінований метод, за яким застосовують збалансовану систему показників, яку визначають як ретельно підібраний набір показників, які піддаються кількісному виміру та ґрунтуються на стратегії підприємства;

– метод рівневої інтегральної оцінки, який дозволяє визначити стан фінансового потенціалу на підприємстві, а також відображає результати оцінки у взаємозв'язку із розвитком сукупності підприємств відповідної галузі. Це дозволяє побудувати рейтинг підприємств з метою визначення найбільш стійких до змін у зовнішньому середовищі їх функціонування;

– метод вирівнювання, який побудований на визначенні модифікованої оцінки та використовується за правилом: чим ближче значення інтегральної оцінки до нуля, тим вищим є фінансовий потенціал підприємства;

– експертний метод, який використовується з метою характеристики всіх аспектів фінансового потенціалу підприємства. Застосовуючи метод, потрібно розрахувати такі показники як фінансова стійкість, платоспроможність, ефективність господарської діяльності та ефективність використання персоналу.

Модель оцінки фінансового стану підприємства представлена на рис. 1.

Рис. 1. Модель оцінки фінансового стану підприємства

Спочатку на підприємстві проводиться оцінка поточного фінансового стану підприємства і перспективи зміни його в довгостроковому плані. Далі показники порівнюють з аналогічними показниками інших підприємств, що належать до того ж сектора ринку. Також розглядають показники роботи ефективності підприємства. Для цього обчислюються рівні рентабельності активів та обсягу реалізованої продукції і наданих послуг. Далі більш глибоко вивчають структуру капіталу, а також встановлюється система показників, які відображають якість цінного паперу.

Висновки. Отже, фінансовий потенціал є найважливішою характеристикою ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Оцінка фінансового потенціалу являє собою економічний результат ефективного використання фінансових ресурсів та можливостей підприємства. Ця оцінка дозволяє виявити усі сильні та слабкі сторони підприємства, а також на її основі створити план перспективного розвитку підприємства.

Література

1. Агеев А. И. Составление рейтингов стратегичности компаний / А. И. Агеев, С. Г. Кудешова, Б. В. Куроедов // Экономические стратегии. – 2008. – № 8. – С. 62–75.
2. Сорокина Н. А. Финансовый потенциал коммерческой организации как элемент стратегического управления / Н. А. Сорокина // Власть и управление на Востоке России. – 2009. – № 1(46). – С. 57–66.
3. Соколов А. В. Методические подходы к оценке использования потенциала предприятия /

А. В. Соколов // Научные труды VIII Международной научно-практической конференции «Фундаментальные и прикладные проблемы приборостроения, информатики и экономики». «Экономика и управление». – Ч. 2. – М., 2005. – С. 25.

4. Стахно Н. Д. Финансовый потенциал как механизм трансформации ресурсов деятельности организаций рекреационного комплекса [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/Nvfb/2010_3/06st.pdf

5. Толстых Т. Н. Проблемы оценки экономического потенциала предприятия: финансовый потенциал / Т. Н. Толстых, Е. М. Уланова // Вопросы оценки. – 2004. – № 4. – С. 18–22.

6. Финансы : учебник для вузов / под ред. В. В. Ковалева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2003. – 512 с.

Бурносова А. М., Корпан О. С.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

ЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ТОВАРУ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ

Актуальність дослідження. На сьогодні в усьому світі стали помітно жорсткі вимоги, що ставляться споживачами до якості товарів. Проблема якості має велике значення і в сучасних умовах визнається найважливішою ринковою характеристикою товару. Якість перетворилася на джерело зростання національного багатства, а її визначення та способи вираження є однією з найважливіших проблем сучасності. Процес поліпшення якості, хоч він і є досить складним, необхідний не лише для отримання прибутку окремими виробниками, але і суспільству в цілому. Це обумовлює необхідність дослідження даного питання і вивчення теоретичних аспектів управління якістю продукції на виробничому підприємстві.

В силу ряду причин якість готової продукції останнім часом значною мірою знизилася. Це пояснюється, насамперед, старінням (як моральним, так і фізичним) виробничої бази, зниженням рівня професійної підготовки виконавців та ще цілим рядом факторів, що впливають на проблему.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання управління якістю продукції розглядався багатьма вченими- економістами , такими як Адлер Ю. П., Харченко Т. Г., Огвоздін В. Ю., Агеев Є. Я., Хлус В. П., Версан В. Г., Чайка І. І., Миколаєва Е. К., Ісікава К., Фейгенбаум А. та ін.

Адлер Ю.П. вважає , що в умовах , що склалися в даний час на світових ринках, без розуміння виробником бажання споживача неможливо досягти успіху. У зв'язку з цим традиційне уявлення про якість істотно деформується. Якістю виявляється саме те, за що споживач хоче і може платити гроші [1].

Харченко Т.Г. зазначає, що з виходом українських підприємств на світовий ринок і доступністю українських ринків для зарубіжних фірм, проблема якості продукції стала пріоритетною для вітчизняного товаровиробника [3] .

Хлус В. П. також відзначає, що останнім часом увагу підприємців до якості продукції значною мірою послабшав.

Мета. Визначити значення якості продукції в сучасних ринкових умовах і визначити конкурентні переваги якісних продуктів.

Виклад основного матеріалу. У процесі конкурентної боротьби підприємство намагається не втратити свою частку на ринку і, по можливості, навіть збільшити її. Для цього воно застосовує різні заходи, одним з яких є виробництво якісної продукції.

Якість є найважливішим фактором конкурентоспроможності, визначаючим успіх підприємства в тому чи іншому суспільстві. Міжнародний досвід доводить, що підтримка стійких темпів економічного зростання можливо тільки шляхом постійного підвищення якості. Об'єктивну оцінку якості товару можна зробити лише на основі систем оцінки якості, що визначається відповідно до міжнародних стандартів якості. Вони являють собою суму балів, виставлених товару по стандартному набору показників.

Якість товару, його експлуатаційна безпека і надійність, дизайн, рівень післяпродажного обслуговування є для сучасного покупця основними критеріями при здійсненні покупки, і визначають успіх чи провал фірми на ринку.

Якість – це синтетичний показник, що відображає сукупне прояв багатьох чинників – від динаміки і рівня розвитку національної економіки, до вміння організувати і керувати процесом формування якості у рамках будь-якої господарської одиниці. Разом з тим, світовий досвід показує, що саме в умовах відкритої ринкової економіки, якій притаманна жорстка конкурентна боротьба, проявляються фактори, які роблять якість умовою виживання товаровиробників, визначальним результатом їх господарської діяльності. Сучасна ринкова економіка висуває принципово нові вимоги до якості продукції, що виробляється. Це пов'язано з тим, що на сьогоднішній день виживання будь-якої фірми, її стійке становище на ринку товарів і послуг визначаються рівнем конкурентоспроможності. У свою чергу, конкурентоспроможність пов'язана з дією багатьох факторів, серед яких можна виділити два основних – рівень ціни і якість продукції. При цьому якість продукції поступово займає лідируючі позиції.

Якість – являє собою сукупність характерних властивостей, форми, зовнішнього вигляду і умов застосування, якими повинні бути наділені товари для відповідності своєму призначенню. Проблема поліпшення управління якістю продукції з кожним роком стає все більш актуальним, оскільки жодне підприємство не бажає втратити своїх клієнтів і власні кошти.

До основних шляхів підвищення управління якістю продукції можна віднести наступні:

- використання досягнень науки і техніки в процесі проектування виробів; впровадження новітньої технології виробництва і суворе дотримання технологічної дисципліни;
- забезпечення належної технічної оснащеності виробництва;
- поліпшення стандартизації як головного інструменту фіксації та забезпечення заданого рівня якості, адже саме стандарти і технічні умови відображають сучасні вимоги споживачів до технічного рівня;
- впровадження сучасних форм і методів організації виробництва та управління;
- збільшення випуску сертифікованої продукції;
- поліпшення окремих показників якості продукції, що випускається на підприємстві;
- вдосконалення методів контролю та розвиток масового самоконтролю на всіх стадіях виготовлення продукції;
- поліпшення заходів щодо узгодженої системи прогнозування і планування необхідного рівня якості виробів [4].

В Україні розвиток сфери управління якістю можна визначити як незадовільний, продукція багатьох українських підприємств не є конкурентоспроможною на світовому ринку саме за показником якості. Лише невелика кількість підприємств, що працюють з міжнародними організаціями і намагаються вийти на світові ринки, запровадили системи управління якістю та отримали відповідні сертифікати. Сертифікація з'явилася у зв'язку із необхідністю захистити внутрішній ринок від продукції, непридатної до використання. Враховуючи це, набуває особливого значення проблема впровадження та забезпечення системи управління якістю продукції і якістю менеджменту на українських підприємствах. Нині в Україні діють два стандарти, які регламентують побудову системи безпечності харчових продуктів: ДСТУ 4161-2003 та ДСТУ ISO 22000:2007. Обидва вони побудовані на принципах НАССР.

Необхідність поліпшення управління якістю продукції в сучасних умовах обумовлена наступними чинниками:

- потреби науково-технічного прогресу;
- зміна споживчих інтересів населення;
- брак або обмеженість природних ресурсів;
- підвищення значення матеріального стимулювання в ринкових умовах, коли кожна людина, яка краще працює, може придбати за свою плату більш високоякісний товар;
- розвиток зовнішньої торгівлі.

Розглядаючи питання підвищення якості, слід врахувати і те, що поліпшення якості продукції на підприємстві вимагає додаткових виробничих витрат, отже, зростає собівартість продукції і, відповідно, її ціна.

Висока якість – це один із оптимальних способів виходу на ринок. З точки зору маркетингу, якість включає показники своєчасного оновлення продукції, випуску її в асортименті, в найбільш повній мірі задовольняє запити, смаки і вимоги споживачів.

Лише продукція та послуги високого рівня якості здатні забезпечити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Однак при цьому слід враховувати, що на конкурентоспроможність впливають також інші фактори.

Висновки. Важливим напрямком успішного функціонування підприємства в сучасних умовах є створення ефективної стратегії управління якістю продукції на підприємстві. Впровадження систем управління якістю позитивно впливає на діяльність підприємства і надає переваги, насамперед, щодо: поліпшення прийняття управлінських і виробничих рішень, підвищення конкурентоспроможності підприємства, зростання рівня задоволеності їх споживачів. Саме підвищення якості продукції визначає ступінь виживаності фірми в умовах ринку, темпи наукового розвитку, зростання ефективності виробництва, економію всіх видів ресурсів, що використовуються на підприємстві.

Проблеми якості в сьогоденні економічних умовах набувають все більшого значення. На сьогоднішній день питання якості для споживача є першочерговими, часто переважаючи над ціновими. Споживачі бажають отримувати кращу якість продукції, незважаючи на більш високий рівень цін. Найважливішою складовою частиною дослідження системи управління якістю є аналіз її інваріантного аспекту. Об'єктивно може і повинна існувати єдина система управління якістю, конкурентоспроможністю і ефективністю виробництва. Постійне підвищення якості продукції та її конкурентоспроможності – це засіб і результат інтенсифікації виробництва, що з точки зору загальноекономічних позицій, сприяє підвищенню ефективності суспільного виробництва.

Література

1. Адлер Ю. П. Якість і ринок, або як організація налаштовується на забезпечення вимог споживачів / Ю. П. Адлер. – М. : РІА «Стандарти та якість», 2000. – 128 с.
2. Версан В. Г. Системи управління якістю продукції / В. Г. Версан, І. І. Чайка : – М. : Изд. гостандартов, 1988. – 104 с.
3. Малюта Л. Я. Забезпечення якості продукції як необхідна умова підвищення конкурентоспроможності підприємства та його продукції в сучасному ринковому просторі / Л. Я. Малюта // Економіка. Фінанси. Прав. – 2008. – № 9. – С.11-14.
4. Труш Ю. Л. Обґрунтування основних шляхів підвищення управління якістю продукції / Ю. Л. Труш / Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 8. – С.91-94.
5. Харченко Т. Якість виробів як засіб задоволення потреб споживача і забезпечення конкурентоспроможності продукції / Т. Харченко / Економіка. Фінанси. Право. – 2003. – Вип. 3. – С. 3-5.

Нікітюк С. А., Донченко Т. В.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ БАНКРУТСТВА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність досліджень. В умовах жорсткої ринкової конкуренції кожне підприємство перебуває під потенційною загрозою зниження прибутковості, неплатоспроможності, внаслідок чого його може очікувати банкрутство. У зв'язку з цим з'являються завдання вироблення стратегії і тактики ефективного управління підприємства, спрямованого на забезпечення достатнього рівня рентабельності, фінансової стійкості та платоспроможності. Стосовно банкрутства підприємств, слід зазначити не лише його сутність, а й причини його виникнення, можливість визначення та запобігання і звичайно ж наслідки для підприємства.

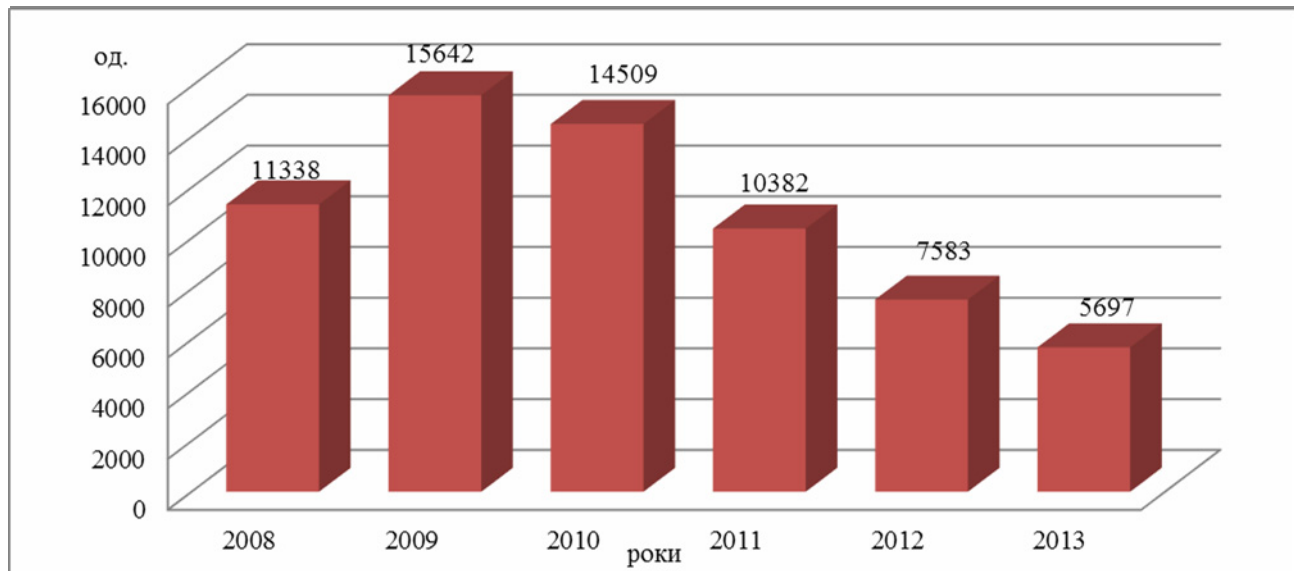
Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз проблем та шляхи їх вирішення щодо банкрутства підприємств знайшли місце в публікаціях низки науковців, юристів-практиків, економістів: І. А. Бланка, Н. І. Коломієць, І. М. Кушнір, О. В. Подольська, А. Є. Слівак, А. М. Ткаченко, М. І. Тітова, О. О. Терещенко, О. Г. Тарасенко, та багато інших.

Метою статті є аналіз сучасного стану банкрутства підприємств в Україні та визначення основних його причин в умовах нестабільної ситуації в країні.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» під банкрутством розуміється визнана господарським судом

неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [1].

Нестабільний стан економіки країни, що спостерігається в останні роки, негативно позначився на роботі багатьох підприємств. Але сьогодні спостерігається тенденція до зменшення кількості підприємств, щодо яких порушено справу про банкрутство в Україні, та які підлягають ліквідації (рис. 1) [2].

Рис. 1. Динаміка порушених справ про банкрутство підприємств в Україні протягом 2008–2013 років

Протягом періоду 2008–2013 рр. спостерігається коливання кількості збанкрутілих підприємств. У 2009 році була найбільша кількість підприємств щодо яких порушено справу про банкрутство, а з 2010 року дана тенденцію знижується. Така кількість підприємств банкрутів обумовлена, у першу чергу, зовнішніми чинниками (кризовими явищами в економіці країни і у світовому просторі). Згідно з дослідженням Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації суттєвим є той факт, що Україна за показником «закриття бізнесу» займає 150 місце серед 183 країн світу [3].

Значна збитковість вітчизняних підприємств знижує ефективність всієї економічної системи держави та безумовно, затримує процес загального економічного зростання. Це підтверджує те, що однією з найважливіших проблем в економіці України є низька ефективність функціонування значної кількості господарюючих суб'єктів, що, у свою чергу, спричиняє їх низьку фінансову стійкість і неплатоспроможність, а отже, потребує удосконалення управління збитковістю підприємств як інструмента антикризового управління та правового механізму регулювання відносин боржника та кредитора. Розглянемо динаміку збиткових підприємств за видами економічної діяльності, які впродовж останніх років несуть значні витрати і цим самим гальмують надходження в державний бюджет України табл. 1 [2].

Таким чином, найбільших збитків впродовж останніх трьох років зазнають підприємства будівельної промисловості, адміністративного обслуговування, мистецтва та відпочинку, збитки яких за 2013 рік склали 1247,6 млн грн, 160,9 млн грн та 756,8 млн грн відповідно. Загалом сума збитків отриманих вітчизняними суб'єктами господарювання за 2013 рік склала 4294,5 млн грн, що на 3533 млн грн менше ніж у 2012 році [2].

У зв'язку з воєнними діями на сході України, втратою російського ринку збуту та девальвації гривні, призвели до збитковості майже половини вітчизняного бізнесу. За даними Державної служби статистики, частка великих і середніх компаній, що опинилися в мінусі за підсумками першого півріччя 2014 року, зростає з 43% за аналогічні місяці 2013 до 46%, а розмір їх збитків злетів в чотири

рази – з 73,7 млрд грн до 290 млрд грн [2]. Цілком закономірно найбільших втрат відчували компанії, що працюють в зоні бойових дій – в Донецькій і Луганській областях, а також у Дніпропетровській області, де підприємства істотно залежать від поставок з цих двох регіонів. У сумі на ці три області припала чверть збитків країни. Ще половина була зафіксована в столиці, де зареєстровані багато компаній, які ведуть діяльність на Донбасі. В зв'язку з таким становищем в Україні можна очікувати збільшення кількості збанкрутілих підприємств найближчим часом.

Таблиця 1 – Динаміка збитковості вітчизняних підприємств за видами економічної діяльності впродовж 2010–2013 років

Вид економічної діяльності	Чистий прибуток (збиток), млн грн			Відносне відхилення, %	
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2013/2011	2013/2012
Сільське господарство	25341,3	-10,5	-5,4	-100,02	-48,57
Промисловість	31961,6	-5089,7	3670,6	-88,52	-172,12
Будівництво	-4580,1	-983,4	-1247,6	-72,76	26,87
Оптова та роздрібна торгівля	12070,8	1051	-1152,2	-109,55	-209,63
Транспорт	2839,8	-650,7	1086,7	-61,73	-267,00
Організація харчування	-692,4	2255,6	-431,7	-37,65	-119,14
Інформація та телекомунікації	2068,6	-553,9	3943,1	90,62	-811,88
Фінансова та страхова діяльність	7916,9	-231,6	-6760,4	-185,39	2 819,00
Операції з нерухомим майном	-12852,2	2439,9	-2402,8	-81,30	-198,48
Адміністративне обслуговування	-2490,7	-4298,5	-160,9	-93,54	-96,26
Освіта	75,4	7,5	57,2	-24,14	662,67
Охорона здоров'я	-218	-148,9	63,2	-128,99	-142,44
Мистецтво та відпочинок	-1904,2	-1202,1	-756,8	-60,26	-37,04
Інші послуги	-6,4	0	3,6	-156,25	0
Усього	67797,9	-7827,5	-4294,5	-106,33	-45,14

Банкрутство спричиняється неплатоспроможністю підприємства, а основними причинами виникнення неплатоспроможності є:

1) зовнішні фактори кризового розвитку: соціально-економічні фактори загального розвитку країни (зменшення національного доходу; зростання інфляції, безробіття; нестабільність податкової системи; зниження рівня реальних доходів населення і т.д.); ринкові фактори (суттєве зниження попиту; нестабільність фінансового, валютного ринків; зниження активності фондового ринку тощо); недостатність законодавчої бази для регулювання питання банкрутства підприємства, що потребує вдосконалення; недостатній контроль держави щодо рівня банкрутства підприємств в Україні та здійснення заходів щодо його зниження.

2) внутрішні фактори кризового розвитку: виробничі (наприклад, неефективний маркетинг, менеджмент; низький рівень використання основних фондів); інвестиційні (суттєва перевитрата інвестиційних ресурсів; недосягнення запланованих обсягів прибутку по реалізованих проектах); фінансові (неефективна фінансова стратегія; низька ліквідність активів; надмірна частка позикового капіталу; зростання дебіторської заборгованості).

Серед методів виведення підприємств з стану банкрутства визнано такі:

1) усунення неплатоспроможності, досягається за рахунок скорочення зовнішніх і внутрішніх зобов'язань за рахунок збільшення обсягу грошових ресурсів: скорочення змінних витрат за рахунок автоматизації виробничого процесу й скорочення персоналу основних і допоміжних підрозділів; відстрочка й реструктуризація по можливості кредитної заборгованості; прискорення оборотності дебіторської заборгованості за рахунок скорочення періоду комерційного кредиту тощо;

2) відновлення фінансової стабільності. Для її досягнення необхідно реалізувати такі заходи: зростання чистого доходу за рахунок проведення ефективною цінової політики, застосування системи знижок і методів просування продукції на ринок; оптимізація податкового пресу на господарський процес у результаті використання легальних схем зниження бази й ставок оподаткування, реалізація

зношеного й не використовуваного устаткування, здійснення ефективної емісійної політики при збільшенні власних коштів підприємства, об'єднання капіталу;

3) проведення реорганізації або реструктуризації підприємства, вдосконалення його організаційної структури та корпоративного управління, формування портфеля технологій виробництва відповідно до умов кризового стану ринку, коригування збутової політики і менеджменту персоналу.

Висновки. Отже, своєчасне виявлення кризового стану підприємства, його всебічний аналіз дозволяють попередити неплатоспроможність підприємства на ранніх етапах, у рамках ще не порушеної справи про банкрутство.

Згідно статистичним даним, в Україні спостерігається стійка тенденція до зменшення кількості неплатоспроможних підприємств, але в зв'язку з сьогоdnішніми подіями на сході України, в майбутньому можна очікувати протилежну тенденцію.

Література

1. Україна. Закон. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/155-18>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
3. Хаджинова О.В. Сучасні тенденції банкрутства підприємств в Україні / О. В. Хаджинова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 1. – Т. 2. – С. 275-278.
4. Крисак А. О. Шляхи вирішення проблем оцінки ризику банкрутства малих підприємств / А. О. Крисак, О. О. Попова, О. А. Алексєєнко // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 4. – С. 43–46.

Тітов Д. Є., Кудельский В. Е.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Динамічний розвиток ринкових відносин в Україні, прагнення побудови відкритої економічної моделі національної економіки, інтеграція у світові процеси глобалізації висувають нові вимоги і формують відмінні від існуючих стандарти діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання. Перегляду підлягають методи управління фінансами підприємств, методи фінансового планування, фінансова стратегія розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Суттєвий внесок у з'ясування проблем фінансового планування на підприємствах внесли такі вітчизняні і російські вчені: І. Т. Балабанов, О. Г. Біла, М. Д. Білик, І. А. Бланк, А. В. Гриньов, А. М. Ковалева, О. О. Орлов, Г. О. Партин та ін. Значний науковий інтерес для осмислення проблем фінансового планування представляють праці західних науковців: Э. Гринолла, Є. Бріггема, Р.С. Каплана, Д.П. Нортон. Проте мало дослідженими залишаються проблеми проведення фінансового планування в різних економічних ситуаціях

Мета. Дослідження проблем та факторів, що впливають на процес фінансового планування на підприємствах у сучасних ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу. Головним завданням фінансового планування є забезпечення стійкості орієнтації в отриманні оптимальних прибутків та самофінансування виробничо-технологічної діяльності, контроль кредитних, бюджетно-кошторисних показників і витрат, стандартизації обліку в системі виробничого (операційного) та фінансового управління для досягнення внутрішньої збалансованості та динамічної рівноваги, спрямованої на забезпечення рентабельності виробничої діяльності.

Проблеми фінансового планування на підприємствах полягають у: непристосованості більшості облікових і звітних документів для проведення фінансового аналізу, який би відповідав сучасним умовам господарювання; переважання витратного методу ціноутворення; не завжди проводиться аналіз беззбитковості продажів; відсутність можливості визначення потреби у фінансуванні діяльності підприємства через не доведення загальноекономічного планування до

фінансового.

Слід зазначити, що в сучасних ринкових умовах діють фактори, що обмежують використання фінансового планування на підприємствах, а саме:

- високий ступінь невизначеності на українському ринку, пов'язаний з триваючими змінами у всіх сферах громадського життя;
  - відсутність ефективної діючої нормативно-правової бази в сфері внутрішньофірмового фінансового планування;
  - обмеженість фінансових можливостей для здійснення фінансових розробок в галузі планування на підприємствах;
  - недовіра керівників підприємств до методів та прийомів фінансового планування [2, с.120].
- Фінансове планування дає змогу дати відповідь на такі конкретні питання:
- які грошові кошти може мати підприємство у своєму розпорядженні; які джерела їх надходження;
  - чи достатньо фінансових ресурсів для виконання накреслених завдань;
  - яка частина коштів має бути перерахована до бюджету, у позабюджетні фонди, банкам та іншим кредиторам;
  - як повинні здійснюватися розподіл та використання прибутку на підприємстві;
  - як забезпечується реальна збалансованість планових витрат і доходів підприємства на принципах самокупності та самофінансування.

У ході фінансового планування спочатку розробляються фінансова політика та прогноз із окремих напрямків управління фінансами підприємства, необхідні для забезпечення виконання плану господарської діяльності. Це дає можливість визначити, з одного боку, потребу підприємства в основному та оборотному капіталі, розмір можливих джерел формування капіталу (внутрішніх) та зовнішніх (позикових) – з іншого.

Фінансове планування на підприємстві забезпечує його господарську діяльність фінансовими ресурсами, вирішує існуючі фінансові суперечності у фінансових відносинах, здійснює контроль за дотриманням фінансової дисципліни, націлене на подальший розвиток підприємства, досягнення його стратегічних цілей.

У сучасних умовах існує низка проблем, пов'язаних з організацією фінансового планування на підприємствах.

Проблеми, пов'язані з організацією системи фінансового планування на сучасних українських підприємствах, можна згрупувати за ступенем важливості [2]:

- нереальність фінансових планів;
- оперативність складання планів;
- прозорість планів для керівництва;
- відрив довгострокових планів від короткострокових;
- реалізація планів;
- комплексність.

Майже третина проблем пов'язана з нереальністю фінансових планів, що викликано, як правило, необґрунтованими даними щодо збуту, великої питомої ваги коштів у розрахунках, заниженими термінами погашення дебіторської заборгованості, надмірними потребами у фінансуванні.

Іншою проблемою є оперативність складання планів. Економічні служби й досі готують значну кількість не придатних для фінансового аналізу документів, а відсутність чіткої системи підготовки й передачі планової інформації з відділу до відділу, недостовірність інформації призводять до того, що навіть добре опрацьований план стає непотрібним, оскільки спізнюється до планового терміну.

Дві попередні проблеми неминуче викликають третю – «непрозорість» планів для керівництва. Це природний наслідок відсутності чітких внутрішніх стандартів формування фінансових планів. Дуже важливо, щоб укладачі бюджету брали участь у прийнятті його остаточного варіанта, а керівник не переглядав бюджет без ретельного аналізу міркувань підлеглого.

Порушення послідовності операцій планування може призвести до відриву довгострокових фінансових планів від короткострокових. Останні формуються за своїми законами і потребують

розділу дефіцитних оборотних коштів підприємства за напрямками і проектами. Звичайно, зараз є підприємства, де ця проблема значною мірою розв'язана, але для більшості з них вона й надалі залишається актуальною.

Існує ще дві проблеми – реалізація планів та їх комплексність. Під реалізацією планів маємо на увазі ступінь їх виконання з точки зору забезпечення необхідними фінансовими і матеріальними ресурсами, відсутність дефіцитів. Комплексність планів означає, що, крім фінансових розділів плану за доходами і витратами, необхідні також реальні плани за прибутками та збитками, рухом заборгованості, плановим балансом. Усі вони повинні складатись у формі, зручній для керівників.

Дуже часто на підприємствах не формується плановий баланс і не аналізується його структура, не прогнозується динаміка зміни фінансової стійкості й ліквідності. Відсутність такого аналізу на етапі довгострокового планування істотно знижує його ефективність як інструменту управління підприємством. Фінансовий план лише тоді стане реальним інструментом управління компанією, коли його виконання можна буде оперативнo контролювати.

Висновки. Підсумовуючи наше дослідження, можна стверджувати, що на сьогодні фінансове планування є одним із альтернативних фінансових інструментів, яке використовується підприємствами для налагодження фінансової діяльності та підвищення власної рентабельності та платоспроможності як одних із найбільш важливих показників міцного фінансового стану суб'єкта господарювання.

Приділяючи більше уваги фінансовому плануванню, можна досягти зміцнення фінансової стабільності підприємства за умови виконання прогнозованих бюджетом обсягів операційної та інвестиційної діяльності на засадах фінансової стійкості, створення передумов для отримання чистого прибутку, достатнього для самокупності та самофінансування підприємства.

Література

1. Єзгор Л. Планування – основний елемент фінансового менеджменту підприємств в Україні / Л. Єзгор // Формування ринкової економіки в Україні. – Вип. 19. – 2009. – С. 219-223.
2. Малишенко К. А. Фінансове планування на підприємстві: шляхи його удосконалення / К. А. Малиненко, О. С. Бондаренко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 3. – Т. 1. – С. 119-122.
3. Сіренко Н. М. Фінансове планування – складова сталого розвитку підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol
4. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент : підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.

Григорчук А. А., Ксьондз С. М.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Розвиток ринкових відносин в Україні вимагає нових підходів до управління економікою як на макрорівні, так і на рівні окремих підприємств. Особливого значення набувають проблеми створення таких механізмів управління фінансами підприємств, які б відповідали ринковим умовам господарювання та забезпечували достатній рівень платоспроможності, ліквідності, прибутковості. У сучасних умовах для більшості вітчизняних підприємств типовим наслідком кризових явищ їхнього економічного розвитку стала гостра нестача необхідного обсягу оборотних активів, що істотно позначається на ефективності їхнього господарювання. Разом із цим низька забезпеченість виробничих підприємств оборотними активами супроводжується низьким рівнем їх використання та, відповідно, непослідовним застосуванням принципів організації оборотних активів. Тому одним із найактуальніших завдань у напрямі забезпечення ефективного функціонування та фінансової стійкості вітчизняних підприємств є суттєве вдосконалення механізму управління оборотними активами та принципів їх організації [4, с. 43].

Таким чином, важливість і актуальність проблеми ефективної організації оборотних коштів на підприємстві є беззаперечною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню оборотних активів як невід'ємної складової фінансів будь-якого підприємства, зокрема принципів їх організації присвячені праці багатьох науковців: Головченко Т. М., Іваньчука О. Й., Кваши Ю. В., Крамзіної Н. О., Мисловської А. В. [8], Нестеренко С. С., Пельтек Л. В., Писаренко С. М., Поважного О. С., Шурпенкової Р. К. та інших.

Поважний О. С., Крамзіна Н. О. та Кваша Ю. В. визначили сутність поняття «оборотні активи», охарактеризували структуру оборотних активів підприємства і проаналізували змістове наповнення таких економічних термінів, як «оборотні активи», «оборотні кошти» та «оборотний капітал» [5].

Шурпенкова Р. К. та Іваньчук О. Й. створили класифікацію оборотних коштів та основи їх організації [7]. Учені дійшли висновку, що ефективність організації та управління оборотними коштами підприємства залежить від рівня організаційності та узгодженості процесів їх аналізу в попередньому періоді, планування, контролю за виконанням планів та прийняттям управлінських рішень щодо підвищення ефективності використання оборотних коштів.

Головченко Т. М. й Мисловська А. В. з'ясували сутність поняття «оборотні активи», дослідили їх структуру та динаміку. Науковцями виявлено, що останнім часом у структурі оборотних активів підприємств, як на макро-, так і на мікрорівні простежується тенденція до значного скорочення товарно-матеріальних цінностей та зростання дебіторської заборгованості. Учені запропонували шляхи розв'язання даної проблеми [8].

Отже, дослідження ефективності організації оборотних активів підприємства, зокрема принципів їх організації – об'єкт інтересу багатьох науковців, що черговий раз підтверджує актуальність цієї наукової проблеми.

Мета. Полягає у з'ясуванні сутності поняття «оборотні активи» підприємства, проведено аналіз формування оборотних активів на підприємствах України.

Виклад основного матеріалу. Діяльність суб'єктів господарювання щодо створення та реалізації продукції здійснюється в процесі поєднання основних виробничих фондів, оборотних фондів і самої праці.

Безперервність процесу виробничої та комерційної діяльності потребує постійного інвестування коштів у ці елементи для здійснення розширеного їхнього відтворення. На відміну від основних виробничих фондів оборотні фонди споживаються в одному виробничому циклі і їхня вартість повністю переноситься на вартість виготовленої продукції. При цьому одна їхня частина в речовій формі входить у створений продукт і набирає товарної форми, в якій її буде використано споживачем [11].

Поняття оборотні активи зустрічається в економічній літературі приблизно з початку минулого століття. Термін «оборотні активи» трактувався по-різному, в залежності від етапів розвитку економіки. До складу оборотних коштів включали грошові суми, які необхідні на покупку матеріалів, сировини, на заробітну плату виробничому і адміністративному персоналу, на сплату податків і інших витрат підприємства, оплачених у поточному періоді [6].

У економічній теорії та господарській практиці, пов'язаній з використанням активів, застосовується багато визначень терміну «активи». У табл. 1 розглянемо найбільш поширені підходи.

Тобто, проаналізувавши різні визначення можна сказати, що активи являють собою економічні ресурси, що використовуються у господарській діяльності підприємства з метою отримання прибутку.

За даними Державного комітету статистики, активи підприємств України за останні роки відображають постійне їх зростання (табл. 2). У 2013 році загальні обсяги активів підприємств склали 2061,33 млрд. грн. За період, що аналізується цей показник зріс у 15,1 раз. Поряд з цим, тенденція зростання характерна як для обсягів оборотних активів, так і необоротних. Обсяги необоротних активів за цей період змінились від 66,01 млрд. грн. до 1030,76 млрд. грн, обсяги оборотних – від 69,76 млрд. грн. до 1030,57 млрд. грн.

Ріст обсягів активів супроводжується впливом різних факторів, які мають позитивний та негативний характер. До першої групи факторів можна віднести зростання кількості підприємств в економіці України, що пов'язано з необхідністю залучення додаткових господарських засобів, перехід

України до Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку і, як наслідок, до нових методів оцінки необоротних та оборотних активів, виділення у балансі підприємств у складі необоротних та оборотних активів нових статей, розвиток фінансового ринку та, в результаті, надання можливостей підприємствам здійснювати довгострокові та поточні фінансові інвестиції. До другої групи факторів можна віднести не адаптованість України до ринкових умов господарювання і, як наслідок, наявність необґрунтованих розмірів запасів через неефективне управління ними, інфляційний вплив на економіку країни, що призводить до необхідності переоцінки основних засобів та матеріальних оборотних активів, зниження платоспроможності вітчизняних підприємств, що супроводжується зростанням такої складової оборотних активів як дебіторська заборгованість.

Таблиця 1 - Підходи до визначення терміну «активи»

Джерело	Визначення
НП(С)БО [1]	Активи становлять собою ресурси, що контролюються підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому
Бланк І. О., Урбан Н. М., Фаріон І. Д., Філімоненко О. С. [2]	Активи являють собою економічні ресурси підприємства у формі незалежних йому сукупних майнових цінностей, що використовуються у господарській діяльності з метою отримання доходу
Михайленко П. П., Поддєрьогін А. М., Поліщук М. П. [7]	Активи являють собою ресурси, контрольовані підприємством, використання яких призводить до збільшення економічних вигод у майбутньому
Коваленко Л. О. [4]	Активи, це всі види майна підприємства, що належать йому на праві власності й використовуються для здійснення статутної діяльності

Таблиця 2 – Аналіз формування оборотних активів на підприємствах України протягом 2009 – 2013 рр.

Рік	Активи (млрд. грн.)		
	Всього	у т. числі	
		необоротні активи	оборотні активи
2009	1276,93	659,87	617,06
2010	1442,39	768,80	673,59
2011	1842,38	932,7	909,66
2012	1831,51	961,96	869,55
2013	2060,33	1030,76	1030,57

Отже, структура оборотних активів підприємств на макрорівні має тенденцію до значного скорочення товарно-матеріальних цінностей та зростання дебіторської заборгованості. На такі зміни вплинула передусім світова фінансово-економічна криза, яка розпочалася у 2007 році. Наслідками даних процесів є зниження виробництва та криза неплатежів.

Висновки. Наявність у підприємства достатніх оборотних коштів оптимальної структури – необхідна передумова для його нормального функціонування та фінансової стійкості в умовах ринкової економіки.

Фінансовий стан підприємств, їх ліквідність і платоспроможність безпосередньо залежать від того наскільки ефективною застосовуються система принципів організації оборотних активів. Наслідком впровадження ефективної політики організації оборотних активів стануть забезпечення безперерійного процесу виробництва і реалізації продукції, оптимізація загального розміру дебіторської заборгованості та забезпечення своєчасної інкасації боргу, посилення контролю за збереженням запасів.

Література

1. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
  2. Карбовник А. М. Питання забезпечення обіговими коштами підприємств в умовах сучасної української економіки / А. М. Карбовник // Регіональна економіка. – 2000. – № 2. – С.165-168.
  3. Мельничук К. С. Управління оборотними активами підприємства як необхідна складова забезпечення їх ефективної діяльності / К. С. Мельничук // Наука й економіка. – 2009.– № 4(16). – Т. 2. – С.108-112.
  4. Пельтек Л.В. Методологічні аспекти формування системи управління оборотними активами підприємства / Л. В. Пельтек, С. М. Писаренко // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №1(5). – С. 43-49.
  5. Поважний О. С. Особливості визначення сутності «оборотні активи» / О. С. Поважний, Н. О. Крамзіна, Ю. В. Кваша // Економічний простір. – 2009. – № 12/2. – С.41-52.
  6. Сироткин С. А. Оборотные средства и оборотные активы в современной экономике / С. А. Сироткин // Региональная экономика и управление: электр. науч. журн. – 2007. – № 1 (9). – С 65.
  7. Шурпенкова Р. К. Сутність та сонови організації аналізу оборотних активів / Р. К. Шурпенкова, О. Й. Іваньчук // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №3(7). – С. 150-154.
-

Пилипчук В. О., Ткаченко І. С.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність дослідження. В умовах розвитку ринкових економічних відносин між суб'єктами господарювання одним з найважливіших питань, які постають перед підприємствами, є питання забезпечення ефективної діяльності через знаходження достатньої кількості фінансових (грошових) коштів. Унаслідок безупинного розвитку економічних умов і тенденцій відбуваються зміни та ускладнення формування капіталу підприємствами, а у зв'язку із цим залишається необхідність у подальшому та ширшому його вивченні. Саме тому доцільно приділяти увагу питанням планування структури капіталу для підприємств, враховувати фактори впливу на формування капіталу, а також вирішувати, які саме джерела фінансування доцільно вибрати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування капіталу підприємства присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних учених, як: А. І. Бланк, Є. Ф. Бріггем, Ю. М.Воробйов, А. Б. Гончаров, Л. П. Зазуляк, З. В. Клепикова, О. П. Крайник, А. А.Марченко, Г. В. Савицька, Р. А. Слав'юк та ін. У цих роботах автори визначають доцільність використання того чи іншого джерела фінансових ресурсів, вимірюють вплив різних об'єктивних і суб'єктивних факторів тощо. Але не зважаючи на численні публікації, єдина точка зору щодо визначення джерел формування капіталу підприємства та порядку їх формування все ж відсутня.

Метою статті є систематизація підходів авторів щодо трактування поняття «капітал підприємства», основних факторів впливу на формування капіталу підприємства та аналізувати джерел його формування.

Виклад основного матеріалу. В українській науковій літературі існує декілька підходів до трактування поняття “капітал підприємства”. Зокрема одні науковці вважають, що капітал – це авансовані підприємцями у засоби виробництва грошові ресурси і кошти на оплату праці, які у процесі своєї продуктивної взаємодії забезпечують зростання вартості та збагачення підприємців [9, с. 230]. В інших джерелах стверджується, що капітал – це сукупні ресурси, що використовуються у підприємстві: сума накопичених матеріальних благ, результат минулої і засіб подальшої виробничої чи комерційної діяльності [5, с. 136].

Основне завдання при управлінні капіталом полягає у формуванні та підтримці його оптимальної структури, яка зможе найбільш повно задовольнити стратегічні цілі підприємства. Поняття “структура капіталу” у найзагальнішому вигляді закордонними та вітчизняними економістами характеризується як співвідношення усіх форм власних і позичених фінансових ресурсів, що використовуються підприємством у процесі своєї господарської діяльності для

фінансування активів. Структура капіталу підприємства визначає обсяги і впливає на прогнози результатів не лише фінансової, а й операційної та інвестиційної діяльності, а також на коефіцієнт рентабельності активів і власного капіталу (тобто на рівень економічної та фінансової рентабельності підприємства), на систему коефіцієнтів фінансової стійкості та платоспроможності (тобто на рівень основних фінансових показників) і в підсумку формує співвідношення ступеня прибутковості та ризику у процесі розвитку підприємства [11, с. 128-129].

Є. Ф. Брігхем виділяє чотири основоположні фактори, які впливають на управління структурою капіталу: оцінка ступеня ризику в бізнесі або ризикованість; податкова ситуація на фірмі; фінансова гнучкість або спроможність нарощувати капітал в обумовлені строки в несприятливих умовах; управлінський консерватизм або агресивність [2, с. 484].

Найповніший перелік факторів безпосереднього впливу наводить український економіст А.Б. Гончаров. Він нарахує їх аж десять, підходячи до цього питання з іншого боку: галузеві особливості операційної діяльності підприємства; стадія життєвого циклу підприємства; кон'юнктура товарного ринку; кон'юнктура фінансового ринку; рівень рентабельності операційної діяльності; коефіцієнт операційного левериджу; ставлення кредиторів до підприємства; рівень оподаткування прибутку; фінансовий менталітет власників і менеджерів підприємства; рівень концентрації власного капіталу [4, с. 107-108].

Дуже схожі фактори визначає О. П. Крайник. На її думку, варто зважити на такі сім з них: стабільність продажів; структура активів; величина операційного важеля; прибутковість підприємства; фактор оподаткування; ринкові умови; рішення керівництва [7, с.153-154].

Проте серед цього доволі широкого переліку важко зрозуміти, які саме з факторів мають найвагоміший і найбільший вплив на прийняття рішень щодо формування капіталу підприємством. Адже деякі з них є лише похідними, а тому здебільшого їх просто не враховують підприємства.

В економічній теорії існують різні підходи щодо класифікації джерел формування капіталу. Наприклад, І. А. Бланк запропонував поділ цих джерел на власні та позикові кошти підприємства, а позикові кошти у свою чергу на довгострокові та короткострокові [1, с.102]. Такої самої думки притримуються українські вчені А. А. Марченко [8, с. 103] та Г. В. Савицька [10, с.454]. Початок розробленню розширеної класифікаційної моделі формування капіталу поклав науковець Ю. М. Воробйов, який виділив зовнішні і внутрішні джерела фінансування власних коштів, а також позикові кошти, які може залучати підприємство [3, с. 36 - 37].

Прибуток підприємства є основним джерелом поповнення власного капіталу. Якщо підприємство збиткове, то власний капітал зменшується на суму збитків. Значну частку в складі внутрішніх джерел становлять амортизаційні відрахування від використовуваних власних основних коштів і нематеріальних активів. Вони не збільшують суму власного капіталу, а є засобом його реінвестування. До інших форм власного капіталу належать прибутки від здавання в оренду майна, розрахунки із засновниками і т. ін. Вони не відіграють помітної ролі у формуванні власного капіталу підприємства.

В складі зовнішніх джерел формування власного капіталу основну частку утворює додаткова емісія акцій. Держава може надати безоплатну фінансову допомогу державним підприємствам. До числа інших зовнішніх джерел належать матеріальні і нематеріальні активи, які передають підприємству безоплатно фізичні і юридичні особи в порядку добродійності [10, с. 453].

Власний капітал характеризується простотою залучення, забезпеченням більш стабільного фінансового стану і зниженням ризику банкрутства.

Найпоширенішими джерелами формування позикового капіталу є довгострокові та короткострокові кредити комерційних банків. Проте сьогодні кредитуванням підприємств займаються не лише банківські, але й небанківські фінансові установи. Альтернативним і надзвичайно привабливим джерелом залучення позикових коштів є випуск облігацій, що вважаються довгостроковим позиковим капіталом. Великого поширення сьогодні набуває використання підприємствами лізингових послуг, а особливо фінансового лізингу. Також актуальними залишаються короткострокові кредити під боргові зобов'язання – векселі.

Ще одним короткостроковим джерелом фінансування підприємства є поточна заборгованість за розрахунками і кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги. Однак така заборгованість, як заборгованість за отриманими авансами, заборгованість перед бюджетом чи

заборгованість із заробітної плати потребує якнайшвидшого повернення, а тому не може слугувати ефективним джерелом фінансування діяльності підприємства [6, с. 39]. Але разом з тим, необхідно враховувати, що пропорційно зростанню частки позикового капіталу зростає ризик зниження фінансової стабільності і платоспроможності підприємства, знижується прибутковість сукупних активів за рахунок виплачуваного позикового процента. До недоліків цього джерела фінансування треба також віднести складність процедури залучення, високу залежність позикового процента від кон'юнктури фінансового ринку і збільшення у зв'язку з цим ризику зниження платоспроможності підприємства [10, с. 455].

Отже, найважливішим завданням для підприємства є оптимальне співвідношення власних і позикових коштів, від яких залежить його подальша ефективна діяльність, майбутні прибутки та фінансова стійкість.

Література

1. Бланк А. И. Стратегия и тактика управления финансами / А. И. Бланк. – Киев, МП “ИТЕМ ЛТД”, СП “АДЕФ - Украина”, 1996. – 534 с.
  2. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту / Є. Ф. Брігхем. – К.: Молодь, 1997. – 1 000 с.
  3. Воробйов Ю. М. Формування власного фінансового капіталу підприємств / Ю. М. Воробйов // Фінанси України. – № 6. – 2012. – С. 36 – 41.
  4. Гончаров А. Б. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / А. Б. Гончаров – Х.: ВД «Інжек», 2003. – 240 с.
  5. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – Львів: Видавництво Державного університету «Львівська політехніка». – 1996. – 384с.
  6. Зазуляк Л. П. Чинники та джерела формування капіталу підприємства / Л. П. Зазуляк // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2006. – №4(554). – С. 35 – 39.
  7. Крайник О. П. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / О. П. Крайник, З. В. Клепикова. – Львів: Державний університет «Львівська політехніка», 2000. – 260с.
  8. Марченко А. А. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів / А. А. Марченко // Фінанси України. – № 9. – 2012. – С. 102 – 108.
  9. Політична економія: навчальний посібник / Кривенко К. Т., Савчук В. С., Беляєв О. О. та ін. за ред. Кривенко К. Т. – К.: КНЕУ, 2001. – 508 с.
  10. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник / Г. В. Савицька. – К.: Знання, 2005. – 662 с.
  11. Слав'юк Р. А. Структурування власного капіталу підприємств України / Р. А. Слав'юк // Фінанси України. – 2005. – № 8. – С. 123 – 131.
-

**ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ
КРЕДИТНОГО РИНКУ ДЕРЖАВИ**

Комлач Р. В., Єгоричева С. Б.
Вищий навчальний заклад Укоопспілки,
«Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Актуальність дослідження. Для забезпечення стабільності і надійного функціонування в нашій державі комерційних банків важливу роль має формування науково обґрунтованої стратегії банківської діяльності, основним елементом якої є депозитна політика. Це пов'язано зі специфікою діяльності банків як фінансових посередників, які переважну частину ресурсів формують за рахунок залучених коштів, а саме, депозитів юридичних та фізичних осіб. Тому від обґрунтованості і ефективності організації депозитних операцій залежить, у кінцевому результаті, стійкість функціонування банківської установи. Приріст числа вкладників і обсягів депозитних ресурсів є ознакою суспільної довіри до банківської системи і створює матеріальну основу інвестиційного розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню теоретичних основ та практичного досвіду формування депозитної політики комерційних банків присвячені наукові праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Алавердов А. Р., Васюренко О. В., Версаль Н. І., Вожжов А. П., Лаврушин О. І., Лунякова Н. А., Тагірбеков К. Р., Парасій-Вергуненко І. М., Примостка Л. О., Рисін В. В., Роуз П. та інші. В їх дослідженнях розкривається сутність депозитної політики банку, її функції та механізми формування, форми й методи реалізації депозитної політики, що знаходяться під впливом багатьох зовнішніх й внутрішніх факторів. Тому ефективною депозитна політика може бути лише за умови якнайповнішого врахування поточної економічної ситуації у державі, перспектив її змін у майбутньому та реальних можливостей банку щодо використання залучених ресурсів.

Метою нашої роботи є визначення особливостей формування та реалізації депозитної політики вітчизняних банків у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Роль депозитної політики полягає у визначенні пріоритетних напрямів удосконалення процесів залучення та акумулювання ресурсів, розвитку депозитних операцій та підвищення їх ефективності. Комерційному банку важливо розробляти депозитну політику, насамперед, тому, що це дає можливість регулювати, управляти, раціонально організувати взаємини між банком й його клієнтами щодо залучення коштів з неодмінною умовою їх повернення відповідно до депозитного договору та діючих регулятивних норм. У процесі розробки депозитної політики банківській установі необхідно враховувати рівень розвитку національної економіки, банківської системи держави і конкретного банку.

До зовнішніх факторів, що чинять вплив на формування депозитної політики можна віднести розмір облікової ставки НБУ, норматив обов'язкового резервування, механізм оподаткування пасивних доходів, динаміка доходів населення, політична й соціальна ситуація в країні тощо. До внутрішніх, на які банк може здійснювати вплив, належать: фактичний розмір капіталу, цінова політика банку, імідж банківської установи, рівень кваліфікації персоналу, технології, що застосовуються, рівень ефективності маркетингових заходів.

На вересень 2014 року депозитний портфель банків України становив 660,6 млрд. грн., але з початку року відтік коштів склав 110 млрд. грн. [1]. Основну частину цих ресурсів вилучили домогосподарства і, на думку експертів, причинами цього є не лише воєнні дії на Сході або тиск інших соціально-політичних факторів, а і зменшення реальної заробітної плати, що зменшило можливості заощаджень. Збільшилися витрати на споживання і благодійність, а замість депозитів використовувалися інші форми збереження або інвестування накопичених коштів. Скорочення обсягів депозитів негативно вплинуло на ліквідність вітчизняних банків, аж до визнання деяких з них неплатоспроможними і введення у них тимчасових адміністрацій, які на сьогоднішній день діють у 32 банківських установах.

Депозитну політику комерційні банки формують у різних соціально-економічних умовах, тому методи та інструменти її реалізації під час кризи будуть суттєво відрізнятися від дій банків у період підйому економіки. Економічна стабільність сприяє здійсненню населенням заощаджень, підвищує довіру до фінансово-кредитної системи держави, тому комерційні банки можуть поступово знижувати процентну ставку і не пропонувати роздрібним клієнтам депозитних продуктів з особливими умовами. Ліквідність банків буде збільшуватися, що сприятиме розширенню кредитування реальної економіки.

Але у період спаду комерційні банки для залучення коштів фізичних та юридичних осіб повинні формувати депозитну політику, враховуючи суттєве погіршення їх фінансового стану, дещо панічні настрої населення й його намагання зберігати заощадження у готівці, при цьому не забуваючи про необхідність забезпечення прибуткової діяльності.

Досвід фінансової кризи 2008-2009 рр. засвідчив, що ефективним методом стабілізації депозитного ринку був запропонований банками антикризовий пакет, зокрема, депозити терміном на 7-14 днів з можливістю пролонгації; забезпечення вкладникам, які повернули кошти на вклад, отримання відсотків за той час, коли депозит не знаходився у банку; підвищення ставки за умови конвертації валютних коштів у національну валюту та ін. Деякими банками для утримання клієнтів був використаний альтернативний варіант депозитного договору, а саме - мультивалютний вклад. Він називається так тому, що банк надає вкладнику можливість тримати свої кошти у декількох валютах – у певній пропорції або за бажанням конвертувати їх [2]. Також проводилися лотереї, конкурси, розіграші призів для осіб, які відкрили нові депозитні рахунки.

Проте основним методом, яким користуються банки у кризових умовах, є підвищення депозитних ставок. При встановленні депозитної ставки банківська установа повинна враховувати, що власник заощаджень стоїть перед вибором: вкласти кошти у підприємницьку діяльність, купити реальний актив, зокрема, нерухомість, автомобіль, придбати цінні папери, надати позику тощо. Тому ставка за депозитами повинна компенсувати втрачені можливості одержання доходів з урахуванням ризику інших інвестицій або, як мінімум, забезпечити збереження вартості грошей у часі, слідуючи за зростаючим рівнем інфляції [3]. Втім, необхідно враховувати, що збільшення депозитної ставки призводить до зменшення відсоткової маржі, оскільки підвищення ставок за кредитами має об'єктивні обмеження, викликані складним фінансовим станом.

У кризовий період досить привабливим для вкладників є застосування відсоткової ставки, яка зростає залежно від терміну розміщення коштів у певному банку. Цей метод стимулює клієнта до збільшення терміну розміщення коштів на депозитному рахунку, а також певним чином захищає від впливу інфляції. Також для цього окремі банки пропонують виплату відсотків наперед.

Збереженню довіри населення до банківської системи сприяє функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. У разі неспроможності банку розрахуватися за своїми зобов'язаннями, Фонд поверне кожному клієнту суму його коштів, але не більше 200 тис. грн. Фактично він є для фізичних осіб механізмом зниження ризиків інвестування, що грає на користь банків при формуванні та реалізації депозитної політики. Одним з останніх прикладів здійснення виплат Фондом гарантування вкладів фізичних осіб є ПАТ «Банк Форум», сума заборгованості якого перед вкладниками становила 2798,3 млн. грн., з яких Фонд виплатив уже 95,9% [4].

На даний час банківська система України знаходиться на етапі реструктуризації, який характеризується загостренням конкуренції і посиленням вимог до діяльності банків, що визначає необхідність розробки ефективної депозитної політики. Слід мати на увазі, що відкриття депозитних рахунків є першим етапом у співпраці з клієнтами та дозволяє зацікавити їх в інших послугах банківської установи, а у подальшому сформувати такий механізм взаємодії банку та клієнта, який буде відзначатися високим рівнем довіри й зацікавленості обох сторін у взаємовигідній ефективній діяльності.

Висновки. Отже, управління депозитними операціями є однією з найважливіших складових діяльності банків, а правильно сформована депозитна політика може бути основою їх конкурентоспроможності, особливо у кризових умовах. Проблемою для вітчизняних банків є недостатнє використання нецінових методів, які надають можливість створювати та пропонувати індивідуальні програми для клієнтів, збільшувати комплекс послуг та підвищувати зацікавленість фізичних та юридичних осіб у розміщенні своїх коштів на депозитних рахунках.

Література

1. Національний банк України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
  2. Версаль Н. І. Особливості формування депозитних ресурсів банками України / Н. І. Версаль // Фінанси України. – 2009. – №12. – С. 89-95.
  3. Андрушків Т. Депозитна політика комерційного банку та напрями її вдосконалення / Т. Андрушків // Українська наука: минуле сучасне, майбутнє. – 2012. – № 17. – С. 3–13.
  4. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua>.
-

Радзівська Т. В., Михайловська І. М.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

Актуальність дослідження. Сучасний стан банківської системи України характеризується значними динамічними коливаннями в змінних умовах фінансових ринків. Результати діяльності даного сектору стосуються майже усіх сфер економіки і невдачі та кризи банків можуть призвести до руйнування або значного ушкодження фінансової системи. Тому, дослідження концептуальних основ розробки та реалізації кредитної політики мають особливе значення не тільки для банку та банківської системи, а й для економіки країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розробки та реалізації кредитної політики приділяється увага у працях багатьох українських і зарубіжних науковців та практиків. Серед них: А. О. Єпіфанов, А. М. Мороз, М. І. Савлук, Р. Р. Коцовська, М. Ф. Пуховкіна, Б. П. Адамик, Л. О. Примостка, В. С. Марцин та ін.

Метою дослідження є проведення аналізу теоретичних та практичних аспектів процесу розробки та реалізації кредитної політики та удосконалення її елементів.

Виклад основного матеріалу. Кредитна політика банку виступає складовою економічної політики держави та передбачає систему заходів, спрямованих на провадження діяльності з кредитування народного господарства, населення для вирішення соціально-економічних проблем, задач, зміцнення грошового обороту країни.

Таким чином, кредитна політика є явищем макроекономічного характеру, що обов'язково передбачає розробку науково-обґрунтованої концепції кредитних відносин, планування та реалізацію кредитних заходів.

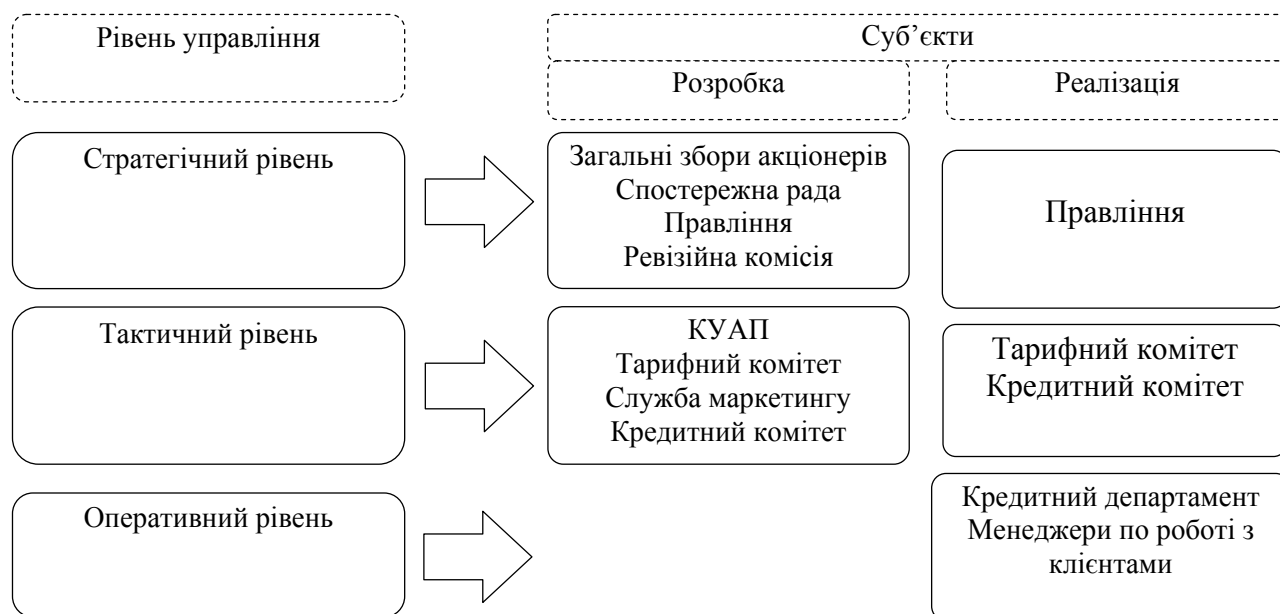
Суб'єкти формування та реалізації кредитної політики представлені на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях і перебувають у тісній взаємодії із об'єктом кредитної політики – кредитом. Ефективність даної взаємодії безпосередньо залежить від правильно побудованого процесу формування та реалізації кредитної політики. Підсистемою забезпечення даного процесу є організаційне забезпечення, що визначає етапи формування та реалізації кредитної політики (рис. 1). [3, с. 21-30].

Кредитна політика являє собою стратегію і тактику банку у сфері кредитування його клієнтів. Суб'єктами формування та реалізації кредитної політики виступають вищі органи управління, комітети, служби та відділи, що займаються процесом кредитування та діяльністю, що тісно з ним пов'язана.

На оперативному рівні організаційне забезпечення кредитної політики відрізняється залежно від банку, його розміру та специфіки діяльності. На даному рівні можуть бути присутні як кредитні департаменти, що включають кредитні відділи, відділи кредитного аналізу та контролю, тощо.

Банки, що не мають можливості організувати всі ці відділи та комітети, працюють лише з деякими з них. Однак, вважаємо за доцільне описово розглянути функції зазначених відділів [2, с. 113-115].

Важливим аспектом реалізації кредитної політики можна вважати інформаційну базу, що слугує основою при побудові планів, розробці стратегій та створення політик банку.

Рис. 1. Організаційне забезпечення процесу розробки і реалізації кредитної політики банку

Інформаційне забезпечення банку можна поділити на внутрішнє та зовнішнє. Система зовнішньої інформації призначена для забезпечення керівництва банку інформацією про кон'юнктуру ринку, стан економіки в цілому та середовища, в якому функціонує банк. Зовнішня інформація створюється шляхом накопичення даних щодо конкурентів, клієнтів, партнерів відсоткові ставки, обсяги операцій тощо. Враховуючи виділені нами фактори доцільно згрупувати зовнішні джерела інформації залежно від цих факторів. Дана інформація представлена в табл. 1.

Виходячи з наведеної інформації можна виділити основні джерела інформації щодо стану зовнішнього середовища можна віднести:

- сайт Верховної Ради України;
- звіти Державного комітету статистики України;
- сайти банків-конкурентів та банків-партнерів;
- дані різних Міністерств та відомств України;
- сайт Національного банку України (НБУ);
- сайт Асоціації українських банків (АУБ);
- сайт Державної податкової адміністрації;
- засоби масової інформації (ЗМІ);
- дані Міжнародного валютного фонду та інших міжнародних організацій, тощо [1].

Під внутрішніми інформаційними джерелами розуміють внутрішньобанківську інформацію, яка закрита для сторонніх осіб. До такого виду інформації можна віднести:

- плани (стратегічний план розвитку банку, фінансовий план банку, фінансові плани та бюджети за основними питаннями формування доходів та здійснення витрат, тощо);
- звітність банку (використовується переважно управлінська, так як може містити всі необхідні види;
- контрольні дані (аудиторські висновки; результати перевірок ревізійної комісії, представників НБУ);

Важливою складовою підсистеми забезпечення процесу розробки та реалізації кредитної політики виступає нормативне забезпечення, яке також можна поділити на зовнішнє та внутрішнє.

Зовнішнє нормативне забезпечення представлене законами, постановами, інструкціями, методичними рекомендаціями, листами та іншими нормативно-правовими актами уповноважених органів, які здійснюють регулювання діяльності банку та можуть впливати на кредитну діяльність банку.

Таблиця 1 – Зовнішнє інформаційне забезпечення процесу розробки та реалізації кредитної політики

Група факторів	Необхідні дані	Джерело
Загальний стан економіки	– стан та тенденції розвитку світових фінансових ринків; – стан міжнародних банків-партнерів; – прогнози щодо настання кризових явищ в світовій економіці; – міжнародні рейтинги банків-партнерів.	– ЗМІ; – періодичні видання світових організацій (МВФ, Світового банку та ін.); – дані рейтингових агентств; – прогнози аналітичних компаній.
Економіко-політична ситуація в країні	– макроекономічні показники (ВВП, інфляція, рівень безробіття, рівень доходів фізичних та юридичних осіб та ін.); – політична ситуація; – прогнози розвитку економіки; – стан та тенденції розвитку галузей економіки; – рівень соц. забезпечення населення.	– статистичні дані Держкомстату, НБУ, ДПА; – періодичні видання та звіти НБУ, ДПА, МФУ та ін. органів влади; – ЗМІ; – висновки рейтингових агентств.
Фактори позичальника	– обсяги попиту та пропозиції; – репутація позичальника; – регіональна специфікація клієнтури.	– ЗМІ; – сайти підприємств-клієнтів; – БКІ; – звіти емітентів ЦП.
Банківська система	– ринковий рівень процентних ставок; – стан ринку кредитів, депозитів, ринку МБК; – політика НБУ (встановлення обмежень, лімітів, нормативів, рефінансування).	– звіти НБУ, звітність банків; – періодичні видання НБУ; – публікації рейтингових агентств; – прогнози аналітичних компаній; – ЗМІ.

До джерел внутрішнього нормативного забезпечення відносяться інструкції, положення, політики, методичні вказівки, норми і нормативи, що розробляються банком і затверджуються керівним органом. В межах теми даної роботи основним документом вважаємо кредитну політику банку.

Для проведення якісної кредитної політики банку необхідно звертатися до всіх можливих джерел і враховувати всі можливі зовнішні та внутрішні фактори [4, с. 2-20].

Висновки. Розробка кредитної політики банку є складним процесом, що передбачає проведення оцінки зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу банку, визначення стратегічних та тактичних цілей банку на ринку та цілей кредитної політики. Механізм реалізації кредитної політики зводиться до організації процесу кредитування, управління кредитним портфелем, залучення ресурсів, розподілу повноважень, класифікації кредитів, поточної роботи з кредитами, класифікації резервів.

Література

1. Богданюк В. Д. Кредитна політика як основний інструмент досягнення стратегічних цілей комерційного банку / Богданюк В. Д.. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.science-community.org/uk/node/2014>.
2. Коцовська Р. Р. Банківська система України в 2013 році: проблеми, тенденції, перспективи / Р. Р. Коцовська // Вісник НБУ. - 2013. - №3. - С. 2-20.
3. Кренев О. М. Система комерційних банків України: підсумки року/ О. М. Кренев // Вісник НБУ. - 2012. - №3. - С. 21-30.
4. Луців Б. Л. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях: навчальний посібник./ Луців Б. Л. - Львів: ЛБК НБУ, 2013. - 156 с.

Побережна О. О., Безвух С. В.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Банківська система почала розвиватись з 1988 року. Це відбувалось у декілька етапів. Останній етап – з 1999 року і до сьогодні. Діяльність банківських установ є необхідною умовою для забезпечення сталого економічного зростання в Україні. Отже, рівень розвитку економіки значною мірою залежить від стану банківської системи. Ринок фінансових послуг має стрімку динамічність, а отже виникає ряд нових проблем, тому потрібно шукати їх вирішення шляхом удосконалення даної сфери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці банківського кредитування присвячено чимало праць видатних науковців та економістів: О. Василюк, Ю. Коробова, Л. Кузнєцова, С. Маслова, А. Мороза, О. Опалова, М. Пудовкіна, М. Савлука, А. Степаненко, В. Шелудько, Чарльза Дж. Вулфела, та інших. Існує потреба в подальшому дослідженні, оскільки на даному етапі Україна переживає доволі складні часи, у зв'язку з ситуацією, яка склалася на сході країни, так як це все впливає на діяльність банківських установ.

Мета. Проведення аналізу сучасного стану банківського кредитування в Україні, виявлення наявних проблем, а також розгляд шляхів щодо покращення розвитку ринку банківських кредитів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Із розвитком кредитних відносин, виникла необхідність з'ясувати сутність та природу кредитного ринку, особливості функціонування, тощо. Існує велика кількість вчених, що займаються дослідженням цих питань. В. Шелудько характеризує кредитний ринок як специфічну складову ринку інструментів позики, які відображають відносини між емітентом та інвестором і, як правило, пов'язані з виплатою доходу інвестору за надану емітентові позику. На думку В. П. Ходаковської, кредитний ринок – «це механізм, за допомогою якого встановлюються взаємозв'язки між підприємствами і громадянами, що потребують грошових коштів, та організаціями і громадянами, що можуть їх надати (позичити) на певних умовах. Л. А. Мусіна трактує кредитний ринок як «загальну форму взаємопов'язаних відносин кредиторів і позичальників з приводу купівлі-продажу кредитних продуктів з урахуванням попиту та пропозиції», тобто підкреслює відносини з приводу вартості позиченого, і далі визначає його структуру через сукупність ринків банківських кредитів, кредитів і позик небанківських фінансових інститутів, боргових цінних паперів і комерційних кредитів [1].

Банківське кредитування в Україні впливає на національну економіку. Варто зауважити, що розвиток кредитних відносин зумовлений низкою проблем, основними з яких є: складна процедура отримання кредиту; чинник страху «життя в борг»; недостатня державна підтримка ринку кредитування; існуючі недоліки у сучасних системах оцінки кредитоспроможності позичальників; відсутність знань про процедуру отримання кредиту; відсутність майна під заставу; високі відсоткові ставки; відсутність чіткої законодавчої регламентації кредитних відносин; низький рівень довготермінового та інвестиційного кредитування [2].

З огляду на фінансову кризу та значну девальвацію гривні наприкінці 2008 р. – на початку 2009 р., українці відчули значні проблеми з поверненням кредитних коштів. Разом із тим, банкіри відмовилися від ідеї дозволити своїм боржникам повертати кредити за старим курсом гривні. Тому перед банківською системою постала проблема неповернення кредитів.

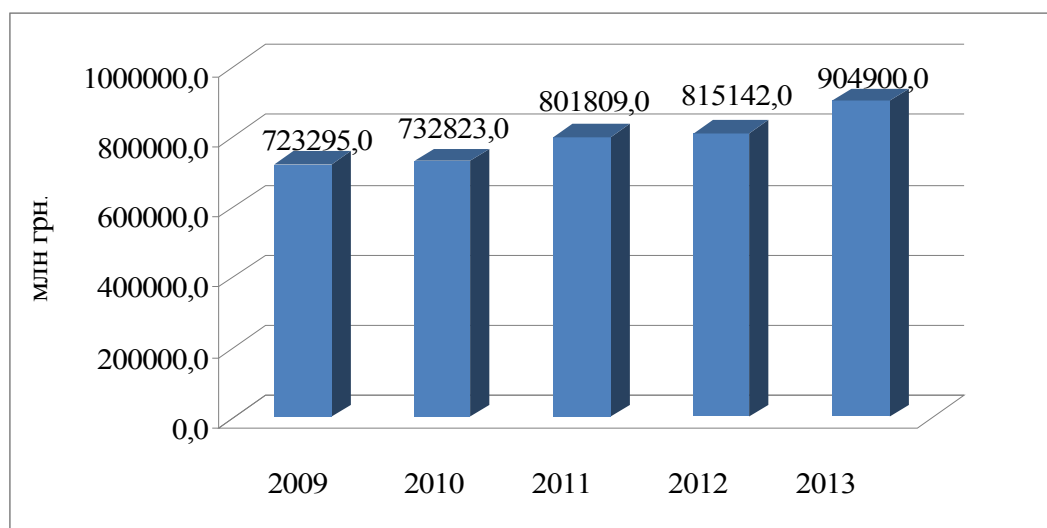
Сьогодні банки розвивають тільки ті кредитні програми, які передбачають прийнятний рівень ризиків. З огляду на поточну ризикованість довгострокових інвестицій банки орієнтуються на короткострокове кредитування. Позики для юридичних осіб на придбання нерухомості анонсують всього декілька банків. Розвиток цього виду кредитування стримують проблеми ринку нерухомості. Автокредити для бізнесу пропонуються в більшому обсязі, але більш популярні вони у фізичних осіб. Статистичні дані вказують, що кількість виданих кредитів залишається досить слабкою (табл. 1) [3, 4].

Проаналізувавши дану таблицю, можна сказати, що з 2009 по 2013 рік у діяльності банківських установ спостерігається підвищення наданих кредитів. Проте, якщо зростання

кредитного портфеля у 2010-2011 роках було спричинене частковим відновленням економіки країни, то рецесія 2012 року спричинила уповільнення темпів зростання наданих кредитів банками. В 2013 році на фоні економічного спаду, що зумовлений політичним становищем в країні, банки майже призупинили кредитування. Зростання ж відбулось лише показника, на що вплинуло підвищення курсу долара США в Україні. Зростання долара США призвело до зростання гривневого еквіваленту кредитного портфеля в іноземній валюті (рис. 1) [3, 4].

Таблиця 1 – Горизонтальний аналіз кредитів, які надані банками України за 2009 – 2013 роки

Роки	Кредити, млн. грн.	Абсолютний приріст, млн. грн.		Темп зростання, %		Темп приросту, %	
		ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний
2009	723295,0	-	-	-	100,0	-	-
2010	732823,0	9528,0	9528,0	101,3	101,3	1,3	1,3
2011	801809,0	68986,0	78514,0	109,4	110,9	9,4	10,9
2012	815142,0	13333,0	91847,0	101,7	112,7	1,7	12,7
2013	904900,0	89758,0	181605,0	111,0	125,1	11,0	25,1

Рис. 1. Динаміка кредитів, які надані банками України у 2009 – 2013 роках

Для підвищення ефективності функціонування системи банківського кредитування необхідно [5]:

- працівникам банку дотримуватись встановлених стандартів кредитування, інструкцій;
- забезпечувати високий рівень професійної підготовки банківських працівників;
- для забезпечення надійного повернення коштів власнику підприємства нести особисту відповідальність за повернення кредиту;
- вести загальнодержавний офіційний реєстр виданих кредитів;
- комерційним банкам для забезпечення реальних повернень позик встановлювати плату за кредит з урахуванням рівня рентабельності суб'єктів господарської діяльності.

Основними засадами грошово-кредитної політики визначено, що в 2014 році і в подальших роках реалізація грошово-кредитної політики здійснюватиметься на засадах монетарного режиму, що базується на цінній стабільності. Зазначене передбачає дотримання визначених принципів, серед яких: безумовна пріоритетність цілі щодо цінної стабільності та підпорядкування їй усіх інших цілей і завдань; орієнтація на середньострокову перспективу; відсутність зобов'язань щодо утримання на певному рівні або в певних межах обмінного курсу гривні [5].

Висновки. Реалізація вище наведених пропозицій та проведення подальших досліджень основних чинників формування кредитного ринку дасть змогу успішніше реалізовувати інтереси суспільства та забезпечувати ефективну стратегію розвитку національної економіки України.

Література

1. Савлук М. І. Гроші та кредит: гідручник. – 6-те вид., без змін / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2010. – 744 с.
  2. Шелудько В. М. Фінансовий ринок: підручник / В. М. Шелудько – 2-ге вид. – К. : Знання, 2008. – 535 с.
  3. Рогожнікова Н. В. Аналіз стану та динаміки кредитної діяльності банків України / Н. В. Рогожнікова // Фінансовий простір. – 2013. – №1(5). – С. 15-23.
  4. Статистичний бюлетень Національного банку України (електронне видання) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36081&cat_id=3600.
  5. Чиж Н. М. Сучасний стан банківського кредитування в Україні / Н. М. Чиж, Д. В. Смолич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2011_2/63.pdf.
-

Наельток М. Ю., Ларіонова К. Л.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СПІВПРАЦЯ МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ І УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Актуальність дослідження. Сьогодні, коли поглиблення економічної кризи в Україні загрожує крахом економіки і дефолтом, ще однією гострою проблемою постав воєнний конфлікт на сході країни, який, окрім великої кількості людських ресурсів, вимагає і значних капіталовкладень. До того ж, нестабільність на фінансовому ринку країни привела до відтоку іноземного капіталу, що послужило стресом для економіки. У такі непрості для України часи, багато економічно розвинутих країн надають військову та економічну допомогу, виявляють солідарність з Україною. В зв'язку зі складністю економічної ситуації в країні, відновилася співпраця України з Міжнародним валютним фондом. Вона проявилася в укладанні програми stand-by, яка передбачає надання Україні кредиту в розмірі 17,01 млрд. дол. США. Але продовження співпраці в умовах договору потребує виконання умов МВФ, щодо яких ведуться постійні суперечки.

Метою дослідження є вивчення необхідності кредитування економіки України Міжнародним валютним фондом в межах програми stand-by 2014 року, умови надання кредиту та проаналізувати цільове направлення та раціональність використання отриманих коштів.

Виклад основного матеріалу. Україна приєдналася до МВФ у вересні 1992 року. Загальна сума позик за весь час співпраці складає 36 млрд SDR, або ж більше 55 млрд. дол. Останню на сьогодні програму співробітництва з Україною схвалили 30 квітня 2014 року в зв'язку зі складною ситуацією в державі та необхідністю перебудови економіки. Загальна сума кредитного договору складає 10,976 млрд. SDR або 17,01 млрд. дол. [1]. Ці кошти будуть розділені на дев'ять траншів протягом двох років. Платою за користування грошима стали 3 % річних. Також з України стягнулася одноразова комісія в розмірі 0,15 % та сервісний збір, який складає 0,5 % від суми траншу. На сьогоднішній день отримано вже два транші - 6 травня перший транш у розмірі 3,2 млрд. дол.; 4 вересня другий транш сумою 1,39 млрд. дол. Надання третього траншу перенесено місією МВФ на початок 2015 року.

Кредитні кошти стануть джерелом погашення державного боргу, дозволять зменшити дефіцит державного бюджету та поповнять золотовалютні запаси держави. Тобто направлення значної суми коштів на фінансування конкретних галузей господарства не передбачається. Завдяки кредиту МВФ, на думку деяких економістів, у закордонних інвесторів збільшиться довіра до України і вони почнуть інвестувати в українську економіку, що може стати значним поступом у її розвитку. Також, за прогнозами, позика МВФ зможе стабілізувати українську гривню.

Процес надання МВФ кредитів включає в себе і виконання певних вимог, які ставить Фонд перед позичальником. Україна не стала винятком. Відносно невелика вартість кредиту компенсується

жорсткими умовами його отримання. Фонд вважає за необхідне проведення соціально-економічних перетворень, таких як підвищення ціни на бензин, газ та електроенергію, відміну пільг і підвищення податків на проїзд. Також вважається необхідним проведення пенсійної реформи, яка передбачає підвищення пенсійного віку для чоловіків на два роки і на три роки для жінок, реформи сільського господарства, яка приведе до скасування пільг з ПДВ у даній галузі, відміни субсидій для виробників свинини і курятини [2].

Постає питання чи готова Україна до проведення такої жорсткої реформації? Сьогодні, коли через девальвацію національної гривні значна частка українців опинилася за межею бідності, чи витримають вони ще й підвищення ціни на газ та електроенергію при незмінному прожитковому мінімумі? Особливо складно пристосуватися до таких різких змін буде соціально незахищеним верствам населення, які і сьогодні страждають від недостатнього фінансування. Небезпечною для держави є виїзд за кордон значної частини працездатного населення через тягар податкової реформи та натиск цін. Відтік людського капіталу, а відповідно й інтелектуального капіталу держави в сьогоднішніх умовах є неприпустимим. Також Україна, не готова припинити пільги та дотації сільському господарству, бо ризикує отримати дефіцит сільськогосподарської продукції. Ці та безліч інших проблем, пов'язаних з подальшим економічним розвитком країни, потребують якнайшвидшого вирішення.

Багато запитань виникає з приводу цільового призначення коштів. Як уряд України, так і представники МВФ заявляють, що метою надання коштів є допомога Україні в розрахунку за раніше надані кредити (в тому числі і самому Фонду) та часткове покриття дефіциту державного бюджету [1]. Але не потрібно забувати, отримані сьогодні кошти також потрібно буде віддавати. Нехай під відносно невеликі відсотки і з пільговим періодом у 3 роки, але вже зараз необхідно шукати джерела майбутніх коштів. Тому, можливо, варто розглянути варіант розвитку економіки шляхом збільшення власне українських підприємств, зокрема малих та середніх, що дасть можливість по-перше, зменшити частку імпорту на ринку і збільшити кількість вітчизняної продукції, по-друге, після проведення реформи стандартизації якості товарів, вітчизняна продукція зможе конкурувати з товарами на міжнародному ринку і по-третє, за допомогою кращого розвитку економіки зменшиться дефіцит державного бюджету. Якщо власти отримані кошти у інтенсифікацію та розвиток виробництва, широко запроваджувати новітні технології, то Україна зможе не лише стабілізувати власну економіку, а й швидше віддати зовнішній борг, який на кінець першого півріччя 2014 року становив 136,8 млрд. дол. США. Фінансова політика держави повинна спрямовуватися на зменшення тінізації економіки. Дана мета може здійснюватися за допомогою матеріальних стимулів та санкцій, субсидій підприємствам тощо. Податки підприємств, які вийдуть з тіні внесуть значну частку до державного бюджету. Частина коштів, необхідних для покриття дефіциту державного бюджету, можна отримати за допомогою внутрішньодержавного кредитування. Таким чином це дасть поштовх до розвитку кредитного ринку України.

Станом на 1 вересня 2014 року чисельність населення України становила 42977,4 тис. осіб [5]. А це означає, що на кожного українця припадає близько 395,8 доларів США боргових зобов'язань України перед МВФ лише в рамках програми stand-by 2014 року. Окрім цього, невиплачений борг нашої держави перед Фондом на початок 2014 року, не враховуючи коштів, наданих за вищезазначеною програмою співпраці, вже склав 28 640,0 грн на кожного працездатного громадянина держави.

Тому, погоджуючись на умови кредиту, варто, по-перше зважити можливість потрапити в економічну кабалу, по-друге, розглянути потенційні можливості від використання кредитних коштів.

Кредити МВФ, як і будь-який кредит, мають істотні негативні сторони. Зокрема, серед них можна виділити: національна економіка знаходиться під суттєвим впливом умов стабілізаційних програм МВФ та відповідних зобов'язань; зменшуються реальні доходи населення; у разі неплатоспроможності країни, виникає потреба у рефінансуванні існуючих заборгованостей, що може привести до ще більшої залежності від кредитів МВФ, які надаватимуться з більш жорсткими умовами; з'являється диспропорція відтворення суспільного продукту, оскільки розвиваються прибуткові галузі і затримується розвиток тих галузей, до яких іноземний кредит не залучається; часткова підтримка вигідних для МВФ політичних та економічних режимів; мобілізація для виплати боргу значних фінансових ресурсів, що часто перевищують потенційні можливості України тощо.

Головне завдання, яке поставлено перед українською владою сьогодні – як найбільш раціонально використати отримані кошти для уникнення гострої необхідності в наданні наступних трансів. А для цього перш за все потрібно мінімізувати, а в ідеалі викоринити корупційні схеми з усіх сфер господарства. А завданням МВФ є надання консультаційної допомоги у вирішенні цієї проблеми та виконання ролі контролюючого органу.

Висновки. Провівши аналіз умов надання кредиту Україні Міжнародним валютним фондом, можна зробити висновки, що вимоги, які ставить Фонд перед Україною не є адекватними її соціально-економічному становищу і існує загроза поглиблення кризи через недоцільне використання отриманих коштів. Адже передбачене Фондом і підтримане урядом України цільове спрямування коштів не відповідає потребам української економіки і не сприятиме її розвитку. Необхідно вже сьогодні переглянути умови кредитного договору і намагатися шукати внутрішні альтернативи міжнародним позикам для того щоб по-перше, уникнути втручання інших держав у економічні та політичні питання країни, по-друге, розвивати вітчизняний кредитний ринок, по-третє, стабілізувати валютний ринок. Такими альтернативами можуть стати: вливання нових інвестицій у розвиток економіки, проведення податкової реформи, яка створить умови для зменшення рівня тінізації української економіки, також як найшвидше проведення реформи стандартизації якості українських товарів для можливості їхнього подальшого виходу на міжнародний ринок.

Література

1. МВФ посилить умови для України [Електронний ресурс] / М. Ормоцадзе // Forbes Україна. – 2014. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/nation/1378107-mvf-posilit-umovi-dlya-ukrayini>.
2. МВФ має 10 вимог до України [Електронний ресурс] / О. Каплін // Режим доступу: http://tvi.ua/new/2014/03/10/mvf_maye_10_vymoh_do_ukrayiny___kaplin.
3. Валовий зовнішній борг України в I півріччі 2014 р. скоротився на 3,7 % - до 136,8 млрд дол. - НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbcua.com/ukr/valovoy-vneshniy-dolg-ukrainy-v-i-polugodii-2014-g-sokratilsya-18092014112300>

Охотнік А. В., Григорук П. М.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ОРГАНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Фінансовий ринок є найважливішим інститутом економіки. Розвиток та становлення фінансового ринку України є необхідною передумовою розвитку інших секторів економіки держави. Акумуляуючи значні обсяги грошових коштів, фінансові установи є потужним джерелом інвестицій в економіку країни, що розвивається досить динамічно.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дана тема досліджувалась такими вченими: С. М. Еш, А. Г. Загородній, О. М. Іваницька, В. М. Іванов, В. М. Опарін, В. П. Ходаківська, В. М. Шелудько, І. О. Школьник та інші.

Виклад основного матеріалу. Поняття «фінансовий ринок» досліджувало багато вчених-економістів, але жоден з авторів не дав повне та змістовне визначення цьому поняттю. Як трактують поняття «фінансовий ринок» різні вчені розглянуто в табл. 1.

Дослідивши точки зору різних авторів, можна зробити висновок, що на фінансовому ринку відбувається рух коштів (капіталу). Крім того фінансовий ринок стимулює зростання обсягів виробництва, накопичення фінансових ресурсів та сприяє виникненню й розвитку позитивних соціальних змін у суспільстві. Реалізація цих функцій здійснюється в тому числі й через ринок цінних паперів, який значно розширює та полегшує шлях усім суб'єктам економіки до отримання необхідних їм коштів.

До основних функцій фінансового ринку відносяться [7]:

- забезпечення взаємодії покупців і продавців фінансових активів, у результаті якої встановлюються ціни на фінансові активи, що зрівноважують попит і пропозицію на них;
- запровадження фінансовим ринком механізму викупу в інвесторів належних їм фінансових активів і тим самим підвищення ліквідності цих активів;
- фінансові ринки сприяють знаходженню для кожного з кредиторів (позичальників)

контрагента угоди, а також суттєво зменшують витрати на проведення операцій та інформаційні витрати.

Таблиця 1 - Тракткування поняття «фінансовий ринок»

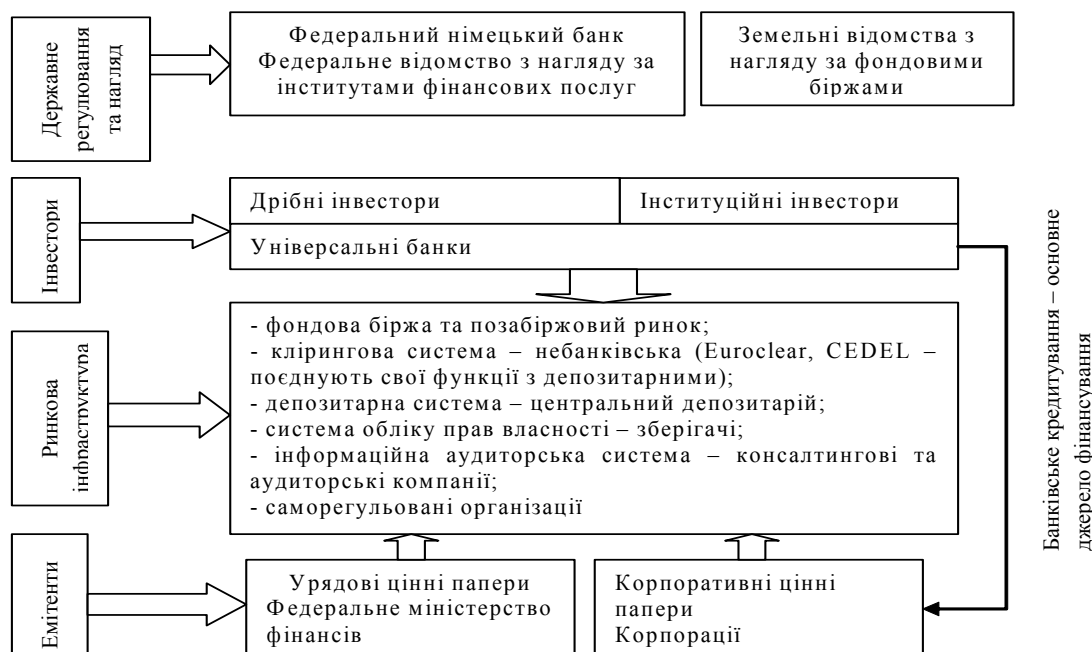
Автори	Тракткування поняття «фінансовий ринок»
Школьник І. О. [1]	Сукупність економічних відносин, з приводу перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів між населенням(домогосподарствами), суб'єктами господарювання та державою через системи фінансових інститутів на основі взаємодії попиту та пропозиції.
Шелудько В. М. [2]	Система економічних та правових відносин, пов'язаних із купівлею-продажем або випуском та обігом фінансових активів
Іваницька О. М. [3]	Мережа спеціальних (банківсько-фінансових) інститутів, що забезпечує взаємодію попиту і пропозиції на гроші як специфічний товар, їхнє взаємне врівноваження.
Іванов В. М. [4]	Місце купівлі-продажу фінансових ресурсів, і сукупність інститутів, які забезпечують їх звернення, тобто сукупність соціально-економічних відношень у сфері трансформації недіючих коштів у позиковий капітал через кредитно-фінансові інститути на основі попиту і пропозиції.
Завгородній А. Г.[5]	Сукупність ринкових фінансових інститутів, що скеровують потік коштів від власників заощаджень до позичальників.
Опарін В. М. [6]	Сукупність обмінно-перерозподільних відносин, пов'язаних з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробничої та фінансової діяльності.

Історично у світовій фінансовій архітектурі виділяють наступні моделі функціонування фінансових ринків:

- банкоцентрична (континентальна), що характерна для країн континентальної Європи (фінансових ринків Німеччини та Японії);
- англо-американська - характерна для фінансових ринків США, Англії.

Банкоцентрична модель передбачає: банківські установи зберігають основну частину заощаджень, що створюються в економіці у формі депозитів юридичних і фізичних осіб; відсутнє пряме інвестування з боку юридичних та фізичних осіб (прийняття рішень про інвестування передоручають банківським установам); банки є основними покупцями акцій та облігацій підприємств (вони володіють акціями та контролюють торгівлю), а також домінують на ринку капіталу.

Для даної моделі характерна консервативна структура фінансових продуктів (рис. 1) [8].

Рис. 1. Європейська модель організації фінансового ринку на прикладі Німеччини

В Україні на сучасному етапі розвитку фінансового ринку країни маємо модель, наближену до банкоцентричної, оскільки банківська система виступає в ролі основного фінансового посередника. Основним джерелом для розширеного відтворення в реальному секторі економіки, крім власних коштів суб'єктів господарювання, виступають банківські кредити.

Англо-американська модель побудована на основі використання переваг ринку капіталу з "широкою участю" (broadbased capital market):

– ринок акцій віддалений від банків. Доступ до фінансування визначається ринковими цінами на фінансові активи;

– власники заощаджень (фізичні та юридичні особи) здійснюють інвестування за допомогою фінансових посередників;

– дана модель створює умови конкуренції на фінансовому ринку, що відкриває доступ до нього як новоствореним компаніям, так і старим, тим, що вже тривалий час працюють на ринку; ринок з "широкою участю" передбачає залучення широкого кола інвесторів (різних за рівнем доходу, на довго - та короткостроковій основі).

Для даного типу ринку необхідний високий рівень законодавчого захисту інтересів інвесторів та наявність значної кількості висококваліфікованих фахівців у сфері проведення операцій з цінними паперами (рис. 2) [8].

Рис. 2. Американська модель організації фінансового ринку

У будь-якому випадку основна роль фінансового ринку в економіці є незмінною. Наявність різних моделей функціонування фінансового ринку обумовлюється перш за все тим, кому належить домінуюча роль в інвестуванні реального сектора економіки - банківській системі шляхом кредитування чи ринку капіталу через емісію та обіг цінних паперів [8].

Висновки. Фінансовий ринок є важливим фундаментом для зростання, розвитку і стабільності національної ринкової економіки. Становлення і розвиток фінансового ринку має стати ключовим елементом сильного економічного середовища, який підтримуватиме корпоративні ініціативи, забезпечуватиме фінансування реального сектора економіки через залучення інвестицій, здійснення платежів та перерозподілу капіталів. Як катализатор економічного зростання - фінансовий ринок буде істотно впливати на забезпечення суверенітету держави та реалізацію її національних інтересів в умовах глобалізаційних процесів.

Література

1. Школьник І. О. Фінансовий ринок: сучасний стан і стратегія розвитку/ І. О. Школьник. – [монографія]. – Суми : УАБС НБУ, 2008. – 347 с.
  2. Шелудько В. М. Фінансовий ринок: підручник / В. М. Шелудько. – К. : Знання, 2010. – 535 с.
  3. Іваницька О. М. Фінансовіринки: навч. посіб. / О. М. Іваницька. – К. : Вид-во УАДУ, 1999. – 95 с.
  4. Іванов В. М. Фінансовий ринок: конспект лекцій / В. М. Іванов. – К. : Центр учбової літератури, 2001. – 105 с.
  5. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
  6. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібн. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.
  7. Еш С. М. Фінансовий ринок: навч. посібн. / С. М. Еш. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 528 с.
  8. Навчальні матеріали он-лайн [Електронний ресурс] / Міжнародні фінанси. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1800070844221/finansii/modeli_finansovogo_rinku.
  9. Навчальні матеріали он-лайн [Електронний ресурс] / Фінансовий ринок. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12970111/finansii/klasifikatsiya_finansovih_rinkiv.
-

Штогрин І. М., Стопчак А. Ю.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СКЛАД, СТРУКТУРА ТА СУЧАСНИЙ СТАН АКТИВІВ ІСІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Серед різних гравців фінансового ринку особливе місце займають інститути спільного інвестування. Вони є могутнім механізмом залучення інвестиційних ресурсів в економіку. Інститути спільного інвестування залишаються одним з перспективних напрямків інвестування, оскільки акумулюють великі інвестиційні ресурси, які в подальшому стають основним двигуном для розвитку новітніх та пріоритетних галузей економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення сутності та проблематики ІСІ, дослідження їх діяльності в Україні та особливостей структури їх активів продемонструвало, що на сучасному етапі ґрунтовного дослідження з цих проблем не проводилось. Науковий та дослідний матеріал обмежений. Окремі аспекти з вказаної проблематики досліджувались такими авторами: Т. В. Галенко, М. С. Дороніна, М. М. Єрмошенко, Т. В. Майорова, С. В. Науменкова, А. В. Омельченко, О. О. Смірнова, О. Г. Шевченко, та іншими.

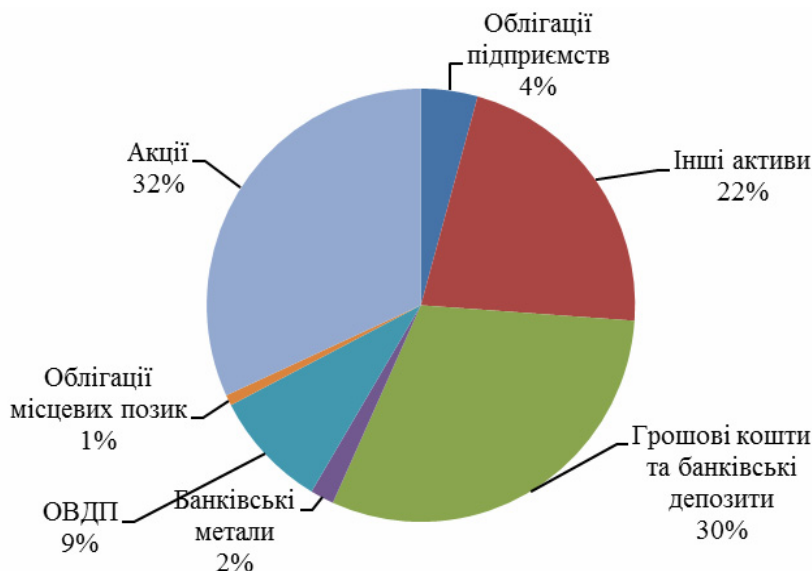
Метою дослідження є визначення структури та динаміки активів інститутів спільного інвестування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Інститути спільного інвестування (ІСІ) є інвестиційними фондами, які акумулюють кошти інвесторів для подальшого отримання прибутку шляхом вкладання їх у цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухомість. Відповідно до чинного законодавства, інститут спільного інвестування (ІСІ) – корпоративний або пайовий фонд, тоді як активи ІСІ – сформована за рахунок коштів спільного інвестування сукупність майна, корпоративних прав, майнових прав і вимог та інших активів, передбачених законами та нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [1].

Як бачимо, інститути спільного інвестування (ІСІ) – це нова для українського інвестора

можливість вкладення своїх заощаджень з метою їхнього примноження. ІСІ – це інвестиційні фонди, в яких акумулюються кошти інвесторів для подальшого отримання прибутку через вкладення їх у цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухомість.

Таким чином, володіючи значними фінансовими й іншими ресурсами, ІСІ, як крупний інвестор, має можливість знизити ризики, притаманні будь-якому фондовому ринку, шляхом диверсифікації активів, формуючи портфель із різних за класами, видами та галузями активів (акцій, облігацій, депозитів тощо) [2, с. 120-122]. Як правило, українські ІСІ розміщують активи у грошові та банківські депозити (30 %) та акції (32 %), про що свідчить рис. 1 [3].

Рис. 1. Структура активів ІСІ у 2013 р.

Активи ІСІ складаються з грошових коштів, у тому числі в іноземній валюті, на поточних та депозитних рахунках, відкритих у банківських установах, банківських металів, об'єктів нерухомості, цінних паперів, визначених Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок», цінних паперів іноземних держав та інших іноземних емітентів, корпоративних прав, виражених в інших, ніж цінні папери, формах, майнових прав і вимог, а також інших активів, дозволених законодавством України, з урахуванням обмежень, установлених Законом безпосередньо для конкретних типів та видів інвестиційних фондів.

Зазначені активи формуються (оплачуються) за рахунок коштів спільного інвестування.

Активи ІСІ не можуть включати:

- цінні папери, випущені компанією з управління активами, зберігачем активів ІСІ, Центральним депозитарієм цінних паперів, оцінювачем майна ІСІ та аудитором (аудиторською фірмою) такого ІСІ;

- цінні папери, випущені пов'язаними особами компанії з управління активами, зберігача активів ІСІ, Центрального депозитарію цінних паперів, оцінювача майна ІСІ та аудитора (аудиторської фірми) такого ІСІ;

- цінні папери іноземних держав та іноземних юридичних осіб, не допущені до торгів на жодній з провідних іноземних бірж, перелік яких визначається Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

- цінні папери інших ІСІ та ін.

До складу активів ІСІ не можуть входити цінні папери українських емітентів:

а) у яких відсутній міжнародний ідентифікаційний номер цінних паперів у разі, якщо його наявність передбачена чинним законодавством;

б) якщо Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку оприлюднена інформація, що емітенти цих цінних паперів:

- протягом останніх двох років поспіль не розкривають регулярну річну інформацію;

– перебувають у переліку підприємств, які відсутні за місцезнаходженням;
– є збитковими протягом останніх двох років поспіль і при цьому їхні цінні папери не допущені до торгів на фондових біржах (для ІСІ диверсифікованого виду).

У разі якщо цінні папери українських емітентів, зазначених у цьому пункті, перебувають у складі активів ІСІ на дату оприлюднення такої інформації, компанія з управління активами зобов'язана привести актив ІСІ у відповідність до вимог цього пункту протягом 30 робочих днів з дати оприлюднення такої інформації.

До складу активів ІСІ може входити іноземна валюта, у тому числі та, що придбана через банки, які мають відповідну ліцензію.

Обмеження щодо зобов'язань одного банку в активах ІСІ не застосовуються до коштів на поточних рахунках, відкритих у зберігача активів такого ІСІ [4].

На нашу думку, політична нестабільність, падіння економіки та необхідність кардинальних структурних реформ, ще більше ускладнюватимуть умови діяльності ІСІ в Україні наступного року.

Висновки. Таким чином, подальший розвиток інвестиційного ринку, поява нових видів фондів та нових активів вимагають від учасників ринку високого рівня професійної підготовки.

Слід зазначити, що основними напрямками вкладення активів ІСІ є:

- розміщення грошей на банківський депозит;
- самостійне інвестування на ринку цінних паперів;
- вкладення грошей до інституту спільного інвестування (ІСІ).

Також, позитивним моментом упровадження міжнародних стандартів оцінки ефективності діяльності ІСІ є поліпшення якості управління інвестиціями внаслідок змістовного перегляду технологій оцінки результатів інвестування. Але необхідно виділити і питання про можливі ускладнення при прийнятті відповідних положень, що пов'язані з перебудовою методики обробки і представлення інформації про результативність діяльності фірми, необхідністю здійснення витрат на навчання персоналу, верифікацію, розробку відповідного програмного забезпечення тощо.

Підбиваючи підсумок, можна стверджувати, що фінансова криза загострила проблеми ІСІ, які були приховані, довготривалим зростанням. Тому перспективними напрямками дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо визначення оптимальної частки зарубіжного капіталу в структурі ринку спільного інвестування, яка б, з одного боку, створювала конкурентне середовище і сприяла інтеграції фінансового ринку у світовий простір, а з іншого – не впливала на стабільність у країні.

Література

1. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» від 15.03.2001 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>.
  2. Портфельне інвестування: підручник / О. Г. Шевченко, Т. В. Майорова, О. М. Юркевич, С. В. Урванцева. – К.: КНЕУ, 2010. – 407с.
  3. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. Офіційний сайт // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaib.com.ua/index.html>.
  4. Рішення «Про внесення змін до Положення про склад та структуру активів інститутів спільного інвестування» №1753 від 10.09.2013
-

Багрій О. В., Кошонько О. В.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КАРТКОВИХ ПЛАТІЖНИХ ІНСТРУМЕНТІВ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Функціонування національної грошової системи вимагає вдосконалення організації готівкового обігу як складової частини загальної платіжної системи країни, з приведенням його у відповідність до потреб ринкової економіки. Необхідність раціоналізації платіжної системи в країні вимагає з одного боку повної лібералізації операцій з готівкою, а з іншого, - суттєвого їх скорочення на користь безготівкових форм розрахунків. Глобальне впровадження системи розрахунків на основі карткових платіжних інструментів є особливо необхідним в умовах постійного зростання частки тіньового сектора економіки, широко розповсюдженого небажання населення тримати заощадження на рахунках у банківських установах, повального ухилення від сплати податків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями теоретичних, методичних, економіко-організаційних питань формування ринку сучасних карткових платіжних інструментів займалися В.В. Вітлінський, А.С. Гальчинський, В.М. Гейц, В.М. Кравець, А.І. Кредісов, В.І. Міщенко, О.М. Мозговий, А.М. Мороз, С.В. Науменковий, Ю.М. Пахомов, А.С. Савченко, І.В. Сало, В.С. Стельмах, А.С. Філіпенко, В.Ю. Ющенко та інші.

Мета наукового дослідження полягає у науковому обґрунтуванні напрямків розвитку карткових платіжних інструментів, також у огляді проблем функціонування карткових платіжних інструментів; конкретизації найбільш оптимальних шляхів удосконалення процесу функціонування карткових платіжних інструментів.

Виклад основного матеріалу. Платіжна система становить основну інфраструктуру сучасної ринкової економіки. Саме її ефективність і стабільність є інструментами безперебійного функціонування економічної системи країни, у тому числі грошових та фінансових ринків. Платіжна система є важелем ефективного управління економікою, зокрема щодо втілення монетарної політики.

Платіжна система – набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказування коштів, поєднання яких, разом з інституційними та організаційними правилами та процедурами, що регламентують використання цих інструментів та механізмів, забезпечує грошовий обіг.

Основна мета платіжної системи – забезпечення розвитку виробництва товарів і послуг. Згідно з чинним законодавством платіжна система є платіжною організацією членів платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при переказуванні грошей.

Ринок платіжних карток в Україні почав формуватися у 1996 р., коли вітчизняними банками було емітовано перші картки міжнародних платіжних систем MasterCard International і Visa International. Поряд з цим найбільші українські банки розпочали емісію локальних платіжних карток внутрішньобанківських (одноемітентних) платіжних систем [1, с. 12].

Однією з вад розвитку системи карткових платіжних інструментів в нашій державі є недостатній рівень поінформованості суспільства про різновиди платіжних карток, їх характеристики та сфери використання. Крім того, нормативно-правова база, що визначає порядок емісії та операції із застосуванням платіжних карток в Україні не приділяє належної уваги питанням їх класифікації [2].

Відповідно до закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» платіжна картка – це спеціальний платіжний засіб у вигляді пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів із своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банкомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором [3].

На сьогодні платіжна система України складається з таких компонентів:

- системи електронних платежів Національного банку України;
- платіжних систем із використанням електронних платіжних засобів (платіжних карток);
- систем переказів коштів;
- електронних грошей;
- інших банківських і небанківських платіжних систем.

За даними статистичної звітності, наданої банками Національному банку України, станом на 1 січня 2014 року кількість банків – членів карткових платіжних систем становила 143 (80 % від загальної кількості), що обслуговували майже 49 млн. клієнтів банків [4, с. 21].

Загальна кількість платіжних карток, термін дії яких не закінчився, станом на 1 січня 2014 року становила понад 69 726 тис. шт., з них кількість платіжних карток, за якими була здійснена хоча б одна операція за останні три місяці, у 2013 році збільшилася на 2 515 тис. шт. (7,6 %) і становила 35 622 тис. шт.

Обсяги операцій, що були здійснені в Україні з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, зросли майже на 175 млрд. грн. (23,5 %) і становили понад 916 млрд. грн.

Кількість операцій із використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, збільшилася на 266 млн. (24,8 %) – від майже 1 073 млн. до 1 339 млн.

Продовжуючи думку щодо проблем розвитку системи карткових платіжних інструментів у нашій державі, слід визначити суперечливі питання, пов'язані з нормативно-правовою базою, що визначає порядок емісії та операції із застосуванням платіжних карток в Україні, яка не приділяє належної уваги питанням їх функціонуванню. Ці проблеми носять об'єктивний характер і пов'язані, в першу чергу, не власне з картками, а із загальною ситуацією на вітчизняних ринках фінансових і торгових послуг [1, с. 125].

Висновки. Впровадження пластикових карток в розрахунково-платіжну практику значно розширило сферу функціонування безготівкових розрахунків, включило в неї масові платежі населення, прискорило обіг грошей, створило додаткові зручності для платників, зменшило витрати обігу.

Розвиток та удосконалення карткових платіжних систем зумовили появу великої кількості карткових платіжних продуктів, розрахованих на різні категорії клієнтів банків. Проте вітчизняна нормативно-правова база не повною мірою розкриває характеристики, особливості функціонування та сфери застосування існуючих карткових платіжних продуктів, не приділяючи належної уваги питанням їх систематизації.

Впровадження нових банківських технологій і розвиток банківського бізнесу із застосуванням платіжних карток потребує виваженого системного підходу до удосконалення законодавчого забезпечення їх емісії та еквайрингу, договірних відносин між членами та учасниками платіжних систем, забезпечення ефективного функціонування та розширення існуючої інфраструктури приймання карток, створення сприятливих умов для розширення сфери використання карткових платіжних інструментів, сприяння випереджаючому зростанню безготівкових операцій з картками порівняно з готівковими.

Література

1. Терехов Є. М. Карткові платіжні інструменти як засіб підвищення фінансової стійкості банків України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг та кредит» / Є. М. Терехов. — Суми, 2003. — 24 с.
2. Макарова М. В. Електронна комерція: посіб. / Макарова М. В. - К.: Академія, 2002. - 272 с.
3. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [Електронний ресурс] : від 05.04.2001 р., № 2346ІІІ, зі змінами та доповненнями станом на 20.06.2007 р. / Офіц. Веб-сайт Верховної ради України. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Система електронних платежів Національного банку України та діяльність банків України на ринку платіжних карток у 2013 році // Вісник Національного банку України. Березень 2014. – №3 (217). – С. 19-21.
5. Герасимова С. В. Теоретичні аспекти функціонування ринку фінансових послуг / С. В. Герасимова // Теорії мікро-макроекономіки : збірник наукових праць професорсько-викладацького складу і аспірантів. — К. : Академія муніципального управління, 2005. — Випуск 21. — С. 125–129.

Радзівська Т. В., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

НАПРЯМИ ЕФЕКТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

Актуальність дослідження. Стрімке погіршення фінансового стану багатьох банків за останні роки було спричинене проблемами у кредитній діяльності. Суттєві збитки за даним напрямком банківської діяльності зумовлюються невчасною сплатою відсотків за надані кредити, неповерненням самих боргів, а часто й залученням занадто дорогих кредитних ресурсів та нерентабельним їхнім розміщенням.

Поруч із зазначеним недосконалим механізмом формування та реалізації кредитної політики у вітчизняних банках створює суттєву перешкоду на шляху використання накопиченого в світі досвіду досягнення економічного зростання за допомогою саме фінансово-кредитних важелів управління. Це особливо актуалізує необхідність дослідження проблем формування та реалізації кредитної політики банків, а також особливостей їхніх кредитних відносин із позичальниками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання економічної природи кредитної політики та окремі аспекти кредитних відносин банків знайшли відображення у дослідженнях таких вчених, як Н. Г. Антонов, О. В. Васюренко, А. В. Загородній, О. М. Гриценко, А. Г. Грязнова, А. О. Єпіфанов, І. В. Карбівничий, Г. Г. Коробова, Л. П. Кролівецька, О. І. Лаврушин, В. Д. Лагутін, Т. В. Майорова, І. Д. Мамонова, Є. І. Мешкова, А. М. Мороз, М. А. Пессель, В. Полякова, Г. С. Панова, М. І. Савлук, В. Т. Севрук, І. В. Сало, М. І. Сивульський, І. В. Шамова та ін.

Визнаючи важливість та практичну значимість таких напрацювань, підкреслимо, що в цілому відчувається дефіцит глибоких теоретичних досліджень та практичних рекомендацій стосовно вирішення проблем удосконалення кредитної політики саме з точки зору впливу на ефективність банківської діяльності.

Метою статті є дослідження економічної сутності кредитної політики банку та визначення напрямів підвищення ефективності її реалізації.

Виклад основного матеріалу. У сучасній вітчизняній науковій думці відсутнє однозначне тлумачення терміну «кредитна політика банку». Діапазон тверджень змінюється від положення про те, що кредитна політика – це система принципів, встановлених центральним банком та державою в кредитній сфері з метою регулювання кредитного процесу в банках; до думки, що кредитна політика має формувати склад кредитного портфелю та встановлювати стандарти для прийняття кредитних рішень.

У сучасній економічній літературі паралельно існують дві позиції щодо змісту кредитної політики банку. По-перше, кредитна політика на макроекономічному рівні зазвичай розуміється як банківська політика. По-друге, кредитна політика на мікроекономічному рівні розглядається, як політика конкретного банку в сфері управління кредитним процесом (у вузькому сенсі) [1, с. 86-87].

Також сутність кредитної політики банку полягає в забезпеченні безпеки, надійності та прибутковості кредитних операцій, тобто в умінні звести до мінімуму кредитний ризик [2, с. 10-11].

Таким чином, на нашу думку, кредитна політика – це визначення того рівня ризику, який може взяти на себе банк.

Кредитна політика банку має своє функціональне призначення. Як складова загальної політики банку, кредитна політика виконує як загальні функції, так і специфічні, що властиві лише їй і що вирізняють кредитну політику в загальній структурі банківської політики.

До загальних функцій кредитної політики можна віднести:

- комерційну функцію, що проявляється в цільовій орієнтації банку на отримання прибутку;
- стимулюючу функцію, що проявляється в задоволенні потреб державита клієнтів банку у кредитних ресурсах;

- контролюючу функцію, що направлена на оцінку кредитних ризиків та їх мінімізацію.

До специфічних функцій кредитної політики слід віднести [1, с. 90-93]:

- формування системи цілей управління кредитною діяльністю банку;

- забезпечення узгодженості інтересів різних кредиторів та позичальників;

- оптимізацію окремих кредитних продуктів та кредитного портфелю банку загалом.

Виходячи з цього, кредитна політика банку є одним з найважливіших інструментів

запобігання ризикам, а її головне призначення полягає у встановленні ключових принципів, яких мають дотримуватися менеджери і керівники банку при плануванні кредитної діяльності та видачі кредитів.

Зв'язок фінансового забезпечення кредитної політики та механізму її ефективної реалізації повинен розглядатися у розрізі наступних елементів кредитної політики.

По-перше, застосування інструментів лімітування. Ліміт на загальну суму виданих кредитів. Ліміт на загальний кредитний портфель звичайно виражається як відношення суми кредитного портфеля до суми депозитів, капіталу або загальної суми активів. При встановленні даного ліміту повинні розглядатися такі фактори, як попит на кредити, коливання депозитів і кредитні ризики.

По-друге, чітке визначення видів та строків. Кредитна політика повинна описувати види кредитів й інших кредитних інструментів, які банк має намір надавати клієнтам, і містити директиви по спеціальних кредитах. Вибір видів кредитних інструментів повинен ґрунтуватися на досвіді працівників в кредитного відділу, структурі депозитів банку й очікуваному кредитному попиті. Певні види кредитів, використання яких раніше привело до непередбачених збитків, повинні контролюватися старшими менеджерами або не використовуватися взагалі.

По-третє, обґрунтоване ціноутворення. Процентні ставки по різних видах кредитів повинні бути достатніми для того, щоб покривати витрати банку на залучення ресурсів, кредитний нагляд, адміністрування (включаючи загальні накладні витрати) і можливі збитки. У той же час вони повинні забезпечувати прийнятну маржу прибутку. Ставки повинні періодично переглядатися й мінятися відповідно до змін величини витрат або конкурентних факторів. Диференціювання процентних ставок може свідомо використовуватися для того, щоб залучити певні категорії позичальників. Директиви по іншим істотним процедурам, таким як визначення комісії за зобов'язання або встановлення штрафних процентних ставок, також є елементами цінової політики.

По-четверте, ефективне кредитне адміністрування. У невеликих банках воно зазвичай централізовано. Щоб уникнути затримок у кредитному процесі більші банки прагнуть децентралізувати управління кредитами відповідно до географічного місцезоположення, кредитними продуктами або видами клієнтів. Кредитна політика повинна встановлювати ліміти для всіх працівників, що займаються наданням кредитів. Індивідуальні обмеження можуть бути більше твердими, чим звичайно, залежно від досвіду службовця й строку його служби в банку. Кредитні ліміти можуть бути також засновані на групових повноваженнях, великі кредити можуть зажадати згоди комітету. Повинні бути обговорені звітні процедури й частота засідань комітету.

По-п'яте, об'єктивне інформаційне забезпечення. Безпечне надання кредиту залежить від повноти й точності інформації з кожного аспекту фінансового стану позичальника. Кредитна політика повинна визначати вимоги до фінансової звітності організацій і приватних осіб-позичальників всіх категорій. Необхідні інструкції як щодо фінансової звітності підтвердженої аудиторським висновком, так і щодо проміжної (квартальної) фінансової звітності. Якщо строк погашення кредиту більше року, потрібно пропонувати підготовку банківськими службовцями фінансових прогнозів на цей строк, щоб упевнитися, що позичка може бути погашена позичальником. Можливі припущення при такому прогнозуванні повинні бути точно обговорені. Всі вимоги необхідно описати так, щоб будь-яка негативна інформація щодо позичальника, яка може істотно вплинути на його кредитоспроможність, була вчасно отримана і опрацьована [3].

Висновки. Отже, кредитна політика виконує специфічні функції, до яких слід віднести: формування системи цілей управління кредитною діяльністю банку; забезпечення узгодженості інтересів різних кредиторів та позичальників; оптимізацію окремих кредитних продуктів та кредитного портфеля банку загалом.

Таким чином, кредитна політика повинна містити в собі стратегію розміщення кредитних ресурсів банку та методику управління кредитним портфелем, що дасть змогу визначати, яким чином кредити виникають, обслуговуються, контролюються та повертаються. Ефективна кредитна політика не повинна занадто обмежувати можливості банку і позичальників. Кредитна політика має знаходитись у постійному розвитку, тобто повинна дозволяти виносити пропозиції менеджерів та експертів з кредитування на обговорення Ради директорів. Кредитна політика повинна бути досить гнучкою для того, щоб банк мав можливість швидко реагувати й пристосовуватися до змін на ринку кредитування.

Література

1. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 587 с.
  2. Майорова Т. В. Банківське кредитування інвестиційних проектів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / Т. В. Майорова ; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2000. – 19 с.
  3. Карбівничий І. В. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / І. В. Карбівничий // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://uabs.edu.ua/images/stories/sc_autoref/2011/2011_01_ken.pdf.
-

Кавецька Ю. Ю., Гулько Л. Г.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. У ринковій економіці основною формою інвестиційного кредиту є банківський кредит. Інвестиційне кредитування господарських суб'єктів і громадян – одна з найважливіших функцій банків як спеціалізованих кредитних установ. У сучасних умовах необхідно навчитися правильно і ефективно використовувати банківський інвестиційний кредит в інтересах розвитку національної економіки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам інвестиційної діяльності комерційних банків, а також інвестиційного кредитування відводиться досить вагоме місце в наукових працях таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як Г. Бірман, І. Бланк, Д. Гладких, С. Жуйков, Б. Луців, Р. Кльоба, Т. Кльоба, О. Коренева, О. Маллакурбанова, А. Мороз, В. Пантелеєва, А. Сомик та інших.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану інвестиційного бізнесу в Україні, а також визначення шляхів покращення інвестиційної діяльності банків України.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні науковці, досліджуючи проблеми банківського інвестиційного кредитування, серед основних проблем виділяють [1, с. 161-169]:

- недостатність законодавчої бази, а саме: відсутні рамкові умови, які б забезпечували захист інтересів приватного сектору;
- недостатній рівень державного управління, тобто управлінські здібності державного сектору мають бути покращені, що є необхідною умовою ефективного реалізації проектів;
- дефіцит ресурсної бази для довгострокових інвестиційних вкладень;
- підвищена фінансова нестабільність суб'єктів реального сектору економіки та пов'язані з цим високі ризики інвестиційних вкладень;
- відсутність механізму паралельних заходів щодо стимулювання споживчого попиту та зниження тиску на бізнес.

Крім того, розвиток інвестиційного кредитування стримує недостатньо стабільна, ризикова ресурсна база банків. Малою є частка капіталу в пасивах всієї банківської системи країни. У залучених коштах переважають короткострокові зобов'язання, а це обмежує інвестиційний потенціал банків та обсяги відповідних кредитів. Водночас, банкам важко нарощувати інвестиційну діяльність в умовах недостатньо розвинутого фондового ринку, дефіциту ефективних проектів. Про це свідчать і значення нормативів інвестування в цілому по системі, які значно нижчі від граничних. Тобто банківська система має незначні можливості, щоб нарощувати інвестиційну діяльність, не перевищуючи при цьому допустимого ризику.

Банківське інвестиційне кредитування потребує стимулювання. На сьогодні вирішення проблеми стимулювання розвитку інвестиційного кредитування ускладнюється кризовою ситуацією в країні, яка додала нових перешкод та факторів, що зменшили інвестиційну активність суб'єктів економічної діяльності.

На даний час номінальний обсяг банківських кредитів зростає, проте темпами, недостатніми для започаткування процесу посткризового відновлення та розвитку економіки на інвестиційно-інноваційних засадах [2, с. 43-47].

У сучасних умовах інвестиційна політика банків набуває все більшого значення для розвитку вітчизняної банківської системи та економіки країни в цілому. Аналізуючи сучасний стан

банківського інвестиційного бізнесу в Україні необхідно відмітити, що сьогодні інвестиційна діяльність банків є самостійним і відносно відокремленим видом діяльності, який характеризується пропозицією щодо вкладання банківського капіталу з боку окремого банку у різноманітні об'єкти різних сфер і видів діяльності [3, с. 77-80].

Беручи до уваги той факт, що банківський інвестиційний бізнес є таким, що розвивається, сьогодні склалась думка, що він є малоефективним, зокрема через відсутність структурних перетворень в економіці України та високим рівнем кредитного ризику. За даними НБУ частка інвестиційних кредитів є дуже низькою. У період з 2006 по 2013 роки банки переважно надавали кредити у поточну діяльність, а їх частка складала 80-90 % кредитного портфелю. Частка кредитів в інвестиційну діяльність коливалася в межах 5-10 %. Слід також зауважити, що банки переважно надавали кредити суб'єктам господарювання (близько 80 %) і лише незначну частину інвестиційних кредитів (менше 20 %) отримувало населення України.

Аналізуючи структуру кредитно-інвестиційного портфелю банків станом на 01.08.2014 року у порівнянні з 2013 роком, необхідно відмітити, що він збільшився майже на 20 % і склав 802815,57 млн. грн. Найбільшу питому вагу займають кредити юридичним особам (637561,50 млн. грн.); обсяг кредитів фізичним особам склав 154961,18 млн. грн.; обсяг інвестиційних кредитів, вкладених у цінні папери склав 98625,95 млн. грн. Структура кредитно-інвестиційних портфелів (КІП) перших за обсягами кредитування трьох банків України за 2013-2014 рр. подано у табл. 1, 2.

Таблиця 1 – Структура кредитно-інвестиційного портфеля станом на 01.08.2013 р.

№ п/п	Банк	КІП, млн. грн.	Питома вага, %	Міжбанківські кредити, млн. грн.	Кредити юридичним особам, млн. грн.	Кредити фізичним особам, млн. грн.	Цінні папери, млн. грн.
	УСЬОГО	669075,04	100,00	30934,65	529016,92	137384,15	81123,23
1	ПРИВАТБАНК	128807,37	19,252	9261,39	116753,63	27486,11	396,83
2	ОЩАДБАНК	77332,95	11,558	4045,42	56062,09	3917,96	25112,97
3	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	32339,79	4,834	219,88	20585,89	12366,23	8730,24

Найактивнішими учасниками інвестиційних процесів в Україні станом на 01.08.2014 р. були такі банки: Приватбанк (163963,28 млн. грн.); Ощадбанк (99602,62 млн. грн.) та Дельта Банк (47754,84 млн. грн.) [4].

Таблиця 2 – Структура кредитно-інвестиційного портфеля станом на 01.08.2014 р.

№ п/п	Банк	КІП, млн. грн.	Питома вага, %	Міжбанківські кредити, млн. грн.	Кредити юридичним особам, млн. грн.	Кредити фізичним особам, млн. грн.	Цінні папери, млн. грн.
	УСЬОГО	802815,57	100,00	29024,10	637561,50	154961,18	98625,95
1	ПРИВАТБАНК	163963,28	20,424	17044,75	138820,03	29416,05	1452,24
2	ОЩАДБАНК	99602,62	12,407	3480,46	72518,83	4204,88	34503,48
3	ДЕЛЬТА БАНК	47754,84	5,948	41,46	24908,55	20627,78	5857,25

В Україні рентабельність більшості інвестиційних проектів нижча за рівень процентних ставок, за якими банки готові видати кредит. При кредитуванні великих інвестиційних проектів позичкові кошти залучаються на тривалий термін, сума нарахованих процентів за який може становити значну величину і навіть перевищити обсяг кредитування. У результаті інвестиційний кредит для багатьох підприємств є недоступним. У свою чергу кредити, видані для придбання товару, оплати товарно-матеріальних цінностей забезпечують окупність вкладів, що фінансуються у більш короткий термін через високу обіговість позикових коштів.

Висновки. Таким чином, в сучасних умовах розвитку країни для підвищення якісного рівня інвестиційної банківської діяльності доцільно: стимулювати виникнення фондів довгострокового

кредитування та створення інноваційних спеціалізованих банків; створити систему пільгового рефінансування банків, які надають пільгові кредити для впровадження інвестиційних проектів, що спрямовані на впровадження високотехнологічних змін; запровадити механізм державного страхування кредитів, які надані підприємствам, що впроваджують і розробляють інноваційну продукцію; звільнити від оподаткування частку прибутку банків, яка інвестується в акції підприємств, що виробляють високотехнологічну продукцію, тим самим заохочуючи банки; знизити ставки норми обов'язкового резервування коштів для банків, що здійснюють пільгове довгострокове кредитування інноваційних проектів та запровадити систему державного страхування ризиків, що пов'язані з діяльністю банків на інвестиційному ринку [5, с. 28-34].

Література

1. Огородник В. В. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України за умов фінансової нестабільності та фактори впливу на неї / В. В. Огородник // Регіональна економіка. – 2012. – № 1. – С. 161-169.
  2. Маллакурбанова О. А. Аналіз інвестиційного кредитування комерційних банків в Україні / О. А. Маллакурбанова, А. В. Линенко // Фін.-кредит. діяльн.: пробл. теорії та практики: зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 1, т. 2. – С. 43-47.
  3. Василюшен Ю. Аналіз сучасного стану кредитно-інвестиційної діяльності комерційних банків України / Ю. Василюшен // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 9-10. – С. 77-80.
  4. Офіційний сайт державного комітету статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.org/uk>.
  5. Сомик А. Сучасний стан та напрями розвитку інвестиційного кредитування в Україні / А. Сомик, С. Жуйков // Вісник НБУ. – 2010. – №7. – С. 28-34.
  6. Бабійчук Т. Монетарні інструменти стимулювання розвитку банківської інвестиційної діяльності / Т. Бабійчук // Світ фінансів. – 2012. – № 1. – С. 115-120.
  7. Куц О. Інвестиційна діяльність банків в Україні / О. Куц // Ринок цінних паперів України. – 2012. – № 1-2. – С. 73-78.
-

Паска Н. В., Ларіонова К. Л.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

БАНКРУТСТВО БАНКІВ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА СПОСОБИ ЗАПОБІГАННЯ

Актуальність дослідження. Нестабільність банківської системи України та кризові явища в економіці, політиці призвели до масової збитковості та втрати ліквідності більшістю кредитних установ країни, в деяких випадках і до банкрутства, за яким в умовах застосування неефективних способів оздоровлення послідувала і ліквідація. Інтеграція України до світових політичних та економічних структур вимагає інтенсифікації трансформаційних процесів. Одним із найголовніших завдань на цьому шляху стає відновлення ефективної фінансової системи та підвищення конкурентоспроможності її базової ланки – банків. Тому існує реальна потреба в дослідженні питань фінансового оздоровлення та банкрутства вітчизняних банків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема банкрутства, неплатоспроможності та ліквідації банків вивчається багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими.

В той час як у зарубіжній літературі проблема банкрутства банків вивчена досить широко, зокрема, в працях Р. Брейли, Є. Бріггема, С.А. Горіної, А. Гроппеллі, С. Майерса, Є. Нікбахта, П. Роуза та ін., то дослідження вітчизняних науковців в цій сфері ще знаходиться в своєму розвитку. Серед таких слід виділити роботи О. І. Барановського, О. В. Васюренка, О. В. Вовчак, А. О. Єпіфанова, В. І. Міщенко, Р. А. Павлова та інших.

Але проблематика визнання банківської установи неплатоспроможною, початок проведення процедури банкрутства або ліквідації саме в банківській сфері залишаються мало дослідженими, у тому числі й у сфері нормативного забезпечення. Також дискусійними і не визначеними залишаються питання вибору методів фінансового оздоровлення банків та їх ефективності.

Метою даної статті є дослідження причин та наслідків банкрутства банків, аналіз стану банківської системи України та шляхи запобігання виникнення даного явища.

Виклад основного матеріалу. У контексті системної банківської кризи помітних трансформацій набуває механізм фінансової санації банків: окремі його інструменти є недоступними або мають низьку ефективність, тому виникає потреба пошуку нестандартних, принципово нових підходів до вирішення фінансових проблем банків. Чим швидше банк і регулятор виявлять фінансові труднощі банку, тим безболіснішим і ефективнішим буде його оздоровлення. Локалізація незначних фінансових проблем банків на ранніх етапах їх виникнення матиме позитивний вплив на стабілізацію банківського сектору. Поєднання адекватних дій регулятора та ефективного антикризового менеджменту банків на мікрорівні можуть забезпечити якнайшвидше подолання негативних наслідків кризи та призвести до оздоровлення економіки країни в цілому.

Явище банкрутства банку зустрічається в кожній країні. Воно несе негативні наслідки як для економіки держави, так і для її населення і характеризується ширшими масштабами ніж крах підприємства таких же розмірів. Отже, фінансові проблеми окремого банку можуть призвести до виникнення системної банківської кризи з послідовними негативними наслідками для суспільства та економіки в цілому. В умовах кризи фінансове оздоровлення банків значно ускладнюється, породжуючи загрозу банкрутства навіть стабільно функціонуючих установ.

Процедура банкрутства та ліквідації комерційних банків має істотні відмінності від процедури визнання банкрутом підприємства. Тому логічним є те, що питання банкрутства, санації і ліквідації підприємств і банків регламентують різні нормативно-правові документи, а саме підприємства – Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22.12.2011р. № 4212-VI, банки - Постанова від 28.08.2001 № 369 «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства». В Україні немає відповідного закону, який врегулював би всі питання, що пов'язані з банкрутством саме банків. Тому тут варто було б запозичити досвід багатьох інших розвинутих країн в яких є відповідні окремі закони.

По-перше, процедура ліквідації банків є засобом впливу примусового характеру і не називається процедурою визнання банкрутом. По-друге, процедура і ліквідатор хоч і призначаються в судовому порядку, але фактично суд лише приймає чи відхиляє рішення НБУ і ніяк не може вплинути на повернення ліцензії і відновлення роботи банку. По-третє, підставою для ліквідаційної процедури є порушення банком банківського законодавства чи інших нормативних актів НБУ, що призвело до неплатоспроможності [1].

Для відновлення діяльності банку та виведення його з кризи застосовується фінансове оздоровлення. У разі його невиконання протягом встановленого строку й погіршення показників, Правління НБУ за поданням відповідного департаменту системи банківського нагляду та на підставі висновку регіонального управління НБУ приймає рішення про відміну режиму фінансового оздоровлення та про ліквідацію комерційного банку.

Серед факторів, які можуть стати причиною банкрутства комерційного банку, А. Ю. Меньшова визначає такі [2]:

- значні обсяги неякісних активів у кредитному портфелі банку;
- значна ризиковість банківської діяльності;
- недосконалість системи планування, управління та політики;
- зловживання інсайдерів;
- несприятливе зовнішнє та внутрішнє економічне середовище;
- дисбаланси на ринках банківських послуг – виникнення олігополій великих банків і недобросовісної конкуренції;
- відсутність ефективної системи внутрішнього аудиту та контролю за діяльністю відділів, відокремлених підрозділів, тощо;
- шахрайство керівництва та менеджерів банку, викривлення звітних даних;
- незабезпечені витрати.

Загальна заборгованість банків перед НБУ на початок 2014 склала 92,5 млрд. грн. (7,3 % зобов'язань БСУ). Згідно з даними публічних джерел, найбільшими боржниками Національного банку у 2014 році були 4 державні банки: «Ощадбанк», «Укресімбанк», «Укргазбанк» і «Родовід», а також «Дельта-Банк», «Надра», «Фінанси і Кредит», «Приватбанк», «Імексбанк» і Банк «Фінансова ініціатива». Більша частина кредитів НБУ була надана банкам на умовах РЕПО. На початок 2014

року на стадії ліквідації перебувало 23 банки.

Банкрутство та ліквідація комерційного банку характеризуються набагато масштабнішими негативними економіко-соціальними наслідками, ніж банкрутство такого самого за розмірами промислового підприємства. Неспроможність банківської установи погасити свої зобов'язання за пасивними операціями призводить до збитків для клієнтів, вкладників, акціонерів та держави. Загалом фінансова криза та ліквідація банку мають такі негативні наслідки (табл. 1) [3, с. 339].

Таблиця 1 – Наслідки неспроможності банківської установи погасити свої зобов'язання за пасивними операціями

Постраждала сторона	Наслідки
Підприємства, касово-розрахункове обслуговування яких здійснював банк	Повністю або частково втрачають кошти, що були на розрахунковому рахунку. Через це затримуються або вриваються платежі, на боржника накладаються санкції, виробництво стає неритмічним або зупиняється взагалі, працівники не одержують заробітної плати, а держава – податків
Інвестори, які є держателями корпоративних прав банку	Втрачають свій капітал
Фізичні особи, які є клієнтами банку	Втрачають свої заощадження (якщо сума їх перевищує суму яку забезпечує Фонд гарантування вкладів фізичних осіб), а отже, і довіру до фінансово-кредитної системи держави в цілому, що тягне за собою соціально-політичні втрати
Держава	Втрачає платника податків

Висновки. Враховуючи важливість нормального функціонування банківської системи постає необхідність звернути увагу на вирішення наступних завдань: поліпшення управлінського контролю за банківськими операціями та структурними підрозділами банку; здійснення адаптації кредитної політики до ринкових вимог і внутрішньобанківських потреб; досягнення і дотримання надійної структури кредитного портфеля; розробка заходів для підвищення ефективності роботи відділень і інших банківських підрозділів; створення умов для ефективного управління активами і пасивами; надання клієнтам комплексу високоякісних банківських послуг; розробка стандартів в якості обслуговування клієнтів і забезпечення їх отримання; планування ефективної маркетингової програми і її здійснення. Їх вирішення допоможе запобігти банкрутству банків і появі негативних наслідків, що веде за собою це явище.

Література

1. Олійник А. В. Економічна сутність та чинники банкрутства комерційних банків / А. В. Олійник // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 3. – Т. 1. – С. 93–98.
2. Меньшова А. Ю. Причини виникнення та шляхи запобігання банкрутству комерційного банку : монографія / А. Ю. Меньшова. – Х. : ХДТУБА, 2008. – 146 с.
3. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. / О. О. Терещенко – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с.
4. Чернадчук В. Д. Правове регулювання неплатоспроможності банків: навч. посіб. / В. Д. Чернадчук – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 230 с.

Загуровський В. П., Донченко Т. В.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Актуальність дослідження. З кожним роком роль комерційних банків зростає, але в умовах нестабільної економіки України виникає все більше проблем у банків в процесі їх діяльності, в тому числі у процесі формування кредитного портфеля банку. Це зумовлено зростанням частки проблемних кредитів, зростанням рівня доларизації кредитного портфеля та високими процентними ставками банків. На сьогоднішній день є актуально дослідити стан кредитного портфеля комерційних банків, адже однією з найважливіших задач управління кредитною діяльністю є формування та аналіз кредитного портфеля комерційного банку

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми стану та управління кредитного портфелю комерційних банків досліджувалося багатьма науковцями, а саме: М. Д. Алексеєнком, А. С. Гальчинським, В. М. Голубом, О. В. Дзюблюком, Л. В. Конопатською, І. М. Лазепком, М. І. Мируном, А. М. Морозом, С. Я. Огородніковою, С. С. Осадцем, Т. П. Остапішиною та іншими.

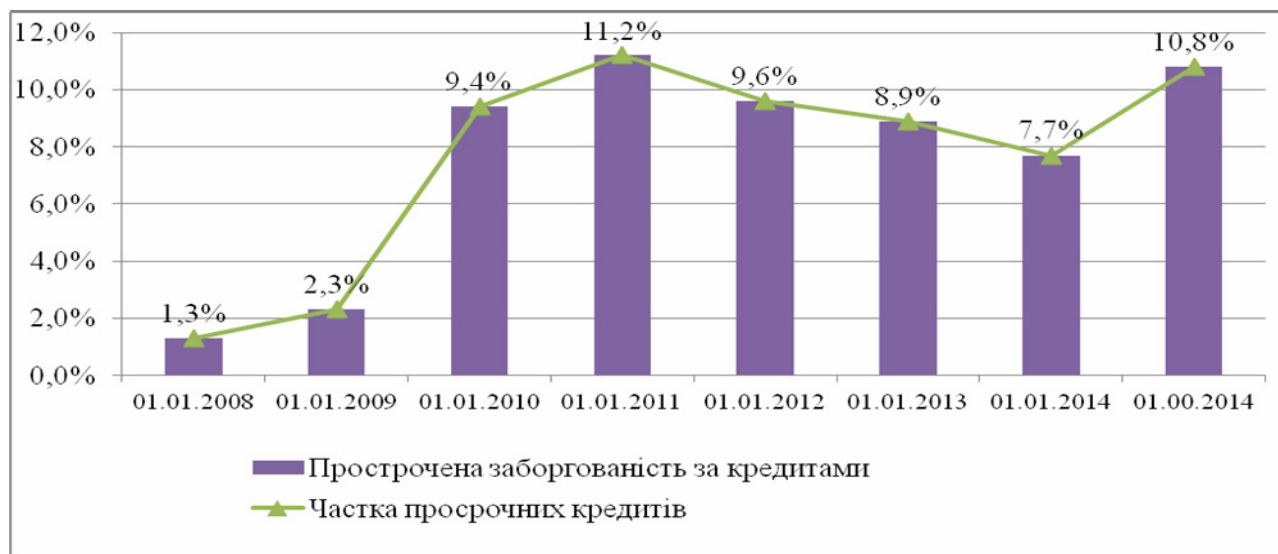
Метою цієї роботи є дослідження стану та виявлення проблем формування кредитного портфеля комерційних банків України на сучасному етапі їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. У найбільш загальному розумінні кредитний портфель - це сукупність кредитів, наданих банком на певну дату з метою одержання доходу у вигляді відсотків. Кредитний портфель банку характеризується показниками прибутковості і відповідним рівнем ризику, які є основними параметрами управління кредитним портфелем банку, а їх співвідношення визначає ефективність кредитної діяльності банку.

Основними цілями формування кредитного портфелю є: високий дохід у поточному періоді, та очікуваний високий дохід у майбутньому, а також збереження ліквідності портфеля та запобігання ризикам у процесі його формування.

Постійний аналіз кредитного портфеля дає змогу обирати варіант результативного розміщення коштів, формувати ефективну кредитну політику, визначати доцільність надання певних видів кредитів та мінімізувати витрати у процесі своєї діяльності [1].

Проблема низької якості кредитів надто довго лишається приводом для головного болю регуляторів і топ-менеджерів українських банків. Анемічне відновлення структури банківських активів після фінансової кризи 2008-2009 років було перервано різким погіршенням ситуації з поверненням позик внаслідок девальвації гривні, анексії Криму і розгортання військового конфлікту на Донбасі. Динаміка обсягу простроченої заборгованості зображена на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка обсягу простроченої заборгованості за кредитами у комерційних банках України у 2008-2013 роках

Згідно з даними НБУ, за 7 місяців 2014 року частка простроченої заборгованості у загальному кредитному портфелі зростає із 7,7 до 10,8 %.

Крім показника простроченої заборгованості для кредитного портфелю також є проблемною частка недіючих кредитів (NPLs), які складаються з безнадійних кредитів (V категорії якості) та сумнівних кредитів (IV-ї категорії якості). За перше півріччя 2014 року обсяг недіючих кредитів суттєво зріс: на 23 % з 153 до 188 млрд. грн., тоді як загальний портфель кредитів клієнтів збільшився лише на 8 %. Це частково пояснюється перерахунком валютних позик за новим курсом і відносно більшими сумами валютних кредитів у проблемному портфелі.

Відношення NPLs до кредитного портфелю в Україні близько 20 % є дещо завищеним показником, адже міжнародні рейтингові агенції Fitch, Moody's та S&P оцінюють частку недіючих кредитів у банківській системі України в діапазоні 30-40 %, відзначаючи тенденцію до зростання. Причинами такого погіршення якості активів стала девальвація гривні, яка призвела не лише до номінального перерахунку обсягів валютних проблемних кредитів, а й до реального зниження фінансового стану багатьох позичальників.

Також варто відзначити, що банки зазнали втрат внаслідок анексії Криму та законодавчих заборон на здійснення банківської діяльності на тимчасово окупованій території, також вплинуло оголошення надзвичайного стану діяльності банківської системи в Донецькій та Луганській областях, через воєнні дії на цих територіях.

У рейтингу проблемності кредитних портфелів Forbes проаналізував показники 31 найбільших банків з перших двох груп за класифікацією НБУ, що активно працюють на кредитному ринку. Загальний обсяг позик, наданих цими фінансовими установами, становить 84 % усіх кредитів банківської системи.

До першої п'ятірки банків за проблемністю кредитного портфелю увійшли UniCredit Bank, Дельта Банк, Укрексімбанк, Райффайзен банк Аваль та Укргазбанк. Лідери рейтингу мають високі обсяги і частку недіючих та безнадійних кредитів, швидкі темпи зростання проблемних активів або низьке покриття безнадійних позик резервами під кредитні ризики [2]. Рейтинг перших 5-ти банків за проблемністю кредитних портфелів відображено у табл. 1.

Таблиця 1 – Рейтинг банків за проблемністю кредитних портфелів у 2013 році

№	Банк	Загальний рейтинг	Обсяг безнадійних кредитів (V категорія), млн. грн.	Частка безнадійних кредитів у кредитних операціях, %	Обсяг недіючих кредитів (IV+V категорія), млн. грн.	Частка недіючих кредитів у кредитних операціях, %	Зростання обсягу безнадійних кредитів за півріччя, млн. грн.	Відносний приріст недіючих кредитів за півріччя, %	Відношення резервів під кредитні ризики до безнадійних кредитів, %
1	UNICREDIT BANK	5,29	16 813	33,2	18 827	37,1	2 314	25,9	49,1
2	ДЕЛЬТА БАНК	5,43	8 718	13,3	11 395	17,3	3 727	75,8	41,8
3	УКРЕКСІМБАНК	6,14	12 918	16,1	20 164	25,1	3 627	44,2	90,3
4	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	7,43	10 871	21,4	13 761	27,1	2 416	40,8	112,3
5	УКРГАЗБАНК	10,86	4 824	25,9	5 049	27,1	422	14,1	94,8

Ще однією проблемою, з якою стикаються банки при управлінні кредитним портфелем, є те, що значні коливання процентних ставок істотно змінюють рівні витрат, прибутку і вартість активів

банку. На сьогодні спостерігається збільшення відсоткових ставок за кредитами.

Для вирішення проблеми коливання процентних ставок менеджери повинні постійно концентрувати свою увагу на тих складових кредитного портфеля, які найбільш чутливі до зміни процентних ставок. У рамках активної частини портфеля – це, зазвичай, кредити та інвестиції в цінні папери, а в рамках пасивної частини – депозити і позики на грошовому ринку.

Проблемами кредитного портфелю комерційних банків є:

- після кризи 2009 року банки досі не можуть вирішити проблем з простроченою кредиторською заборгованістю;
- надання великої кількості кредитів без застави: вона хоча і приносить більший прибуток, але водночас підвищує ризики не повернення кредитів;
- високі ставки кредитування (до 25 % в гривні), що зумовлені високим рівнем облікової ставки НБУ – 7,75 % (в США облікова ставка Федеральної резервної Системи 0-0,25 %);
- дефіцитність фінансових ресурсів, що зменшує можливості банку щодо кредитування і спричинена низьким рівнем залучення грошових коштів за допомогою депозитів та інших джерел;
- високий ризик неповернення вкладів, що зменшує кількість депозитів і як наслідок фінансових ресурсів які можуть надаватись у позику;
- недовіра з боку населення та інших учасників кредитного ринку, що викликана наслідками фінансової кризи 2008 року та недостатньою поінформованістю фізичних та юридичних осіб про сучасний стан та особливості функціонування кредитного ринку;
- наявність великої кількості банків з низьким кредитним рейтингом;
- недостатнє державне регулювання і нагляд з боку Національного банку України, що проявляється у функціонуванні на кредитному ринку банківських установ з низьким рівнем ліквідності та платоспроможності, що не здатні вчасно та ефективно реагувати на ризики, що виникають на ринку.

Висновки. Значна частина проблемних кредитів призводить до сповільнення розвитку як банківського сектора, так і національної економіки в цілому. Напрямами покращення кредитного портфеля можна зробити низку висновків: обережна кредитна політика з підвищенням процентних ставок, постійний моніторинг складових кредитного портфеля, невідкладні дії керівництва банківських установ з управління ризиками повинно призвести до зростання обсягів кредитування, вдосконалення системи управління якістю кредитного портфеля. А також впровадження переважно якісних за характером заходів щодо покращення структури кредитного портфеля, на нашу думку, впливатимуть на фінансову стійкість банків та ефективність їх діяльності, дозволять підвищувати конкурентоспроможність і безпеку функціонування вітчизняних банківських установ.

Література

1. Арбузов С. Г. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с.
  2. Квартальна фінансова звітність банків [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1379442-rejting-problemnosti-kreditnih-portfeliv-2014>.
  3. Монетарний огляд за I квартал 2014 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=7682362>.
-

Штогрин І. М., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

РИЗИК ЛІКВІДНОСТІ: ПРОБЛЕМА ОПТИМІЗАЦІЇ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Стійка робота банків пов'язана з отриманням прибутку і мінімізацією збитків, які прямо пов'язані з обмеженням можливості реалізації ризиків. Кризові процеси в економіці впливають на банківську систему не стільки в короткостроковому періоді, швидше на середньострокову перспективу надання банківських послуг. Такі трансформації здатні генерувати ризики на достатньо тривалому проміжку часу.

За результатами дослідження банківських ризиків, на сьогоднішній день одним з найважливіших ризиків у банківській діяльності є ризик ліквідності. Саме дефіцит ліквідності чи навпаки її надлишковість негативно впливають на прибутковість банку. Тому дослідження системи управління ліквідністю банку є актуальним на даний момент.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню ризику ліквідності, проблем та перспектив його розвитку у банківській системі України присвячені праці таких науковців, як М. А. Болух, А. П. Булекової, В. В. Вітлінського, О. Д. Вовчак, В. І. Іваненко, О. П. Іващук, К. В. Ізмайлової, О. І. Лаврушина, Н. Ю. Невмержицької, О. В. Павловської, Н. М. Притуляк, Н. В. Тарасенко. Незважаючи на вагомий внесок науковців у розвиток сутності ризику ліквідності ряд питань потребують подальшого уточнення. Зокрема потребує дослідження процес оптимізації ліквідності у банківській діяльності.

Метою статті є дослідження питань проблематики оптимізації ліквідності в банківській діяльності.

Вклад основного матеріалу. У банківській практиці «ризик» заведено визначати як вартісне вираження імовірності події, що викликає фінансові втрати. Термін «ліквідність» у буквальному розумінні означає легкість реалізації, продажу, перетворення матеріальних цінностей у грошові кошти [1, с. 331].

Як бачимо, ліквідність є умовою нормального функціонування банку, оскільки підтримання належного рівня ліквідності дає йому змогу постійно залишатися платоспроможним, створюючи цим достатні умови для досягнення основних цілей банківської діяльності та стійкого розвитку економіки.

Енциклопедія банківської справи України надає наступне трактування: «Поняття «ліквідність» – економічний термін, який означає: 1) здатність до реалізації, продажу, мобільного перетворення матеріальних та інших цінностей на реальні гроші; 2) спроможність підприємств, банків своєчасно виконувати свої кредитно-фінансові зобов'язання, можливість конвертувати відповідні активи в грошові кошти в готівковій чи безготівковій формі для оплати своїх платіжних зобов'язань» [2, с. 69].

Таким чином, ризик ліквідності – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат. Ризик ліквідності виникає через нездатність управляти незапланованими відтоками коштів, змінами джерел фінансування або виконувати позабалансові зобов'язання [3].

В умовах жорсткої конкуренції банки зазнають впливу багатьох видів ризику. Саме тому, у своїй діяльності банк постійно стикається із складною дилемою: проводити не ризикову, але і не дохідну діяльність, або ж прагнути до значних доходів і приймати в повній мірі ризик. При цьому, відповідно до першої стратегії, банк поступово почне втрачати ліквідність і платоспроможність, оскільки не отримуватиме доходів. За іншої стратегії, банк у будь-який момент може стати неплатоспроможним, оскільки не справиться із значним рівнем прийнятого ризику. Саме тому вирішення проблеми ліквідність-доходність являється першочерговим у діяльності кожного банку [4].

Незважаючи на різноманітність трактувань, ризик ліквідності, в цілому, визначає проблему недостатності наявних і залучених коштів для того, щоб забезпечити повернення депозитів, видачу кредитів тощо. Банк, що зіткнувся з ризиком ліквідності, може бути змушений залучати кошти за поточною ставкою ринку, яка може виявитися вищою за ставку пасиву, що працював до того в банку. Це призведе до зниження прибутку банку. Недостача ліквідності частіше зумовлюється несподіваним

і значним відпливом депозитів, що змушує банк позичати кошти за вищою процентною ставкою, ніж ставки, за якими роблять подібні запозичення інші банки, що також негативно впливає на прибуток.

З іншого боку, проблеми з ліквідністю виникають у банку, якщо вони виникають у клієнтів; тобто свої проблеми з ліквідністю клієнти перекладають на банк, що зобов'язаний їх вирішувати, оскільки за це банку вже сплачено самим фактом розміщення клієнтом своїх грошей на банківських рахунках.

З метою уникнення ризику ліквідності, банк на постійній основі проводить оцінку ліквідної позиції. Важливою процедурою оцінки являється аналіз чинників, що впливають на ліквідність банку. У теорії та практиці їх розподіляють в основному за місцем виникнення на зовнішні та внутрішні (рис. 1).

Рис. 1. Внутрішні та зовнішні фактори ризику, що впливають на ліквідність банку (складено за джерелом [4])

Отже, дослідження даних факторів дає можливість вчасно встановити негативні відхилення від нормальної діяльності банку і прийняти відповідні управлінські рішення.

Ситуація в українському фінансовому секторі, станом на 2014 рік, досить не проста. Соціально-політичні події останніх місяців вельми негативно відобразилися на стані справ в країні в цілому і на банківській галузі зокрема. В деякі банки була введена тимчасова адміністрація, ряд установ підозрюють в участі в корупційних схемах з переведення в готівку коштів. Крім цього, на дестабілізацію ситуації, що склалася в галузі вплинула значна девальвація гривні і безперервні коливання валютного курсу, а також заява Міністерства фінансів України про введення податку на депозити для фізичних осіб. (Оподаткування пасивних доходів, отриманих фізичними особами протягом звітного місяця, здійснюватиме податковий агент за ставкою 15%. У свою чергу отримувач таких доходів повинен буде здійснити річний перерахунок).

Все це сприяло розростанню панічних настроїв серед клієнтів банків, змушувало людей достроково розривати депозитні договори і нести в результаті цього фінансові втрати. Більшість банків, у тому числі і ПАТ «VAB Банк», з розумінням поставилися до проблем своїх клієнтів і на першу вимогу повертали гроші своїм вкладникам. Це посприяло зменшенню панічних настроїв і підвищенню довіри до фінансових установ в цілому.

Варто зауважити, що лише з початку цього року, протягом перших двох місяців, відтік вкладів з банківської системи склав понад 100 млрд гривень. Це колосальна сума для такого терміну, з урахуванням, що в основному це були кошти фізичних осіб. Таким чином, ПАТ «VAB Банк» зазнав ризику ліквідності. Неліквідний банк не може виконувати свої функції і проводити операції з

обслуговування клієнтів, його рейтинг знижується, що значно ускладнює запозичення коштів із зовнішніх джерел, банк втрачає потенційний прибуток. Тому вирішення проблем ліквідності повинно мати найвищий пріоритет у роботі банку, а моніторинг ліквідності та вживання відповідних заходів щодо підтримання достатнього рівня ліквідності є неодмінною умовою самозбереження та виживання кожного банку [5].

Оптимізація ризику ліквідності досягається також за рахунок виконання наступних процедур [2, с. 33-34]:

- посилення ролі механізму обов'язкових резервних вимог у регулюванні строкової та валютної структури залучених коштів банків через звільнення від необхідності обов'язкового резервування зобов'язань банків у національній валюті терміном понад 2 роки;
- дотримання обов'язкових економічних нормативів, встановлених регулятором (нормативи миттєвої, поточної та короткострокової ліквідності);
- виконання вимог НБУ стосовно дотримання норми обов'язкового резервування залучених коштів;
- розробка, впровадження та контроль за дотриманням сукупності внутрішніх лімітів ризику ліквідності банку;
- оптимізація ліквідної позиції банку за усіма валютами в сукупності, і окремо за основними валютами, в яких банк здійснює операції;
- диверсифікації активних вкладень та джерел залучення коштів;
- здійснення постійного контролю за якістю активів банку;
- впровадження ефективної системи координації управління ризиком ліквідності тощо.

Також, слід зазначити, що значно впливає на ризик ліквідності банків загальний стан та розвиток економіки країни, регіону, бо визначає інтенсивність та характер економічної взаємодії між суб'єктами. Нерівномірність регіонального розвитку економіки обумовлює необхідність прогнозування грошових потоків залежно від територіального розташування установ банку. Несприятлива зміна загальної економічної ситуації, як правило, призводить до істотного перерозподілу коштів клієнтів, що значною мірою впливає на стабільність пасивів. Насамперед, це стосується внесків населення, коштів банків і нестабільної частини залишків поточних рахунків юридичних осіб.

Висновки. Отже, в умовах значного рівня невизначеності зовнішнього середовища доцільним є прийняття усіх можливих рішень для зниження рівня ризику ліквідності у банківській діяльності. Зокрема, застосування ситуаційного підходу до формування системи управління ліквідністю банку, за яким систему управління ліквідністю запропоновано визначати як сукупність обґрунтованих управлінських рішень, розроблених відповідно до кожної ситуації управління ліквідністю банку та динаміки її розвитку, що дозволяє передбачити можливий розвиток кризових явищ та приймати своєчасні заходи щодо запобігання їм.

Таким чином, ризик ліквідності – це ризик того, що банк зіткнеться з труднощами при виконанні фінансових зобов'язань. Банк щодня наражається на цей ризик у зв'язку з вимогами щодо використання його вільних грошових коштів за депозитами «овернайт», поточними рахунками, депозитами, термін погашення яких настає в найближчому майбутньому, надання кредитів, гарантій, а також у зв'язку з процентною маржею та іншими вимогами щодо похідних фінансових інструментів, розрахунок за якими здійснюється коштами. Банк не тримає грошові ресурси, достатні для покриття всіх цих потреб, оскільки досвід показує, що мінімальний рівень реінвестування коштів, строк погашення яких настає, можна передбачити з високою ймовірністю.

Література

1. Івашук О. П. Концептуальні підходи до ліквідності банку як об'єкту фінансового управління / О. П. Івашук // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 2. – С. 325-331.
2. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : навч. посіб. / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків. – К. : Знання, 2011. – 564 с.
3. Ризик ліквідності. Офіційне інтернет-представництво. Офіційний сайт НБУ // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123610&cat_id=123320.

4. Управління банківським ризиком ліквідності: актуальні аспекти. Прасолова С.П. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dspace.uccu.org.ua/bitstream/123456789/1151/1/Стаття%209.pdf>.

5. Поточний стан справ у фінансовому секторі. Офіційний сайт ПАТ VAB Банку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.vab.ua/ukr/press_centre/comments/denis-maltsev-golova-pravl-nya-vab-banku-vab-bank-usp-shno-prodovzhu-sv-y-planoviy-rozvitok.

Іванова О. В., Ліщинська Л. Б.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Банківське кредитування в сучасних умовах є необхідною умовою стабільного функціонування всієї банківської системи та забезпечення економічного зростання. Незважаючи на велике значення кредиту для фінансування потреб економіки нашої країни для більшої частини населення так і підприємців кредит досі залишається недоступним. Тому на сучасному етапі економічного розвитку одним із важливих шляхів виходу України з кризового стану займає вдосконалення та подальший розвиток банківського кредитування. Підвищення ефективності банківського сектору країни – одна з актуальних, гострих і складних проблем, яка існує на сьогоднішній день

Актуальність останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічні основи банківського кредитування досліджуються у наукових працях таких вчених, як: Г. Азаренкова, А. Ачкасов, А. Спіфанов, В. Ковальов, О. Лаврушин, В. Лагутін, А. Поддєрьогін, С. Салига, І. Сало, Е. Стоянова та ін.

Метою статті є аналіз сучасного стану банківського кредитування позичальників в Україні, виявлення тенденцій та обґрунтування перспектив удосконалення системи банківського кредитування.

Виклад основного матеріалу. За останні роки у розвитку банківського кредитування простежуються негативні тенденції, котрі відображають окремі сторони кредитного процесу. У 2013 р. НБУ двічі знижував облікову ставку (до 6,5 %) та удосконалював засади проведення процентної політики через посилення дієвості коридору процентних ставок овернайт, що сприяло зниженню усього діапазону процентних ставок. Відносний надлишок ліквідності в банківській системі також сприяв зниженню процентних ставок. За 10 місяців 2013 р. річні ставки по кредитах в національній валюті знизилися з 17,5 до 15,58 %, по депозитах – з 13,73 до 9,97 %. Проте в реальному виразі процентні ставки по кредитах збереглися на занадто високому рівні – 15,0 % [1].

Нестача «довгих» грошей (середній термін вкладу населення не перевищує 12 місяців) та високі процентні ставки продовжують стримувати попит на кредити. Це сприяло зростанню конкуренції банків за надійного позичальника шляхом спрощення процедури отримання кредиту. Зокрема, в багатьох банках збільшені кредитні ліміти на розрахункових рахунках клієнтів (в окремих установах до 10 млрд. грн.), збільшено максимальні терміни кредитування і скорочено термін прийняття рішення щодо надання кредиту, зменшено загальноприйняті коефіцієнти застави. Це дозволило у 2013 р. підтримати попит нефінансових корпорацій на кредити у будівництво та реконструкцію нерухомості [2, с. 14].

Основним позичальником в вітчизняній економічній системі є сектор нефінансових корпорацій. Так, станом на вересень 2014 року, зміна в річному обчисленні за скоригованими щомісячними даними кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, на кінець вересня 2014 року становила -3,5 % порівняно з -1,0% на кінець серпня 2014 року, а кредитів, наданих домашнім господарствам, на кінець вересня 2014 року становила -11,1 % порівняно з -9,9 % на кінець серпня 2014 року [1].

Зважаючи на таку тенденцію у сфері кредитування слід зазначити, що питома вага кредитів у загальній сумі активів банків зменшується, що змушує банки диверсифікувати власну діяльність. Лідером в Україні, щодо диверсифікації діяльності, на нашу думку, можна вважати Приватбанк.

До останніх інновацій Приватбанку, які отримали визнання по всьому світу, відносяться такі продукти, як платіжний міні-термінал, вхід в Інтернет-банкінг через QR-код, онлайн-інкасація, а

також десятки різних мобільних додатків. Орієнтація на сучасні технології дозволила ПриватБанку за 2013 рік подолати кількість операцій, які проводяться клієнтами через системи Інтернет-банкінгу, і стати лідером в регіоні за популярністю платіжних сервісів для смартфонів. В кредитній сфері діяльності повторюється загально банківська динаміка до зниження обсягів кредитування (табл. 1) [3, с.77].

Таблиця 1 – Кредити та заборгованість клієнтів ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» за 2013 рік

Найменування статті	Звітний період, тис. грн.	Попередній період, тис. грн.	Абсолютне відхилення, тис. грн.	Відносне відхилення
Кредити, що надані юридичним особам	134 858 190,00	110 777 037,00	24 081 153,00	21,74
Кредити, що надані фізичним особам-підприємцям	1 134 877,00	669 405,00	465 472,00	69,54
Іпотечні кредити фізичних осіб	2 787 969,00	3 084 813,00	296 844,00	9,62
Кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби	22 531 143,00	17 065 419,00	5 465 724,00	32,03
Інші кредити, що надані фізичним особам	4 946 982,00	7 364 030,00	2 417 048,00	32,82
Усього кредитів за мінусом резервів	142 548 092,00	113 759 164,00	28 788 928,00	25,31

Як видно з табл. 1, розглядаючи такі розраховані показники, як абсолютне і відносне відхилення, в загальній структурі активів обсяг кредитів збільшується. Найбільше відхилення спостерігається в статті кредитів, що надані фізичним особам-підприємцям, на звітний період порівняно з попереднім обсяг збільшився на 465 472 грн. або на 69,54 %. Незначне спадання відбувається лише в сфері споживчих та іпотечних кредитів.

Висновки. Отже, на сьогодні в банківському кредитуванні існують певні проблеми, які потребують негайного вирішення. Зниження обсягів кредитування негативно відображається як на самій банківській системі, так і на економіці країни в цілому.

Для покращення ситуації уряду країни та Національному банку слід вжити низку вагомих заходів для ефективного розвитку кредитної діяльності банків, зокрема доцільно:

- прийняти Закон України «Про банківське кредитування» з урахуванням об'єктивних законів функціонування кредиту, принципів та умов організації кредитування, де визначити як відповідальність банку, так і позичальника, а також держави тощо;
- зниження ціни кредиту та розширення доступу до кредитів;
- визначення мінімального рівня кредитних вкладень у виробничий сектор у сукупних активах комерційних банків.

Література

1. Офіційний сайт Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
2. Формування моделі економічного розвитку України у післякризовому світі: аналітична доповідь / [Я. А. Жаліло та ін.] – К.: НІСД, 2013. – 65 с.
3. Річний звіт Публічне акціонерне товариство комерційний банк «ПРИВАТБАНК», 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://static.privatbank.ua/files/finance/2013_year.pdf.

Захода В. В., Пенкаль Н. А.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КЛІЄНТСЬКОЇ БАЗИ БАНКУ В КОНТЕКСТІ
ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ВЗАЄМВІДНОСИН**

Актуальність дослідження. Фінансово-економічна криза привела до загострення ситуації в усіх сферах економіки, зокрема, в банківській діяльності. Існування великої кількості банків в Україні приводить до жорсткої конкуренції на ринку банківських товарів та послуг. Саме тому в сучасних умовах перед банками постає задача не стільки завоювання нових ринків та збільшення своєї частки в банківській системі, а збереження досягнутої позиції на ринку та існуючих клієнтів. Також постає питання залучення потенційних клієнтів, що останнім часом дуже часто спливає на поверхню актуальних питань банківської сфери.

Нерівномірність та нестабільність розвитку економіки країни, великий вплив на її розвиток політичної ситуації та влади, впливає також на поведінку клієнта, його відношення до банків в цілому та рівень довіри до кожного з них. Сьогодні існує факт загострення взаємовідносин між банками та клієнтами, посилення недовіри останніх до банківської системи в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі формування та управління клієнтською базою банків присвячено праці вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме: А. Агаджанова, Г. Багієва, М. Гузь, П. Діксона, Ф. Котлера, Л. Романенко, П. Роуза, В. Федірко, Н. Чижова та багатьох інших. При цьому, слід відмітити, що остання світова фінансова криза вимагає перегляду підходів до формування клієнтської бази банків з урахування сучасних тенденцій встановлення фінансово-кредитних взаємовідносин..

Метою статті є обґрунтування методичних підходів до формування клієнтської бази банку.

Виклад основного матеріалу. Діяльність з формування клієнтської бази банку безпосередньо пов'язана з роботою відділу маркетингу та загальною стратегією банку, в тому числі маркетинговою.

Розвиток економіки на основі соціально-етичного маркетингу передбачає врахування принципів, які відповідають даній концепції [1]: принцип соціальної справедливості; принцип соціальної відповідальності: перед споживачем, перед співробітниками компанії; принцип екологічної безпеки виробництва; принцип попередження соціальних конфліктів; принцип участі бізнесу в соціально-економічному розвитку тієї чи іншої території.

Кожен банк самостійно визначає яким чином він має формувати клієнтську базу, послідовність проходження етапів стратегії, розподіляти обов'язки між менеджерами та визначати можливі фінансові ресурси. Проте, не зважаючи на власну самостійність, все ж таки банки діють за єдиною схемою: в першу чергу, банківські установи збирають інформацію про потенційних клієнтів, що дає можливість визначити привабливих клієнтів та зосередитися на залученні виокремленого кола клієнтів.

Наступним чином складається картотека цих клієнтів та розробляється сценарій комунікації з потенційним колом клієнтів (зустрічі, телефонні дзвінки, поштове інформування тощо). Безпосередній процес комунікації з клієнтом є завершальною стадією залучення клієнтів в цілому. Результат проведення цієї політики банку є наслідком активності, обґрунтованості та відповідальності його роботи на всіх стадіях процесу формування клієнтської бази.

Після проведення всього спектру дій, зумовлених стратегією формування клієнтської бази, банк має оцінити наявну клієнтську базу та ефективність проведення маркетингової політики.

Виділяють три рівні інформації, що використовується у відносинах між банками та клієнтами [2]:

– макроінформація – включає дані щодо вікових, професійних та інших характеристик всіх клієнтів банку, що знаходиться в розпорядженні спеціалістів маркетингових відділів. Використовується для аналізу наявного портфелю активів банку та розробки нових банківських продуктів та послуг;

– мікроінформація – включає різні характеристики клієнта, його звички та поведінку, накопичується та використовується комерційними консультантами;

– мезоінформація – представляє собою інформацію загального характеру, що займає проміжне положення між макро- та мікроінформацією, та дозволяє проводити сегментування клієнтів, проводити інший аналіз клієнтської бази.

Необхідно також відмітити, що розрізняють формування клієнтської бази новоствореного банку та вже існуючого. Початкове формування клієнтської бази банківської установи відбувається при створенні банку на основі проведеного аналізу ринку, сегментування та стратегічних пріоритетів банку. Проте клієнтська база постійно оновлюється та поповнюється, виходячи з чого клієнтська база формується також в банках, що вже діють на ринку. З огляду на це, необхідно розглядати особливості формування клієнтської бази в двох аспектах.

Виділяють велику кількість методів та форм залучення клієнтів. Проте найбільш ефективним часто визнають відкритий діалог з потенційним клієнтом. Так, це передбачає можливість переконати клієнтів на користування послугами саме цього банку, навести дієві аргументи. До того ж цей клієнт вже буде відповідати пріоритетам банку.

Конкуренція на ринку банківських послуг стимулює банківські установи до пошуку нових та нестандартних шляхів вирішення задачі формування та розвитку клієнтської бази.

До форм пошуку корпоративних клієнтів, згідно з дослідженнями Н. Чижова [3], відносять: залучення через клієнтів, які давно та успішно обслуговуються в даному банку; залучення клієнтів через визначення успішної діяльності компаній в засобах масової інформації; залучення клієнтів через інформацію про спеціалізовані вистави, симпозиуми, конференції; залучення клієнтів через інформацію з реєстраційних палат про створення нових фірм, реєстрацій зливання та створення холдингів; залучення клієнтів через інформацію про політичні та суспільні заходи в житті міста, регіону; залучення клієнтів через зв'язки родичів даного банку з комерційними структурами, що представляють інтереси в плані залучення на обслуговування; залучення клієнтів через особові зв'язки менеджерів; залучення клієнтів через інформацію про проблемні банки та перехват їхніх клієнтів; залучення клієнтів через додаткову (не фінансову) роботу служб банку; залучення клієнтів через постачальників та споживачів найбільш вдалих на ринку; залучення клієнтів шляхом направлення потенційним клієнтам адресних листів-пропозицій; залучення клієнтів топ-менеджерами банку.

З фізичними особами пошук нових клієнтів стає більш складним, оскільки відстежувати кожну особу індивідуально немає можливості та ресурсів. Саме тому банки вдаються до зазначеного сегментування та розподілу ринку на певні частини, та виходячи зі своїх стратегічних уподобань розробляють відповідні політики та застосовують відповідні маркетингові заходи.

Висновки. Останнім часом у теорії банківництва почала впроваджуватися концепція соціально-етичного маркетингу, проте практично це зробити поки не вдається, оскільки сама стратегія є дуже складною для запровадження в сучасних ринкових умовах. На основі систематизації різноманітних науково-методичних підходів до розуміння сутності відносин банку та клієнтів встановлено, що витрати на залучення нового клієнта є в 5-10 разів більшими, ніж на утримання існуючого; скорочення відтоку клієнтів на 5-10 % забезпечує банку до 75 % додаткового прибутку; з підвищенням насичення ринку витрати на залучення кожного нового клієнта зростають, а витрати на утримання зберігаються на відносно стабільному невисокому рівні.

Сьогодні боротьба за клієнтів спостерігається в кожному банку, що відчувається у зміні підходів банківських установ до обслуговування, персоналу, реклами, безпосередньо клієнтів.

Література

1. Павленко А. Ф. Маркетинг: підручник [Текст] / А. Ф. Павленко, А. В. Войчак. — К. : КНЕУ, 2003. — 246 с.
2. Лютий І. О. Банківський маркетинг: підручн. для студ. вищ. навч. закл. [Текст] / І. О. Лютий, О. О. Солодка – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 776 с.
3. Чижов Н. Как банк может привлечь новых клиентов? [Текст] / Н. Чижов. // Маркетинг и коммуникации. Банковский менеджмент. – 2011. - № 7. – С. 18-22.
4. Гузь М. М. Роль оцінки ефективності банківської реклами [Текст] / М. М. Гузь // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. пр. – Суми : УАБС НБУ. – 2007. – Т. 19. – С. 364–368.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> - офіційний сайт.

Грабовська А. О., Олійник А. В.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ВИМОГ БАЗЕЛЬ III У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Банки є інститутами, які здійснюють діяльність в умовах підвищеного ризику. Результатом ризикової діяльності може бути втрата коштів кредиторів та довіри клієнтів, неплатоспроможність і банкрутство банків. Саме тому питання розвитку міжнародних стандартів регулювання та нагляду банківської діяльності є актуальними в процесі адаптації до умов вітчизняної банківської системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема банківського нагляду, управління його кредитною діяльністю та стандартів оцінювання достатності капіталу присвячено чимало праць українських і зарубіжних учених. Варто відмітити таких, як М. Алексеєнко, В. Базилевич, В. Геєць, О. Дзюблюк, В. Міщенко, А. Мороз, П. Роуз, М. Савлук та інші. У той же час питання достатності капіталу банків знаходиться в постійному розвитку та залежить від багатьох мікроекономічних та макроекономічних чинників, міжнародних і національних стандартів щодо його регулювання. Так сьогодні потребує дослідження проблематики адаптації вимог Базельського комітету за угодою III до власного капіталу вітчизняних банків.

Метою дослідження є вивчення досвіду з регулювання банківської діяльності за вимогами Базель III та визначення особливостей їх впровадження в банківській системі України.

Виклад основного матеріалу. У вересні 2010 р. Базельський комітет з банківського нагляду прийняв так званий стандарт Базель III, що був розроблений як відповідь на виклики глобальної фінансової кризи та призначений підвищити стійкість банківських систем [1].

Глобальна реформа світового банківського сектору ("Базель III") є своєрідною реакцією Базельського комітету стосовно впливу світової фінансово-економічної кризи на світову банківську систему. Розробники даного документа сподіваються, що він підвищить стійкість банківської системи, перш за все, за рахунок збільшення ліквідних резервів і поліпшення їхньої якості. Основна суть даної реформи полягає у введенні нових норм і вимог до структури активів та капіталу банків, а саме:

– обсяг капіталу власників звичайних акцій банку повинен бути не нижче 4,5 % від обсягу зважених за ризиками активів (у порівнянні із 2,0 % у "Базель II"). Введення цієї норми розпочнеться у січні 2018 р. і триватиме до січня 2019 року;

– мінімальне значення капіталу першого рівня банку потрібно підвищити з 4,5 % до 6 % від обсягу зважених за ризиками активів. Дана норма має бути введена протягом 2013–2014 рр.;

– загальний обсяг капіталу банку (сума капіталу першого та другого рівнів) залишається на існуючому рівні і повинен перевищувати 8,0 % від обсягу зважених за ризиками активів;

– ліміт боргового навантаження встановлений на рівні 3 %, тобто банківські активи не повинні перевищувати капітал банку більш, ніж у 33 рази. Введення коефіцієнту боргового навантаження (leverage ratio) заплановано у січні 2018 р.

Крім цього, Базельський комітет зобов'язав кожен банк створити додаткові резерви капіталу, а саме: обов'язковий резерв у розмірі 2,5% обсягу зважених за ризиками активів, а також дискреційний (на власний розсуд) антициклічний резерв, що дозволяє національним регуляторам вимагати створення додаткового капіталу у період високого зростання обсягів кредитування у розмірі до 2,5% зважених за ризиками обсягу активів [2].

Таким чином, головною ідеєю «Базель III» є збільшення наявного у банків вільного капіталу для покриття своїх фінансових втрат, а разом з тим і поліпшення здатності банків протистояти фінансовим кризам. У короткостроковому періоді більшість банків будуть відчувати нестачу капіталу та ліквідності, у зв'язку з чим необхідно сконцентрувати зусилля на управлінні капіталом, ціноутворенні банківських послуг, питаннях неефективності капіталу та структурі зобов'язань. Беручи до уваги підвищені мінімальні вимоги до нормативу достатності капіталу за вимогами «Базель III», банкам варто враховувати зростання неефективності, що мала місце і раніше. До того ж банки покращують планування капіталу, приводячи механізми капіталу у відповідність до підходів регулюючих органів.

Водночас варто наголосити також на тому, що основний підхід щодо оцінки активів, зважених за кредитним ризиком, передбачений Базель II, не змінився. Згідно з «Базелем III» залишається режим достатності капіталу, заснований на ризику. Це означає, що регулюючі органи й надалі будуть приділяти основну увагу управлінню ризиками (кредитовому, ринковому, операційному) та корпоративному управлінню як основним чинникам забезпечення фінансової стійкості.

Таким чином, проаналізувавши сутність норм та вимог "Базель III", можна виокремити його ключові зміни і наслідки:

- підвищення якості та кількості капіталу;
- зниження боргового навантаження в результаті введення обмежувального коефіцієнта боргового навантаження;
- підвищення рівня обсягів покриття короткострокової ліквідності;
- підвищення обсягів стабільного довгострокового фінансування;
- повномасштабне врахування ризиків, особливо ризиків контрагентів.

З другого боку, введення вищезазначених норм може мати і певні негативні наслідки. По-перше, дотримання всіх умов вимагатиме додаткових значних вливань фінансових ресурсів у банківський сектор, що за умов повільного зростання світової економіки зробити буде досить складно. По-друге, збільшення обсягів капіталу означатиме збільшення вартості капіталу, а отже, банки змушені будуть підвищувати вартість власних послуг. По-третє, гостра необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів призведе до посилення процесу злиття та поглинань, тобто до підвищення ступеня монополізації банківського ринку. Поряд з цим, не враховуючи того, що однією із цілей «Базель III» було встановлення однакових умов функціонування банків, в реальності регулюючі органи використовують різні підходи до таких ключових питань, як управління та система винагород, податки та збори, підхід до системних банківських установ, меж їхнього нагляду, бухгалтерського обліку та розкриття інформації [3].

Отже, банківське регулювання вважається ефективним залежно від спроможності оцінювати і підтримувати фінансову стійкість банків у будь-яких ситуаціях. Саме тому Базельським комітетом приділяється підвищена увага проблемі вдосконалення методів моніторингу, оцінювання та визначення впливу ризиків, що виникають у процесі здійснення господарської діяльності, на економічне становище та фінансову стійкість банківських установ.

За своєю суттю рекомендації Базельського комітету, висвітлені у Базелі I, II та III, направлені на посилення вимог до капіталу і ліквідності банків. Враховуючи минулий досвід з системою вимог «Базель I» та «Базель II», що підтвердив неспроможність Базельських стандартів вирішити всі проблеми, а також відсутність універсальної та досконалої альтернативи, найближчими роками банківським установам знадобиться гнучкість для адаптації до подальших змін «Базель III». При цьому наріжним каменем успішного застосування має бути попередній аналіз, стратегічна оцінка та детальне планування. Тому однозначно залишається необхідність регулювання банківського ринку зі сторони наддержавних органів, передусім Базельського комітету, незважаючи на дискусійні положення щодо доцільності існування нових Базельських стандартів і їхнього впровадження у практику.

Висновки. Базель II та Базель III є документами, що вміщують передовий міжнародний досвід у сфері регулювання кредитної діяльності на фінансових ринках.

Базель II, як і Базель III, є лише набором загальних принципів регулювання кредитної діяльності фінансових установ, тому його впровадження потребує попередньої адаптації до економічних умов тієї країни, де він впроваджується.

Упровадження Базеля II в країнах ЄС виявило його сильні та слабкі сторони, однак не можна твердити про неефективність цього документа, радше недоліки, які проявилися, свідчать про необхідність їх урахування для удосконалення підходів управління кредитною діяльністю, що й було зроблено Базельським комітетом (поява Базеля III).

Інтеграція банківських систем, розвиток фінансових ринків, запровадження нових підходів і технологій, сприятимуть ускладненню процесів на кредитних ринках і їх управління.

Отже, Базель II та його наступні версії, на нашу думку, є цінним досвідом, який можна використати для створення конкурентоспроможної та стабільної банківської системи, зокрема в Україні.

Література

1. Capital Requirements Directive IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwc.com/gx/en/financial-services/european-financial-regulation-updates/april-16-2012.jhtml>.
  2. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems [Електронний ресурс] // Bank for International Settlements. – December 2010. – Режим доступу: http://www.bis.org/publ/bcbs189_dec2010.htm.
  3. Basel III: Issues and implication [Електронний ресурс] // KPMG. – Режим доступу: <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/basel-III-issues-implications.pdf>.
-

Штогрин І. М., Квасницька Р. С.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА РОЗВИТОК БАНКІВ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Роль іноземного капіталу у формуванні банківського сектору України на початку XXI століття заслуговує особливої уваги. Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку. Водночас слід зважати на низку фінансових ризиків, пов'язаних зі швидким зростанням частки іноземного банківського капіталу. Вони можуть призвести до втрати суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливого посилення нестабільності, несподіваних коливань ліквідності банків, імовірного відпливу фінансових ресурсів. Тому, актуальним є розгляд впливу присутності іноземного капіталу в банківській системі на розвиток економіки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням впливу іноземного капіталу на банківську систему України присвячено багато праць вчених-економістів, серед яких слід відмітити наукові доробки: М. Д. Алексеєнка, О. І. Барановського, О. І. Береславської, В. М. Геєця, О. В. Дзюблюка, М. І. Диби, В. І. Міщенко, О. О. Чуба. Незважаючи на вагомий внесок науковців у дослідження даної проблематики, ряд питань потребують подальшого уточнення. Зокрема, залишаються недостатньо дослідженими аспекти впливу іноземного капіталу на вітчизняну банківську систему та економіку держави загалом, що потребує подальшого їх розгляду.

Метою статті є дослідження позитивних та негативних аспектів впливу іноземного капіталу на розвиток банківських установ та банківської системи України загалом.

Виклад основного матеріалу. Характерними ознаками прояву глобалізації та міжнародної інтеграції у сфері фінансових відносин є входження іноземного капіталу в національні фінансові ринки та посилення його впливу на розвиток національних фінансових систем. Традиційним показником, який характеризує участь іноземного капіталу в банківській системі країни, є наявність у статутному капіталі банку частки, яка належить нерезиденту [1].

Наявність в економіці будь-якої держави значних обсягів іноземного капіталу є ознакою макроекономічної стабільності, високого рівня довіри інвесторів до її законодавчої, виконавчої, судової гілок влади. При цьому важливе значення має не так рівень розвитку демократії в країні, як її політична стабільність. Не допускати іноземні банки у вітчизняну банківську систему не вигідно ані з економічних, ані з політичних міркувань, проте на такий крок треба йти, передбачаючи збереження можливості для реальної конкуренції вітчизняних банків із іноземними фінансовими установами [2].

Присутність іноземного капіталу у банківській системі України пов'язана із невизначеністю наслідків впливу іноземного капіталу на вітчизняну банківську систему у зв'язку з наступними чинниками [3]:

- нестабільність економічної, політичної та соціальної ситуації в країні, що призводить до постійних змін законодавчої і нормативної бази, складності прогнозування ефективності вкладення іноземного капіталу тощо;
- недостатній рівень капіталізації і конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи;
- невизначеність достатності рівня присутності іноземного капіталу у банківській системі України та ступеня відкритості для іноземних інвесторів;

– протекційні заходи уряду з метою захисту національних інтересів, а також ускладнення зворотного руху іноземного капіталу;

– невизначеність тенденцій розвитку вітчизняного і міжнародного банківського сектору в умовах глобалізації та інтеграції, зміни стратегій здійснення фінансової експансії розвинених країн на вітчизняний ринок.

Отже, перспективи та наслідки функціонування іноземного капіталу у вітчизняному банківському секторі неоднозначні, оскільки головною метою іноземних інвесторів є не підвищення добробуту населення, а максимізація прибутку для своїх акціонерів, тому економісти ще не сформулювали єдиного висновку щодо ефективності функціонування іноземного капіталу в банківській системі України. Переваги та недоліки існування іноземного капіталу в банківській системі України висвітлені в роботах багатьох науковців. Так, основними серед усього спектра переваг функціонування банків з іноземним капіталом в Україні є [4]:

– залучення іноземного капіталу в банківську сферу позитивно впливає на економіку України, прискорюючи процеси розвитку фінансових ринків, розширюючи спектр банківських послуг та їх якість;

– швидке впровадження передових, новітніх технологій банківської діяльності, нових методів ведення банківського бізнесу, зокрема, використання досвіду фінансового менеджменту, антикризового управління, новітніх маркетингових технологій;

– запровадження зарубіжного досвіду ведення банківської справи та здійснення міжнародних фінансових операцій. Упровадження системи страхування банківських ризиків та міжнародного досвіду щодо фінансового оздоровлення, реорганізації та реструктуризації комерційних банків;

– здешевлення банківських послуг: кредитних ресурсів у довгостроковій перспективі та зростання строків їх надання. Іноземні банки можуть стати важливим джерелом довгострокового фінансування капіталомістких проектів та забезпечення підприємства необхідними кредитами за нижчими відсотками;

– посилення розвитку конкуренції на ринку банківських послуг, як наслідок - підвищення ефективності функціонування банківської системи, розширення спектра якісних послуг, підвищення кваліфікаційного рівня банківських працівників, що насамперед вигідно для позичальника.

Отже, станом на 01.01.2014 року кількість банків з іноземним капіталом становить 49, порівняно з 53 у 2013 році (табл.1) [5]. Відповідно знизилася і частка іноземного капіталу в статутному капіталі банку: у 2014 році лише 34 %, порівняно з 39,5 % у 2013 та майже половина (41,9%) у 2012 році.

Таблиця 1 – Кількість банків України із іноземним капіталом у 2012-2014 рр.

№	Назва показника	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014
1	Кількість банків, що мають банківську ліцензію	176	176	181
1.1	із них: з іноземним капіталом	53	53	49
1.2	у тому числі зі 100% іноземним капіталом	22	22	19
2	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банку, %	41,9	39,5	34,0

Наведені дані свідчать, що іноземний капітал дедалі глибше проникає в банківську систему України, а його роль постійно зростає. Підвищення частки іноземного капіталу неоднозначно впливає на розвиток банківської системи в цілому, а отже, цей вплив не можна розглядати як одновекторний. Таким чином, присутність іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі характеризується також низкою негативних проявів, які відчуваються дедалі гостріше. Серед них - уразливість вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках; можливість захоплення банківського ринку України та посилення іноземного контролю; посилення нерівноправної конкуренції між національними та іноземними банками; підвищення ймовірності впливу українського капіталу до зарубіжних країн; прихід на вітчизняний ринок іноземних банків, які не мають високих міжнародних рейтингів, високої надійності, достатнього обсягу капіталу; ускладнення механізмів банківського нагляду; ймовірність збільшення спекулятивних операцій [6].

Отже, для підвищення стимулюючої ролі вітчизняної банківської системи в соціально-економічному розвитку країни потрібен системний підхід до регулювання доступу іноземного капіталу в банківський сектор України. Він має базуватись передусім на заходах підтримки конкурентоспроможності банків з національним капіталом, використанні позитивних структурних і технологічних переваг банків з іноземним капіталом, інтенсифікації використання сучасних банківських технологій та банківського менеджменту, оптимізації інституційної структури вітчизняної банківської системи та наближення її до стандартів країн з розвинутою економікою.

Висновки. З вище викладеного можна зробити висновок про те, що оптимальним варіантом ролі іноземних інвесторів для розвитку банків в Україні є непряме регулювання розміру присутності іноземних інвесторів у банківській системі (на сьогодні ця величина повинна складати від 40% до 50%), розробка механізму відбору потенційних претендентів на придбання українських банків і створення банків з іноземним капіталом; розвиток організаційної структури банківського ринку (наприклад, шляхом розвитку спеціалізованих банківських установ) і забезпечення відповідних умов конкуренції.

Література

1. Барановський О. І. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України / О. І. Барановський // Вісник НБУ. – 2009. - № 9. – С. 13-20.
2. Диба М. І. Інтернаціоналізація банківської системи України / М. І. Диба, Є. С. Осадчий // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – № 1. – С. 35–41.
3. Набок Р. М. Оцінка концентрації іноземного капіталу у банківській системі України / Р. М. Набок, Ю. С. Серпенінова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць ; Вип. 32. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – С. 41–50.
4. Костогриз В. Г. Іноземний капітал в банківській системі України: сучасна проблематика / В. Г. Костогриз, Ю. В. Беззубенко // FINANCIAL SPACE. – 2012. – № 2(6). – С. 91-98.
5. Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
6. Гарбар Ж. В. Особливості залучення іноземного капіталу в банківську систему України / Ж. В. Гарбар // Інвестиції, інновації в економіці. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://chtei-knteu.cv.ua/>

Гринь С. С., Гулько Л. Г.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Валютний ринок та його регулювання займає провідне місце в економічній політиці держави. В залежності від мети валютне регулювання може стимулювати або стримувати економічний розвиток в країні та відповідно впливати на стан окремих секторів, галузей та підприємств, а також на місце держави на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання валютного ринку досліджуються, зокрема, О. Барановським, О. Береславською, А. Гальчинським, В. Гейцем, С. Колтуном, В. Козиком, І. Кравченком, В. Міщенком, А. Наговіциним, В. Олійником, І. Платоною, А. Філіпченком та іншими.

Мета дослідження полягає в аналізі методів регулювання валютного ринку та сучасний стан регулювання ринку валюти в Україні.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі існує декілька різних тлумачень поняття валютного ринку. Різні автори пропонують свої варіанти визначень. Так, наприклад, А. Наговіцин і В. Іванов визначають валютний ринок просто як "ринок, на якому продається та купується валюта різних країн". О. І. Береславська розглядає валютний ринок у трьох аспектах: у широкому значенні слова, у вузькому значенні слова та з організаційної точки зору. Валютні ринки розглядаються як офіційні центри, де відбувається конвертація іноземних валют на національну за курсом, що складається на основі попиту та пропозиції [1].

Світова практика функціонування ринків знає два методи валютного регулювання – ринковий і державний. Ці методи доповнюють один одного, однак співвідношення між ними постійно змінюється залежно від конкретної економічної ситуації. В умовах кризових ситуацій посилюється державне валютне регулювання (регламентація державою поведінки суб'єктів валютного ринку), тоді як ринковому відводиться другорядна роль. Проблеми у фінансовій сфері України призвели до посилення державного регулювання валютного ринку і практичної відсутності ринкового регулювання.

До основних економічних інструментів реалізації валютної політики центрального банку належать [2]:

- девізна політика – один з методів впливу держави на рух курсу національної валюти шляхом купівлі-продажу іноземної валюти;
- диверсифікація режиму валютного курсу, що використовується для продажу нестабільних валют і купівлі більш стійких валют, а також валют, необхідних для проведення міжнародних валют та інтервенцій;
- регулювання режиму валютного курсу – діяльність центрального банку, спрямована на встановлення порядку визначення і зміни обмінного курсу національної валюти відносно іноземних валют;
- політика девальвації та ревальвації валют, яка полягає у діяльності центрального банку країни, офіційно спрямованій на зміну обмінного курсу національної валюти в бік його зниження чи підвищення.

Адміністративні інструменти валютної політики передбачають сукупність заходів з нормативно-правового регулювання різноманітних аспектів функціонування валютного ринку країни та діяльності його учасників. Основним напрямом адміністративного регулювання валютних операцій є політика валютних обмежень [3]. Інструментами опосередкованого впливу є сукупність важелів і методів, що використовуються в ході здійснення монетарної політики держави для регулювання пропозиції грошей в країні, впливаючи при цьому на динаміку обмінного курсу. До таких інструментів можна віднести дисконтну політику, політику обов'язкових резервів та політику відкритого ринку [2].

Поряд з правилами роботи міжбанківського валютного ринку, які передбачають пряме обмеження діяльності банків з боку НБУ, використовуються ще й інструменти грошово-кредитної політики. За допомогою облікової ставки Національного банку і нормативів резервування коштів комерційних банків, НБУ регулює обсяги грошової маси на ринку, які мають безпосередній вплив на попит і пропозицію валюти [4].

Розглянемо поточну ситуацію на валютному ринку України.

Реалізація грошово-кредитної політики в першому півріччі 2014 року здійснювалася в умовах несприятливих макроекономічних трендів на фоні соціально-політичного напруження в країні. У I кварталі 2014 року відбулося погіршення очікувань учасників ринку, що проявлялося у відпливі депозитних коштів з банків та капіталу з країни. За таких умов дії НБУ характеризувалися комплексом стабілізаційних заходів, які здійснювались за такими напрямками:

а) сприяння забезпеченню безперервного здійснення платежів та вчасного виконання зобов'язань перед вкладниками. Це досягалося за рахунок підтримки ліквідності банків шляхом:

- запровадження додаткових механізмів підтримки ліквідності банків, які мають вплив депозитів, та скасування окремих обмежень на отримання кредитів рефінансування;
- купівлі в банків державних облігацій України;
- пом'якшення вимог до формування банками обов'язкових резервів;

б) створення стимулів для повернення коштів у банківську систему через підвищення внутрішньої вартості гривні інструментами процентної політики:

- встановленням штрафної вартості підтримки ліквідності в рамках додаткових спеціальних механізмів підтримки ліквідності банків, які мають вплив депозитів;
- проведенням, починаючи з березня, чергових тендерів переважно без оголошення відсоткової ставки з метою визначення ринково обґрунтованого рівня вартості кредитів рефінансування;

в) нівелювання емоційної складової в роботі валютного ринку та забезпечення рівноваги на

ньому. З цією метою НБУ запровадив тимчасові регулятивні заходи, які, зокрема, передбачали обмеження на:

- купівлю іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України та її перерахування за кордон за окремими операціями;

- строки купівлі уповноваженими банками іноземної валюти за дорученням юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;

- видачу готівкових коштів з рахунків в іноземній валюті.

Заходи Національного банку України сприяли поступовій стабілізації ситуації та поліпшенню ринкових очікувань упродовж II кварталу 2014 року. Про зазначені зрушення, зокрема, свідчить:

- домінування протягом цього періоду чистої пропозиції іноземної готівки на валютному ринку України;

- покращення динаміки банківських депозитів. Якщо за I квартал зафіксовано зниження вкладів в національній валюті на 12,7 %, або на 32,2 млрд. грн., то за II квартал вони збільшилися на 0,5 %, або на 1,0 млрд. грн.

За таких умов Національний банк України в II кварталі 2014 року поступово відходив від застосування нетрадиційних заходів, зокрема:

- пом'якшив окремі тимчасові регулятивні заходи щодо операцій з іноземною валютою;

- поступово відмовився від використання додаткових спеціальних механізмів підтримки ліквідності банків;

- зменшив обсяги підтримки ліквідності банків. Зокрема в II кварталі поточного року НБУ щомісяця скорочував обсяги нових кредитів рефінансування. Обсяг операцій з купівлі державних облігацій України за цей період знизився до 18,6 млрд. грн. з 25,3 млрд. грн. відповідно.

Водночас НБУ зважав на те, що головні резерви подальшої стабілізації діяльності банків залежать від повернення в банківську систему коштів, які були вилучені у період посилення напруги. Ураховуючи це, НБУ продовжив вживати заходів щодо збільшення внутрішньої вартості гривні. Зокрема у квітні та липні було підвищено облікову ставку з 6,5 % до 9,5 % та до 12,5 % річних.

Так НБУ реалізував попередні заходи, передбачені новою програмою “Стенд-бай”, та доклав зусиль для виконання передбачених нею зобов'язань. Це забезпечило можливість отримання першого траншу та створило передумови для отримання другого траншу від МВФ. Проте в III кварталі ситуація на валютному ринку України продовжила погіршуватися, що призвело до чергового зниження курсу національної валюти і невизначеності щодо його подальшої динаміки.

Висновки. Таким чином, валютне регулювання займає важливе місце в економічній політиці держави в частині впливу на розвиток економіки та міжнародних валютних відносин в Україні значення такого регулювання наданий час є винятковим з точки зору підтримки курсу національної валюти в нестабільних умовах.

Література

1. Береславська О. І. Валютний курс і зовнішня торгівля: теоретичний та емпіричний аспекти взаємозв'язку / О. І. Береславська // Фінанси України. – 2010. - № 3. – С. 66-76.

2. Журавка Ф. О. Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України: монографія / Ф. О. Журавка. – Суми: Ділові перспективи: ДВНЗ «УФБС НБУ», 2008. – 334 с.

3. Мороз А. М. Банківські операції: підручник / А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук та ін. / [За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза]. – К.: КНЕУ, 2005. – 556 с.

4. Береславська О. І. Міжнародні розрахунки та валютні операції: навчальний посібник / О. І. Береславська, О. М. Наконечний, М. Г. Пясецька та ін. / [За заг. ред. М. І. Савлука]. – К.: КНЕУ, 2008. – 392 с.

5. Офіційний сайт НБУ: <http://www.bank.gov.ua>

Футорний П. В., Крупа О. В.**Хмельницький національний університет, м. Хмельницький****АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЩОДО СТАНУ РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ**

Актуальність дослідження полягає у об'єктивній необхідності впорядкування співвідношення між готівковими та безготівковими платежами, що здійснюються через механізми ринку платіжних карток в контексті приєднання України до стандартів європейського здійснення платежів, що в свою чергу відповідає загальноновизнаній практиці поступового звуження сфери готівкових платежів та переходом до використання карткових платіжних інструментів та сучасних технологій платежів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням окремих аспектів розвитку ринку платіжних карток займались О. Вовчак, К. Кіреєва, О. Мельниченко, В. Міщенко, А. Мороз, М. Савлука, А. Чухно та ін. Віддаючи належне значному науковому доробку авторів, варто зазначити, що у сучасних умовах господарювання, що супроводжуються погіршенням економічної та політичної ситуації в Україні на тлі військової агресії, відбувається зниження довіри клієнтів до банківських платіжних карток (бажання мати готівку на руках у населення викликане пересторогою щодо можливих загроз мобільності та конвертованості ресурсів ринку платіжних карток), а тому питання стабілізації та розвитку ринку безготівкових розрахунків постають по-новому та потребують подальших досліджень.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану ринку платіжних карток України та виявлення основних проблем його функціонування.

Виклад основного матеріалу. Банківська платіжна картка – це пластиковий ідентифікаційний засіб, за допомогою якого його держателю дається змога здійснювати операції сплати за товари, послуги та отримувати готівкові гроші [1]. У наш час банківські платіжні картки є основоположним елементом електронної банківської системи, які одночасно розширюють асортимент послуг банку та є вагомим джерелом ресурсів як в національній, так і в іноземній валюті.

Нині українські банки пропонують своїм клієнтам такі послуги з використанням платіжних карток: отримання готівки в банкоматі (2/3 усіх операцій); розрахунки в торговельних мережах (кожна п'ята операція); оплата рахунків безготівково через Інтернет (кожна сьома операція); бронювання номера в готелі чи оренда машини; зняття готівки з платіжної картки безпосередньо за кордоном, таким чином немає потреби перевозити готівку через митний кордон [2, с. 27].

На сучасному етапі розвитку стан ринку платіжних карток характеризується кількістю банків-членів карткових платіжних систем; кількістю платіжних карток в обігу, часткою активних карток, кількістю банкоматів та терміналів.

Проаналізуємо стан ринку платіжних систем в Україні впродовж 2011 – 2014 рр (табл. 1).

Таблиця 1 – Загальні дані про стан карткових платіжних систем

Рік	Банки-члени карткових платіжних систем (шт.)	Платіжні картки			Банкомати (шт.)	Термінали (шт.)
		в обігу (тис шт.)	активні (тис шт.)	частка активних (%)		
2011	142	57 893	34 850	60,20	32 997	123 540
2012	142	69 826	33 106	47,41	36 152	162 724
2013	143	69 726	35 622	51,09	40 350	221 222
II кв. 2014 року	140	69 939	34 973	50,01	38 942	195 979

На основі проведеного аналізу відмітимо, що кількість банків-членів карткових платіжних систем у 2011-2012 рр. становила 142 банки (80,7 % від загальної кількості банків), у 2013 р. – 143 банки (80 % від загальної кількості банків), за II квартал 2014 р. – 140 банків. При цьому вони обслуговували 42 млн. клієнтів у 2011 р., 44 млн. клієнтів у 2012 р. та більше 50 млн. клієнтів у 2013 – половині 2014 р. [3].

Український картковий ринок швидко розширюється за рахунок нових держателів карток, емітентів, а також точок обслуговування, що здатні безперебійно та оперативно проводити операції із видачі готівки та безготівкових розрахунків за потребою клієнта.

За період з 2011 по 2013 рр. відносно зростання кількості банкоматів складає 29,7 % (з 33 тис. од. – до 40,4 тис. од.), проте за перше півріччя 2014 р. кількість банкоматів зменшилась на 3,49 % відповідно до 2013 р.; кількість терміналів за 2011 – 2013 рр. – 74,2 % (з 123,5 тис. од. – до 221,2 тис. од.), аналогічно за перше півріччя 2014 р. кількість терміналів зменшилась на 11,41 %, що стало наслідком негативних процесів, що відбуваються в країні та в основному пов'язано із ліквідацією деяких банків [3].

Ринок платіжних карток поділяється за двома ознаками: за типами держателів та за платіжною схемою. Проаналізуємо динаміку кількості платіжних карток за платіжною схемою та за типами держателів у 2011-2014 роках (табл. 2).

Таблиця 2 – Види платіжних карток, емітованих українськими банками

Рік	Активні платіжні картки (тис. шт.)					
	Усього	За платіжною схемою			За типами держателів	
		з дебетовою функцією	з кредитною функцією	з функцією електронних грошей	корпоративні	особисті
2011	34 850	26 668	8 170	12	364	34 485
2012	33 106	25 026	8 077	3	353	32 753
2013	35 622	26 823	8 793	5	390	35 232
II кв. 2014 року	34 973	26 274	8 692	7	366	34 607

За підсумками II кварталу 2014 р. як і впродовж аналогічних періодів минулих років переважали картки із дебетовою функцією – 75,12 %, картки з кредитною функцією становили лише 24,85 %, платіжні картки з функцією електронних грошей – близько 0,03 %. За типами держателів у 2014 р. переважають особисті платіжні картки – 98,95 %, відповідно решту 1,05 % займають корпоративні картки [4].

Збільшення кількості самих платіжних карток в обігу поряд із об'єктами технічного забезпечення таких розрахунків об'єктивно відповідає збільшенню кількості та сукупної суми операцій, що були здійснені на ринку платіжних карток (табл. 3).

Таблиця 3 – Сума та кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками

Рік	Сума операцій (млрд. грн.)			Кількість операцій (млн. оп.)		
	Безготівкові платежі	Отримання готівки	Усього	Безготівкові платежі	Отримання готівки	Усього
2011	46,35	529,63	575,98	214	661	875
2012	91,56	649,86	741,48	348	725	1 073
2013	159,14	756,89	916,03	584	755	1 339
II кв. 2014 року	44,58	175,47	220,06	143	169	312

Кількість операцій із застосуванням платіжних карток, емітованих банками України, за 2011 р. збільшилась на 24,6% (до 875,4 млн. операцій), у 2012 р. – 22,6% (перевищила 1 млрд. операцій), у 2013 р. – 24,8% (понад 1,34 млрд. операцій), за II кв. 2014 р. – 312 млн. операцій [3].

Як свідчать дані табл. 3, переважну частку на ринку платіжних карток займають операції з отримання готівки, ніж безготівкові операції з картками: у 2011 р. обсяг операцій з отримання готівки

становив 529,63 млрд. грн. (91,9 % від загальної суми операцій з картками), а безготівкових платежів – 46,35 млрд. грн. (8,1 %). У 2012 р. – обсяг операцій з отримання готівки зріс на 18,5 % – до 649,86 млрд. грн. (87,6 % від загальної суми операцій з картками), а безготівкових платежів – на 99,5 % – до 91,56 млрд. грн. (відповідно 12,4 %). За 2013 р. обсяг готівкових операцій зріс ще на 16,5 % – до 756,89 млрд. грн. (82,6 % від загальної суми операцій з картками), в свою чергу обсяг безготівкових операцій теж зріс на 73,8% – до 159,14 млрд. грн. (відповідно 17,4 %), за II кв. 2014 р. – 44,58 млрд. грн. [4].

Проаналізовані показники стану ринку платіжних карток дають змогу відмітити, що в Україні поступово переноситься вага усіх здійснених операцій на безготівкові платежі і досить таки швидкими темпами за відносно короткі проміжки часу.

Висновки. Таким чином, сучасний стан ринку платіжних карток характеризується зростанням ролі безготівкових платежів в цілому за рахунок залученням все більшої кількості клієнтів та збільшенням обсягу проведених операцій, а також збільшенням точок віддаленого обслуговування держателів карток та розробкою нових карткових продуктів. В цей же час, перспективами розвитку ринку платіжних карток залишається підвищення значення карткових платежів у системі безготівкових розрахунків та оперативне консультативне супроводження процесу обслуговування клієнтів за платіжними картками.

Література

1. Закон України. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: від 05.04.2001 № 2346-III, редакція від 19.04.2014 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
2. Мельниченко О. Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із позабанківського обігу в Україні / О. Мельниченко // Вісник Національного банку України.– 2013.– № 1.– С. 26–31.
3. Річний звіт Національного банку України за 2011, 2012, 2013 рр.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
4. Статистичні матеріали Національного банку України: платіжна система, спеціальні платіжні засоби. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/doccatalog/list?currDir=44577>.

Воловник І. В., Ларіонова К. Л.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗОЛОВОВАЛЮТНИХ РЕЗЕРВІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. В умовах фінансової глобалізації та світових трансформаційних процесів гарантією стабільності в періоди світових фінансових криз є формування золотовалютних резервів. На сучасному етапі розвитку структура золотовалютних резервів більшості країн і рівень її диверсифікації залежать від економічного стану країни, її місця у світовій економіці, стійкості національної валюти, тієї ролі, яку відіграє валютно-курсова політика країни у регулятивному впливі на зовнішньоекономічну діяльність та динаміку експортно-імпортних операцій. Тому вивчення структури та динаміки золотовалютних резервів України вбачається нам актуальним та своєчасним .

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні питання, що висвітлені в даній роботі привернули увагу багатьох науковців та аналітиків. Теоретичні основи, що визначають сутність та призначення золотовалютних резервів, сформовано в працях О. Бандурка, Ю. Бездітко, О. Дзюблюка, Ф. Журавка, Г. Заблоцька та інші. Результати досліджень щодо формування оптимальної структури золотовалютних резервів наведено в працях А. Басова, Д. Беляєва, Ф. Журавки, А. Лихачова, О. Лупіна, Г. Фетісова. Д. Беляєвим здійснюються дослідження у сфері фінансово-математичного інструментарію та економіко-математичного моделювання в управлінні золотовалютними резервами. Проте, незважаючи на цілу низку досліджень, багато аспектів формування та використання золотовалютних резервів Національного банку України досі залишається недостатньо розкритими.

Метою даної статті є дослідження теоретико-прикладних аспектів формування та

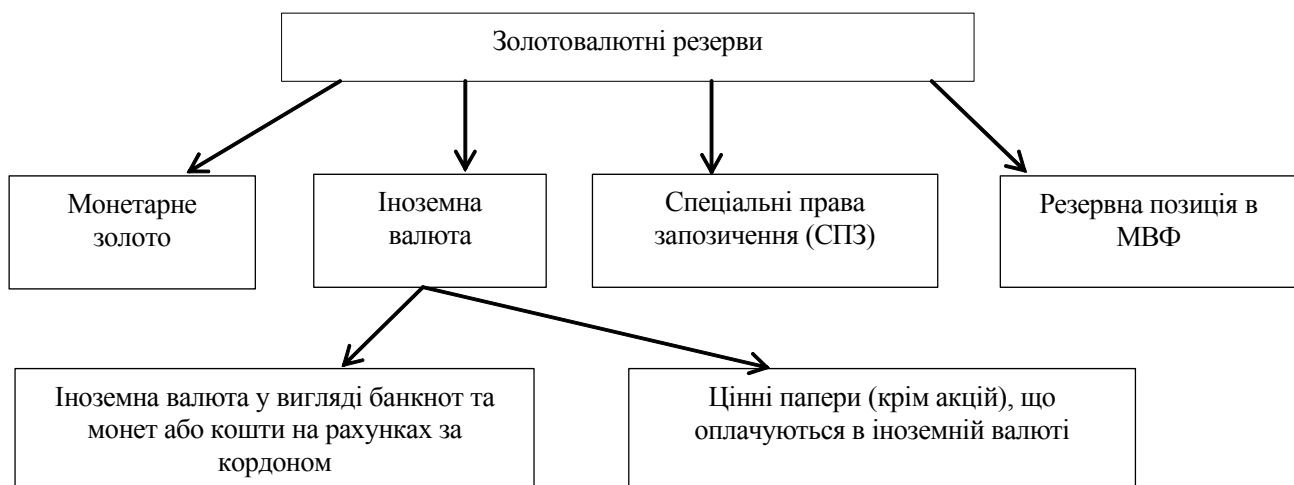
використання золотовалютних резервів Національного банку України та визначення їх оптимальної структури.

Виклад основного матеріалу. Золотовалютні резерви – запаси іноземних фінансових активів, які належать державі і перебувають у розпорядженні органів грошово-кредитного регулювання і можуть бути реально використані на регулятивні та інші потреби, що мають загальноекономічне значення [1].

Необхідним елементом валютної політики центрального банку, пов'язаної з формуванням та управлінням офіційними золотовалютними резервами країни, є визначення їх оптимальної структури.

Структура офіційних золотовалютних резервів – це сукупність підібраних у певній пропорції валютних активів, використання яких дає змогу центральному банку забезпечувати регулятивний вплив на валютні відносини й організацію зовнішньоекономічної діяльності в країні [2].

У сучасних умовах структура офіційних золотовалютних резервів, що формуються центральними банками більшості країн світу, включає, як правило, чотири основні компоненти (рис. 1).

Рис. 1. Структура золотовалютних резервів країни з розвинутою ринковою економікою

Стаття 47 Закону України «Про Національний банк України» передбачає структуру золотовалютного резерву, який складається з таких активів: «монетарне золото; спеціальні права запозичення; резервна позиція в МВФ; іноземна валюта у вигляді банкнот та монет або кошти на рахунках за кордоном; цінні папери (крім акцій), що оплачуються в іноземній валюті; будь-які інші міжнародно визнані резервні активи за умови забезпечення їх надійності та ліквідності» [3].

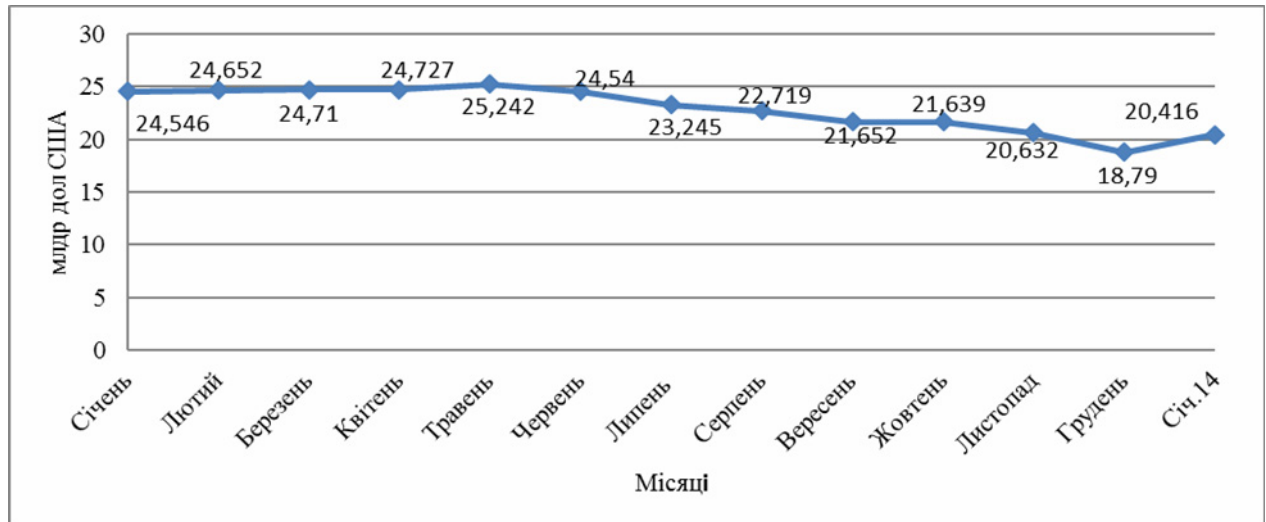
Національний банк України формує, зберігає та накопичує золотовалютні резерви. Це дає йому змогу належним чином виконувати власні функції з регулювання валютних відносин, передусім: забезпечення стабільності національної грошової одиниці України; поліпшення кредитоспроможності країни; вплив на офіційний обмінний курс національної валюти через девізну політику; створення сприятливих умов для здійснення зовнішніх запозичень; гарантування виконання зобов'язань перед міжнародними валютно-кредитними організаціями; регулювання платіжного балансу України; вплив на динаміку обсягів грошової маси всередині країни з метою досягнення цінової стабільності як стратегічної цілі монетарної політики тощо [1].

З 1999 до 2007 року обсяги золотовалютного резерву лише зростали: з 1 212 млн. доларів США до 32 462,12 млн., причому найбільше відносно зростання було зафіксовано у 2005 році, коли його обсяги за 1 рік зросли більш ніж вдвічі порівняно з 2004 роком, а саме на 103,6 %, а найбільший абсолютний ріст – у 2007 році, розмір приросту становив 10 205,72 млн. дол. США.

На протязі 1999–2013 років падіння річних показників вперше було зафіксовано у 2009 році, яке становило 918,79 млн. дол. США, що у свою чергу було пов'язано з фінансовою кризою, яка розпочалася восени 2008 року. Найбільше падіння обсягів золотовалютного резерву відбулося у 2012 році, яке становило за абсолютним показником 7 248,59 млн. дол. США, а за відносним показником –

22,8 % скорочення порівняно з обсягами 2011 року. Падіння резервів НБУ в 2011 році значною мірою пов'язане з бажанням втримати курс гривні напередодні парламентських виборів 2012 року. Досягнувши свого максимуму в 2010 році (34 570,0 млн. дол. США), золотовалютний запас почав послідовно скорочуватися, досягши позначки 23 148,8 млн. дол. США станом на 1 липня 2013 року [2].

Опираючись на дані, представлені на офіційному сайті Національного банку України, проаналізуємо динаміку золотовалютних резервів у 2013 році.

Рис. 2. Динаміка золотовалютних резервів України у 2013 році

Золотовалютні резерви України станом на 01.01.2014 року становили 20,4 млрд. дол. США і зменшилися за рік на 4,1 млрд. дол. США, або на 16,8 %.

Основними факторами їхнього зменшення були платежі Уряду України на загальну суму еквіваленту 6,6 млрд. дол. США, платежі з погашення зобов'язань перед МВФ на суму еквіваленту 5,7 млрд. дол. США та продаж Національним банком України іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України на суму еквіваленту 4,3 млрд. дол. США [4].

Основними джерелами поповнення золотовалютних резервів у 2013 році були надходження на користь Державної казначейської служби України коштів від розміщення державних зобов'язань в іноземній валюті на суму еквіваленту 11,6 млрд. дол. США та купівля іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України в обсязі 1,1 млрд. дол. США [4].

Для забезпечення безперерійного функціонування фінансової системи України та своєчасного виконання державних зобов'язань ліквідність міжнародних резервів підтримувалася на високому рівні завдяки вибору високонадійних контрагентів та державних облігацій, а також завдяки обмеженню запланованого періоду інвестування та постійному моніторингу параметрів ліквідності резервних валют і фінансових інструментів.

Протягом 2013 року збільшено обсяг монетарного золота на 0,22 млн. трійських унцій. Переважна частина монетарного золота Національного банку України зберігалась у сховищі, решту було розміщено у строкові депозити.

За 2013 рік Національним банком України отримано 49,1 млн. дол. США доходів від управління міжнародними резервами.

Слід зазначити, що обсяг та структура золотовалютних резервів залежить від таких факторів: рівня розвитку зовнішньоекономічних відносин в країні, тобто від того, наскільки експортно-орієнтованою є національна економіка та якою мірою країна залежить від імпорту; напрямків валютної та монетарної політики; рівня розвитку та стабільності банківської системи зокрема та національної економіки взагалі, а також значення найбільш важливих макроекономічних показників, таких як темпи росту реального ВВП, інфляція, зовнішній борг та інші; орієнтації на участь країни у міжнародних фінансових ринках.

Основні шляхи вирішення проблем формування золотовалютних резервів: слідкувати за змінами кон'юнктури на світових валютних ринках; здійснювати прогностичні оцінки стану міжнародних розрахунків країни; враховувати прогнозування коливань обмінних курсів; враховувати різні чинники, які здійснюють вплив на обмінний курс національної валюти; орієнтуватись на потреби обслуговування зовнішнього боргу.

Висновки. Формування належної структури офіційних золотовалютних резервів Національного банку України дає йому змогу належним чином виконувати власні функції з регулювання валютних відносин, передусім, у плані підтримання зовнішньої стабільності національних грошей і рівноваги платіжного балансу.

Крім того, валютні резерви є важливою складовою емісійного механізму, виступаючи одним із видів забезпечення національних грошей у складі активів центрального банку. Тому оптимальна структура валютних резервів є також одним із факторів гарантії стабільності внутрішнього грошового обігу в країні.

Література

1. Беляєв Д. О. Математичне моделювання як складова розробки фінансового механізму формування золотовалютних резервів /Д. О. Беляєв // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2011. - Т. 14. – С. 128–134.
  2. Золотовалютні резерви України у 1999–2013 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/charts/zolotovalyutnirezervi-ukrayini-u-1999-2013-rokah>.
  3. Закон України «Про Національний банк України» № 5103-VI від 05.07.2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
  4. Річний звіт НБУ на 01.01.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
-

Нікітюк С. А., Приступа Л. А.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Сьогодні вітчизняний ринок міжбанківських кредитів є одним із важливих сегментів фінансового ринку. Роль якого набуває особливої актуальності у зв'язку із загостренням проблеми ліквідності банків, спричиненої загальним спадом виробництва та іншими макроекономічними факторами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретико-прикладних основ міжбанківського кредитування внесли вітчизняні вчені-економісти: О. Васюренко, І. Гуцал, О. Дзюблюк, А. Єпіфанов, І. Івасів, О. Кузьмак, В. Лагутін, А. Мороз, С. Мочерний, М. Савлук, І. Сало, В. Стельмах, Р. Тиркало та інші. Проте, питання даної проблематики потребують подальшого вивчення та розробки у відповідності до сучасних умов функціонування.

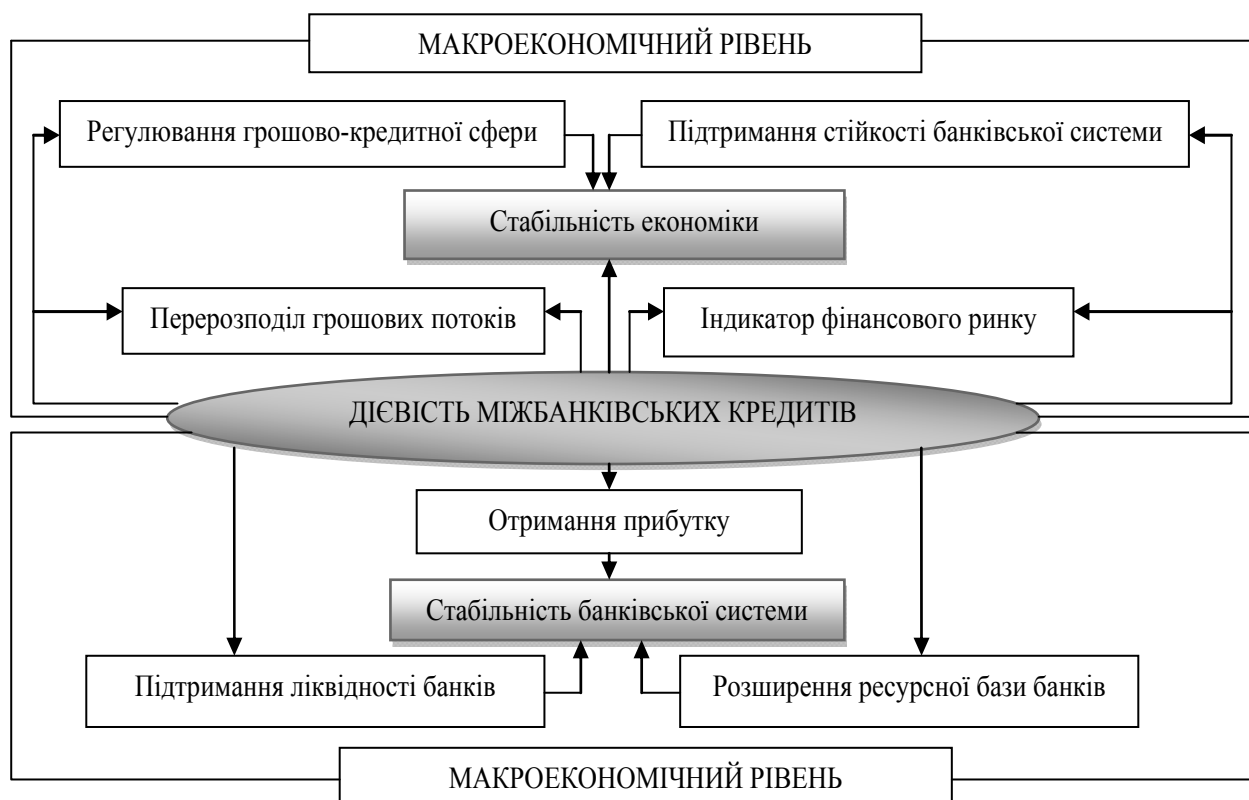
Метою статті є дослідження сучасного стану та особливостей міжбанківського кредитного ринку України.

Виклад основного матеріалу. Міжбанківський ринок кредитних ресурсів є системою, що забезпечує купівлю-продаж вільних кредитних ресурсів між комерційними банками і Національним банком України [1, с. 137].

Кредитні відносини між банками визначаються на договірних засадах шляхом укладання кредитних угод, які передбачають умови розміщення тимчасово вільних коштів, права та зобов'язання сторін з належним оформленням справ за міжбанківським кредитом.

Міжбанківський кредитний ринок України за обсягами, структурою та інструментами відрізняється від ринків розвинених країн [2], а розвиток операцій банків з міжбанківськими кредитами знаходиться на відносно низькому рівні.

Проте, погоджуємось із думкою Кузьмак О. М., щодо дієвості міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи [2]. Зокрема, на макроекономічному рівні дієвість міжбанківських кредитів виявляється через механізм грошово-кредитного регулювання, на мікрорівні – через організацію взаємного кредитування банків результатом якої є як стабільність банківської системи, так і стабільність економіки загалом (рис. 1) [2, с. 8].

Рис. 1. Дієвість міжбанківських кредитів

Для забезпечення ліквідності та платоспроможності банки найчастіше використовують ресурси, запозичені на міжбанківському кредитному ринку. За даними банківської статистики в структурі залучених коштів банків міжбанківські кредити займають від 19,3% до 21,5% [2]. Це обумовлює важливу роль операцій банківських установ на міжбанківському кредитному ринку.

Розглянемо вплив обсягів міжбанківського кредитування на загальну величину зобов'язань банків України протягом 2008-2014 років (табл. 1) [3].

Таблиця 1 – Динаміка показників використання ресурсів міжбанківського кредитного ринку банками України за період з 01.01.2008 по 01.01.2014 роки

Показник	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014
Міжбанківські кредити, млн. грн.	168 624	320 838	274 300	249 519	250 264	213 710	208 854
Усього зобов'язань, млн. грн	529 818	806 823	753 242	804 359	898 785	956 983	1 085 496
Частка міжбанківських кредитів у структурі зобов'язань банківської системи, %	31,83	39,77	36,42	31,02	27,84	22,33	19,24
Темп приросту частки міжбанківських кредитів, %	12,15	24,94	-8,42	-14,82	-10,24	-19,79	-13,45

Згідно даних табл. 1, частка міжбанківських кредитів у структурі зобов'язань банківської системи України була найбільшою станом на 01.01.2009 року та становила 39,77 %, що було обумовлено підвищеною потребою банків у підтримці ліквідності внаслідок економічної кризи.

Внаслідок чого темп приросту частки міжбанківських кредитів у структурі зобов'язань банківської системи за результатами 2008 року досягнув максимуму – 24,94 %. У період відновлення української фінансової системи після кризи рівень попиту на ресурси на міжбанківському кредитному ринку знижувався, а тому і частка таких ресурсів у сукупному обсязі зобов'язань банківської системи України також зменшувалася.

Основні показники стану міжбанківського кредитного ринку за період з 01.01.2008 року по 01.01.2014 рік (табл. 2) свідчать, що найвищі ставки на міжбанківському кредитному ринку були станом на 01.01.2009 року, що обумовлювалось підвищенням попиту на ресурси внаслідок значного погіршення стану фінансової системи у цей період. Низький рівень середньозважених процентних ставок за міжбанківськими кредитами свідчить про високу частку кредитування асоційованих та дочірніх компаній, ціна на ресурси для яких як правило встановлюється на найнижчому рівні. Також враховується те, що ставки за кредитами в іноземній валюті зазвичай значно нижчі, ніж ставки за кредитами у гривні [2].

Таблиця 2 – Основні показники стану міжбанківського кредитного ринку за період з 01.01.2008 року по 01.01.2014 року

Дата	Загальний обсяг наданих кредитних ресурсів, млн. грн.	Середньозважена відсоткова ставка, %	
		Усього	у т. ч. за операціями овернайт
01.01.2008	2 124	2,3	1,6
01.01.2009	4 549,2	13,9	13,4
01.01.2010	2 395,1	12,3	10,7
01.01.2011	2 465	3,6	2,2
01.01.2012	4 087,5	7,4	6,1
01.01.2013	4 514,5	12,3	10,9
01.01.2014	3657,6	4,7	4,2

При здійсненні операцій на міжбанківському ринку у банків виникають певні проблеми, вирішення яких дає змогу підвищувати ефективність міжбанківських операцій. Однією з головних проблем є виникнення кредитних ризиків у разі невиконання банками зобов'язань щодо погашення міжбанківських кредитів. Знизити кредитний ризик можливо також за допомогою встановлення лімітів для банків-контрагентів, враховуючи оцінку їх фінансового стану, платоспроможність, кредитоспроможність, показників, що характеризують їх діяльність, а також види та строки передбачуваної операції, власних можливостей банку, що кредитує.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що на теперішній час в Україні міжбанківські кредити є лише короткостроковим інструментом, для підтримки поточної ліквідності. Для активізації операцій міжбанківського кредитування, насамперед, необхідно вживати заходів щодо оптимізації існуючої організації ринку міжбанківських кредитів та вдосконалювати інструменти рефінансування.

Література

1. Вовк В. Я. Кредитування і контроль: навч. посіб. / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – К. : Знання, 2012. – 463 с.
2. Кузьмак О. М. Дієвість міжбанківських кредитів в розвитку банківської системи: дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: 2008 р. / О. М. Кузьмак; Терноп. нац. економ. ун-т // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=business_economic_science&id.
3. Офіційний сайт НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

Поперечний Р. С., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

**ОПЕРАЦІЇ НА МІЖБАНКІВСЬКОМУ РИНКУ КРЕДИТУВАННЯ ТА ЇХ ДІЄВІСТЬ
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ**

Актуальність дослідження. У сучасних умовах трансформації економіки України дослідження стану банківської системи та міжбанківських відносин набуває особливого значення. Це зумовлюється істотним підвищенням вимог до банківської системи, її кредитно-інвестиційного потенціалу, стійкості та ліквідності.

Процес міжбанківського кредитування займає важливе місце у діяльності банківської системи. Специфіка міжбанківського кредиту полягає насамперед у можливості оперативного одержання коштів банками, в яких виникла потреба в додаткових ресурсах. Банки, які нормально функціонують, використовують міжбанківський кредит як інструмент регулювання власної ліквідності та платоспроможності. На сучасному етапі розвитку міжбанківський кредит практично є єдиним інструментом, з використанням якого банки можуть реально розв'язувати проблеми поточної ліквідності та додержання окремих економічних нормативів, що регулюють банківську діяльність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретико-методичних основ міжбанківського кредитування зробили вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких А. С. Гальчинський, О. В. Дзюблюк, Ю. М. Лисенкова, Д. Г. Лук'яненко, О. М. Мозковий, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, А. А. Пересада, М. І. Савчук, В. В. Сокальський, В. А. Ющенко. Проте переважна більшість авторів досліджують або окремі аспекти функціонування міжбанківських кредитів, або особливості дії ринку міжбанківських кредитів на певних етапах економічного розвитку країни. За таких обставин поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок з проблем організації та розвитку ринку міжбанківських кредитів для забезпечення стабільності функціонування банківської системи України є особливо актуальним.

Метою дослідження є аналіз операцій банку на міжбанківському кредитному ринку та їх вплив на стійкість та ліквідність банківської установи.

Виклад основного матеріалу. Успішний розвиток економіки будь-якої країни неможливий без існування кредитних відносин і ринку кредитних ресурсів, однією з найважливіших складових якого є міжбанківський кредитний ринок. Міжбанківський ринок кредитних ресурсів – це система, що забезпечує купівлю-продаж вільних кредитних ресурсів між комерційними банками та комерційними банками і Національним банком України [1, с. 137].

У діяльності банківської системи процес міжбанківського кредитування займає важливе місце, особливістю даного ринку є те, що учасниками операції кредитування виступають банки. Міжбанківський кредит за складом поділяється на взаємні кредити між комерційними банками та кредитування Національним банком України комерційних банків [2, с. 236].

Банківські установи, які нормально функціонують, використовують міжбанківський кредит як інструмент регулювання власної ліквідності. Ліквідність - це "здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати)" [3].

Суб'єктами міжбанківських кредитних операцій є банки, які можуть виступати на міжбанківському ринку в ролі позичальників, так і кредиторів.

Об'єктом міжбанківських кредитних операцій є грошові кошти, що передаються одним банком іншому у вигляді кредитів на умовах, визначених договором.

Розрізняють міжбанківські активні та пасивні кредитні операції: ринок міжбанківських депозитів та ринок міжбанківських кредитів.

Виділяють такі види міжбанківських операцій:

- міжбанківські позики на основі кредитного договору і на основі генеральної угоди та співробітництва на ринку міжбанківського кредиту;
- залишки коштів на кореспондентських рахунках, заброньовані на певний термін під узгоджений банківський процент (оформляється кредитною угодою);
- платіжний кредит у формі овердрафта за кореспондентським рахунком (оформляється

договором про встановлення кореспондентських відносин, або спеціальним договором про овердрафт);

– централізовані кредити, що надходять для підтримання певних галузей народного господарства через комерційні банки. Вони найменш вигідні для комерційного банку, оскільки маржа за ними регулюється НБУ;

– переоблік та пере застава цінних паперів в НБУ;

– централізовані кредити, що розподіляються на аукціонній основі.

Аналізуючи ступінь залежності комерційного банку від МБК, треба розрахувати відносні показники – коефіцієнти рефінансування. Необхідно мати на увазі, що відносно високий ступінь залежності комерційних банків від позик, отриманих у інших банків, знижує їх прибутковість, оскільки депозити клієнтів дешевші банківських кредитів, тому комерційний банк зобов'язаний постійно стежити за балансом пасивів та активів [2, с. 10].

Властивість міжбанківського кредиту забезпечувати поточну ліквідність та підвищувати платоспроможність банків-позичальників безпосередньо пов'язана з властивістю перерозподілу банківських ресурсів між окремими банками, галузями економіки. Такий перерозподіл ресурсів реалізується через здійснення міжбанківських розрахунків та міжбанківського кредитування.

З метою аналізу дієвості міжбанківського кредитування у забезпеченні ліквідності банків України складено табл. 1, яка показує загальний обсяг міжбанківських кредитів.

Залучені кошти банків на міжбанківському ринку України характеризують такі дані у табл. 1.

Таблиця 1 – Обсяг операцій на ринку міжбанківського кредиту в Україні 2010-2013 років

Рік	Загальний обсяг наданих кредитних ресурсів, млн. грн.	Середньорічна відсоткова ставка, %	
		Усього	у т. ч. за операціями овернайт
2013	910738,9	4,6	4,2
2012	1809967,5	12,3	10,9
2011	3614160,3	7,3	6,03
2010	7229980,4	3,5	2,2

Ми спостерігаємо значне зменшення наданих кредитних ресурсів у 2013 році порівняно з 2012 на 8992,286 тис. грн., хоч у 2012 році середньорічна відсоткова ставка складала 12,3 %, що на 7,7 % більше ніж у 2013 році, ця ситуація дає підстави стверджувати, що банки використовували міжбанківський ринок уже переважно для покриття дефіциту ліквідності, а не як джерело дешевого ресурсу. Найбільш високими ставки на міжбанківському кредитному ринку були станом на 01.01.2012 року. Це свідчить про підвищення попиту на ресурси внаслідок значного погіршення стану фінансової системи у цей період. Низький рівень середньозважених процентних ставок за міжбанківськими кредитами свідчить про високу частку кредитування асоційованих та дочірніх компаній, ціна на ресурси для яких як правило встановлюється на найнижчому рівні.

Висновки. У результаті проведеного аналітичного дослідження встановлено, що за сучасних умов міжбанківський кредит є одним з основних інструментів, використовуючи який комерційні банки можуть реально розв'язувати проблеми поточної ліквідності, хоча даний інструмент використовується як короткостроковий і тому не має тривалого ефекту.

Література

1. Вовк В. Я. Кредитування і контроль: навч. посіб. / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – К. : Знання, 2008. – 463 с.

2. Тиркало Р. І. Банківська справа: навч. посіб. / Р. І. Тиркало — Тернопіль : Карт-бланш, 2001. — 314 с.

3. Україна. НБУ. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : Постанова Національного банку України (6 грудня 2013 р. за N 2079/24611). – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2079-13>.

4. Гагарин С. В. Межбанковский кредит: дилинговые операции на рынке «коротких денег» / С. В. Гагарин, Ю. Б. Никольский, Г. А. Шамаев. — М. Принт-лайн, 1995. — 208 с.

5. Основні показники стану міжбанківського ринку України [Електронний ресурс]: Режим доступу : www.bank.gov.ua/files/REDITLAST.xls.

Лебідь А. М., Дідик С. М.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ АСОЦІАЦІЇ З ЄС

Актуальність дослідження. Загалом у зв'язку з можливим приєднанням до або асоціацією з Європейським Союзом перед центральними банками виникає низка додаткових складних проблем щодо вільного руху капіталів, вільного обміну фінансовими послугами, валютної інтеграції та фінансової статистики. Проблеми, пов'язані з вирішенням згаданих питань, умовно можна поділити на такі, що:

– виникають у центрального банку безпосередньо в процесі приєднання країни до ЄС (це здебільшого процедурні вимоги);

– стосуються «підтягування» національної фінансово-банківської системи, до західноєвропейського рівня.

Останні притаманні також виконанню завдань, що стоять перед Національним банком України та мають бути вирішені незалежно від того, коли Україна приєднається до ЄС, оскільки їх реалізація необхідна у будь-якому разі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В економічній літературі проблеми валютного ринку, практичні аспекти його функціонування висвітлено в наукових працях відомих зарубіжних учених: Дж. Вільямса, Дж. М. Кейнса, Р. Манделла, П. Самуельсона та інших, а також у працях вітчизняних науковців, а саме: С. Боринця, О. Береславської, І. Бураковського, А. Гриценка, В. Мищенко та ін. Велику увагу приділено розгляду проблем валютно-курсової політики такими вченими, як О. Барановський, О. Дзюблюк, А. Гальчинський, В. Лапчук, О. Мозговий, О. Петрик, М. Савлук.

Мета наукового дослідження полягає у визначенні основних проблем і перспектив розвитку валютного ринку країни в контексті асоціації з ЄС.

Виклад основного матеріалу. У процесі європейської інтеграції центральний банк країни бере активну участь у таких трьох сферах діяльності: разом з урядом здійснює переговори, вдосконалює власну організаційну структуру та принципи функціонування згідно з нормативами Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ), а також готує банківський сектор до запровадження стандартів ЄС. На сучасному етапі участь Національного банку України у переговорах з ЄС зосереджена, переважно, на таких питаннях, як вільний рух капіталів, а також стан справ у фінансово-бюджетній сфері. У майбутньому (після подання формальної заяви на вступ до ЄС) доведеться конкретніше займатися змінами в організаційній структурі та принципах функціонування НБУ відповідно до нормативів ЄСЦБ. Проте вже зараз діяльність НБУ необхідно спрямувати на зміцнення співробітництва з ЄЦБ та національними центральними банками, які є членами ЄСЦБ. Для того, щоб чітко визначити сфери, які можуть бути предметом обговорення в межах консультацій з ЄЦБ, структурні підрозділи Нацбанку повинні підготувати перелік конкретних проблем і план-графік технічного співробітництва між банками. Враховуючи досвід Польщі та країн Балтії, можна передбачити, що до таких проблем належатимуть:

– юридично-правові (приведення фінансового законодавства у відповідність до директив ЄС – загальні питання, з приводу яких необхідно проводити консультації з специфічних питань – наприклад, нормативні акти про оформлення забезпечення, транскордонні перекази, платіжні системи та системи для взаєморозрахунків, банківський нагляд, транскордонні процедури визнання факту неплатоспроможності, система фіксації обмінних валютних курсів, а також управління валютними резервами);

– кредитно-грошова політика (визначення проблем, пов'язаних із забезпеченням мінімальних резервів, моніторинг і контроль за операціями з цінними паперами, забезпечення безпеки позикових операцій, а також ліквідність банківського сектору);

– фінансова та банківська статистика (співробітництво у процесі оновлення переліку

фінансових установ, модернізація системи фінансової та банківської статистики, а також збір та обробка інформації про відсоткові ставки);

– платіжні системи (правила та умови участі в роботі системи TARGET, безпека платіжних систем у контексті використання електронних платіжних інструментів і розвитку систем використання електронних грошей);

– бухгалтерський облік та звітність (принципи групування економічних подій у таблиці рахунків, що розробив ЄЦБ, принципи складання бюджетів для операцій центрального банку);

– співробітництво у сфері наукових досліджень (теоретична та фактична конвергенція української економіки внаслідок приєднання країни до Європейського Союзу та Європейської валютної системи, моделі прогнозування імпорту та експорту, технологічний прогрес і його вплив на банківський сектор, інтеграційні процеси в межах ЄВС, а також глобалізація фінансових ринків);

– емісія готівкових грошових знаків, зокрема вилучення з обігу фальшивих купюр і монет (співробітництво в процесі заснування Системи моніторингу за фальшивими купюрами та монетами, а також Центру аналізу фальшивих купюр і монет, доступ до Баз даних про піддроблені купюри та монети);

– інформаційні технології та телекомунікаційні системи (двостороння лінія зв'язку між НБУ та ЄЦБ, участь у розробці технічних характеристик, необхідних для майбутнього приєднання української системи міжбанківських платежів до системи TARGET);

– співробітництво у сфері вивчення впливу нормативно-правових актів на фінансовий стан кредитних установ;

– надання допомоги у сфері навчання персоналу та обміну досвідом: проведення конференцій, семінарів, навчання в ЄЦБ (наприклад, у таких сферах, як правові питання, прогнозування інфляції та механізми кредитно-грошової політики, фінансова система, співробітництво між центральними банками та ЄЦБ, функціонування євро, статистика, бухгалтерський облік, банківський нагляд тощо).

Зрозуміло, що програма приєднання до ЄС вимагає більш конкретної концентрації уваги на цих питаннях.

Доволі складною є проблема зміни валютно-курсової політики, оскільки правила ЄС щодо цього жорстко визначені й не залишають країнам-членам ЄС шансів на проведення власної політики. Насамперед це стосується нових членів ЄС, оскільки «старі» члени протягом багатьох років поступово розробляли спільну курсову політику, що загалом відповідає їхнім інтересам. Крім цього, діючий дотепер порядок прийняття рішень Європейським центральним банком певною мірою був компромісним щодо інтересів різних країн. Зрозуміло, що кінцевим пунктом руху буде перехід до євро через відмову від власних валют. Під час цього процесу до нових членів будуть застосовані ті самі, вже існуючі критерії конвергенції, ступінь виконання яких буде оцінений відповідно до статті 121 Протоколу конвергаційних критеріїв. Серед іншого, передбачається, що країна має не менше двох років бути учасником нового механізму валютних курсів – так званого МВК-2 (Exchange Rate Mechanism – ERM-2), і при цьому її валютний ринок не повинен відчувати занадто великої напруги.

Слід звернути увагу на те, що країні-претенденту доведеться зрештою перейти до фіксованого курсу євро (як передостаннього етапу конвергенції), і що протягом двохрічного «випробувального терміну» вона не зможе самостійно маніпулювати курсом власної валюти (наприклад, з метою підвищення конкурентоспроможності власного виробника). Саме тому необхідно приділити максимум уваги питанням валютно-курсової політики в перехідний період. Система плаваючого валютного курсу нині, в принципі, полегшує вступ України до Європейського валютного союзу. Проте приєднання до ЄВС потребує спочатку «пов'язати» обмінний курс між гривнею та євро в межах системи МВК-2 на два роки.

Як було згадано вище, механізм курсової координації дає обмінному курсу гривні змогу відхилитися від паритету в межах $\pm 15\%$. Виконати такі умови буде не важко. Широкий діапазон для відхилень від паритету забезпечуватиме значну автономію кредитно-грошової політики та дасть змогу реалізувати її з урахуванням вимог Маастрихтського критерію щодо темпів інфляції. І лише за умови чітко визначених перспектив членства в Європейському валютному союзі буде доцільним перехід до режиму фіксованого обмінного курсу (стосовно євро).

Проте варто пам'ятати, що досягнення належного низького рівня інфляції завдяки високим відсотковим ставкам супроводжуватиметься порівняно високим валютним курсом гривні.

Встановлення паритету на такому високому рівні означатиме слабку конкурентну позицію України, що може погіршитись внаслідок інфляційних явищ, пов'язаних із запровадженням нижчих відсоткових ставок ЄЦБ після приєднання до Європейського економічного та валютного союзу. Вибір рівня фіксованого обмінного курсу (а після цього – вибір паритету) потрібно збуде зробити на основі реальних припущень щодо масштабів припливу іноземних капіталів.

У зв'язку з цим слід враховувати, що в умовах єдиної валютно-курсової політики дуже відкрита економіка (що характерно для України) зі структурою експорту, яка істотно відрізняється від структури в інших партнерів з валютного союзу (що також характерно для України на відміну від країн-членів ЄС), призведе до значно більших втрат порівняно з «закритими» економіками з аналогічною структурою експорту, проте власною курсовою політикою.

Висновки. Враховуючи згадане вище, можна зробити висновок стосовно необхідності підготовки та проведення комплексної роботи щодо модифікації валютної політики України з урахуванням перспектив євроінтеграції, яку повинні здійснити спільно Уряд та Національний банк України.

Література

1. Арбузов С. Стан і перспективи розвитку грошово-кредитного ринку України [Електронний ресурс] / С. Арбузов, О. Щербакова. – Режим доступу: http://arhive.nbuv.gov.ua//portal/soc_gum/vnbu/2012.
2. Бураковський І. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України: навчальний посібник / І. В. Бураковський – Харків : Фоліо, 2009.
3. Макроекономічний огляд на грудень 2013 року [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
4. Рибаченко К. В. Моделювання стану валютного ринку України [Електронний ресурс] / К. В. Рибаченко. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
5. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
6. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.

Грех В. В., Антонюк О. І.

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут, м. Хмельницький

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Ринок іпотечного кредитування займає важливе місце серед фінансових механізмів економічного стимулювання і стабільного розвитку економіки країни. Українські підприємства залучають інвестиції для своєї діяльності переважно на внутрішньому ринку під заставу нерухомості. Вирішенню актуальних соціально-економічних проблем суспільства сприятиме розвиток довгострокового іпотечного кредитування.

Великого наукового значення сьогодні набуває система підходів щодо здійснення банківськими установами кредитних іпотечних операцій в умовах обмежених фінансових ресурсів. Актуальним є питання розкриття закладеного в іпотечі потенціалу і спрямування його на посилення рівня активності діяльності іпотечних кредиторів. Існує необхідність у визначенні ролі комерційних банків на ринку іпотечного кредитування, тому потрібно зазначити про важливість подальшого поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок їх діяльності, враховуючи специфічну систему іпотечного кредитування України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні аспекти іпотеки й іпотечного кредитування певною мірою знайшли своє відображення в економічній літературі. Зокрема, проблемам і напрямкам розвитку іпотеки й іпотечного ринку присвячені роботи таких відомих закордонних науковців як В. С.Кудрявцева, Г. А. Ціліна та ін. Безпосередньо для України важливе теоретичне та практичне значення мають дослідження таких економістів як О. С. Любунь, О. І. Кіреєв, М. П. Денисенко, А. П. Вожжов, О. Л. Гринько, О. Т. Євтух, С. Кручок, В. Д. Лагутін та інші.

В роботах цих авторів значну увагу зосереджено на: сутності іпотечних відносин, історії

виникнення і розвитку іпотечного ринку, правовому регулюванні іпотечного кредитування і інших важливих аспектах, необхідних для функціонування ринку іпотечного кредитування.

Мета роботи полягає у дослідженні ринку іпотечного кредитування, діяльності банків у цій сфері, використанні світового досвіду на українському ринку іпотечного кредитування.

Виклад основного матеріалу. Згідно ЗУ «Про іпотеку» від 06.11.2014 р., іпотека – вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому цим Законом.

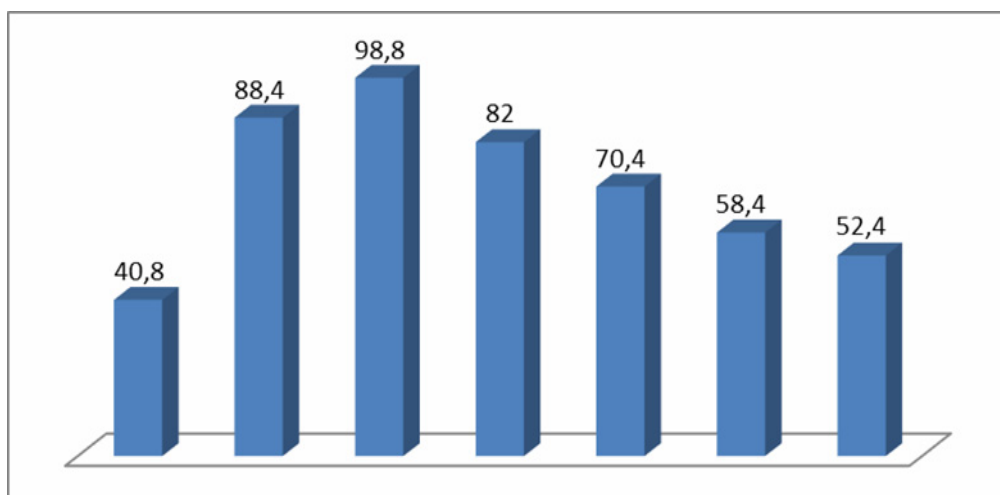
Враховуючи існуючі класифікації фінансових ринків та їх характерні особливості, іпотечний ринок може бути віднесено в частині його фінансового сегмента до ринку боргових зобов'язань, ринку капіталів, а також до фондового ринку. За допомогою фінансових інструментів, які використовуються на іпотечному ринку, здійснюється капіталізація таких активів, як земля, житло, промислова та інша комерційна нерухомість, а також окремих видів рухомого майна [2].

Тому ринок іпотечного кредитування є складною правовою, організаційно-економічною та соціальною структурою. Появі цього ринку сприяли не тільки формування розвинутих ринків нерухомості та землі, а й становлення інших сучасних фінансових ринків, зокрема, кредитного, фондового, страхового тощо.

Якщо розглядати ринок іпотечного кредитування як економічну категорію, то його можна характеризувати як взаємодію інтересів з купівлі-продажу нерухомості за рахунок кредитів, забезпечених заставою нерухомості, а також заставою іпотечних цінних паперів та майнових прав на житло.

У 2013 році тенденції на ринку іпотечного кредитування в Україні були не набагато кращими, як у 2012 р., незважаючи на деякі зрушення в умовах кредитування житла: зросла кількість банків-кредиторів, середня реальна вартість позик знизилась, мінімальні реальні ставки за іпотекою впали.

В 2013 р., вперше з часів фінансової кризи, значно зросли обсяги кредитування фізичних осіб – на 4,5 мільярда гривень або на 2,4%. Та, на жаль, ці зростання не торкнулися обсягів іпотеки, а навпаки, обсяги іпотечного кредитування знижуються вже четвертий рік поспіль. За результатами 2013 року вони зменшилися до 52,4 мільярда гривень, втративши більше шести мільярдів, порівняно з 2012 роком. Більше того, обсяги іпотечного кредитування станом на 01.12.2013 р. досягли мінімального значення за останні шість років: обсяг був меншим тільки в 2007 році – 40,8 мільярдів гривень.

Рис. 1. Динаміка об'ємів іпотечного кредитування фізичних осіб, млрд. грн. (джерело: складено автором за даними [3])

Єдина позитивна зміна порівняно з 2012 р. – відбулися деякі поліпшення в умовах іпотечного кредитування. Хоча зміни були суттєвими, різкого поживлення кредитування не відбулось.

Перше позитивна зміна – те, що вибір кредиторів збільшився на третину для вторинного ринку і майже на 20% для первинного. Так, за даними компанії Простобанк Консалтинг, за останній рік кількість установ з числа 50-ти лідерів за активами, що видають позики на купівлю житла на вторинному ринку нерухомості строком на 10 і 15 років, збільшилася на шість – до 27 і 25 банків відповідно, а строком на 20 років – збільшилася на п'ять і склала 19 банків. У сегменті кредитів на купівлю житла на первинному ринку збільшення склало чотири установи; на початку 2013 року такі кредити строком на 5 і 10 років пропонують 19 банків з 50-ти найбільших, терміном на 15 років – 17 банків, строком на 20 років - 11 банків (за станом на 27.12.2013 р.).

Друга позитивна зміна минулого року торкнулася реальних ставок за іпотечними кредитами і полягає в тому, що подорожчання іпотеки змінилося здешевленням. У позаминулому, 2012, році середні реальні ставки за кредитами на покупку житла на вторинному ринку зростали, за підсумками року збільшившись на 2,5-3,2 процентних пункти. У 2013 році середні реальні ставки знижувалися, і за підсумками року реальні ставки за вторинними ринком іпотечного кредитування знизилися на 2-2,5 п.п. – до 20-20,6 реальних річних. Кредити на покупку нерухомості на первинному ринку подешевшали набагато більше: на 2,3-5,2 в.п. - до 18,3-19,4 реальних річних.

Найбільшою зміною, яка відбулась з мінімальними і максимальними ставками від банків з 50-и лідерів ринку вони зменшилися на 5-7 %. Тобто, якщо у 2012 році реальна ставка за найдорожчим кредитом на купівлю житла на вторинному ринку нерухомості була більше 30% річних, то на початку 2013 року максимальна ставка за такою ж позикою опустилася до 24% річних. Максимальна ставка на вторинному ринку за рік опустилася з 335 річних до 25% річних, а мінімальна з 18% річних до 11% річних. Та, навіть, зниження реальних ставок не сприяло збільшенню кількості взятих позичок.

Та була умова, яка не зазнала абсолютно ніяких змін – це розмір мінімального авансу. Як і в 2012 році, один банк з 50-ти найбільших за розміром активів пропонує позику з початковим внеском 10% від вартості житла і два банки - з авансом 20%. Пропозиція з авансом 30% є в асортименті у більшості кредитують установ.

Таблиця 1 – Кредити на купівлю житла на вторинному ринку під заставу самого об'єкта терміном кредитування 20 років пропонують наступні банки з числа 50-ти лідерів за активами, за даними компанії «Простобанк Консалтинг» на 8.01.2014 р. (складено автором за даними [3])

Аванс	Банк	Реальна ставка, % річних	
		мін.	макс.
10	Ощадбанк	19.57	19.6
15	Укрінбанк	22.35	22.35
20	Київська Русь	20.13	21.15
	Укргазбанк	18.9	18.9
25	Авант-Банк	18.13	18.13
	Ощадбанк	18.57	18.6
30	Universal Bank	22.58	22.63
	Банк Кредит Дніпро	22.33	22.33
	Всеукраїнський Банк Розвитку	21.2	21.2
	ВТБ Банк	19.22	20.1
	Дельта Банк	18.62	18.69
	Кредобанк	20.59	20.89
	Мегабанк	21.18	21.18
	Перший Український Міжнародний Банк	19.53	19.55
	Піреус Банк	20.69	20.74
	Сбербанк Росії	22.54	22.59
Укрсоцбанк, UniCredit Bank ^{TM}	17.87	17.91	
35	Ощадбанк	17.57	17.6
40	ВТБ Банк	19.56	19.6
	Київська Русь	19.13	20.15
	Український Бізнес Банк	24.18	24.18
	Укрсоцбанк, UniCredit Bank ^{TM}	17.57	17.61
50	Credit Agricole	21.9	21.99
	Київська Русь	18.13	19.15
	Кредобанк	20.09	20.64
	Піреус Банк	18.1	18.15
	Укрсоцбанк, UniCredit Bank ^{TM}	17.27	17.31
70	Індустріалбанк	24.1	24.1
80	Індустріалбанк	23.1	23.1

Висновки. Ринок іпотечного кредитування суттєво відрізняється від інших ринків наявністю власної інфраструктури, інститутів, правового забезпечення, інструментів, стандартів та системи безпеки.

Таким чином, ринок іпотечного кредитування на території України функціонує досить давно і являє собою досить складну правову, організаційно-економічну і соціальну структуру, яка б не змогла повноцінно функціонувати без наявності інших сучасних фінансових ринків.

Література

1. Закон України «Про іпотеку» від 06.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/898-15>.
  2. Любунь О.С., Кіреєв О.І., Денисенко М.П. Іпотечний ринок / О. С. Любунь, О. І. Кіреєв, М. П. Денисенко. – К.: Атіка, 2006.– 288 с.
  3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
  4. Энциклопедический словарь: В 86т. / Под ред. К. К. Арсеньева, Ф. Ф. Петрушевского. – М : Изд. Центр «ТЕРРА», 1991. Т.25.
-

**СОЦІАЛЬНО - ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
БЮДЖЕТНОЇ ТА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ**

Пилипенко І. В., Єгоричева С. Б.
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В УКРАЇНІ

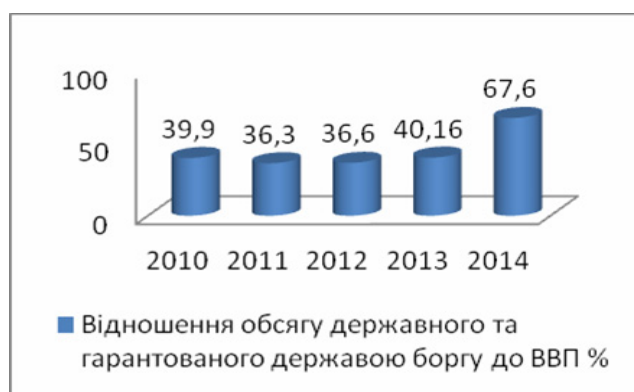
Актуальність дослідження. Складна економічна й політична ситуація, яка останнім часом має місце в Україні, суттєво позначилася на стані державних фінансів вітчизняної економіки та призвела до значного зростання розміру державного боргу. Особливо дається взнаки військовий конфлікт на сході України, що потребує значних фінансових ресурсів на ведення бойових дій та відновлення зруйнованих об'єктів. На тлі зростаючого дефіциту бюджету, який покривається, в основному, за рахунок зовнішніх запозичень, надзвичайно важливим є забезпечення належного рівня боргової безпеки України та ефективне використання залучених ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню сутності державного боргу, інструментів його формування та механізму управління ним присвятили свої праці такі вітчизняні вчені як Кондрат І. Ю, Крикунова В. М., Пасько О. М. Царук О. В., Юрій С. І. та інші. Втім, ця ланка фінансової системи держави формується під впливом багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів розвитку економіки та чинить значний вплив на фінансову стабільність, що викликає необхідність постійного моніторингу стану державного боргу.

Метою роботи є визначення динаміки обсягів і структури державного боргу України, а також обґрунтування сучасних напрямів вдосконалення управління державним боргом.

Виклад основного матеріалу. Державний борг є важливим макроекономічним показником функціонування національної економіки. Необхідною умовою ефективного регулювання державного боргу є розробка і впровадження дієвої боргової політики у тісному зв'язку з бюджетно-податковою політикою.

Варто зазначити, що впродовж останніх років відбулося стрімке накопичення державного боргу, що призвело до зростання витрат бюджету на його обслуговування. На рис. 1 показана динаміка державного та гарантованого державою боргу протягом 2010 – 2014 років за основним показником боргової безпеки – відношенню обсягу державного боргу до ВВП. Нагадаємо, що критичний рівень цього показника становить 60%.

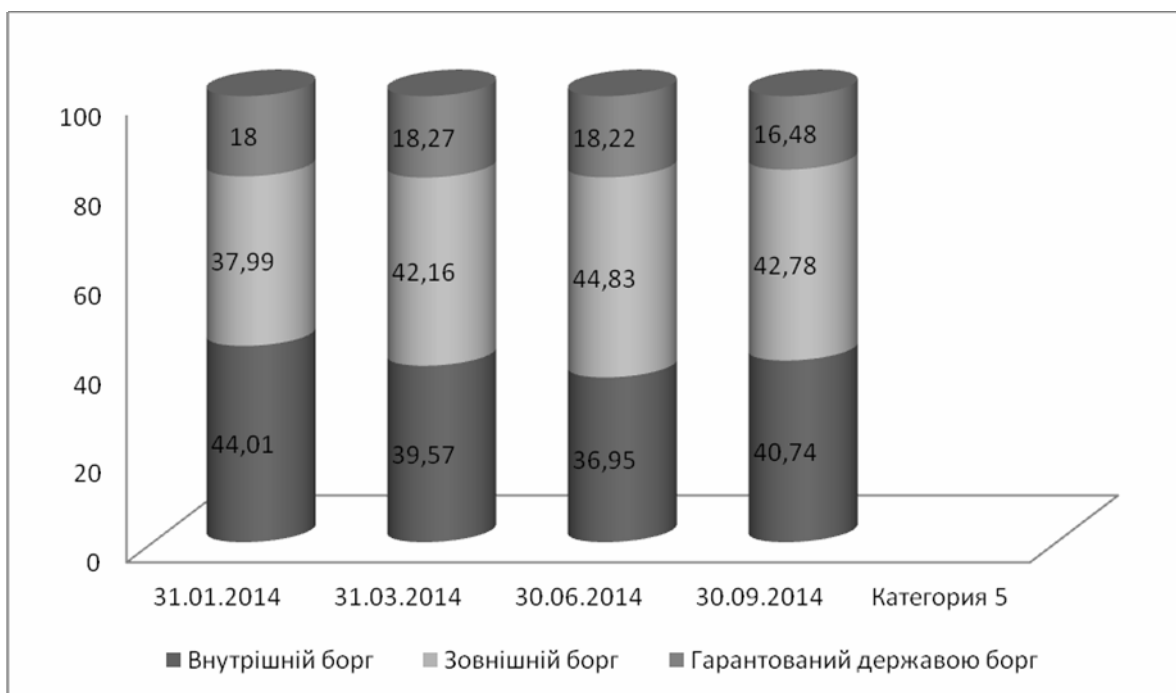
Рис. 1. Стан державного боргу України за показником боргового навантаження, % [1]

За даними Міністерства фінансів України, у 2011 році державний борг зріс на 33,8 млрд. грн., або 10,5 %, гарантований борг підвищився на 7 млрд. грн., або 6,5 %. Фактором, що збільшував ризик запозичень, стала емісія та розміщення державою облігацій внутрішньої державної позики, номінованих в іноземній валюті. Державний борг протягом 2012 року зріс на 41,8 млрд. грн., або 11,7 %, а за результатами 2013 року - на 68,8 млрд. грн., або 13,36 % [2].

Починаючи з 2007 року спостерігається постійне збільшення дефіциту державного бюджету,

який покривався за рахунок зростання державного боргу. Це характеризує позиковий характер фінансування державних витрат, тобто країна фактично живе у борг. Одночасно слід констатувати, що за зазначений період не відмічалось перевищення критичного рівня відношення обсягу державного боргу до ВВП, але, за прогнозами МВФ, цей показник на кінець 2014 року складе 67,6 %, а у 2015 р. – 73,4% [3], що говорить про реальну загрозу фінансовій безпеці держави. Найбільш серйозною проблемою на даний час вважається можлива вимога Російської Федерації щодо дострокового погашення українських державних облігацій на суму 3 млрд. дол. США, випущених наприкінці 2013 р. й придбаних цією державою. Серед умов, на яких укладалась угода, є наступна: РФ вправі вимагати дострокового погашення заборгованості, якщо відношення державного боргу України до ВВП перевищить 60 %.

Залежно від сфери залучення коштів розрізняють внутрішній і зовнішній борг. У структурі державного боргу України зовнішній борг переважає над внутрішнім, що в умовах стрімкого падіння курсу національної валюти створює додаткові проблеми щодо його обслуговування. Станом на 30.09.2014 р. питома вага зовнішнього боргу становить 42,78%, внутрішнього - 40,74 %, а гарантованого державою боргу - 16,48 %.

Рис. 2. Структура державного та гарантованого державою боргу у 2014 р. [1]

Варто зазначити, що у розрізі валюти запозичення найбільшу питому вагу становить долар США - 45,47 %, євро - 3,90 %, а гривня становить 37,02 % [1]. За рахунок зміни обмінного курсу лише витрати на обслуговування державного та гарантованого державою боргу зростають на 3,6 млрд. грн. Тому стратегічним завданням в управлінні державним боргом можна вважати перехід до внутрішніх джерел запозичень та зменшення питомої ваги зовнішнього боргу у його загальній структурі.

Якщо говорити про використання залучених ресурсів, то варто відзначити, що суттєва частка залученого фінансування спрямовується на поточні видатки, тобто «проїдається». І в якості боргового навантаження на бюджет, який формується, в основному, за рахунок податкових надходжень, виступає як обсяг повернення позик, так і вартість їх обслуговування. Вже зараз витрати на обслуговування державного боргу складають 40% річного бюджету України, що значно перевищує асигнування на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист населення.

У довгостроковій перспективі управління державним боргом передбачає поступове його погашення, але враховуючи політичні фактори, які суттєво впливають на економіку держави,

впевнено можна сказати, що протягом 2015 – 2016 років відбудеться подальше зростання обсягу державного боргу та виплат на його обслуговування. За прогнозами експертів МВФ, український уряд ще у поточному році планує залучити 2,5 млрд. дол. від Світового банку, 2,2 млрд. дол. - від Єврокомісії, 2,2 млрд. дол. - від інших міжнародних фінансових інститутів [3]. Зрозуміло, що більша частина кредитів буде витрачена на погашення існуючої заборгованості. Тому лише досконала стратегія управління державним боргом дозволить у довгостроковій перспективі оптимізувати боргове навантаження на економіку та спрямувати залучені ресурси на інвестування в реальний сектор економіки.

Висновки. У сучасних умовах державний борг є невід’ємним елементом фінансової системи будь-якої держави. Станом на 30.09.2014, обсяг державних запозичень України складає 962 млрд. грн., що на 378 млрд. грн. більше, ніж на початок року. Ситуація, що склалася, свідчить про існування безпосередньої загрози фінансовій безпеці держави, що вимагає прийняття термінових заходів щодо вдосконалення управління боргом.

Державні органи управління повинні враховувати, що державний борг завжди має раціональні межі, за рамками яких він із стабілізуючого фактору перетворюється на фактор, що починає перешкоджати розвитку національної економіки. Результатом є зниження рівня боргової безпеки держави, погіршення її платоспроможності, блокування зарубіжними інвесторами і навіть оголошення дефолту. Тому поряд з необхідністю якнайшвидшого проведення економічних реформ, які дозволять державі згенерувати власні стабільні фінансові потоки, вважаємо за потрібне створення окремого уповноваженого органу у складі Міністерства фінансів України, який би відповідав за розробку та реалізацію стратегії і тактики управління державним боргом. Крім того, нагальним завданням є прийняття закону України «Про державний борг», в якому необхідно визначити методологію визначення обсягів та умов залучення коштів, їх використання та повернення, а також механізмів забезпечення платоспроможності держави та належного рівня її боргової безпеки.

Література

1. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>
  2. Аналітичні матеріали щодо державного боргу. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=224493
  3. Міжнародний валютний фонд. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/russian/>
-

Меліхова М. І., Іоненко Г. В.

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій, м. Кривий Ріг

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТОМ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Ефективне державне управління базується, насамперед, на засадах ефективного та високоякісного управління державними фінансами, в яких базове місце належить державному бюджету. Тому питання щодо ідентифікації та вирішення проблем, пов’язаних з бюджетним менеджментом, є досить актуальними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед відомих українських вчених, які займаються проблемами управління державними фінансами, виділяємо таких, як Федосов В. М., Василик О. Д., Павлюк К. В., Владимиров К. М., Абсава Л. О., Владимірова Л. В., Мінза Т. К., Старостенко Г. Г., Булгаков Ю. В. та ін.

Мета. В даній роботі за мету ставиться дослідження управління бюджетом як під-системи державного управління, визначення відповідальних за управлінську діяльність на різних етапах та ідентифікація основних проблем, що виникають в ході виконання даної управлінської функції

Викладення основного матеріалу. Згідно Бюджетного кодексу України, бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [1].

Рис. 1. Характеристика функцій бюджету [2]

Систему управління бюджетом можна представити як комбінацію двох елементів: сукупності органів керування, етапів і методів управлінської діяльності в бюджетному процесі [3].

Можна виділити три групи органів управління бюджетом.

До першої групи відносимо органи законодавчої та виконавчої влади. Оскільки Державний бюджет як основний фінансовий план держави затверджується у вигляді Закону, то Верховна Рада виступає провідним органом в управлінні бюджетом. Численні місцеві бюджети затверджуються на відповідних місцевих рівнях місцевими законодавчими органами – Радами народних депутатів, які виступають провідним органом в управлінні місцевим бюджетом. Органи виконавчої влади (Кабінет Міністрів, державні адміністрації, виконавчі комітети) забезпечують підготовку проекту відповідного бюджету і його виконання. Президент України від імені виконавчої влади подає проект Державного бюджету до Верховної Ради, контролює хід його складання та виконання.

Другу групу складають органи оперативного управління бюджетом. До неї належать: органи системи Міністерства фінансів (Міністерство фінансів України, Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим; обласні фінуправління і міські фінуправління міст Києва та Севастополя, міські й районні фінансові відділи), Контрольно-ревізійна служба України, Державне казначейство, Державна податкова адміністрація, Рахункова палата.

Третю групу складають органи не фінансового профілю. Виконуючи покладені на них функції, вони також пов'язані з бюджетом [6].

Одним із елементів управління бюджетом є бюджетне планування.

Бюджетне планування – це комплекс організаційно-технічних і методичних заходів щодо визначення доходів і витрат бюджетів на всіх стадіях бюджетного процесу [3].

Облік виконання бюджету у фінансових органах покладений на відповідні служби в залежності від рівня фінансового органу. Так, облік виконання Державного бюджету здійснює Управління бухгалтерського обліку і звітності в складі Головного управління Державного казначейства та відділи бухгалтерського обліку і звітності територіальних органів Державного казначейства. Облік виконання місцевих бюджетів ведуть головні бухгалтерії у складі обласних, міських (м. Київ і Севастополь) фінансових управлінь державних адміністрацій, а також бухгалтерії районних, міських і районних у містах фінансових відділів [4].

Бюджетний контроль – це сукупність заходів, які проводять державні органи пов'язані з перевіркою законності, доцільності і ефективності утворення, розподілу і використання грошових фондів держави і місцевих органів самоврядування [7].

До спеціальних служб державного контролю в Україні, які здійснюють бюджетний контроль, відносимо: Контрольно-ревізійну службу, Рахункову палату, Державне казначейство, органи системи Мінфіну (фінансові управління і відділи, центральний апарат), Податкову адміністрацію. Контроль за

витрачанням бюджетних коштів здійснюють: Контрольно-ревізійна служба, Рахункова палата, фінансові управління і відділи [5].

Вище зазначені складові управління бюджетом мають базуватися на жорсткому регламенті його здійснення, який, в свою чергу, має назву «бюджетний регламент»

Бюджетний регламент – документ, в якому визначаються порядок і терміни складання, розгляду і затвердження бюджету, а також організація його виконання [8].

Бюджетний регламент [7]:

– визначає чітко розмежування функцій між органами державної влади і державного управління;

– встановлює всю документацію, яка використовується в бюджетному процесі;

– визначає особливий порядок виконання бюджету у разі його несвочасного затвердження;

– визначає відповідальність органів за порушення бюджетного регламенту.

Як показують дослідження та практика, на кожному з етапів бюджетного процесу в кожному із елементів, що складають цю складну та багатофункціональну систему, виникає ряд порушень, невідповідностей, збоїв та складностей.

Розглянувши систему управління бюджетом України та її складові, можемо назвати основні проблеми управління бюджетом в нашій країні:

1. Дублювання функцій щодо управління бюджетом, які покладаються на органи державної влади і державного управління.

2. Численна документація, яка в більшості випадків дублюється.

3. Порушення бюджетного регламенту та затверджених строків виконання бюджету.

4. Відсутність чітко визначеної відповідальності державних органів за порушення, які здійснюються в ході виконання бюджетного процесу.

Висновки. Таким чином, в даній статті розглянуті основні елементи системи управління бюджетом України, визначені органи державного управління, на які покладені функції управління бюджетом, та з'ясовані основні проблеми, що мають місце в бюджетному менеджменті в Україні.

Література

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс: підручник / О. П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 808 с.

3. Старостенко Г. Г. Бюджетна система: навчальний посібник / Г. Г. Старостенко, Ю. В. Булгаков. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 240 с.

4. Владимиров К. М. Бюджетна система: Навчальний посібник/ К. М. Владимиров, Л. О. Абсава, Л. В. Владимірова, Т. К. Мінза. – К.: Кондор, 2009. – 220 с.

5. Федосов В. М. Бюджетна система. Підручник./ В. М. Федосов, С. І. Юрій. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 971 с.

6. Василик О. Д. Бюджетна система України: Підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.

7. Артус М. М. Бюджетна система України: Навчальний посібник / М. М. Артус, Н. М. Хижа. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005.– 220 с.

8. Клець Л. Є. Бюджетний менеджмент: навчальний посібник / Л. Є. Клець. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 640 с.

Телегіна В. О., Британська Н. Н.
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Актуальність дослідження. Розвиток інвестиційних процесів має особливе значення для України, її економічного розвитку та розширення ринкових можливостей. Для забезпечення соціально-економічного розвитку країни та стабілізації економічних процесів необхідна обґрунтована державна інвестиційна політика, яка створюватиме сприятливий інвестиційний клімат та забезпечуватиме певний рівень упровадження інновацій. Одним із вагомих інструментів активізації інвестиційних процесів є податкові важелі.

На сучасному етапі розвитку України внутрішні інвестиційні ресурси становлять відносно незначну частку, тому важливу роль для економічного зростання країни відіграє іноземне інвестування у вигляді прямих іноземних інвестицій, які є важливим засобом забезпечення прогресивних структурних зрушень завдяки своїй ролі у впровадженні нових технологій та модернізації економіки. Разом з інвестиціями, крім грошей, до України приходять іноземний досвід управління, нові маркетингові підходи, програми підготовки кадрів, а також відбувається інтеграція економіки країни у міжнародний простір.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням дослідження різних аспектів впливу податкової політики на стимулювання інвестиційної діяльності присвячено праці таких українських вчених, як В. Валігури, В. Геєця, Н. Демчишака, Т. Єфименко, Р. Жарко, В. Зятківського, Ю. Іванова, І. Луніної, А. Крисоватого, В. Опаріна, А. Соколовської та ін.

Мета статті – дослідження впливу податкової політики на розвиток інвестування вітчизняної економіки, визначення її проблем та напрямів удосконалення.

Виклад основного матеріалу. В умовах економічного зростання в Україні інвестиції виступають важливою умовою здійснення структурної перебудови національної економіки. Тому найбільш актуальним завданням на сьогодні є стимулювання інвестиційної діяльності як в країні в цілому. Одним із важливих інструментів стимулювання інвестиційної діяльності є податкова політика. Збільшення й структурна оптимізація ВВП як основний фактор економічного розвитку країни передбачає використання такої податкової системи, що повинна забезпечувати стійкі податкові надходження до бюджетної системи держави й визначати достатній рівень самофінансування суб'єктів господарювання.

Усталений розвиток економіки України потребує масштабного залучення інвестиційних ресурсів. Це обумовлене, по-перше, незадовільним станом матеріально-технічної бази вітчизняних товаровиробників та надзвичайно високим рівнем зношування основних засобів промисловості, а по-друге, необхідністю відповідного інвестиційного забезпечення інноваційних процесів, що виступає обов'язковою передумовою підвищення рівня національної конкурентоспроможності. Виходячи з цього, завдання створення сприятливого інвестиційного клімату є одним із пріоритетів економічної політики держави [2].

Можна виділити такі ключові проблеми розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні, а саме [3]:

- нестабільність та недосконалість законодавства;
- невизначеність урядової політики щодо інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку вітчизняної економіки;
- неефективність використання коштів державного бюджету;
- високий рівень тіньового сектору економіки.

Для збільшення обсягів іноземного інвестування необхідною умовою є стабільна законодавча база та ефективна податкова політика. На сьогодні законодавство України стосовно режиму іноземного інвестування містить багато суперечностей, які, в свою чергу, не впливають позитивно на збільшення обсягів іноземного інвестування.

Не відчувають іноземні інвестори і особливого зменшення податкового тягаря. Всі податкові заходи, які використовуються на сьогодні в Україні, не є стабільними і не дають можливості інвесторам вільно та довгостроково вкладати капітал в ту чи іншу галузь. Для стимулювання іноземного інвестування потрібно не тільки впровадження пільгового оподаткування, але й гарантії стабільності податкового законодавства у майбутньому [4].

Повинні бути впровадженні найпривабливіші для іноземних інвесторів податкові стимули в такий спосіб, щоб не втратити бюджетних надходжень. Так, у закордонній практиці для стимулювання інвестиційної активності в державі або в певному регіоні часто використовуються такі інструменти пільго-вого оподаткування, як:

1. Податкові канікули – період, протягом якого прибуток підприємства оподатковується за пільговою ставкою. Після закінчення податкових канікул компанія повинна почати сплачувати податки, їй заборонено трансформуватися у нову компанію для продовження канікул. Однак у податкових канікул є деяка негативна сторона – зменшення бюджетних надходжень. Ефективність податкових канікул обмежена щодо залучення прямих іноземних інвестицій. Канікули є ефективнішими у залученні капіталу до мобільних виробництв, ніж до тих галузей, що впливатимуть на економіку країни протягом тривалого часу. Податкові канікули заохочують утворення нових компаній, але для України найкращим варіантом буде інвестиції в нові виробничі потужності [1].

2. Низькі податкові ставки, які застосовуються до широкої бази оподаткування.

Значно спрощується процес розрахунку податків, уряд може стабілізувати надходження від оподаткування прибутку підприємств завдяки збільшенню податкової бази. А як відомо, низькі податкові ставки самі по собі є стимулом. Вони залишають інвесторам більшу частину прибутків.

3. Прискорена амортизація основних засобів, зменшення оподаткування прибутку на суму інвестицій чи використання податкового інвестиційного кредиту.

Перевагами цих інструментів є:

- отримання доходів від зниження податкових ставок у результаті інвестицій;
- чітке спрямування податкових стимулів – заохочення інвестицій, а не створення нових компаній;

- інвестиційні податкові відрахування стимулюють довгострокове інвестиційне планування;

- інвестиційні відрахування прийнятніші для уряду, ніж податкові канікули чи загальне зменшення податкових ставок [1].

Отже, можна визначити такі напрями вдосконалення податкової політики держави щодо стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності:

- забезпечення узгодження грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики із завданнями інвестиційної стратегії;

- проведення гнучкої податкової політики, спрямованої на стимулювання інвестицій у галузі економіки, що є важливими для забезпечення збалансованості міжгалузевого балансу;

- підвищення рівня спрямованості пільг на активізацію інвестиційної діяльності;

- введення системи пільгового оподаткування залежно від суми та строку дії інвестицій;

- недопущення невинуватих пільг, особливо у сфері оподаткування, для всіх без винятку підприємств з іноземними інвестиціями;

- широке використання таких інструментів податкового стимулювання, як прискорена амортизація, зменшення оподаткованого прибутку на певний процент інвестиційних витрат та податковий інвестиційний кредит;

- використання бюджетних коштів для реалізації пріоритетних програм, спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки за адресним принципом;

- удосконалення нормативної та правової бази.

Висновки. Таким чином, щоб забезпечити зростання обсягів інвестицій, необхідно провести структурні реформи національної економіки, які пов'язані зі створенням сприятливого інвестиційного клімату за допомогою податкової політики. Для вирішення цієї проблеми потрібна розробка механізму податкового регулювання інвестиційної діяльності як на міжнародному так і на національному рівні. Саме тому на сьогодні актуальним є впровадження нових податкових засобів (інструментів), стимулів, пільг, які б, в свою чергу, були адаптовані для умов транзитивної економіки України, та їх апробацію на всіх рівнях: на рівні підприємства, регіону, країни, а також забезпечення максимальної стабільності українського законодавства, що є необхідною передумовою створення сприятливого клімату для залучення іноземних інвестицій в регіони України.

Література

1. Демчишак Н. Б. Джерела фінансування інвестиційної діяльності в умовах відкритості економіки / Н. Б. Демчишак // Збірник наукових праць Національного університету ДПСУ. – 2009. – № 2. – С. 46–55.
  2. Єфрименко Т. І. Податки в інституційній системі сучасної економіки / Т. І. Єфименко; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. – К., 2011. – 687 с.
  3. Петрович Й. Проблеми розвитку та шляхи вдосконалення податкової політики України / Й. Петрович // Банківська справа : зб. наук. праць. – 2008. – № 6. – С. 43-49.
  4. Податкова політика України: навч. пос. / П. В. Мельник, З. С. Варналій, Л. Л. Тарангул [та ін.]; за ред. П. В. Мельника. – К.: Знання України, 2011. – 505 с.
-

Голик Т. М., Форкун І. В.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ З ВРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Актуальність дослідження. В наш час, коли в Україні відбуваються кардинальні перетворення в соціально-економічній та політичній сферах, значна увага приділяється створенню ефективної системи оподаткування, адже від механізму стягнення податків залежить формування доходної частини бюджету, що є основою фінансової бази держави. Саме податкова система сприяє постійним, стабільним і повноцінним надходженням коштів до бюджету. Тому аналіз функціонування податкової системи особливо в умовах системної кризи і децентралізації влади набуває особливого значення. Таким чином проблеми сьогодення ставлять інші завдання, що вимагають перегляду засад функціонування податкової системи та існуючих підходів до оподаткування, а тому для оптимального вирішення існуючих проблем в податковій системі доцільно врахувати передовий зарубіжний досвід.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Значне місце даному напрямку наукових досліджень приділено у роботах таких авторів, як Крисоватий А.І., Кучерявенко Н.П., Мельник П., Опарін В.М., Федосов В.М. та інші. Разом з тим, існуючі проблеми в системі оподаткування потребують негайного їх вирішення, що вказує на необхідність подальшого реформування податкової системи в Україні шляхом формування новітніх механізмів податкового регулювання економіки країни.

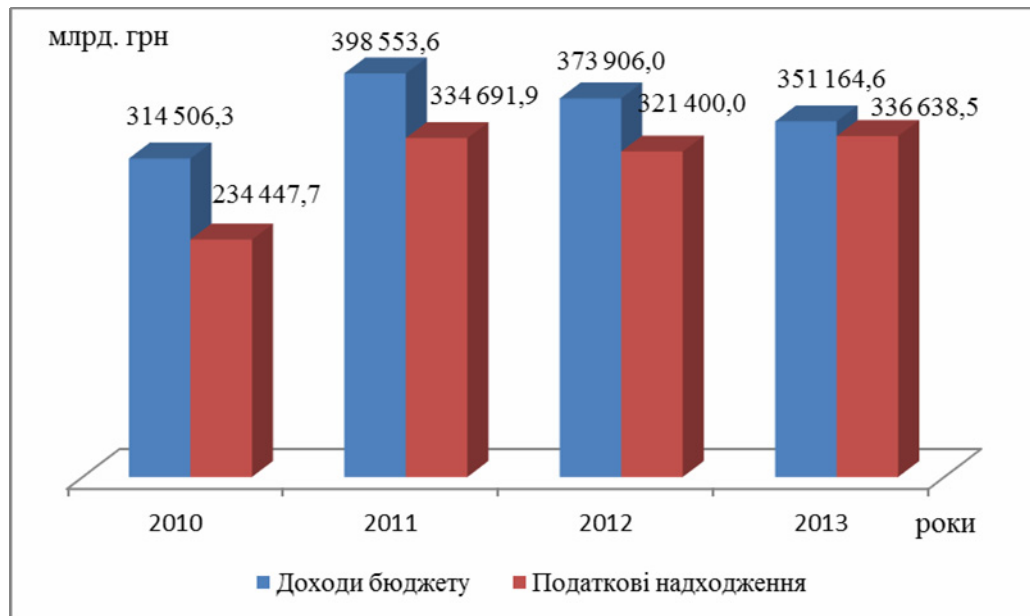
Метою статті є аналіз сучасних проблем функціонування податкової системи України та виокремлення основних шляхів їх подолання з врахуванням зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Податкова система – це сукупність податків, зборів і платежів законодавчо-встановлених у державі, а також система дій, що забезпечує їхню сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства [1, с. 5]. Накопичений Україною досвід свідчить про те, що вітчизняна податкова система не склалася як єдиний організм, у якому узгоджені всі функціональні підсистеми. Реалії українського сьогодення у сфері оподаткування - це: внутрішня неузгодженість складових системи; нестабільність, складність; порушення принципів економічної, соціальної справедливості та рівномірності; незадовільне вирішення фіскальних завдань; негативний вплив на стан національної економіки; низький рівень податкової дисципліни [2, с.172-173].

У результаті загальної дії перерахованих факторів податкова система об'єктивно не може реагувати на класичні для ринкової економіки регулюючі впливи. Віднайти шляхи подолання аномалій, характерних для сучасного вітчизняного оподаткування, не можна без відповідного узагальнення причин, що їх спричинили. На основі цього стануть очевидними проблеми, які гальмують кардинальні перетворення в Україні. Позитивна та ефективна трансформація українського суспільства можлива лише на основі комплексного використання усіх фундаментальних факторів суспільного прогресу.

Україна має всі шанси стати однією з найрозвиненіших країн світу з ринковою економікою, але для цього їй необхідно удосконалити систему оподаткування, яка з різних об'єктивних і суб'єктивних причин залишалася примітивною з рисами командно-адміністративної економіки, що залишилася нам в спадок із радянських часів. На сьогодні податки є безальтернативним джерелом

формування доходів бюджету держави та багатофункціональним інструментом перерозподілу ВВП у соціальному, територіальному та галузевому аспектах, що підтверджують статистичні дані на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка податкових надходжень та загальних доходів до Зведеного бюджету України

Аналіз динаміки податкових надходжень та загальних доходів у Зведеному бюджеті України в 2010-2013 роках чітко демонструє залежність наповнення бюджету від ефективності функціонування податкової системи, зокрема її фіскальної та регулятивної функції. У досліджуваному періоді простежується чітка позитивна динаміка зростання обсягів надходжень податків до бюджету. Так у 2010 р. питома вага фіскальних надходжень у Зведеному бюджеті становила 74,54 % , а у 2013 році вона була рівною 95,86%, приріст відсоткового показника збільшення податків у структурі бюджету склав 21,32 % за неповні 4 років.

Зростання частки податкових надходжень у доходах Зведеного бюджету говорить про посилення податкового навантаження на платників податків, що загалом є негативним явищем і не завжди може сприяти економічній ефективності. В Україні основними джерелами надходжень до бюджету є: податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість та акцизний податок. Тобто основний податковий тягар лежить на підприємствах, а тому для підвищення економічної ефективності податків, які надходять до бюджету України, слід надати додаткових стимулів, щоб податки для платників були не тягарем, а економічним стимулом до розвитку.

Для вдосконалення сучасної податкової системи України пропонуємо розглянути податкові системи зарубіжних країн і особливості їх впливу на розвиток економіки держав, які завдяки своїй узгодженості і злагодженості сприяли входженню їх в сімку найрозвиненіших країн світу.

Основна увага в побудові податкових систем у різних країнах світу приділяється розвитку підприємницької діяльності та залученню інвестиційних коштів як вітчизняними, так і іноземними особами. Для цього в державі створюються умови для стимулювання цих видів діяльності. У більшості країн значні пільги надаються підприємствам, що експортують свою продукцію (при цьому слід зазначити, що більшість країн укладають між собою угоди про уникнення подвійного оподаткування).

Податкові системи розвинених країн світу надзвичайно гнучкі. Наприклад, у США та Великобританії платник податку може самостійно вибирати такий варіант оподаткування, приміром прибутковий податок з фізичних осіб, який для нього є найефективнішим. Це уможливило зменшення кількості платників, які бажають перейти у тіньовий сектор економіки або ухиляються від сплати податків [3, с.120-123].

Наявність різноманітних варіантів розрахунку та сплати податків, а також різні пільги щодо них дають можливість підприємству при плануванні своєї податкової політики розробляти кілька варіантів і визначити можливу економію, що в подальшому впливає на визначення напрямку подальшої діяльності підприємства.

Важливе значення для формування податкової системи країни має її ефективність. Податок не повинен суттєво впливати на прийняття економічних рішень, але якщо це відбувається, то вплив має бути мінімальним. Більшість податкових систем світу побудовані таким чином, що не дозволяють вільно трактувати різні положення, з одного боку, платниками податків, а з другого – податковими органами. А це суттєво зменшує кількість суперечок між суб'єктами оподаткування і скарг у судах. Крім того, даний принцип має забезпечувати економію витрат на стягнення податків, тобто кошти, необхідні для функціонування податкової системи, повинні бути значно меншими, ніж кількість зібраних податкових платежів.

Значна увага в податкових системах різних країн світу приділяється розмежуванню рівнів компетенції при стягненні податкових платежів. Тому здебільшого місцеві бюджети одержують або допомогу із загальнодержавного бюджету, або частина зібраних податків переходить до місцевих бюджетів.

У різних країнах світу податкові системи відрізняються за типом побудови, кількістю податків, ставками податкових платежів, методикою їхнього розрахунку, видом стягнення тощо. Але всі вони базуються на загальних принципах. Одним із основних є стабільність законодавчої бази. Вона не може бути незмінною протягом десятиліть, але принципів положення сплати податків не повинні змінюватись тривалий час. Наприклад, процедура введення нових податків та обов'язкових платежів у Великобританії надзвичайно складна і потребує спілкування з громадянами держави. Підвищення ставок податків має бути ретельно обґрунтованим і відбуватися тільки за формальної обставин, коли необхідно збільшити витрати бюджету.

Важливе місце в різних країнах світу посідає принцип рівності всіх платників податків, незважаючи на форми власності, відомчу підпорядкованість, підтримку тих чи інших політичних сил, партій та рухів, регіональну належність тощо. Це ж стосується надання різних пільг, то в цьому ракурсі в Україні спостерігаються явні проблеми [4, с. 45].

Висновки. Провівши аналіз зарубіжного досвіду та вітчизняної практики функціонування податкових систем можна зробити висновок, що в Україні є суттєві проблеми з податковою системою, які можна і варто змінювати. Для цього доцільно звернути увагу на податкові системи високорозвинених країн світу, в яких система оподаткування увібрала віковий досвід щодо справляння і використання податків з метою виконання державою своїх функцій та повноважень, що закріплені на законодавчому рівні.

Література

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010р. №2755-VI (Редакція станом на 01.11.2014): Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
  2. Брижань І.А. Реформування податкової системи як один із заходів державної підтримки розвитку підприємств / І. А. Брижань // Економіка і регіон – 2009. – №2(21). – С.171-176.
  3. Величко О. Іноземний досвід реформування податкової системи / О. Величко, І. Дмитренко // Економіст. – 1998. – № 7-9. – С. 120-123.
  4. Прокопенко Н.С. Актуальні проблеми і підходи до побудови податкової системи / Н.С. Прокопенко // Інвестиції: практика та досвід – 2009. – №17. – С.45.
-

Катанаха А. М., Михальчик Л. Ю.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність дослідження. В останні роки в світі відбулися зміни в зовнішній торгівлі, що характеризуються змінами в конкурентній боротьбі: лідируюче місце у світовому поділі праці здобувають не галузь чи підприємства, що мають найнижчу вартість виробничих ресурсів, а ті, щодо яких створено найсприятливіші умови для розвитку.

Україна – одна з найбільших країн Європи за територією та чисельністю населення. Дві третини площі країни складають чорноземи, що становить майже 9% від світових площ чорноземів. Більше 1700 видів найменувань корисних копалин міститься в надрах. Україна має досить потужну чорну та кольорову металургію, розвинені практично усі сучасні галузі машинобудування, на високому рівні космічна, харчова та легка промисловості, створенні усі умови для продуктивного розвитку високорозвиненого сільського господарства.

Метою статті є дослідження основних проблем та тенденцій розвитку економіки України на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням даної проблеми займалися такі науковці як: М. Зубець, П. Руснак, І. Н. Топіха, П. Т. Саблук, Н. М. Сіренко, І. І Червен, тощо. Хоча існує велика кількість публікацій щодо напрямів розвитку економіку України, проте дана проблема потребує більш детального аналізу, так як економічні відносини перебувають в постійно взаємозв'язку та русі.

Виклад основного матеріалу. Світова фінансова та економічна криза зумовила виникнення цілого кола проблем в Україні та інших країнах світу.

Економічна криза, яка набула розвитку в Україні, починаючи з вересня 2008 року, здобуває все більшу глибину. Підсумки січня 2009 року засвідчили продовження низхідної динаміки переважної більшості макроекономічних показників. При цьому криза набуває дедалі ширших вимірів, розповсюджуючись на грошово-кредитну, фіскальну, соціальну сфери, невпинно погіршуючи соціальне самопочуття та очікування суб'єктів ринку й пересічних громадян.

На сьогодні світова фінансова криза впливає на економіку України через [1]:

- 1 Циклічне сповільнення світової економіки, що призводить до загального скорочення попиту на експорт продукції.
2. Нестабільність товарних цін на світових ринках через стрибки фінансових та валютних ринків.
3. Обвал котирувань на світових фондових ринках спричинив різке і вагоме падіння акцій вітчизняних компаній.
4. Банкрутство великих інвестиційних банків створює труднощі у рефінансуванні зовнішнього боргу вітчизняних банків та корпорацій.

Сучасне економічне становище України можна охарактеризувати за наступними рисами [2]:

- великий борг держави та окремих галузей економіки, іншим країнам;
- негативне значення зовнішньо-торгівельного сальдо
- залежність від Росії у паливно-енергетичному секторі;
- надмірний державний контроль, який має ефект придушення сектору економіки, що виробляє товари;
- великий рівень корумпованості;
- «відірваність» нашої економіки від світової економіки

Для того щоб дослідити динаміку зміни ВВП по окремих країнах світу та Україні варто звернути увагу на табл. 1 [3].

Аналізуючи дану таблицю, потрібно відмітити, що найбільше зростання у 2012 році спостерігається у РФ – 3,7%, а у країнах ЄС у 2012 році спостерігається спад на 0,2%. Щодо України, то у 2012 році спостерігалось незначний ріст даного показника на 0,2%, але варто відзначити позитивні тенденції у рості даного показника.

Щодо регіонального поділу, то всі регіони різні з точки зору структури економіки – на сході держави домінує промислове виробництво, у Криму та Карпатах – туризм, а у великих містах – сфера

послуг. Відмінні також і обсяг економік регіонів країни. Так валовий обсяг продукту (ВРП) Києва більший за РВП Хмельницької області в десять разів.

Таблиця 1 – Динаміки зміни ВВП окремих країн та регіонів світу

Країни	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012 Індекс ВВП (2007 = 100%)
	% до попереднього року						
Російська Федерація	8,5	5,2	-7,8	4,3	4,3	3,7	109,4
США	1,9	-0,3	-3,5	2,4	1,8	2,2	102,5
Євросоюз	3,4	0,5	-4,2	2,1	1,6	-0,2	99,7
Україна	7,9	2,3	-14,3	4,1	5,2	0,2	95,6
Світ	5,4	2,8	-0,6	5,1	3,8	3,3	115,2

Для детального аналізу розвитку регіонів України необхідно виокремити окремі показники, що характеризують рівень розвитку регіону:

- валовий регіональний продукт (ВРП) на душу населення;
- динаміка ВРП, що дає уявлення про розвиток економіки регіону;
- зайнятість на малих підприємствах на 100 людей населення;
- рівень безробіття;
- валове нагромадження основного капіталу на душу населення

Проаналізувавши дані з таблиці, можна зробити висновок, що майже у всіх позиціях лідируюче місце займає м. Київ. Це є зрозумілим, оскільки це столиця, тут менший рівень безробіття, більший приплив інвестицій, хоча і спостерігається зниження рівня ВРП у 2007-2011 роках.

Таблиця 2 – Основні показники розвитку регіонів України [4]

Регіон/ область	ВРП на душу населення	Динаміка ВРП у 2007-2010 роках	Зайнятість на малих підприємствах на 100 людей населення	Рівень безробіття	Валове нагромадження основного капіталу на душу населення в 2005-11 рр.
м. Київ	70424	-13,60	20,45	6,1	77385
Донецька	28989	-16,37	9,03	8,7	24062
Дніпропетровська	34079	-2,56	10,34	7,3	28725
Харківська	23639	-11,12	11,96	7,6	23282
Київська	26140	2,37	12,29	7,2	45254
Одеська	22544	-2,85	11,73	6,4	25781
Львівська	16353	-11,13	10,41	8,3	21964
Луганська	19788	-15,78	8,79	7,1	19280
Полтавська	29652	-6,73	10,44	9,9	33294
Запорізька	23657	-23,04	10,68	7,9	21810
АР Крим	16507	-7,24	10,38	6,6	26643
Вінницька	14332	-8,42	9,37	10,9	15351
Івано-Франківська	14841	-12,27	9,36	9,3	18514
Черкаська	17325	-2,25	10,71	10,0	18434
Миколаївська	20276	-2,73	11,27	8,8	21714
Хмельницька	13602	-12,43	10,63	9,8	16580
Сумська	15711	-11,29	9,95	10,2	13542
Житомирська	14616	0,58	9,71	11,2	14029
Чернігівська	15406	-11,93	9,76	11,9	12968
Кіровоградська	15533	-5,85	9,12	9,4	18234
Рівненська	13785	-15,71	9,27	11,5	15326
Закарпатська	12278	-13,06	9,0	10,2	12875
Волинська	13916	-14,46	9,71	10,9	15351
Херсонська	14346	3,44	10,57	9,8	14246
Тернопільська	11713	-8,18	8,69	11,4	11837
Чернівецька	10939	-11,47	9,78	9,6	16444

Що стосується інших регіонів, то позитивні тенденції спостерігались в Київській, Житомирській та Херсонській областях.

Оскільки Україна це аграрна країна, то доречним буде проаналізувати виробництво сільськогосподарської продукції. Так, виробництво продукції рослинництва в 2011-12 роках склав [5]:

- 8.5 млн. т. насіння соняшника (23% світового виробництва, 1 місце);
- 22 млн. т. пшениці (4% світового виробництва, 6 місце);
- 9 млн. т. ячменю (7% світового виробництва, 2 місце);
- 21млн. т. кукурудзи (3% світового виробництва, 5 місце);
- 0,55 млн. т. вівса та жита (3% та 5%, 10 та 5 місце відповідно);
- 2.2 млн. т. сої (1% світового виробництва, 7 місце);
- 1,5 млн. т. ріпаку (3% - 6 місце)

Підсумовуючи сказане, можна сказати, що Україна впродовж періоду з 2010-11 року демонструє позитивну динаміку щодо темпів економічного зростання, у 2012 році дані показники почали знижуватись у рості.

Якщо основні показники розвитку країни будуть у подальшому демонструвати позитивну динаміку то Україна вже в недалекому майбутньому зможе показати себе як країна з перспективною та стабільною економікою.

Література

1. Нікіпелов А. Стратегія і тактика грошово-кредитної політики в умовах світової економічної кризи / А. Нікіпелов, М. Головін // Питання економіки – 2010 - №1. – с. 4-20
  2. Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної і валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи / В. Геєць // Економіка України – 2009 – №2 – с. 5-24.
  3. Державна програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/control/publish/article/main>.
  4. Рейтинг економічного розвитку регіонів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.real-economy.com.ua/publication/rating/8006.html>.
  5. Украина поднялась в мировом рейтинге конкурентноспособности на 8 позиций [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.20khvlyn.com>.
-

Старигіна Т. Ю., Іоненко Г. В.

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій, м. Кривий Ріг

ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ ОПТИМАЛЬНОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Актуальність дослідження. Історичний розвиток будь-якої із існуючих податкових систем у світі, зокрема податкової систем України, постійно зіткнувся з питанням наближення її до критеріїв оптимальності. Сьогодні, в період жорсткої економічної та соціальної кризи, питання оптимізації оподаткування набуває все більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням побудови оптимальної та ефективної податкової системи приділено багато уваги науковців, серед них Ю. Іванов, А. Крисоватий, Т. Паєнтко, А. Соколовська, Л. Шабліста та ін.

Метою статті є визначення принципів, критеріїв та передумов побудови оптимальної податкової системи.

Вклад основного матеріалу. Податкова система будь-якої держави відображає поєднання об'єктивних та суб'єктивних засад. Знайти компромісне поєднання цих характеристик – одне з ключових завдань, які стоять перед податковою системою кожної сучасної держави. Разом з тим, зважаючи, що ці здобутки не є визначеними раз і назавжди і потребують урахування реальної економічної ситуації, не менш важливим є творчий підхід до їх конкретного застосування [1].

Термін «оптимізація» (лат. optimum – найкраще) в загальному розумінні відображає процес вибору найкращого варіанту рішення з можливих, приведення системи в найкращий стан. Оптимізувати означає надавати будь-чому оптимальних, найкращих властивостей [3, с. 45].

Багато вітчизняних дослідників зауважують, що «оптимальний стан оподаткування є

протилежністю його аномального стану з точки зору так званих зовнішніх ефектів (externalities). Це означає, що крім прямої фіскальної дії будь-який податок має ще й побічні, зовнішні економічні та соціальні наслідки. Їхня суспільна ціна вимірюється певними позитивними чи негативними економічними ефектами, а також утратою частини особистого добробуту (welfare) конкретним платником із переміщенням цієї частини через бюджет до когось іншого. Привести оподаткування до оптимуму означає при заданих бюджетних доходах звести негативні зовнішні ефекти до мінімуму, а позитивні підвести до максимуму» [4, с. 50].

Існує певна різниця між оптимальною побудовою податкової системи з точки зору держави та позиції її громадян, а також корпорацій, є проблема гармонізації цих інтересів, що одночасно і відрізняються, і сполучаються. І різниця, і спільність інтересів мають своїм джерелом посередницьку роль бюджету між добробутом і достатком кожного індивіда, з одного боку, та загальнодержавними інтересами – з іншого. З боку держави оптимізація виражається в рівнодії податкової стимуляції ефективності виробничого сектора, включаючи заохочення підприємницького ризику та максимізації функції суспільного добробуту за умови скорочення соціально-економічної диференціації [4, с. 51].

Слід зазначити, що податкова система будь-якої держави характеризується сукупністю наступних обов'язкових елементів: система податкових органів; система і принципи податкового законодавства; принципи податкової політики; порядок розподілу податків між бюджетами; форми і методи податкового контролю; порядок і умови податкового виробництва; підхід щодо рішення проблем міжнародного подвійного оподаткування [2]. При побудові ефективної податкової системи України слід враховувати, зокрема: принцип розвитку продуктивних сил як вищий принцип податкової політики; принцип справедливості як один із найважливіших принципів оподаткування; базу оподаткування: оподаткування витрат й оподаткування доходів та ін.

Рівень податкового навантаження в Україні оцінюється по-різному. Майже всі експерти, які займаються оцінкою інвестиційного клімату в Україні, вважають, що він є несприятливим, оскільки оподаткування реального сектора економіки надто обтяжливе, воно пригнічує процеси економічного відтворення. В Україні через економічну кризу, податкова система не набула стабільності і має багато протиріч. У формуванні механізму оподаткування відчувається відсутність серйозної теоретичної основи. Саме з цієї причини більшість прийнятих протягом останнього періоду законів України з питань оподаткування була спрямована не на вдосконалення податкової системи, а переважно на розв'язання проблем конкретних галузей економіки чи регіонів і навіть окремих підприємств.

На цей час в Україні діє податкова система, яка за своїм складом та структурою подібна до розвинутих європейських країн. Слід зазначити, що закони з питань оподаткування розроблено з урахуванням норм європейського податкового законодавства, а також аспектів податкової системи ГАТТ/СОР та інших міжнародних економічних організацій. Проте, на відміну від країн Європейського Співтовариства, податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання [5].

Існує декілька критеріїв ефективності податкового адміністрування, вибір яких залежить від наявної статистичної бази, доступу до інформації податкових органів, наявності наукових розробок у цій галузі.

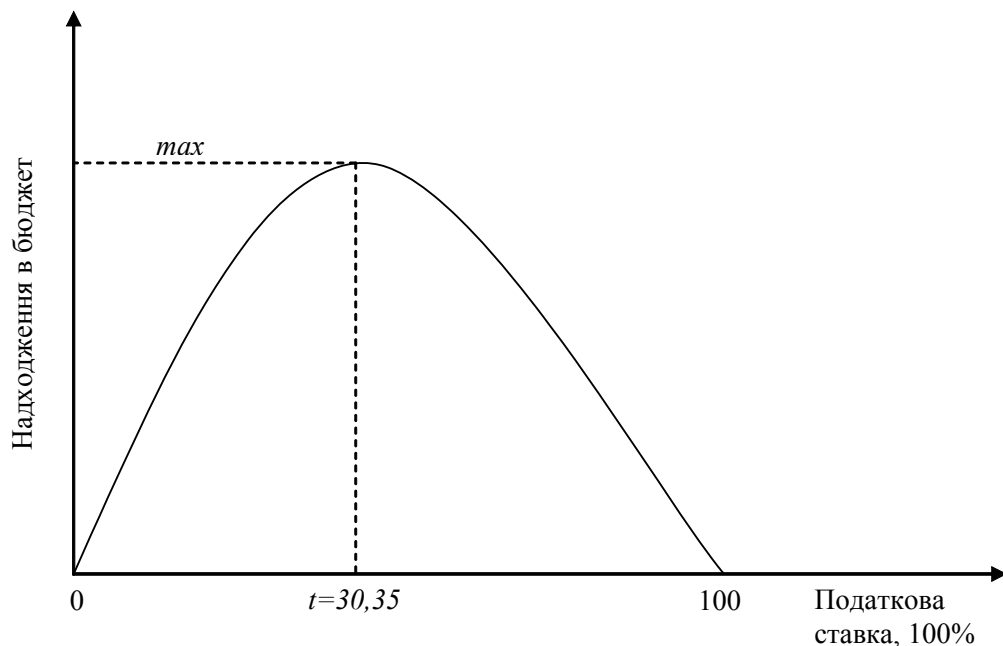
Основним агрегованим показником ефективності роботи податкових органів є обсяг зібраних до бюджету податків. Аналітичним показником, що характеризує ефективність функціонування податкової служби, можна визнати співвідношення адміністративних витрат на 100 грошових одиниць отриманих податків [5].

Головним критерієм ефективності дії податкового механізму є величина податкового тиску. При цьому слід мати на увазі, що при визначенні цього критерію треба враховувати соціально-економічні особливості розвитку конкретної країни.

Першим критерієм оптимальності податкового механізму є відношення сплачених податків до бази оподаткування. В ідеальному випадку одного податку це співвідношення є величиною, що є також ставкою податку.

Прагнення держави збільшити надходження в бюджет зрозуміти можна, проте рівень податкових ставок не повинний перевищувати розміру, при перевищенні якого їхній подальший ріст не просто втрачає зміст, але негативно позначається на стані економіки.

Досліджуючи зв'язок між розміром ставки податків і надходженням податкових засобів у державний бюджет, американський економіст А. Лаффер показав, що не завжди підвищення ставки податку веде до росту податкових доходів держави. Якщо податкова ставка перевищує якусь об'єктивну межу, то податкові надходження почнуть зменшуватися (рис. 1).

Рис. 1. Крива Лаффера – визначення розміру оптимальної податкової ставки

Справа в тому, що більш низька податкова ставка збільшує число об'єктів оподаткування, залучає до підприємницької діяльності більше число людей, ніж при високих податкових ставках. І навпаки, із ростом податків прибутки в скарбницю, як це ні парадоксально, зменшаться, тому що частина підприємців розориться, частина піде в тіньову економіку, стимули до праці згаснуть. Дослідження А. Лаффера теоретично довели: чим багатші громадяни, тим багатша держава.

Висновки. Таким чином, досліджено підходи до формулювання поняття «оптимальна податкова система», наведені критерії та принципи її побудови, зокрема модель формування оптимальної податкової ставки.

Література

1. Мельник П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці : монографія / П. В. Мельник. – Ірпінь : Видавничий центр Академії ДПС України, 2001. – 362 с. [Електронний ресурс] : Режим доступу: електрон. чит. зал ПУСКУ: 25.75.
2. Палей С. Б. Налоговая система (основы теории и практики) : учеб. пособие. / С. Б. Палей. – Донецк: Норд-Пресс, 2006. – 248 с.
3. Паєнтко Т. В. Мінімізація податкових платежів та її наслідки для держави / Т. В. Паєнтко // Фінанси України. – 2010. – № 8. – С. 44–52.
4. Суторміна В. М. Держава – податки – бізнес: (із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки) : [монографія] / В. М. Суторміна, В. М. Федоров, В. Л. Андрущенко. – К.: Либідь, 1992. – С. 50
5. Шабліста Л. М. Адаптація податкових систем України до європейських стандартів / Л. М. Шабліста // Актуальні аспекти механізму модернізації економіки. – К., 2003. – С. 42–43.

Алексеева С. О., Кошонько О. В.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАРПЛАТНИХ ПОДАТКІВ
В УКРАЇНІ У 2014-2015 РОКАХ**

Актуальність дослідження. Перехід України до ринкової економіки, яка більш орієнтована на соціальні аспекти суспільного життя зумовлює потребу реформування податкової політики країни, яка б змогла поєднати фіскальні та регулюючі методи, засоби впливу на платників податків, змогла узгодити інтереси громадян, держави, бізнесу та суспільства в цілому. Вирішення цих проблем повинне стати складовою Концепції реформування податкової системи України. Одним з головних проблемних питань в цьому напрямі залишається зменшення податкового навантаження на доходи фізичних осіб.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основні засади вирішення означених проблем закладені низкою наукових праць відомих вітчизняних вчених. Роботи В. Л. Андрущенка, О. Д. Василика, В. П. Вишневецького, А. І. Даниленка, Ю. Б. Іванова, А. І. Крисоватого, І. О. Луніної, П. В. Мельника, В. М. Опаріна, Ю. В. Пасічника, А. М. Соколовської, Л. Л. Тарангул, В. М. Федосова, Л. М. Шаблістої, та ін. присвячені теорії податків, закономірностям розвитку податкової системи України, дослідженню ефективності податкових методів наповнення бюджету та ролі податкової політики як чинника створення умов для економічного зростання. Однак ця тема залишається ще не зовсім дослідженою, оскільки податкову систему ще потрібно вдосконалювати і шукати нові шляхи її покращення.

Метою дослідження є аналіз та дослідження напрямів реформування податкової системи у напрямі зарплатних податків, які б змогли узгодити інтереси держави та громадян.

Вклад основного матеріалу. Сучасний розвиток економіки України обумовлений такими зовнішніми чинниками як: глобалізацією економіки, домінуванням науки та інформаційних технологій, а також соціалізацією виробництва. Також на економіку впливають і внутрішні чинники, насамперед: економічний спад, нестабільна ситуація в країні у зв'язку з військовими конфліктами. Ці та інші чинники потребують удосконалення податкової політики держави, розробки та впровадження ефективного, гнучкого механізму управління оподаткуванням, побудови нової системи відносин між державою, платниками податків та податковими органами на підставі законності, соціальної та економічної доцільності, взаємної довіри та відповідальності.

Отже, дамо визначення, що ж, насамперед, означає податкова політика: Податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави [3].

Тому можна сказати, що податкова політика держави є складовою частиною економічної політики, яка базується на сукупності юридичних актів, що встановлюють види податків, зборів та обов'язкових платежів, а також порядок їх стягнення та регулювання. Одним з них є Концепція реформування податкової системи України.

Концепція реформування податкової системи України розроблена на період до 2020 р. з метою проведення цілісної та системної реформи у сфері оподаткування, орієнтованої на досягнення стратегічної цілі – побудови сучасної соціально орієнтованої конкурентоспроможної ринкової економіки, інтегрованої у ЄС. Концепція ґрунтується на положеннях Конституції України, Програми Президента України «Україна – для людей». Дослідивши усі аспекти реформування податкової системи відповідно до цієї концепції можна побачити деякі недоліки, зокрема ми розглянемо саме ті, які стосуються зарплатних податків.

Щодо податку на доходи фізичних осіб можна сказати, що відповідно до концепції передбачається запровадження оподаткування за підвищеною ставкою доходів у вигляді процентів по депозитних банківських рахунках, вкладах до небанківських фінансових установ, розмір яких сукупно за рік перевищує місячний максимальний розмір заробітної плати, з якої сплачуються страхові внески до соціальних фондів.

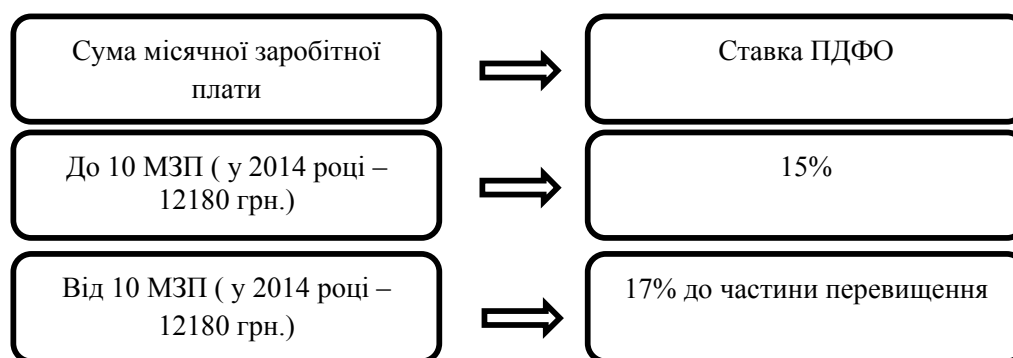
На нашу думку, недоцільним є запровадження оподаткування за підвищеною ставкою доходів у вигляді процентів по депозитних банківських рахунках, оскільки, на сьогоднішній день банківські та інші фінансово-кредитні установи не користуються довірою у населення. У громадян відсутня

мотивація до інвестування тимчасово вільних коштів у банківську систему України. Саме за такої ситуації введення підвищеної ставки податку з доходів фізичних осіб у вигляді відсотків за депозитними вкладками та ощадними сертифікатами не сприятиме підвищенню мотивації населення до інвестування власних тимчасово вільних коштів в економіку України.

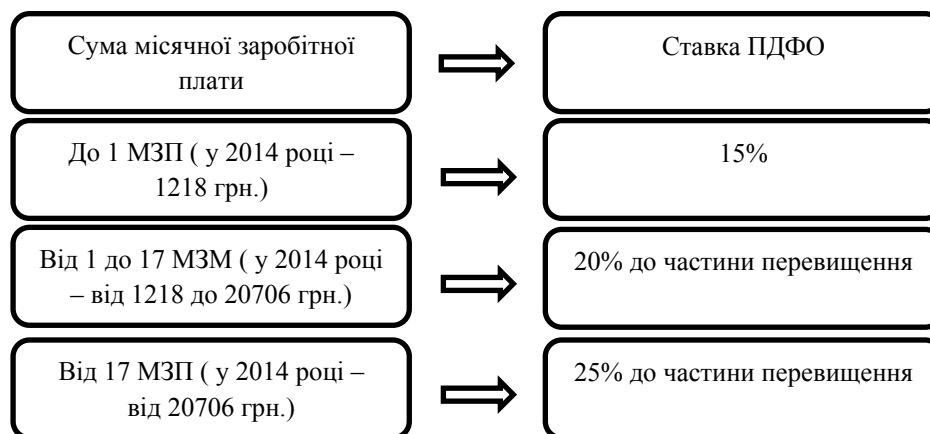
Також у Концепції передбачається запровадження прогресивної шкали оподаткування податком з доходів фізичних осіб, так як практика оподаткування за єдиною ставкою податку (15 %) з доходів фізичних осіб виявила певні недоліки справляння цього податку, зокрема:

- нерівномірне навантаження на доходи різних верств населення;
- із запровадженням єдиної ставки оподаткування не відбулося зменшення частки заробітної плати, яка виплачується «в конвертах»;
- застосування ставки оподаткування в розмірі 15% (замість мінімальної ставки в розмірі 10%, яка діяла за прогресивної системи оподаткування доходів громадян) збільшило податкове навантаження на біднішу частину населення в Україні.

Відповідно до цього були розроблені шість моделей реформування ПДФО, але наведемо приклад діючої моделі та найбільш ефективної з них – Модель 6 [2].

Рис. 1. Діюча модель сплати ПДФО в Україні

Рис. 2. Запропонована модель

Отже, з метою забезпечення виконання ПДФО регулюючої, стимулюючої та фіскальної функцій в Україні будуть удосконалені такі аспекти реформування податку:

- скасовується основна податкова соціальна пільга з одночасним звільненням від оподаткування тих громадян, які отримують дохід у вигляді заробітної плати у розмірі, що не перевищує 1500 грн. на місяць (реалізація принципу неоподаткованого мінімуму);
- знижуються ставки оподаткування доходів фізичних осіб для переважної більшості платників податків: розширюється шкала оподаткування доходів, зокрема у вигляді зарплати – замість 15% , (до 10 мінімальних зарплат на місяць) та 17% (понад 10 мінімальних зарплат на місяць) пропонується наступна шкала – 10% (для зарплати понад 18 тис. грн., але не більше 3 млн. грн. на

рік) (з суми перевищення), 15% (для зарплати понад 3 млн. грн., але не більше 8 млн. грн. на рік) (з суми перевищення) та 20% (понад 8 млн. грн. на рік) (з суми перевищення);

– зменшується ставка єдиного соціального внеску з роботодавця до 15%.

Висновки. В умовах розвинених ринкових відносин податкова система є важливим елементом регулювання економічних і соціальних процесів у державі. Головним завданням здійснення податкової політики є створення умов для економічного зростання та забезпечення добробуту громадян та зростання економічного потенціалу країни. На шляху становлення ефективної податкової системи важливе значення має процес реформування та модернізації податкової служби. Тому і була розроблена Концепція, яка можливо зможе вирішити певні проблеми у сфері оподаткування і забезпечити економічну стабільність, але це все буде видно безпосередньо на практиці.

Література

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/nk/>.
  2. Концепція реформування податкової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247504310&cat_id=246711250.
  3. Бечко П. К. Основи оподаткування: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / П. К. Бечко, О. А. Захарчук. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 168 с.
  4. Зауваження до проекту Концепції реформування податкової системи України [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://chp.com.ua/all-news/item/8665-zauvazhennya-do-proektu-konceptii-reformuvannya-podatkovoi-ist-ukraini>
  5. Сідельникова Л. П. Податкова система: навч. пос. / Л. П. Сідельникова, Н. М. Костіна. – К: Ліра. – К, 2013. – 604 с.
-

Лагдан А. В., Британська Н. Н.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. У системі заходів, спрямованих на розвиток інформаційного суспільства, визначальним є фінансове забезпечення, у якому ключову роль відіграють бюджет і бюджетна система. Адже від їх ефективного формування і використання, від форм і методів мобілізації доходів і видатків держави залежать темпи економічного зростання, соціальний захист і соціальне забезпечення населення, його добробут, розв'язання глобальних стратегічних завдань. З бюджетом і бюджетною системою безпосередньо пов'язані завдання як макроекономічного рівня – макрофінансова стабілізація й економічне зростання, так і мікроекономічного – фінансова стійкість та зміцнення корпоративних фінансів. Бюджетна система є наріжним каменем економічної системи, фінансовою базою держави й найважливішим інструментом соціально-економічного розвитку [1, с. 11].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Бюджетна система є об'єктом вивчення таких відомих вчених-економістів, фінансистів як І. Барановський, О. Василик, О. Демідків, А. Мярковський, В. Федосов, Ф. Ярошенко та інші.

Мета статті – аналіз напрямів реформування бюджетної системи України.

Виклад основного матеріалу. Бюджетна система України має глибоке коріння, її становлення відбувалося ще в часи Київської Русі, Гетьманщини, Запорозької Січі. Сучасна бюджетна система сформувалась на базі бюджетних відносин, які мали місце в Радянському Союзі. Нині здійснюється реформування всіх сторін соціально-економічного устрою держави, у тому числі формуються нові ознаки бюджетної системи.

Правові засади функціонування бюджетної системи України, її структура і принципи визначаються ст. 95-98 Конституції України та Бюджетним кодексом України від 21.06.01 р.

Бюджетна система України – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права [3].

Місцевими бюджетами є бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та

бюджети місцевого самоврядування. Бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах) [3].

Бюджетна система є інструментом державного регулювання економічного розвитку. І структурною основою бюджетної системи України є бюджетна реформа, яка була започаткована ще за часів набуття Україною статусу незалежної країни, при чому ця реформа залишається актуальною і на сьогодні. Але, на превеликий жаль в Україні на теперішньому етапі ще не існує таких умов, за яких би дана бюджетна реформа мала ефективно застосування.

Реформування бюджетної системи, міжбюджетних відносин триває вже кілька років, і кожен рік визначає свої пріоритети.

Пріоритетні завдання та головні параметри бюджетної політики в частині реформування бюджетної сфери повинні визначатися виходячи з таких принципів:

- передача владних функцій та відповідних бюджетних ресурсів з центрального і обласного рівнів бюджетам територіальних громад;
- розширення податкової бази бюджетів територіальних громад;
- регіональний розвиток та посилення ролі місцевого самоврядування.

Реформування бюджетної сфери є невід'ємною складовою підвищення ефективності інституційної організації держави. Метою реформування бюджетної сфери України є підвищення результативності бюджетних видатків та оптимізація управління бюджетними коштами на всіх рівнях бюджетної системи України. Іншими словами, мета цієї реформи – перехід від системи «управління витратами» до системи «управління результатами», яка має на увазі підвищення ефективності формування та використання бюджетних коштів в інтересах суспільства (з метою задоволення всіх видів публічного інтересу).

Першим і успішним кроком у проведенні бюджетної реформи стало ухвалення Бюджетного кодексу у 2001 р., в результаті чого з'явилася можливість зробити бюджетну систему прозорішою, логічнішою, обрнтованішою та надати більшої свободи органам місцевого самоврядування, визначити систему контролю й відповідальність за бюджетні правопорушення.

У 2010 р. із прийняттям нової редакції Бюджетного кодексу в Україні закладені й законодавчо закріплені зовнішні умови для підвищення ефективності управління бюджетними коштами, включаючи впровадження принципів бюджетування, орієнтованого на результат, програмно-цільового планування, середньострокового планування; поліпшення якості управління бюджетними коштами і стимулювання підвищення ефективності функціонування бюджетного сектору. Зміни, що відбулися, вимагають іншої якості фінансового управління на рівні розпорядників і головних розпорядників бюджетних коштів. Таким чином, подальше реформування бюджетної системи має зосередитися на впровадженні в бюджетний процес сучасних процедур і методів фінансового й організаційного управління, насамперед на інноваційній основі, та стимулювати інноваційний розвиток економіки України [5, с.93].

На сьогодні законодавці розробили законопроект по врегулюванню бюджетних правовідносин, пов'язаних з впровадженням нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин, удосконаленням казначейського обслуговування бюджетних коштів, посиленням відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів, функціонуванням бюджетної системи України в особливий період.

Законопроектом, зокрема, передбачено:

- підвищення бюджетної та фінансової самостійності місцевих бюджетів;
- стимулювання громад до об'єднання та формування спроможних територіальних громад через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державними бюджетом, наділення таких громад повноваженнями, рівнозначними повноваженням міст обласного значення, позбавлення права на виконання делегованих державою повноважень органів місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися;
- розширення наявної дохідної бази місцевих бюджетів;
- децентралізацію видаткових повноважень у соціально-культурній сфері та чіткий розподіл компетенцій, сформований за принципом субсидіарності;
- запровадження нових видів трансфертів (базова дотація, освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція; субвенція на забезпечення медичних заходів

окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру, реверсна дотація);

– встановлення нової системи вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками (податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб) – залежно від рівня надходжень на одного жителя;

– підвищення ефективності використання бюджетних коштів, що виділяються з державного бюджету на виконання державних програм соціального захисту населення;

– надання права самостійного вибору установи (в органах Казначейства чи установах банків) з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ [4].

Не зважаючи на те, що Бюджетний кодекс України існує та вдосконалюється, ще багато важливих питань донині потребують узгодження та доопрацювання. Відсутність чіткого розподілу відповідальності є одним із чинників відсутності прозорості та підзвітності. Постає питання про чітке визначення ролі Міністерства фінансів України та Міністерства економіки у бюджетному процесі.

Суттєвими проблемами у ході бюджетної реформи стали:

– звуження доходної бази місцевих бюджетів та посилення їх залежності від трансфертів з Державного бюджету;

– збереження незацікавленості місцевих органів у нарощування доходної частини місцевих бюджетів, внаслідок неадекватної оцінки фінансового потенціалу територій;

– недосконалість «коригуючих коефіцієнтів» розроблених Кабінетом Міністрів для оцінки видатків місцевих бюджетів;

– відсутність чіткого розподілу функцій між рівнями державної влади [2].

Висновки. Отже, важливим досягненням бюджетної реформи стало зменшення ролі держави у забезпеченні регіонів коштами для розвитку і одночасне створення можливостей для самостійного пошуку джерел формування власної фінансової бази. Від вираженого вибору напрямів розвитку бюджетної системи значною мірою залежить загальний соціально-економічний розвиток держави.

Література

1. Бюджетна система : підручник / за наук. Ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К: ЦУЛ, 2012. – 871 с.
2. Бюджетна система України та Євросоюзу: монографія / [С. О. Булгакова, О. І. Барановський, Г. В. Кучер та ін.]; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2009. – 409 с.
3. Бюджетний кодекс України : Закон України : від 08.07.2010 р. № 2456-IV, із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua.
4. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо реформи міжбюджетних відносин) [Електронний ресурс]: Закон України [прийнято Верхов. Радою від 15 вересня 2014р. №5078]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.
5. Реформування бюджетної системи України на інноваційних засадах: монографія / колектив авторів [заг. редакція Ф.О. Ярошенка]. – К. : Міністерство фінансів України, 2010. – 544 с.

Жук А. С., Іоненко Г. В.

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій, м. Кривий Ріг

РОЛЬ ПОДАТКОВИХ ПЛАТЕЖІВ У ФОРМУВАННІ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Під час економічної кризи населення країни стає першим, хто відчуває на собі всі її прояви, в тому числі і через введення додаткового оподаткування на товари, роботи, послуги. Це в свою чергу проявляється у зменшенні купівельної спроможності громадян, далі – падінні споживання, зменшенні НД та ін. І саме за умов сьогодняшніх складаних економічних умов дане питання набуває більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню впливу оподаткування на добробут громадян присвятили наукові дослідження такі відомі вітчизняні економісти як: В. Л. Андрущенко, В. В. Буряковський, О. Д. Василик, О. Д. Данілов, В. С. Загорський, Н. І. Костіна, А. І. Крисоватий, М. П. Кучерявенко, І. О. Луніна, І. О. Лютий, П. В. Мельник, В. М. Опарін, К. В. Павлюк, А. М.

Поддєрьогін, А. М. Соколовська, В. М. Суторміна, В. М. Федосов, С. І. Юрій.

Метою статті є дослідження ступеню впливу оподаткування на формування добробуту громадян та визначення реакцій споживчого кошика на зміни в оподаткуванні.

Виклад основного матеріалу. Податкова політика – невід’ємна складова загальної економічної політики держави. Оскільки її реалізація насамперед пов’язана з наповненням дохідної частини Державного бюджету, тому її вважають складовою бюджетно-податкової політики держави [1].

Податкова політика – це політика держави у сфері оподаткування, яка передбачає маніпулювання податками для досягнення певних цілей (поповнення доходів бюджету, збільшення обсягів виробництва, зайнятості, зниження рівня інфляції тощо). Податкова політика визначається рівнем державного втручання в економічний розвиток. Відповідно до цього вона за своїм характером може бути активною, нейтральною та пасивною. Здійснюється податкова політика через існуючий механізм оподаткування – сукупність правових та організаційних форм, способів, методів, інструментів, що регулюють податкові відносини між економічними суб’єктами [2].

Досягнення соціально-економічних цілей одночасно практично неможливе. Тому головною метою податкової політики держави є віднайти балансове співвідношення між можливостями держави з погляду забезпечення її фінансовими ресурсами через податковий механізм та досягненням пріоритетних соціально-економічних цілей за певних умов розвитку країни [3].

Теорія оптимального оподаткування, розроблена в зарубіжній економічній літературі, обґрунтовує процес вибору тієї чи іншої податкової політики, що передбачає відкритий або прихований розрахунок компромісного варіанта між ефективністю та справедливістю.

Прийняття рішення щодо встановлення того чи іншого податку пов’язано із необхідністю урахування двох аспектів: економічної ефективності податку і відповідності його встановленим уявленням щодо соціальної справедливості. Найповніше урахування вимог економічної ефективності і соціальної справедливості одночасно неможливо, на пошук компромісного рішення націлена оптимальна теорія оподаткування [3].

Особливістю побудови концептуальних моделей є наявність єдиного критерію, який опосередковано ураховує як вимогу економічної ефективності, так і вимогу соціальної справедливості щодо оподаткування. Економіко-математичною формалізацією цього критерію виступає функція суспільного добробуту (social welfare function). Загальний рівень суспільного добробуту залежить від добробуту кожного індивіда в суспільстві. Внаслідок цього добробут кожного окремого індивіда стає одним із аргументів функції суспільного добробуту. При цьому для оцінки добробуту індивіда використовується не його дохід, а його корисність. Корисність виражає ступінь задоволення, яке одержує індивід від споживання товару чи виконання будь-якої дії. Внаслідок цього рівень корисності індивіда залежить як від економічної ефективності, так і від соціальної справедливості оподаткування. Крім того, безпосередньо форма функції суспільного добробуту має значення у тому сенсі, що дозволяє врахувати, у якій мірі нерівність у розподілі добробуту (корисностей) індивідів впливає на рівень суспільного добробуту. За рахунок вибору відповідної форми і параметрів функції корисності можна охопити увесь спектр ставлення суспільства до соціальної нерівності: від утилітаристської концепції, за якої розподіл добробуту між індивідами не впливає на рівень суспільного добробуту (відображається лінійною функцією І. Бентама) до теорії соціальної справедливості Дж. Роулса, що визначає рівень суспільного добробуту за рівнем добробуту найменш забезпеченого індивіда. Варто відзначити, що окремі вагомні дослідження у теорії оптимального оподаткування проведені без специфікації форми функції суспільного добробуту. Проте, якою б не визначалася форма функції суспільного добробуту, завжди передбачається необхідність її максимізації [4, 5].

Насамперед необхідно розглянути, яким чином оподаткування призводить до втрати ефективності господарювання, якими показниками може бути визначена ця втрата.

Податок знижує добробут споживача двома шляхами [5]:

1) прямо – через передачу частини фінансових коштів від споживача органам державного управління;

2) опосередковано – через підвищення споживчих цін (з урахуванням продуктового податку) на товари, що обкладаються податками.

Перший шлях створює безпосередньо ефект доходу, а другий породжує опосередковано як ефект доходу, так і ефект заміщення після того, як зміниться ціна. Під втратою ефективності при оподаткуванні розуміють надмірне зниження рівня добробуту споживачів понад того рівня, який можна було б пояснити чистою втратою доходу в результаті сплати цього податку (deadweight loss). Тому втрата ефективності має назву надмірного тягара від оподаткування, або податкового навантаження (tax incidence) [4, 6].

З боку економічної ефективності впровадження оподаткування особистих доходів громадян, зауважимо, що розглядаються доходи від їх праці, пов'язано із двома ефектами: ефектом доходу і ефектом заміщення.

Ефект доходу полягає у тому, що внаслідок оподаткування зменшуються реальні доходи індивіда, втрачається певна частина його добробуту, але його економічні рішення залишаються незмінними. Ефект заміщення обумовлюється тим, що оподаткування доходів індивіда призводить до змін відносних цін різноманітних споживаних ним товарів, що призводить до зміни його економічних рішень. Так, при оподаткуванні персональних доходів для індивіда збільшується корисність дозвілля, а привабливість праці зменшується. Внаслідок чого він бажає менше працювати і більше відпочивати [6].

Наявність ефекту заміщення призводить до додаткової, не обумовленої зменшенням його доходу, втрати добробуту індивіда, яка в теорії оптимального оподаткування одержала назву надлишкового податкового тягара. Економічно ефективним буде таке оподаткування доходів, яке призводить до мінімізації надлишкового податкового тягара. Ф. Рамсей показав, що досягти цього можна якщо встановлювати диференційовані ставки податку для різних індивідів. При цьому співвідношення між ставками має бути зворотним до співвідношення еластичностей пропозиції праці цих індивідів [7].

Висновки. Таким чином, для того, щоб бути економічно ефективним, оподаткування доходів громадян від праці має бути регресивним. Податок на доходи від праці має бути прогресивним, оскільки гранична корисність більших доходів є меншою, а відтак, втрати корисності від оподаткування більших доходів також є меншими.

Література

1. Андрущенко В.Л. Податкові системи зарубіжних країн. Навчальний посібник. / В. Л. Андрущенко, О. Д. Данілов. – К.: Комп'ютер прес, 2004. – 300 с.
  2. Базилевич В.Д. Державні фінанси. Навчальний посібник / за заг. ред. В. Д. Базилевича. – Київ: Атіка, 2002. – 368 с.
  3. Крисоватий А.І. Податковий менеджмент : Навч. посіб. / А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма. – Т.: Карт-бланш, 2004. – 304 с.
  4. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / Пер. з англ. – Книга 5. Про прибутки правителя або держави. – К.: Port-Royal, 2001. – С. 425–586.
  5. Ланг Й. Проект кодексу податкових законів для держав Центральної і Східної Європи / Пер. с нем. – Бонн: Федеральное министерство финансов, 1993. – 464 с.
  6. Мельник П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці: Монографія / П. В. Мельник. – Ірпінь : Видавничий центр Академії ДПС України, 2001. – 362 с.
  7. Хасси У.М. Мировое налогообложение. Основы Мирового налогового кодекса / Пер. с англ Д. С. Любик. – Кембридж: Гарвардский университет, 1992. – 280 с.
-

Плис І. С., Петренко Л. А., Нікітішин А. О.
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця
ВРЕГУЛЮВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ВІДШКОДУВАННЯ ПОДАТКУ
НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. В умовах активного розвитку інтеграційних процесів оподаткування набуває все більш вагомого значення для ефективного зростання економічного благополуччя нашої держави. Саме тому важливо забезпечити дієвий та прозорий механізм сплати податків, зокрема, на межі національного та іноземного законодавства в світлі міжнародного співробітництва. Питання правового регулювання бюджетного відшкодування податку на додану вартість при цьому займає ключове положення серед інших аспектів виконання податкового обов'язку при сплаті цього податку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним і практичним проблемам оподаткування, у тому числі окремим аспектам правового забезпечення адміністрування податків, зокрема, податку на додану вартість, інституту його відшкодування літературі традиційно приділялася значна увага таких вчених, як: О. Бандурка, Г. Бех, В. Білоус, С. Буряк, В. Василичук, І. Голосніченко, О. Гордін, В. Корольчук, М. Кучерявенко, О. Яковенка. Окремі проблеми застосування ПДВ, механізму його справляння і відшкодування виступають предметом дослідження фахівців економічного спрямування: Д. Дяковського, О. Жукевича, В. Кмітя, В. Мельника, А. Нонко, Т. Паянок та ін.

Метою статті є розробка пропозицій по вдосконаленню механізму бюджетного відшкодування ПДВ та пошук дієвих податкових стимулів з цього податку, які б звели до мінімуму «проблемність» податку при незмінній фіскальній ефективності внаслідок впровадження механізму автоматичного відшкодування ПДВ.

Виклад основного матеріалу. ПДВ як один із головних податків, на якому базується податкова система України, є предметом широких дискусій щодо доцільності його застосування та наслідків справляння для економічного розвитку і бюджету країни. Як свідчить податкова практика, попередньо запроваджені механізми адміністрування ПДВ виявилися не досить ефективними.

Податок на додану вартість має високу ефективність із фіскальної точки зору. Широка база оподаткування, яка включає не лише товари, але й роботи і послуги, забезпечує надійність та стабільність надходжень до бюджету. Універсальні ставки полегшують як обчислення податку для його платників, так і контроль фіскальних органів за правильністю та своєчасністю його сплати. Стягнення ПДВ на всіх етапах руху товарів, робіт, послуг має наслідком рівномірний розподіл податкового тягара між усіма суб'єктами господарювання.

Бюджетне відшкодування, згідно ст. 14 Податкового кодексу, – це відшкодування від'ємного значення ПДВ на підставі підтвердження правомірності сум бюджетного відшкодування ПДВ за результатами перевірки платника, у тому числі автоматичне бюджетне відшкодування в порядку та за критеріями визначеними у Розділі V Податкового кодексу [1].

Отже, при бюджетному відшкодуванні платник ПДВ повинен мати від'ємне значення такого податку. Сума ПДВ, що підлягає бюджетному відшкодуванню або сплаті (перерахуванню) до Державного бюджету України, визначається як різниця між сумою податкового зобов'язання звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту такого звітного періоду [2].

Відшкодування при настанні терміну проводиться згідно з рішенням платника податку, яке відображене в податковій декларації шляхом:

- перерахування грошових сум з бюджетного рахунку на рахунок платника податку в установі банку, що його обслуговує;
- зарахування суми відшкодування на рахунок платежів з податку на додану вартість.

Значною проблемою, яку необхідно вирішити найближчим часом, є створення дієвого механізму попередження незаконного повернення цього податку, адже застосування незаконних схем відшкодування ПДВ при здійсненні експортних операцій породжує проблему виведення капіталу з економіки країни.

Платник податку, який має право на одержання бюджетного відшкодування та прийняв рішення про повернення повної суми бюджетного відшкодування, подає відповідному податковому

органу податкову декларацію та заяву про повернення цієї суми бюджетного відшкодування, яка відображається у податковій декларації.

Крім того, саме забезпечення належного механізму відшкодування ПДВ може підтримати платників податків в кризовий період шляхом поповнення їхніх обігових коштів [3].

Податок на додану вартість запроваджений у країнах Європейського Союзу і проблемність його адміністрування, внаслідок існування на європейських ринках злочинних схем, є на сьогодні однією із найактуальніших тем європейської податкової політики. Значна кількість цих проблем співпадають із тими, з якими стикається сьогодні Україна.

В Україні поширеними способами незаконного завищення сум податку на додану вартість, які підлягають бюджетному відшкодуванню або завищення податкового кредиту з ПДВ є:

- фіктивний експорт, тобто експорт товарів за межі митної території України лише на папері без фактичного вивезення товару;
- експорт товарів, які повертаються контрабандним шляхом на митну територію України з наступним оформленням їх повторного експорту;
- оформлення продажу товару через декілька фіктивних підприємств перед здійсненням експортної операції за межі митної території України для збільшення ціни товару та відшкодування податку на додану вартість;
- імпорт товарів на митну територію України за заниженими цінами;
- реалізація товарів на митній території України за цінами, які є меншими цін придбання.

Сьогодні фахівці констатують, що «ПДВ став одним із найбільш криміногенних податків, який перманентно провокує тіньові відносини, в яких не бере участі тільки ледар, а відшкодування бюджетної заборгованості з ПДВ перетворилося в Україні у досить прибутковий кримінальний бізнес і водночас у підґрунтя для корупційних зловживань чиновників» [4].

О.С.Білоконь для зменшення проявів незаконного відшкодування податку на додану вартість пропонує, зокрема такі заходи: «1) усунення можливості проведення так званих безтоварних операцій, які спрямовані лише на створення думки про здійснені господарські операції та переведення безготівкових коштів у готівку і відповідно усунення можливості обігу безтоварних податкових накладних; 2) автоматизація процесів адміністрування податку на додану вартість та здійснення контролю за надходженнями та відшкодуванням податку на додану вартість «в реальному часі»; 3) заборона здійснення відшкодування податку на додану вартість суб'єктам підприємництва у разі його фактичного ненадходження до бюджету від постачальників продукції» [5].

У результаті з'ясування причин бюджетної заборгованості з ПДВ пропонуємо шляхи розв'язання цієї проблеми: посилення контролю за правомірністю заявок відшкодування, посилення контрольно-перевірочної роботи; удосконалення процедури реєстрації платників ПДВ; набуття прав на податковий кредит залежно від факту оплати; запровадити диференційований підхід до оподаткування експорту; заборона відшкодування ПДВ у разі продажу товарів (робіт, послуг) за цінами, які є значно нижчими від рівня звичайних цін; обмежити застосування нульової ставки при продажу товарів, робіт, послуг на внутрішньому ринку [6].

Висновки. Загалом вирішенням проблеми повернення ПДВ підприємствам є нагальне доопрацювання механізму автоматичного відшкодування податку для перетворення його у ефективний засіб подолання проблеми заборгованості з бюджетного відшкодування. На жаль, на сьогодні, цей механізм є не стільки методом боротьби за чистоту бізнесу, скільки універсальним інструментом податкових органів для відсікання небажаних кандидатів на відшкодування податку. Окреслені напрями для забезпечення відчутного ефекту повинні реалізовуватися комплексно із застосуванням системного підходу у відповідності з прийняттям належного нормативно-правового та сучасного інформаційного забезпечення.

Література

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Сударенко О. В. Правові засади бюджетного відшкодування ПДВ в Україні / О. В. Сударенко // Вісник НТУ «КПІ». – 2012. – Випуск 2(14). – С. 175-179.
3. Нікітішин А. О. Адміністрування податків в умовах фінансово-економічної кризи / А. О. Нікітішин // Фінанси України . – 2010. – № 1. – С. 38-45.

4. Дудоров О. О. Кримінально-правова протидія безпідставному відшкодуванню податку на додану вартість / О. О. Дудоров // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України. – 2008. – № 1(40). – С. 248-256.

5. Білоконь О. С. Незаконне відшкодування із державного бюджету податку на додану вартість: сучасний стан і проблеми протидії / О. С. Білоконь // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2009. – № 2(45). – С. 243-250.

6. Легостаєва О. О. Бюджетне відшкодування: проблеми та шляхи вирішення / О. О. Легостаєва, Т. А. Чуб // «Молодий вчений». – 2014. – №5(08). – С. 127-130.

Серебрій Я. В., Михальчик С. О.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ЗРУШЕНЬ 2014 РОКУ

Актуальність дослідження. У зв'язку з різкими змінами в економічній та соціальній сферах, що відбуваються з початку 2014 року та мають довготривалі наслідки, необхідно є перегляд бюджетних витрат, що тісно пов'язано з змінами в податковій системі держави. Актуальним є також дослідження і ефективне використання додаткових джерел наповнення державного бюджету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблеми надходжень і видатків державного бюджету України присвячені праці таких вітчизняних науковців як П. Гайдуцький, Г. Я. Глуха, Г. С. Морозова, Ц. Г. Огонь, Н. В. Савчук, Ю. Самаєва, А. М. Соколовська, І. Сікора, О. Ю. Тімарцев, С. Швець та інших.

Метою дослідження є аналіз деяких можливостей формування державного бюджету, його витратних та доходних статей.

Виклад основного матеріалу. Бюджетна політика є важливим напрямом діяльності будь-якого уряду. В Україні сформована система бюджетного законодавства, одним із основних елементів якої є Бюджетний кодекс України. В статті 2 дається визначення терміну бюджет:

Бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [2].

Бюджет представляє собою затверджений органами законодавчої і представницької влади закон в якому прописані доходи і видатки держави. Загальний бюджет країни має складну структуру тому важливим є також визначення бюджетної системи:

Бюджетна система України – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права [2].

З визначень понять бюджету та бюджетної системи стає зрозумілим що для проведення ефективної бюджетно-податкової політики є необхідним поєднання загальнодержавних та місцевих інтересів. З огляду на ситуацію яка сьогодні склалася, є можливою певна часткова децентралізація бюджетних ресурсів з метою зниження тінізації економіки. Таке зниження можливе за рахунок того, що місцеві органи державної влади маючи безпосередній доступ до розподілу якоїсь визначеної частки місцевих надходжень державного бюджету матимуть стимул до виявлення на території свого регіону підприємств, установ та організацій які використовують тіньові схеми в своїй діяльності. Важливою умовою реалізації подібного плану дій є необхідність створення кардинально нової європейської культури цінностей в суспільстві а, також необхідним є створення на законодавчому рівні системи легалізації прибутків підприємств, установ, організацій та окремих підприємців-фізичних осіб. На сьогодні великою є частка коштів українських підприємців, яка виведена в офшорні зони тому важливим є створення законних підстав для амністії капіталу, який буде повернений в економіку України протягом певного періоду. Стимулом для повернення цього капіталу та залучення нових коштів, зокрема і іноземних, повинно стати створення сприятливого інвестиційного клімату.

Однак, політика щодо зниження тінізації економіки охоплює також державний сектор. Починаючи з вищих органів виконавчої влади та охоплюючи весь апарат публічного управління,

суспільно необхідним є проведення реальної люстрації, а також створення ефективної системи відкритого контролю за діяльністю новопризначених чиновників з боку громади.

Зниження тінізації економіки – лише одна з можливостей залучення додаткових коштів до державного бюджету.

Існують і інші можливі надходження. Так, наприклад, в державний бюджет досі не були повернені кошти виведені з країни представниками минулої влади. Проте Президент України Петро Порошенко 21 жовтня 2014 р. підписав Закон «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини», завдяки якому з'явилася «можливість у відкритому засіданні посадити на лаву підсудних і притягнути до відповідальності тих, хто грабував наш народ, зробити відповідні кроки щодо їхнього майна, якщо воно набуто в нечесний спосіб, щодо арешту їх рахунків, щоб вони понесли відповідальність за події, спровоковані ними в Україні у повній відповідності з Конституцією, міжнародним правом, отримали належне за ті злочини, які вчинили проти українського народу», - наголосив Глава держави [3].

Однак, навіть враховуючи такі надходження, бюджет України все одно залишається незбалансованим: тільки за період з 31 грудня 2013р. по 31 серпня 2014 р. державний та гарантований державою борг України зріс на 361.369.321,26 тис. грн. і становив 945.765.981,26 тис. грн. або 69.512.088,96 тис. дол. США (рис. 1) [4].

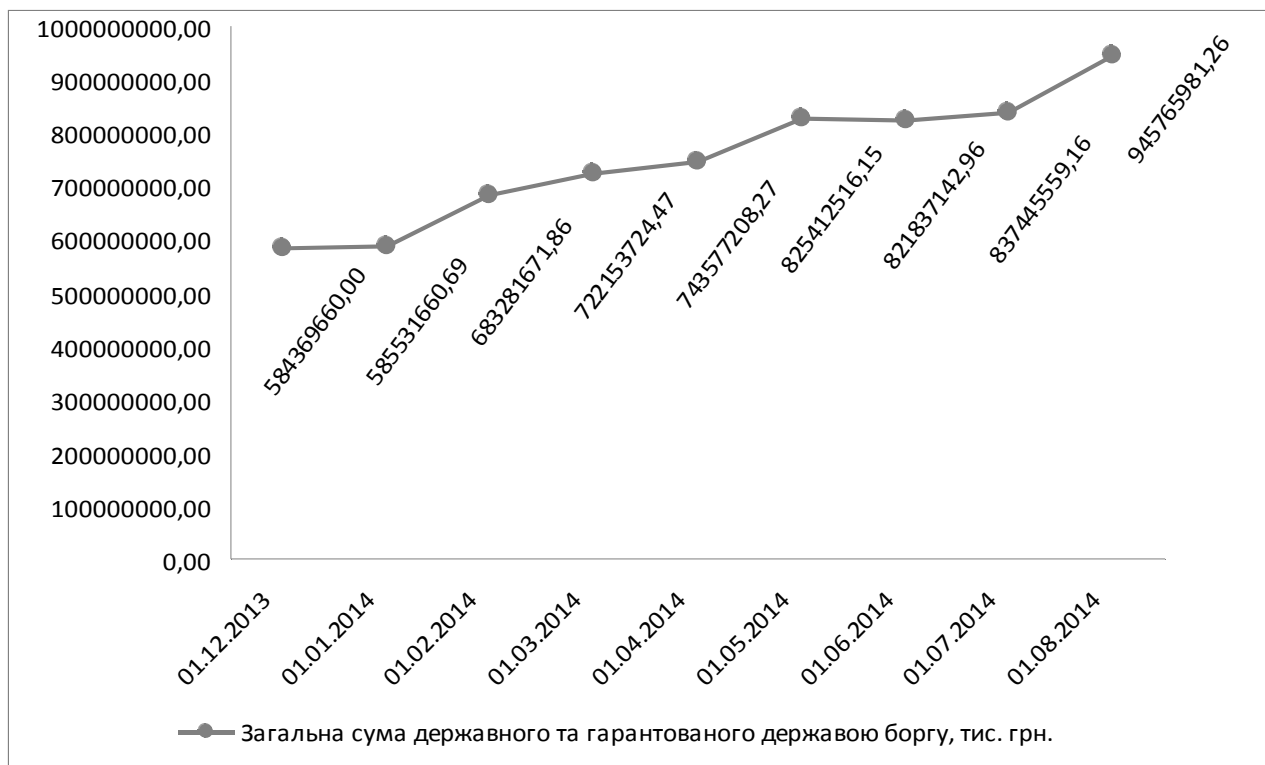

Рис. 1. Динаміка державного та гарантованого державою боргу

З економічної точки зору Україна вже знаходиться на межі дефолту, але зважаючи на геополітичні обставини ймовірність дефолту мінімальна. Це обумовлено тим що зараз йде процес консолідації грошей різного роду з різних джерел: США, країни ЄС, Японія та інші держави світу надають цільові та нецільові кошти. З позиції українського уряду важливим є якомога ефективніше використання цих надходжень. Звичайно, в умовах, коли держава має тимчасово окуповані території та проводиться антитерористична операція бюджет країни використовується на потреби армії та військово-промислового комплексу. Проте виділяють чотири основні причини зростання державного боргу: війни, економічні спади, зниження податків і брак політичної волі [1]. Аналізуючи стан економіки України економіст та президент Центру ринкових реформ Володимир Лановий дійшов

висновку, що стан, в якому знаходиться Україна пов'язаний не тільки з подіями на сході України, з руйнуваннями, і витратами на війну, а й з поганим станом економіки [5]. З огляду на це перед урядом стоїть завдання розподілу іноземних інвестицій за пріоритетом в сферу реального виробництва.

Максимальне залучення і ефективне використання коштів в умовах соціальних та економічних зрушень 2014 року можливе за умови проведення активної зовнішньої політики та вдосконалення податкової системи держави.

Висновки. В цілому економічна ситуація в Україні залишається нестабільною, але навіть в умовах нарощування витрат пов'язаних з ситуацією на сході країни можливе збереження захищених статей витрат бюджету, тобто зарплат, пенсії, соціальних виплат та інших, за рахунок зменшення тінізації економіки та ефективного використання різного роду надходжень з закордону. Важливим залишається подальше дослідження можливостей формування доходних статей бюджету України з урахуванням внутрішньої нестабільності та геополітичного становища.

Література

1. Макконнелл, К.Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика : учебник / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю пер. с англ. – 13-е англ. изд. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 974с.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Офіційне інтернет представництво «Президент України Петро Порошенко» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.
4. Офіційний сайт міністерства фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
5. Офіційний сайт «Главное» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://glavnoe.ua>.

Козакова В. С., Іоненко Г. В.

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій, м. Кривий Ріг

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. На шляху української держави до міжнародних стандартів рівня життя та соціально-економічного розвитку податкова система країни посідає особливе місце, тому що саме податки є основним джерелом поповнення державної скарбниці. Але подальший розвиток неможливий без дослідження передумов та історичного аспекту побудови існуючої податкової системи, що і зумовило актуальність теми даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед вітчизняних вчених-економістів, які присвятили свої роботи дослідженню системи оподаткування, можна виокремити таких, як Н.Н. Британська, Д.В. Шпильова, К.Г. Синиченко, М.Н. Ткаченко, Т.М. Горова, Н.О. Ільєнко та інші.

Метою статті є визначення основних етапів історичного розвитку та становлення податкової системи України до сучасного її стану.

Виклад основного матеріалу. Етапи еволюції вітчизняної податкової системи проходили в межах історичних періодів розвитку: Київської Русі; Галицько-Волинського князівства, Великого Князівства Литовського, Української козацької держави, Запорізької Січі, перебування український земель у складі Австро-Угорської та Російської імперій, Радянської України, Незалежної України.

В часи Київської Русі (VIII ст.) податки існували у вигляді безсистемних платежів, що мали переважно натуральну форму і називалися данина, подимне, полужне, полюддя тощо [6]. Найхарактернішою особливістю феодальної податкової системи, що виявлялась під час збирання данини, була неврегульованість розмірів та періодичності збирання податків, їх величезна кількість і різномірність. У 947 р. княгиня Ольга здійснила першу реформу податкової системи України - започаткувала стабільне стягнення податків.

З появою «Руської правди» князя Ярослава Мудрого було законодавчо закріплено сплату непрямих податків, що були важливим джерелом князівських прибутків, які існували у формі торгових і судових зборів (мита).

У першій половині XIII ст. роздроблена Київська Русь була завойована татара-монголами, які встановили на деяких землях свою податкову систему і для стягнення податків періодично

здійснювали переписи населення, господарств та майна. Внаслідок міжусобиць в Золотій Орді поширився політичний контроль Великого Князівства Литовського на всю Південно-Західну Русь. Руські землі становили 9/10 загальної площі князівства і мали великий вплив на суспільно-політичне й культурне життя Великого Князівства Литовського. Тут зберігалась податкова система періоду Київської Русі та діяли закони "Руської правди" аж до другої половини XVI ст., коли ці землі внаслідок Люблінської унії Великого Князівства Литовського з Польщею (1569 р.) увійшли до складу Речі Посполитої [2, с. 129].

На українських землях була введена польська податкова система, за якою шляхта (1374 р.) і маєтки католицької церкви (з 1381р.) були звільнені від оподаткування. Королі зреклися права накладати податки. Коронний скарб поповнювався лише прибутками із зобов'язань сільського і міського населення, з королівських земель та самоуправління міст, яким було надано магдебурзьке право. Магдебурзьке право — це письмовий королівський дозвіл на місцеве самоврядування, куплене мешканцями окремих міст і містечок, або дароване жителям окремих міст за особливі заслуги перед короною. Міський голова чи бургомістр за Магдебурзьким правом був найвищою виконавчою та судовою особою в місті. Він мав право встановлювати розміри податків та мита, відмінити їх чи звільнити від них окремих громадян, розглядав усі майново-боргові спори і виносив по них рішення. Міське населення було особисто вільним. Ковалі, гончарі, ювеліри, крамарі об'єднувались в окремі цехи і сплачували фіксовані податки колективно.

Під час формування козацької податкової системи використовували досвід Київської Русі та Великого Князівства Литовського. Її основними складниками були військовий оклад, мито, господарська частина та кладове, торговельні акцизи («торгове»), куфвий збір, податок із шинків, подимне, руга та роговщина. Козаки та їх старшина за військову службу відстоювали свій привілей — звільнення від податків, їх сплачували лише селяни та міщани. Головний грошовий податок, який січові власті стягували з посполитих, називався «військовим окладом». Цей податок був основним прибутком Коша Запорозької Січі. Козацька скарбниця у дуже незначній частині поновлювалась за рахунок прямих податків. Головне значення мали прибутки з привізних і вивізних мит(так звані індікти і ефекти) та непрямі податки — оплата з млинів, гут, рудень, з тютюну, дьогтю, селітри, шинків [3].

Оподаткування у складі Російської імперії та на західноукраїнських землях у складі Австро-Угорської імперії. Населення України виконує натуральні, грошові та трудові повинності на користь казни Російської імперії. Підвищується роль непрямих податків (акцизів), що становили основу доходу бюджету. Поряд з цим у питаннях прямого оподаткування спочатку було введено подушний податок, а після його відміни основну увагу перенесено на прибутково-майнові податки. Посилюється податковий контроль [5].

Аналізуючи податкову політику України 1917–1919 років можна зробити висновки, що урядом було пролонговано податки царської Росії зі змінами розмірів ставок. Однак відмінністю, що одночасно було найбільшим досягненням тодішніх урядів, стало введення фіскальних монополій на цукор і спиртне.

За часів СРСР податки виступали лише у фіскальній ролі, тому податкова політика практично була відсутня. Надалі фінансова система Радянського Союзу еволюціонувала в напрямі діаметрально протилежному до процесу загальносвітового розвитку. Поряд з податками вона активно використовувала адміністративні методи вилучення прибутків [4].

Епоха перебудови і послідовний перехід на нові умови господарювання з середини 80-х років викликала відродження оподаткування. 14 липня 1990 року був прийнятий Закон СРСР «Про податки з підприємств, об'єднань та організацій» — перший уніфікований нормативний акт, який урегулював податкові правові відносини в державі, але проіснував незначний період [4].

Після проголошення Україною незалежності почалася кропітка робота зі створення власної податкової системи. Вагомий вклад у розроблення власної концепції системи оподаткування вніс Закон України «Про систему оподаткування», прийнятий Верховною Радою України 25 червня 1991 р.

За 1991–2004 роки податкова система України стала достатньо потужним джерелом доходу бюджету. За цей період уряд постійно шукав шляхи удосконалення податкової політики. Розпочавши з високого рівня податкових ставок та надвисокого податкового тягаря, держава перейшла до

зменшення податків та оптимізації пільг. Разом з тим, якщо на початку 90-х років основу доходів бюджету складали непрямі податки, то через 10 років вони поступаються прямим [5].

Податкова система України, що формується нині, з одного боку, сягає своїм корінням у систему доходів державного бюджету колишнього СРСР, з іншого боку, потребує змін і реформ, що відповідали б вимогам становлення в країні ринкової економіки. Створена у 1991 році податкова система України зазнала численних значних змін, але так і не досягла прийнятного для уряду та суспільства стану.

Переломним моментом у формуванні власної ефективної системи оподаткування є прийняття Податкового кодексу України, який є початком нового етапу реформування вітчизняної податкової системи. У Податковому кодексі значно скорочено перелік загальнодержавних (з 29 до 17) та місцевих (з 14 до 5) податків і зборів [1].

Висновки. В статті були стисло представлені основні етапи, історичного розвитку податкової системи України, починаючи з Київської Русі, закінчуючі прийняттям Податкового Кодексу. Визначено основні характерні риси податкової системи кожної історичної доби

Література

1. Податковий Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Бадида М. Історії оподаткування на землях України до 1991 р. / М. Бадида // Збірник наукових праць Академії ДПС України. – 2000. – 4 (10). – С. 95-102.
3. Британська Н.Н. Податкова система Запорізької Січі / Н. Н. Британська, Д. В. Шпильова, К. Г. Синиченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : intkonf.org/britanska-nn-shpilova-dv-sinichenko-kg-podatkova-sistema-zaporizkoyi-sichi/.
4. Мельник П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці: Монографія / П. В. Мельник. – Ірпінь : Видавничий центр Академії ДПС України, 2001. – 362 с.
5. Ткаченко Н. М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність: навчально-методичний посібник / Н. М. Ткаченко, Т. М. Горова, Н. О. Ільєнко: Мін-во освіти і науки України. – К.: Алерта, 2004. – 554 с.
6. Цимбал Т. Я. Держава, право та податкова система України (у схемах) : навч. посібн. / Т.Я. Цимбал. - Ірпінь, 2001. - 45 с.

Нагірний В. С., Британська Н. Н.
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

ОСОБЛИВОСТІ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Актуальність проблеми. Для України актуальність проблеми тіньової економіки дуже висока. В економічній науці актуальною є проблема оцінювання тіньового (неформального) сектора країни, держави, галузі. Стосовно України вона архі-важлива з таких міркувань.

Тінізація економіки України в умовах фінансово-економічної кризи набула тотального характеру й оцінюється окремими експертами і дослідниками в обсязі до 60% ВВП, який представляє на сучасному етапі реальну загрозу національній безпеці держави [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі питання щодо впливу тіньової економіки на фінансову безпеку держави досліджувалися у працях А. Базилюка, О. Барановського, З. Варналія, Б. Данилишина, Т. Ковальчука, М. Коржанського, Ю. Лисенкова, Л. Маханець, А. Мокія, Н. Москаленка, В. Поповича, В. Предборського, Л. Савченко, Л. Тарангул, О. Турчинова та багатьох інших учених. Ці праці охоплюють широке коло питань щодо рівня тінізації економіки України. Разом із тим піднята проблематика залишається актуальною для подальших досліджень, адже національна економіка постійно розвивається, а процеси функціонування тіньової економіки, як постійні, так і дискретні, весь час знаходяться під впливом різних вагомих чинників [4].

Метою дослідження є висвітлення проблеми впливу тіньової економіки на розвиток державних фінансів.

Виклад основного матеріалу. Тіньова економіка в Україні – результат системної кризи

економіки, що виникла через невідповідність методів здійснення ринкових перетворень.

Виходячи із сукупності державних обмежень, що регламентують і регулюють економічну діяльність, можна визначити основні причини й особливості поширення тіньової економіки в Україні:

– неефективна економічна політика, низька якість державних економічних програм і результативність економічної діяльності у всіх сферах і галузях економіки; недосконалість, неповнота, нестабільність, неузгодженість законодавчої бази;

– втрата довіри до економічних програм, державної економічної політики, до державних структур влади і бажання діяти виходячи з особистих інтересів за умов неможливості одержання доходів законними методами;

– недосконала податкова політика; недосконалість, неповнота, нестабільність законів про оподаткування; високе загальне податкове навантаження, у тому числі на фонд оплати праці, що веде до багаторазового зменшення офіційної заробітної плати і здійснення доплат готівкою;

– низький рівень офіційної заробітної плати у державному секторі економіки, у державних установах та організаціях, пенсій, інших соціальних виплат; високий, щодо офіційних доходів, рівень цін на споживчі товари і послуги;

– низький рівень життя і соціальної захищеності абсолютної більшості населення;

– політична нестабільність у державі;

– незадовільна діяльність усіх структур влади щодо забезпечення виконання законів, низька ділова кваліфікація і некомпетентність значної частини їхніх працівників;

– високий рівень корупції;

– відсутність значних капіталів, необхідних для реалізації підприємницьких інтересів за умов реформування економічних відносин;

– відсутність інвестиційних альтернатив для тіньових капіталів;

– відсутність ефективного контролю за економічною діяльністю;

– утворення кримінальних структур, зрощування із суб'єктами підприємницької діяльності, переростання в організовані злочинні угруповання і їх легалізація в суспільно-політичному житті; транс-націоналізація злочинності, створення міжнародних кримінально-економічних і адміністративно-економічних груп;

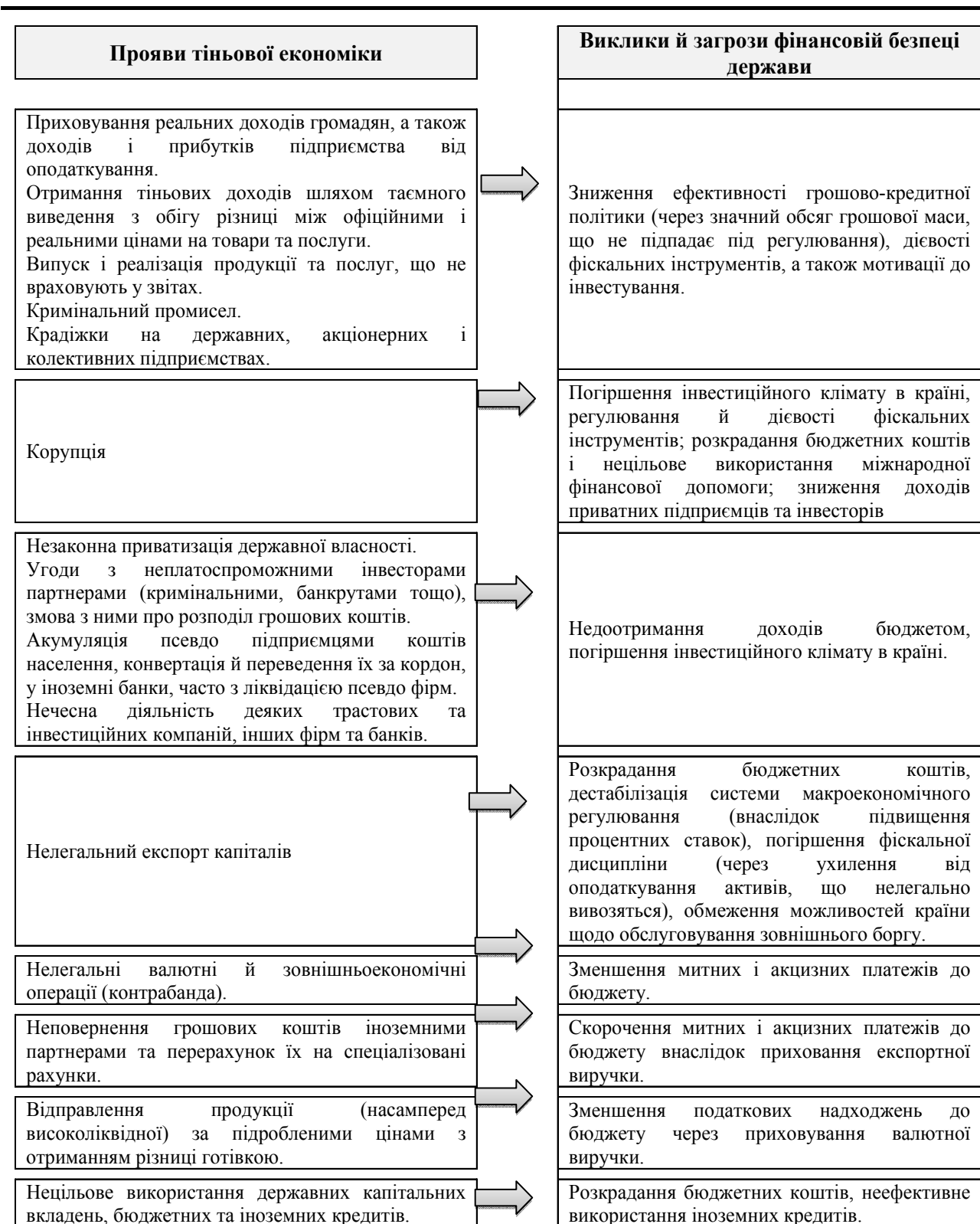
– правова незахищеність громадян і суб'єктів підприємницької діяльності від організованих злочинних угруповань і протиправних дій з боку корумпованих державних чиновників.

За умов розвитку кризових явищ у соціально-економічній сфері України тіньова економіка є своєрідним економічним стабілізатором. Вона характеризується більшою гнучкістю та динамічністю, ніж легальна економіка, має здатність швидко заповнювати ніші, що виникають в економічному просторі, та створювати додаткові робочі місця, підтримуючи доходи громадян та підприємств під час економічної кризи. Участь у тіньовій економічній діяльності для значної частини населення стала засобом самовиживання, що дозволило уникнути соціальних потрясінь у суспільстві за умов руйнівної економічної кризи [5].

Більшість експертів вважають, що 25-50% обороту приватних підприємств не відбиті в документах бухгалтерського обліку (тіньовий оборот). Рівень відходу в тінь залежить від того, що це за підприємство, «хто за ним стоїть» і т. д. У більшості малих підприємств «тінь» може досягати 80-90%. На думку незалежних експертів, найпоширенішими видами тіньової діяльності є: оптимізація податків, проституція, торгівля наркотиками, праця нелегальних мігрантів, азартні ігри. До існуючих видів тіньової діяльності відносяться також незаконне повернення податку на додану вартість, зарплати «в конвертах» [3].

Аналіз проблемних питань у сфері тіньового сектору вітчизняної економіки свідчить про їх тісну кореляцію з проблемами забезпечення фінансової безпеки держави. На рис. 1 розглянемо вплив тіньової економіки на фінансову безпеку.

У свою чергу, Е. де Сото та його прихильники впевнені в тому, що головна причина збільшення масштабів «тіньової» економіки – «погані» закони, які штучно гальмують розвиток ділової активності і примушують добросовісних громадян перетворюватись в «тіньовиків». Пропонують стратегію боротьби з «тіньовою економікою» – ліквідація бюрократичних перепон, поетапна лібералізація господарської діяльності (спрощення правил реєстрації фірм, підприємств, установ, організацій), зниження податків, скорочення кількості регулюючих законів та контролюючих органів).

Рис. 1. Вплив тіньової економіки на фінансову безпеку держави [2]

В нашій країні всіма проявами «тіньової економіки» займається низка державних органів, а саме: Верховна Рада України; структури, що підпорядковуються Президентові України; Кабінет Міністрів України; органи державних інституцій судової справи; СБУ, МВС та ін. Практично всі державні відомства, як на міському так і на регіональному рівнях тією чи іншою мірою зачіпає

проблема «тіньової економіки». При цьому існує неузгодженість у діючих відомствах, інколи дублювання управлінських функцій, а отже, дозволяє «тіньовикам» продовжувати та розвивати свою злочинну діяльність [1].

Дослідження свідчать, що задля забезпечення фінансової безпеки та усунення впливу тіньового сектора на неї потрібно постійно вживати таких заходів: аналіз ринку цінних паперів; діагностика запропонованих інвестиційних проектів; захист державних підприємств від іноземного втручання, тобто від скуповування контрольного пакету акцій іноземними інвесторами; аналіз негативних наслідків розвитку виробничої та маркетингової структури підприємств у країні.

Слід наголосити, що боротьба з тіньовим сектором економіки не дасть жодних результатів доти, доки в державі не буде забезпечена стабільність владної структури, не буде усунено корумпованість у всіх сферах економіки. Перш за все, повинні бути забезпечені умови для сприятливого фінансового клімату, щоб Україна не продавала своє майно іноземцям, а залишала за собою право володіння контрольними пакетами акцій [4].

Висновки. На сучасному етапі тіньова економіка відіграє важливу роль у формуванні ринкової структури господарства України. Вона значним чином впливає на фінансову безпеку держави, роблячи її вразливою. На сьогодні розмір тіньового сектора економіки перевищує можливу межу, відбувається витіснення легального сектора економіки тіньовим, тому всі дії уряду повинні бути спрямовані на подолання цього явища. Усунення піднятої проблеми допоможе піднести вітчизняну економіку на новий рівень, за якого держава зможе вийти зі скрутного становища та послідовно зменшувати зовнішній борг.

Перспективними напрямками подальших досліджень у галузі фінансової безпеки є розробка методів залучення тіньових капіталів у легальну економіку з метою примноження національного багатства, пошук шляхів налагодження ефективної системи фінансового моніторингу, формування напрямів протидії відмиванню доходів злочинного походження [4].

Література

1. Бутрик Г. О. Тіньова економіка та шляхи її подолання в Україні / Г. О. Бутрик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/77721.doc.htm.
  2. Власюк О.С. Тіньова економіка та її вплив на безпеку сектору державних фінансів України / О. С. Власюк // Фінанси України – 2013 – №6 – С.18-25.
  3. Дудін М. М. Вплив тіньової економіки України на її економічну безпеку/ М. М. Дудін // Бізнесінформ – 2011 – №12 – С.3-4
  4. Новікова К. І. Вплив тіньової економіки на фінансову безпеку держави / К. І. Новікова, А. В. Ільїна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2011_4/files/EC411_07.pdf
  5. Особливості економічних процесів в умовах фінансової нестабільності: Матеріали XX Міжнародно-науково-практичної конференції, (Львів, 23 - 24 листопада 2012 року): у 2-х частинах / Громадська організація «Львівська економічна фундація». – Львів: ЛСФ, 2012. Ч.2 – 136 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15060913/ekonomika/kriminalizatsiya_ekonomiki_bezpeka_ukrayini.
-

Гелик М. М., Іжевський П. Г.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СВІТОВА ФІНАНSOVA СИСТЕМА: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Проблеми світової фінансової системи в теперішній час привертають увагу широких верств суспільства та спеціалістів, що пов'язано з серйозними змінами, які проходять в даній області. В відповідності з сучасною парадигмою глобального розвитку світова фінансова система та її архітектура мають забезпечувати розвиток в усіх її складових елементах. Для цього необхідно розуміти суть та основи побудови сучасної світової фінансової системи, хоча не існує єдиної думки щодо змісту та наповнення даного поняття.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Суттєвий внесок у розробку фундаментальних питань формування світового фінансового середовища та його структури зробило чимало науковців. Серед них варто виділити Козака О. Г., Даниленко А.І., Крилову А., Карпінського Б.А., Герасименко О.В., Орлюк О.П. та інших. Однак, при всій значущості їхніх наукових праць, питання щодо сутності «світової фінансової системи» на сьогодні залишається недостатньо розробленим як в теоретичному, так і в методично-практичному аспектах.

Мета дослідження: визначення сутності поняття «світова фінансова система» та дослідження факторів, що її формують.

Виклад основного матеріалу. Термін «система» в перекладі від грецького «сполучення», що в перекладі означає ціле, складене з частин. Саме тому зустрічаємо визначення «система – це сукупність елементів, що знаходяться у відношеннях і взаємозв'язку один з одним і створюють певну єдність, цілісність [1].

Поняття «фінансова система», як і будь-яка система, являє собою сукупність взаємозв'язаних елементів, що мають однорідні ознаки. В науковій літературі немає єдиної думки щодо визначення фінансової системи. Вона розглядається в залежності від теоретичного погляду на такі категорії як: «фінанси», «фінансові ресурси», «фінансові відносини» тощо.

У найбільш загальному вигляді визначення фінансової системи – це сукупність різноманітних фондів фінансових ресурсів, які створюються і використовуються в місцях їх акумулювання з певними намірами економічного і соціального розвитку. Таким чином, фінансова система, як і будь-яка система, являє собою перш за все комплекс взаємопов'язаних елементів, що мають однорідні характеристики [2, с. 36]. У теоретико-практичному плані важливою є проблема типологізації фінансових систем. Існує думка, що можливе виділення двох типів фінансових систем. А саме [1]:

– чисті фінансові системи, які у відповідності до поняття «чистих фінансових фондів» поділяються на свої типи;

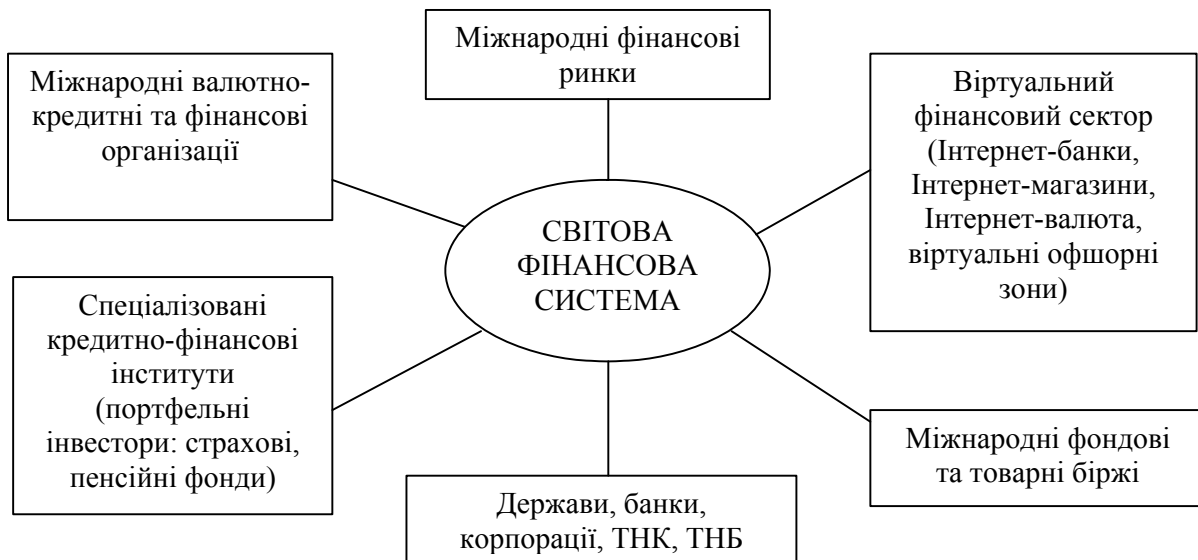
– реальні фінансові системи, в яких у відповідності до формування чистих фінансів, квазічистих фінансів, фіскальних фінансів, поділяються на сектори.

Відтак, існують різні погляди щодо розуміння сутності багатьох ключових понять, у тому числі щодо міжнародних фінансів. У цьому не важко переконатися, звернувшись до відповідних розділів підручників і навчальних посібників у сфері світової економіки і міжнародних економічних відносин. Зокрема, зауважимо, що загальним правилом стало використання як ідентичних словосполучень «світова валютна система» і «світова фінансова система», так і похідних термінів на зразок «світова грошово-фінансова система», «світова валютно-фінансова система», «світова кредитно-фінансова система», «світова валютно-кредитна система» та ін. Проте, насправді є чимало суперечностей у визначенні цих систем, що значною мірою пояснюється наявними внутрішніми змістовими відмінностями у самому методологічному підході до розуміння поняття світової фінансової системи. Методологічно і теоретично виправданим серед вище зазначених, є використання єдиного терміну «світова фінансова система».

Структура світової фінансової системи включає в себе фінансових посередників, фінансові ринки, міжнародні фінансові організації, інші інститути, завдяки яким окремі держави, приватні компанії, домогосподарства приймають і реалізують свої фінансові рішення, використовують ті чи інші фінансові інструменти для забезпечення необхідних для них господарських процесів на міжнародному рівні (рис. 1).

До учасників світової фінансової системи, які опосередковують основну частину міжнародних фінансових потоків, належать:

- національні учасники — корпорації, банки, спеціалізовані кредитно-фінансові інститути, в тому числі страхові та пенсійні компанії, фондові та товарні біржі, держава;
- міжнародні учасники — міжнародні корпорації, ТНК, міжнародні банки, ТНБ, спеціалізовані кредитно-фінансові інститути, великі фондові та товарні біржі, міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації.

Рис. 1. Основні компоненти світової фінансової системи

Центральна роль на світовому фінансовому ринку належить комерційним банкам саме завдяки широкій сфері їхньої фінансової діяльності. Зобов'язання банку в основному складаються з депозитів з різними строками, активами. Корпорації (особливо ТНК) проводять операції щодо залучення іноземних джерел капіталу для фінансування своїх інвестицій. Небанківські фінансові організації проводять операції диверсифікації своїх портфелів іноземних активів. Центральні банки включені до світових фінансових ринків через посередництво валютної інтервенції. Державні органи позичають кошти за кордоном, випускають державні облігації. [3, с. 21-22].

Для сучасної світової фінансової системи характерна глобалізація. Багато фінансових фірм, а також фірм, зайнятих у виробництві й торгівлі, пов'язують перспективи свого розвитку зараз з поширенням діяльності до світового масштабу. У наш час світова фінансова мережа охоплює сотні тисяч транснаціональних і міжнародних фінансово-промислових груп, транснаціональні банки та страхові компанії, ринки цінних паперів, електронні системи банківських розрахунків і т. ін. Завдяки мережі Інтернет фондовий і валютний ринки об'єдналися в єдиний глобальний фінансовий простір.

Фінансова діяльність стає все більш інтегрованою. Тенденції розвитку та змін світової фінансової системи за останні роки можна поділити на такі категорії:

- спекулятивність фінансового сектору;
- орієнтація інвесторів на сектори світового ринку з підвищеною доходністю;
- незалежність фінансової системи від державного контролю та регулювання;
- неконтрольованість світової фінансової системи.

Спекулятивність фінансового сектору сьогодні виявляється в тому, що 90 % операцій на фондових біржах світу не пов'язані з торгівлею й довгостроковими операціями [4]. Тобто це означає, що світова фінансова система значною мірою стала самодостатньою. Гроші «робляться» з нічого – за допомогою гри на фінансових ринках у глобальному чи національному масштабах. Тобто головною проблемою цієї тенденції розвитку є те, що через спекулятивний характер функціонування глобальних фінансових ринків сформувалися величезні потоки «світових грошей», які є неконтрольованими.

Висновки. З наведеного вище, можна зробити висновок, що світова фінансова система – це сукупність окремих найбільших сфер і ланок національних фінансових систем, функціональних форм

світових фінансових організацій, фінансових інструментів, що забезпечує наднаціональне регулювання з метою підвищення стійкості світових фінансових ринків, ринків національних валют на основі принципів і механізмів ринкового і поза ринкового розподілу й перерозподілу світових фінансових ресурсів і капіталу. Її структуру становить сукупність фінансових ринків та фінансових інститутів, що функціонують у правовому й податковому середовищі міжнародного бізнесу.

Література

1. Кірейцев Г. Г. Гроші. Фінанси. Кредит: навч. посіб - 2-ге вид., перероб. і допов. / М. М. Александрова, С. О. Маслова; За ред. : Г. Г. Кірейцев. – К. : ЦУЛ, 2002. - 335 с.
  2. Крилова А. Фінансовий сектор України: сьогодні й завтра / А. Крилова // Вісник НБУ. – 2007. – №12. – С. 37.
  3. Ю. Г. Козак Міжнародні фінанси : навч. посіб. 5-те вид. перероб. та доп./ за ред. Козака Ю. Г.– Київ – Катовіце: Центр учбової літератури, 2014. – 348 с.
  4. Тенденції розвитку сучасної світової фінансово системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ufpp.kiev.ua/tendencii-rozvitku-suchasnoi-svitovoi-finansovoї-sistemi/>.
-

Гребенюк А. Р., Іоненко Г. В.

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій, м. Кривий Ріг

ПРОБЛЕМИ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Проблема детінізації української економіки в умовах її трансформації від адміністративно-планової до ринкової системи відносин була доволі актуальною, але і на сьогоднішньому етапі розвитку залишається такою ж. Адже левову частку тінювих економічних процесів сьогодні становить ухилення від сплати податків, зборів і обов'язкових платежів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми відмінності законності й незаконності мінімізації податкових платежів досліджують вітчизняні та іноземні вчені, такі як З. Будицький, А. Єлисейко, М. Підлушкін, А. Загородній, С. Жестков, А. Бризгалін, Д. Тихонов та ін. Їх узагальнена думка схиляється до того, що під податковим правопорушенням потрібно розуміти діяння, що порушують норми податкового законодавства, а відтак передбачають фінансово-правову відповідальність.

Метою статті є визначення поняття ухилення від оподаткування, його причин, способів здійснення та ступеню впливу на формування доходів держави.

Виклад основного матеріалу. Проблема ухилення від сплати податків має місце практично в усіх країнах з ринковою системою господарювання. Але структура податків в Україні суттєво відрізняється від структури податкових надходжень у розвинених країнах. Якщо в системі оподаткування в Україні найбільшу частку складають ПДВ, акцизний податок, мито, податок на прибуток, то у структурі податкових надходжень західних країн переважає індивідуальний прибутковий податок, податки на заробітну плату (внески на соціальне страхування), податки на споживання, на власність і багатство.

Загальна сума податків в Україні досягає у середньому 85 % від виторгу за реалізацію товарів та послуг.

На нашу думку, необхідно розрізняти такі терміни, як «ухилення від оподаткування» та «уникнення оподаткування».

В Оксфордському толковому словнику уникнення податків розглядається як таке що є наслідком мінімізації податкових зобов'язань законним шляхом з використанням податкових лазівок. На відміну від нього, ухилення трактується як приховування податкової бази і/або надання в податкові органи завідомо хибної інформації.

Цікаво, що в Українській економічній енциклопедії не дається визначення «уникнення від сплати податків». А ось під ухиленням від сплати податків, згідно з вищезазначеним джерелом, слід розуміти сукупність легальних і незаконних способів приховування доходів від оподаткування. Тобто в Українській економічній енциклопедії вищезазначені терміни не розмежовуються. Між іншим, крім цих термінів, деякі науковці виділяють і інші близькі

за значенням до «ухилення» та «уникнення». Так, в міжнародному оподаткуванні застосовується термін «податкове планування» («tax planning»). При цьому представники юридичної науки віддають перевагу саме цьому терміну. На їх думку, податкове планування – це законний спосіб обходу податків з використанням наданих законом пільг і можливостей скорочення податкових зобов'язань. Ухилення – це використання заборонених законом методів (податкове правопорушення). При цьому підкреслюється, що саме незаконність зменшення зобов'язань дозволяє розділити поняття «податкове планування» і «ухилення».

Останнім часом в Україні з'явилося таке явище, як ухилення від сплати податків без порушення чинного законодавства, що дістало назву податкового планування. З цього приводу Р. Ребізант пише, що, на відміну від ухилення від сплати податків, податкове планування є абсолютно законним способом зберегти свої кошти [3, с. 67-68]. Його застосування дозволяє оптимально поєднати правові форми відносин та можливі варіанти їх інтерпретації.

Слід зазначити, що проблеми відмінності законності й незаконності мінімізації податкових платежів досліджують вітчизняні та іноземні вчені, такі як З. Бутько, А. Єлисеєв, М. Підлушкін, А. Загородній, С. Жестков, А. Бризгалін, Д. Тихонов та ін. Їх узагальнена думка схиляється до того, що під податковим правопорушенням потрібно розуміти діяння, що порушують норми податкового законодавства, а відтак передбачають фінансово-правову відповідальність.

На думку А. І. Крисоватого, виділяються чотири основних причини нелегального ухилення від сплати податків:

- моральні;
- політичні;
- економічні;
- технічні або організаційно-управлінські.

На практиці виділяються наступні види ухилення від оподаткування: приховування доходів; завищення витрат; оформлення фіктивних документів; оформлення поставок обладнання та продукції через фіктивні фірми; незаконне використання пільг; використання кредитних рахунків банків для несплати податків; відображення недостовірної інформації у податковій звітності; легальне ухилення від оподаткування шляхом використання невідповідностей в податковому законодавстві України [3, с. 105-106].

Податковий тиск змушує підприємця шукати недоліки у податкових законах або використовувати різні схеми фіктивних підприємств для ухилення від сплати податків. Крім того, свідомо занижуються ціни та використовуються фіктивні документи, товарообмінні операції. Все це негативно відображається на продуктивному підприємстві.

Проблема створення економічних умов, які б унеможливили ухилення від сплати податків, і пошук шляхів легалізації тіньових капіталів, обсяг яких уже перевищує Державний бюджет України, потребує якнайшвидшого розв'язання. Згідно з оцінками українських експертів, за роки незалежності з України було вивезено понад \$40 млрд. Окрім того, сьогодні в позабанківському грошовому обігу перебуває більш як 44% неконтрольованої грошової маси (близько 9 млрд. грн.) [5, с. 55].

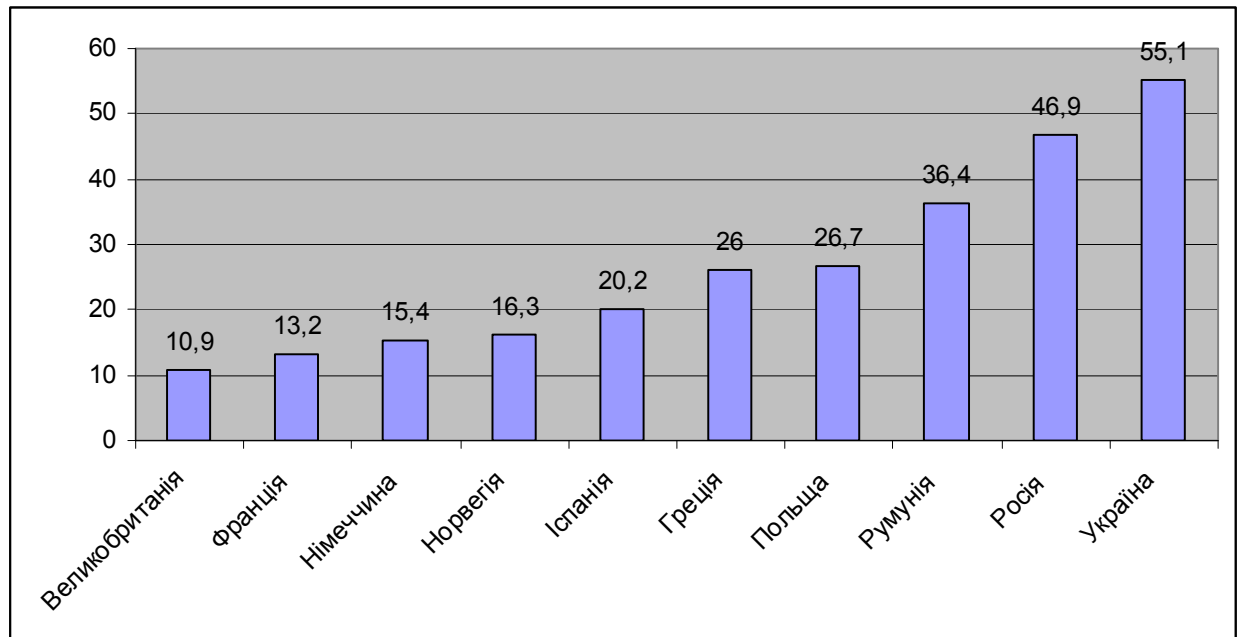
За оцінками експертів, тінізація економіки країни складає 50-60% [4, с.122].

Фундаментальні причини, які уможливають ухилення від сплати податків, слід шукати на макрорівні.

По-перше, під час формування податкової системи України не використовувалася методологія жодної економічної теорії. Концепцію теорії трудової вартості, розроблену в дослідженнях А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, було відкинуто, а натомість нічого не запропоновано.

По-друге, модернізація Державної податкової служби України відстала від прогресивного розвитку її продуктивних сил і таким чином послабила свій регулюючий вплив на економічні відносини.

По-третє, система оподаткування до останнього часу ще не охоплена Проектом модернізації ДПС України. Як наслідок, виник дисбаланс між модернізацією Державної податкової служби (суб'єктом управління) і реформуванням податкової системи (об'єкт управління). Ці процеси поки що йдуть паралельним шляхом.

Рис. 1. Дані про розмір тіньового сектору економіки в країнах Європи, % [4, с. 103]

Висновки. Таким чином, у статті розглянуто поняття ухилення від оподаткування, його причини, способів здійснення та ступеню впливу на формування доходів держави.

Література

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Дедекаєв В. Ухилення від сплати податків в Україні: витоки проблеми та шляхи її розв'язання / В. Дедекаєв // Економічний часопис – XXI. – 2004р. – №9. – С. 33-35.
3. Крисоватий, А. І. Податковий менеджмент : навч. посіб. / А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма. – Тернопіль : Карт-Бланш, 2003. – 330 с.
4. Иванов Ю. Б. О проблеме переложения налогов / Ю. Б.Иванов, А. Н. Тищенко // Бизнес Информ. – 2004. – №3. – 4. – С. 30-41.
5. Завгородний В. П. Налоги и налоговый контроль в Украине. – К.: А.С.К., 2000. – 639 с.
6. Вишневецький В. В. Ухилення від сплати податків: моделювання вибору та дій економічного суб'єкта / В. В. Вишневецький // Економіка України. – 2004 р.
7. Стельмах А. О. Детінізація економіки в контексті економічної безпеки України. Дні науки – 2013: Збірник матеріалів V Регіональної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених 23 травня 2013р. м. Красноармійськ: в 2 т. – Красноармійськ: КП ДонНТУ, 2013. – Т.2. – С. 122-125.

Шухалова І. О., Соколюк Г. О.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

**ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ СВІТОВИМ БАНКОМ
В УКРАЇНІ**

Актуальність дослідження. Світовий банк співпрацює з Україною в сфері підвищення міжнародної конкурентоспроможності, фінансуючи заходи на покращення такої ключової інфраструктури як енергетика і транспорт, надаючи консультації з питань політики, спрямованої на поліпшення в Україні ділового клімату, сприяння інноваціям та впровадженню нових технологій і забезпечення достатньої пропозиції кваліфікованої робочої сили. Банк продовжує підтримувати державний сектор України для більш ефективного і прозорого використання бюджетних ресурсів з одночасним покращенням послуг для українських громадян. Проте, на даному етапі розвитку України вивчення співпраці Світового банку з нашою країною набуває ряд особливостей, що і зумовлює актуальність даної теми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідженні співпраці України із Світовим банком зробили такі дослідники як С. Биконя, Л. Горбач, Г. Климко, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, Дж. Стігліц, В. Хорошковська, А. Філіпенко та інші.

Метою дослідження є визначення сутності та ряду особливостей співпраці України із Світовим банком.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день економіка України знаходиться в кризовому стані. Протягом двох останніх років ВВП демонструє нульове зростання. Починаючи з другої половини 2012 року, у четвертому кварталі 2013 року в Україні спостерігалось зростання ВВП на 3,7% порівняно з попереднім роком. Основними причинами цього зростання були хороший урожай і низька статистична база. Як наслідок, зростання ВВП за весь 2013 фінансовий рік склало 0,0% (після 0,2% у 2012 році). Показники діяльності ключових секторів економіки залишалися низькими через несприятливі зовнішні умови і зволікання з коригуванням внутрішньої політики. При цьому відбувається розширення як дефіциту бюджету, так і дефіциту платіжного балансу. Головними причини таких подій є з одного боку слабке зовнішнє середовище, а з іншої, основною причиною є те, що уряд України зволікав довгий час з необхідними реформами Світового банку, що направлені на зменшення макроекономічних дисбалансів та впровадження структурних реформ, які були необхідними для того, щоб зменшити чутливість України до зовнішніх «шоків» і розпочати стале економічне зростання [4].

Дефіцит бюджету за 2013 рік слав 4,5%, якщо додати до цієї цифри дефіцит нафтогазу та накоплені бюджетні платежі, то сума може зрости вдвічі.

Те саме стосується дефіциту поточного рахунку платіжного балансу який за результатами 2013 року досяг свого історичного максимуму і перевищив 9%. Ці тенденції разом з нещодавними політичними подіями призвели до того, що ця ситуація досить суттєво починає позначатися на житті громадян України.

У Світовому банку відзначають, що найбільш важливими зараз є макроекономічна стабільність і стабільність банківського сектору. Найбільш важливим для України на сьогоднішній день є прискорення економічного зростання [2].

Для того щоб в Україні з'явилася можливість досягти сталого економічного зростання, потрібно провести цілу низку невідкладних реформ, які запропоновані Світовим банком. Дані реформи спрямовані на [1]:

– відновлення економіки, створити якомога більше робочих місць для населення, поліпшити якість цих робочих місць. Найбільш важливими зараз є макроекономічна стабільність і стабільність банківського сектора;

– зменшення корупції, посилення підзвітності та підвищення рівня довіри населення до органів влади. Це підвищить ефективність державних витрат і поліпшить якість надання державних послуг населенню;

– реформа енергетичного сектора, а також поліпшення інвестиційного та бізнес-клімату для росту і розвитку приватного бізнесу.

У спеціальній записці «Дорожня карта для термінових макроекономічних та структурних

реформ», Світовий банк вказує на те, що відкладення економічних реформ на довгий час сприяло створенню такого важкого економічного середовища, яке наразі є в Україні. На це середовище також має неабиякий вплив політична напруженість, яка панує на даний момент в Україні.

Ще одним моментом підтримки Світовим банком в сьогоденній нестабільній ситуації, є той факт, що Рада директорів Світового банку на 2014 рік пообіцяли виділити 3,5 млрд \$ США. Згідно «Forbes» Україна у цьому році 2,5 млрд \$ США із обіцяних виділів на розвиток економіки та соціального сектора [6].

Даний факт підтверджується також тим, що у травні 2014 року Рада директорів Світового банку виконавчих директорів затвердила три нових проекти для України в розмірі 1,48 млрд \$ США [5].

Ці три проекти, схвалені Радою, є частиною загальної допомоги Групи Світового банку в Україні, оголошеної в березні 2014 року, метою якого є забезпечити до 3,5 млрд \$ США до кінця 2014 року. Такими проектами є [5]:

– Політика розвитку кредитування. Підтримуватиме пріоритетні заходи щодо реформи вирішення ключових структур економічної кризи в Україні і закласти основу для стійкого зростання. Дана політика спрямована на прозорість та підзвітності в державному секторі; зміцнення нормативно-правової бази, зниження витрат на ведення бізнесу, і складає 750 млн \$ США.

– Центральне опалення «Енергоефективність». Проект підтримуватиме 10 муніципальних опалень комунальних підприємств по всій країні, допомагаючи їм підвищити якість своїх послуг і здійснювати підвищення ефективності, щоб скоротити виробничі витрати, а також шкідливих викидів. Проект становить 382 млн \$ США.

– Другий Проект міської інфраструктури міст надасть фінансування для 10 учасниць водоканалів по всій країні і твердих побутових відходів компанії. Він допомагатиме учасникам утилізувати в досягненні ряд удосконалень у сфері якості та ефективності послуг, що надаються через відновлення та модернізації ветхого водопостачання та очищення стічних інфраструктури та інституційного будівництва. Сума складає 350 млн \$ США.

Після інтенсивних економічних і політичних потрясінь останніх місяців, 27 лютого 2014 року був призначений перехідний Уряд національної єдності. Цей Уряд взяв на себе зобов'язання реалізувати амбітну програму реформ і попросив Групу Світового банку (СБ) про допомогу. 10 березня, Група Світового банку оголосила, що на додаток до свого поточного портфеля в 3,7 млрд. дол США, вона ще готова надати Україні 3 млрд. дол США нового фінансування і допомоги у розробці і здійсненні терміново необхідних реформ. Цей огляд фокусується на економічній ситуації та на підтримці, яку Світовий банк надає народу України [3].

Подальше зволікання з реформами, направленими на зменшення макроекономічних дисбалансів, вже неможливо, і очікування суспільства є досить високими. Необхідним є перехід до більш жорсткої фіскальної політики, більш детального контролю за державними витратами, а також підтримання політики вільного курсоутворення. Однак для того, що покласти гарні підвалини для економічного зростання, лише макроекономічної стабілізації буде недостатньо. Як говорить віцепрезидент Світового банку Лора Так, для успішної підтримки в першу чергу економіки та всіх інших секторів України, Уряду ні в якому разі не можна знижувати темпи впровадження реформ: «Для України зараз принципово важливо не давати політичним і бізнес-інтересам негативно впливати на процес економічних перетворень в країні». Зі свого боку Світовий банк планує і далі надавати Україні допомогу в проведенні реформ та її виходу із кризового становища.

Висновки. Таким чином, динаміка здійснення міжнародних комерційних операцій світовим банком в Україні свідчить про значну залежність нашої країни від даної міжнародної організації. Окрім того, необхідним є негайне проведення реформ, на яких наполягає СБ.

Література

1. Дзеркало тижня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/svitoviy-bank-nazvav-prioritetni-reformi-dlya-ukrayini-152303_.html.
2. Кореспондент.нет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/business/economics/3424486-svitoviy-bank-rozstaviv-priorityty-ekonomichnykh-reform-dlia-ukrayiny>.
3. Партнерство Світовий банк – Україна. Огляд програм для країни. Квітень 2014

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Ukraine-Snapshot-ukr.pdf>.

4. Світовий банк «Україна огляд» Офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/overview>.

5. Світовий банк Офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2014/05/22/world-bank-boosts-support-for-recovery-in-ukraine>.

6. «Forbes» Україна Офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/news/1379391-svitovij-bank-vidiliv-ukrayini-25-mlr>.

Нікітюк С. А., Петришина О. В.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

**СУТНІСТЬ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ:
ФІСКАЛЬНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-РЕГУЛЮЮЧИЙ ФАКТОР**

Актуальність дослідження. Від початку незалежності України систему прямого оподаткування в Україні неодноразово намагалися реформувати та вдосконалити, побудувати оптимальний механізм справляння податків, який поєднував в собі риси соціальної справедливості та фіскальної спрямованості. Податок на доходи фізичних осіб є одним з головних податків в системі прямого оподаткування, оскільки за його рахунок формується значна частина надходжень до Зведеного бюджету України. Також, даний податок виступає одним із економічних регуляторів за допомогою якого держава оптимізує рівень доходів населення та податкове навантаження на економічно активне населення України. Таким чином актуальним постає питання дослідження впливу змін у податковому законодавстві на функціонування податку на доходи фізичних осіб та його роль не лише у формуванні дохідної частини бюджету України, а й вплив на матеріальний рівень життя населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем, що стосуються аналізу та оцінювання оподаткування доходів фізичних осіб з точки зору регулюючого та фіскального аспектів присвячені роботи вітчизняних вчених: В. Андрущенко, А. Бодюк, О. Василюк, В. Дубель, С. Дусяк, А. Крисоватого, П. Мельника, С. Онишка, О. Рябчука, М. Рудая, Л. Соколовської, Л. Тарангула, А. Федосова, С. Юрія та інших.

Метою статті є дослідження сутності податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та пропозицій шляхів вирішення недоліків системи оподаткування ПДФО.

Виклад основного матеріалу. Важливе місце серед прямих податків, які сплачуються фізичними особами посідає податок на доходи фізичних осіб. Він має яскраво виражений соціальний характер і володіє великими можливостями впливу на реальний рівень доходу громадян України, оскільки охоплює інтереси усіх верств економічно активного населення.

Розвиток системи оподаткування доходів населення України має вже досить тривалу історію. Лише за останнє десятиріччя правила і механізм оподаткування змінювався декілька разів. Спочатку у 2004 році було запроваджено податок з доходів фізичних осіб з єдиною ставкою у розмірі 13 %, потім у 2007 році цю ставку було збільшено до 15 %. Нарешті, з ухваленням і набранням чинності Податкового кодексу було запроваджено помірно прогресивну шкалу ставок з незначними змінами в механізмі функціонування даного податку [5].

Даний податок виступає регулятивним важелем за допомогою якого держава оптимізує рівень податкового навантаження фізичних осіб та диференціацію доходів населення. База оподаткування і відповідно сума податкового надходження залежать від циклічності коливань економіки, а також розвитку регіонів.

Даний податок у порівнянні з іншими бюджетоутворюючими податками упродовж останніх років займає друге місце. Підтвердженням цього є питома вага податку з доходів фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету України, яка становила 15,3 % станом на 01.01.2014 р., що поступається тільки податку на додану вартість. Питома вага податку на прибуток складає тільки 12,5 %, а акцизного податку – 8,6%, платежів за спеціальне використання природних ресурсів – 3,9 % [4].

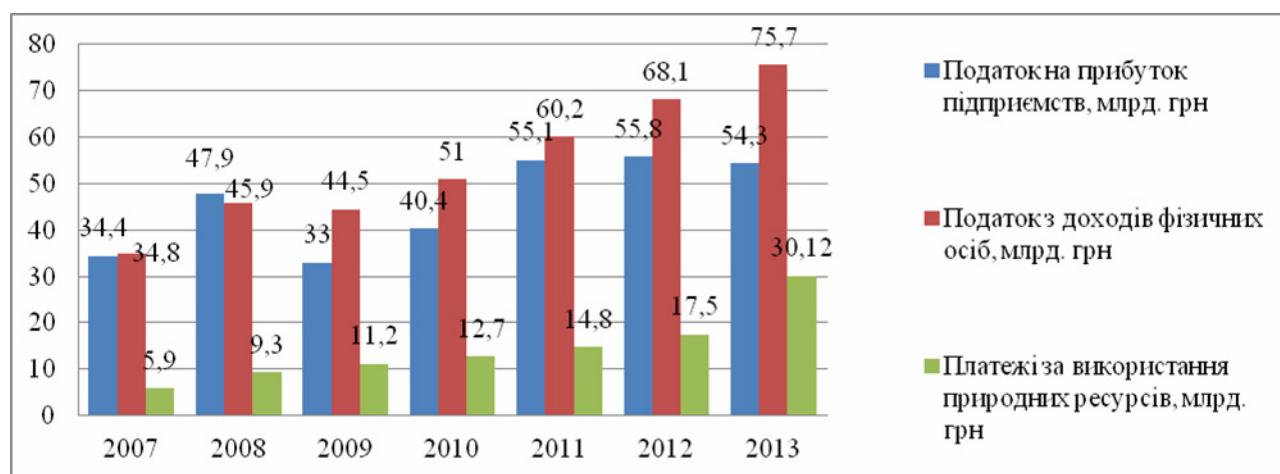
Рис. 1. Загальна характеристика податку на доходи фізичних осіб

Згідно табл. 1 [4] надходження від податку з доходів фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету України постійно зростають. Так, у 2013 р. у порівнянні з 2007 р. доходи Зведеного бюджету України за рахунок податку на доходи фізичних осіб зросли на 40,9 млрд. грн., у порівнянні з 2012 р. на 7,6 млрд. грн. У 2009 році спостерігалось зниження усіх статей доходів Зведеного бюджету України, у тому числі і надходжень від податку на доходи фізичних осіб. Дане скорочення, в першу чергу, було спричинено фінансово-економічною кризою.

Таблиця 1 – Динаміка надходжень податку з доходів фізичних осіб до Зведеного бюджету України у порівнянні з окремими податками системи прямого оподаткування за 2007-2013 роки

Показники	Роки						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Доходи Зведеного бюджету України, млрд. грн.	219,9	297,8	273,0	314,5	398,5	445,5	464,4
Податок на прибуток підприємств, млрд. грн.	34,4	47,9	33,0	40,4	55,1	55,8	54,3
Питома вага податку на прибуток у доходах зведеного бюджету України, %	15,6	16,1	12,1	12,8	13,8	12,5	11,7
Податок з доходів фізичних осіб, млрд. грн.	34,8	45,9	44,5	51,0	60,2	68,1	75,7
Питома вага податку з доходів фізичних осіб у доходах зведеного бюджету України, %	15,8	15,4	16,3	16,2	15,1	15,3	16,3
ПДВ, млрд. грн.	59,4	92,1	84,6	86,3	130,1	138,8	128,7
Питома вага ПДВ у доходах зведеного бюджету України, %	27,0	30,9	31,0	27,4	32,6	31,2	27,7
Акцизний податок, млрд. грн.	10,6	12,8	21,6	28,3	33,9	38,4	26,2
Питома вага акцизного податку у доходах Зведеного бюджету України, %	4,8	4,3	7,9	9,0	8,5	8,6	5,6
Платежі за використання природних ресурсів, млрд. грн.	5,9	9,3	11,2	12,7	14,8	17,5	30,12
Питома вага у платежів за використання природних ресурсів у доходах Зведеного бюджету України, %	2,7	3,1	4,1	4,0	3,7	3,9	6,5

Зазначимо, що з 2009 року питома вага податку з доходів фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету України була найбільшою у порівнянні з іншими прямими податками, але у 2013 році повернулася до даного рівня та складала у середньому 16,3 %, про що свідчать дані, які представлено на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка надходжень прямих податків до доходної частини Зведеного бюджету України за 2007-2013 роки

Починаючи з 2009 року надходження від податку на доходи фізичних осіб стрімко зростають, що спричинено рядом факторів: 1) збільшенням середньої номінальної заробітної плати, яка є базою оподаткування податком на доходи фізичних осіб; 2) позитивною тенденцією до зростання низькооплачуваних верств населення, а саме ростом прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати; 3) прийняттям в 2010 році Податкового Кодексу, що спричинило налагодження чіткої, максимальної співпраці з платниками податків шляхом добровільної сплати податку на доходи фізичних осіб на основі підвищення податкової культури.

Розглянемо ефективність соціально-регулюючого потенціалу податку та визначимо вплив податку на доходи фізичних осіб на купівельну спроможність населення (табл. 2) [4].

Таблиця 2 – Вплив оподаткування доходів фізичних осіб на відношення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму

Показник	Роки						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Середня мінімальна заробітна плата, грн	430	532,5	643,17	888,25	963,08	1098,08	1218
Середній прожитковий мінімум, грн	518,5	607,5	638,5	843,17	914,08	1042,42	1160
Відношення мінімальної зарплати до прожиткового мінімуму, %	82,93	87,65	100,73	105,35	105,36	105,34	105
Середня мінімальна зарплата після оподаткування ПДФО, грн	367,82	455,5	550,17	759,81	823,82	939,3	1041,92
Відношення мінімальної зарплати після оподаткування до прожиткового мінімуму, %	70,94	75	86,17	90,11	90,13	90,12	89,82

Згідно даних табл. 2 до 2009 року фактична купівельна спроможність малозабезпечених верств населення не досягала навіть прожиткового мінімуму і знаходилась на межі бідності. Після 2009 року спостерігається стабільність купівельної спроможності громадян, хоча з урахуванням податку на доходи фізичних осіб цей показник також не відповідає нормам розвинутих країн Європи.

Висновки. Основними напрямками удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб є такі: введення нового глобального підходу щодо визначення об'єкта оподаткування; впровадження нових законодавчих норм та надання податкових пільг; здійснення росту фіскальної ефективності і

соціальної справедливості податку; впровадження нових форм і методів адміністрування податку на доходи фізичних осіб.

Таким чином, можна стверджувати, що як фіскальний, так і соціально-регулюючий аспект дослідження податку на доходи фізичних осіб є недосконалим і потребує поступового та послідовного реформування, що і стане перспективами подальшого дослідження.

Література

1. Бодюк А. В. Новації в оподаткуванні доходів фізичних осіб / А. В. Бодюк, В. С. Дубель // Україна: аспекти праці. – 2012. – №3. – С. 19-22.
  2. Рябчук О. Г. Еволюція регулювання доходів населення шляхом їх оподаткування / О. Г. Рябчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – №6. – С. 44-47.
  3. Славкова А. А. Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб у системі прямого оподаткування України / А. А. Славкова // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць, 2013. – вип. 13. – С. 122-130.
  4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minfin.com.ua/>
  5. Податковий кодекс України (із змінами, внесеними згідно із законом № 767-VII від 23.02.2014 р.) – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
-

Саидова В. С., Іоненко Г. В.

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій, м. Кривий Ріг

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Актуальність дослідження. Під час пошуку шляхів виходу із фінансово-економічної кризи та інтеграції до європейського співтовариства, особлива увага має приділятися економічним та адміністративним реформам. Серед них особливе місце посідає податкова система як об'єкт управління та ефективних змін, що і зумовило актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню реформування податкової системи України та залученню позитивного світового досвіду в цій сфері присвячено багато робіт вітчизняних фахівців-економістів. Зокрема необхідно відмітити праці В. Андрущенка, Г. Василевської, В. Гейця, Т. Демків, І. Луніної, А. Соколовської, Л. Тимченко, В. Федосова, А. Чуприної та інших.

Метою статті є визначення необхідності реформування системи оподаткування України та дослідження напрямків і шляхів його здійснення.

Виклад основного матеріалу. В Україні податкова політика в останні роки була спрямована на удосконалення податкової системи. Результатом стало формування податкової системи, подібної до системи оподаткування розвинених країн [1].

Проте, податкова система України має досить значні недоліки, які негативно впливають на економічний і соціальний розвиток держави. Це, наприклад, такі [2]:

– податкова система України характеризується передусім фіскальною спрямованістю, що є лейтмотивом більшості змін, які вносяться до податкового законодавства;

– нормативно-правові акти з питань оподаткування є складними та нестабільними, окремі законодавчі норми - недостатньо узгоджені, інколи суперечливі. Питання оподаткування і досі регулюються не тільки законами, а і декретами Кабінету Міністрів України, указами Президента України. Через наявність у законодавчих актах норм непрямой дії значна кількість питань у сфері оподаткування регулюється підзаконними актами. У зв'язку з тим, що чимало податкових норм мають неоднозначне тлумачення при їх застосуванні, це негативно позначається на діяльності суб'єктів господарювання, знижує привабливість національної економіки для іноземних інвесторів;

– витрати на адміністрування окремих податків є більшими порівняно з доходами бюджету, що формуються за рахунок їх справляння;

– механізм митно-тарифного регулювання не дає можливості оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світового ринку та структури економіки в Україні.

Вищезазначені недоліки призвели до таких проблем системного характеру у податковій системі, як [3]:

– податкова заборгованість платників перед бюджетом та державними цільовими фондами. Ця проблема породжена низкою причин, а саме, відсутністю ефективних механізмів, що забезпечують відповідальність суб'єктів господарювання за виконання своїх фінансових зобов'язань; практикою щодо списання та реструктуризації державною податковою заборгованості підприємств перед бюджетом; проведення масових бюджетних взаємозаліків, які роблять не вигідною своєчасну і в повному обсязі сплату податків, сприяють укоріненню у суспільній свідомості зневажливого ставлення до податкових зобов'язань;

– широкомасштабне ухилення від оподаткування. В Україні на масштаби ухилення від податків впливають не стільки розміри податкових ставок, скільки викривлення умов конкурентної боротьби внаслідок нерівномірного розподілу податкового тягаря; корупція; недосконалість законодавства, що регулює підприємницьку діяльність, у тому числі податкового; загальне недотримання норм законів платниками податків;

– бюджетна заборгованість з відшкодування податку на додану вартість. Основними причинами, що ускладнюють виконання державою зобов'язань перед платниками податку на додану вартість, є недоліки законодавчих норм, якими регулюється процедура відшкодування та пред'явлення необґрунтованих вимог на відшкодування податку на додану вартість та зниження сум податкових зобов'язань;

– нерівномірне податкове навантаження, внаслідок чого найбільше податкове навантаження покладено на законслухняних платників, позбавлених податкових пільг.

До основних напрямів проведення реформування податкової системи України належать [4, 5]:

- оптимізація фіскальної функції оподаткування;
- підвищення регулювальної функції оподаткування;
- проведення реформування системи платежів до соціальних фондів;
- формування системи оподаткування відповідно до вимог СОТ та забезпечення її адекватності умовам ЄС.

Результативність податкової реформи залежатиме від вирішення проблеми забезпечення ефективного та цільового використання бюджетних коштів і на цій основі – безпосереднього взаємозв'язку між обсягом сплачених податків та обсягом і якістю суспільних благ, отриманих платниками. У зв'язку з чим, податкова реформа має передбачити й удосконалення бюджетної політики держави. Метою реформування податкової системи України має бути створення податкової системи, сприятливої для економічного зростання [5].

Основними завданнями податкової реформи в Україні мають бути [4, 6]:

- формування нового інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом,
- підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, покращання адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків;
- підвищення регулюючого потенціалу податкової системи на основі запровадження інноваційно-інвестиційних преференцій з податку на прибуток підприємств;
- забезпечення більш рівномірного розподілу податкового тягаря між платниками податків;
- демократизація податкової служби України, а саме зміна ідеології її функціонування на основі реформування податкової служби.

1 травня 2014 року затверджено положення про Державну фіскальну службу України, яка приходить на зміну Міністерства доходів і зборів України. В результаті таких нововведень, центральний орган виконавчої влади з реалізації податкової політики позбувається повноважень у її формування, які передано на користь Міністерства фінансів України. Наступним кроком передбачається створення Служби фінансових розслідувань на базі органів податкової міліції, Держфінінспекції, МВС та СБУ. Необхідний законопроект "Про основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями" за № 4449а від 08.08.2014 надано на ознайомлення до Верховної Ради України [6].

Крім реформування основних податків в Україні велику увагу необхідно приділити способу надання податкової звітності. Адже впровадження нових механізмів звітування платників податків

шляхом подання податкової звітності засобами електронного зв'язку залишається для органів державної податкової служби одним із важливих напрямків поліпшення процесу обслуговування платників податків [7].

Висновки. Визначено, що існує реальна необхідність реформування податкової системи України, визначено пріоритетні напрямки та шляхи ефективних змін та сформовані основні завдання майбутньої податкової реформи.

Література

1. Азаров М. Я. Реформування податкової системи України: теорія, методологія, практика : монографія / Ф. О. Ярошенко, П. В. Мельник, А. І. Мярковський та ін.; за заг. ред. М. Я. Азарова. – К. : Міністерство фінансів України, 2011. – 656 с.
  2. Базилевич В. Д. Державні фінанси. Навчальний посібник / за заг. ред. В. Д. Базилевича. – Київ: Атіка, 2002. – 368 с.
  3. Крисоватий А.І. Податковий менеджмент : навч. посіб. / А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма. – Т.: Карт-бланш, 2004. – 304 с.
  4. Тимченко Л.Д. Особливості формування податкових систем у країнах Центральної та Східної Європи / Л. Д. Тимченко // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2008. – № 2 (41). – С. 230-236.
  5. Мельник П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці: Монографія / П. В. Мельник. – Ірпінь : Видавничий центр Академії ДПС України, 2001. – 362 с.
  6. Міжнародний досвід реформування податкових систем: види податків та електронна звітність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sts.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dos-vid/mrdosvid/>
  7. Ряба О. Реформування податкової системи України в контексті міжнародної інтеграції / О. Ряба, Н. Гончарук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 2. – С. 212-215.
-

Заверей О. І., Іжевський П. Г.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

НЕПРЯМЕ ОПОДАТКУВАННЯ В СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Актуальність дослідження. Непрямі податки є важливим інструментом регулювання економічних процесів та складовою державної фінансової політики у сфері формування доходної частини бюджету з метою вирішення завдань соціально-економічного розвитку країни. Підвищення ефективності застосування непрямих податків зумовлене необхідністю збалансування внутрішнього попиту і пропозиції, формуванням відповідних пропорцій розвитку споживчого ринку, забезпеченням зростання рівня конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, стимулюванням пріоритетних видів економічної діяльності та підтримкою розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування механізму непрямих оподаткування та його впливу на економічний розвиток країни присвячено праці вітчизняних науковців В. Андрущенка, О. Данілова, Ю. Іванова, А. Крисоватого, Л. Лисяк, І. Луїної, І. Лютого, Г. П'ятаченка, А. Соколовської, Л. Тарангул, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших. У більшості наукових праць з питань регулювання системи непрямих оподаткування визначається економічна сутність непрямих податків, їх роль у формуванні доходів бюджету [1, 2, 3]. Водночас, недостатньо досліджені аспекти використання непрямих оподаткування в системі регулювання економіки.

Мета дослідження: розкриття та вдосконалення теоретичних засад непрямих оподаткування в системі регулювання економіки.

Виклад основного матеріалу. Державна політика у сфері непрямих оподаткування має досліджуватися як вагова складова системи регулювання економіки. Своєю чергою, значна фіскальна ефективність непрямих податків, їх здатність впливати на обсяг виробництва товарів, надання послуг, а також обмежувати споживання окремих видів підакцизних товарів дозволяє визначати непрямі оподаткування як один із основних інструментів бюджетно-податкової політики. Аналіз наукових підходів до визначення сутності податкової політики та її окремих частин дозволяє висновувати, що

акцизна політика є складовою системи податкового регулювання соціально-економічного розвитку країни, яка полягає у застосуванні сукупності фінансових, економічних інструментів щодо формування системи непрямого оподаткування з урахуванням динаміки показників виробництва й обігу підакцизних товарів, що сприятиме підвищенню обсягів відповідних податкових надходжень.

Система непрямого оподаткування характеризується значною часткою надходжень від його застосування в загальних податкових надходженнях бюджету країни, а також наявністю істотного регулюючого потенціалу, здатністю впливати на структуру споживчого ринку і формувати стимули для росту конкурентоспроможності вітчизняної податкової системи.

Досвід реалізації податкової політики у країнах із розвинутою економікою засвідчує зростання фіскального значення непрямого оподаткування, а також посилення регулюючого впливу непрямих податків. Починаючи з 2009 року, відбувається помірне підвищення частки непрямих податків у валовому внутрішньому продукті та доходній частині бюджету України. Реформування системи непрямого оподаткування в розвинених країнах у 2010–2012 роках здійснювалося в межах реалізації заходів бюджетно-податкової консолідації, де одним із основних напрямів стало збільшення ставок акцизного податку [4, с. 259]. В Україні акцизна складова у ціні підакцизних товарів є нижчою за аналогічний показник у розвинутих країнах. Окрім того, за більшістю видів підакцизних товарів у вітчизняній податковій системі питома вага акцизного податку менша, ніж у Росії, Білорусі та Молдові [5]. На сучасному етапі особливостями непрямого оподаткування є скорочення рівня використання диференційованих ставок податку на додану вартість, а також уніфікація переліку винятків із загальних правил оподаткування. Ставки цього податку знижуються для соціально значущих товарів чи операцій, за якими складно обрахувати об'єкт оподаткування, а також товарів, що мають державну підтримку.

Доцільним є використання обґрунтованих наукових підходів до регулювання споживання окремих груп підакцизних товарів з метою визначення оптимальних пропорцій оподаткування алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Якість реалізації активної акцизної політики відчутно залежить від використання у практиці податкового адміністрування провідного зарубіжного досвіду здійснення моніторингу за виробництвом та обігом підакцизних товарів, а також можливості електронного декларування і контролю таких операцій.

Ефективність адміністрування непрямих податків можна підвищити шляхом подальшого розвитку електронних сервісів взаємодії платників податків і фіскальних органів, використання сучасних інструментів здійснення податкового контролю, постійного моніторингу податкових ризиків.

Підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки потребує формування і реалізації ефективних підходів державної політики у сфері непрямого оподаткування. Серед головних цілей використання непрямих податків у системі регулювання економіки слід визначити такі:

- зміцнення позицій вітчизняних товаровиробників на міжнародних ринках;
- підтримка виробництва якісних товарів через надання податкових преференцій;
- стимулювання залучення інвестицій у реальний сектор економіки;
- сприяння насиченню споживчого ринку соціально значущими товарами і послугами;
- забезпечення раціонального використання природних ресурсів шляхом реалізації регулюючого потенціалу непрямого оподаткування енергоресурсів;
- формування стимулів, спрямованих на зниження рівня споживання алкогольних напоїв та тютюнових виробів;
- зменшення загального рівня затрат на адміністрування непрямих податків.

Виходячи із сформованої вітчизняної практики та світових тенденцій розвитку непрямого оподаткування, найбільш прийнятними напрямками реформування податку на додану вартість є зниження ставки податку, розширення бази оподаткування і оптимізація податкових пільг із приведенням у дію відповідних компенсаторних механізмів податкового регулювання. Ефективне функціонування системи управління податковими ризиками у сфері адміністрування податку на додану вартість повинно супроводжуватися вдосконаленням положень податкового законодавства і застосуванням відповідних заходів для недопущення зниження рівня надходжень податку до бюджету.

Висновки. Непряме оподаткування доцільно розглядати як механізм формування доходів бюджету в системі перерозподілу фінансових ресурсів між державою і кінцевими споживачами. Створення умов для ефективного адміністрування непрямих податків забезпечить збільшення їх частки у структурі податкових надходжень, що сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату, а відтак і довгостроковому економічному зростанню. Визначення оптимального балансу використання податку на додану вартість та акцизного податку для досягнення цілей підвищення фіскальної ефективності вітчизняної податкової системи позитивно впливає на процес виконання державою встановлених соціально-економічних функцій. За допомогою непрямого оподаткування можна формувати ресурси для покриття суспільно необхідних витрат при реалізації фіскальної функції і створювати передумови для структурної перебудови вітчизняної економіки.

Література

1. Tanzi V. Does the World Need a World Tax Organization? / V. Tanzi // The Economics of Globalization ; A. Razin, E. Sadka, eds. – Cambridge and New York: Cambridge University Press, 1999. – P. 173–186.
2. Тарангул Л.Л. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / Л. Л. Тарангул, А. М. Вдовиченко, А. А. Галюта та ін. ; За заг. ред. : Л. Л. Тарангул ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. - Ірпінь ; К. : Фенікс, 2012. - 531 с.
3. Чугунов І. Я. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / І. Я. Чугунов. – К. : ДННУ АФУ, 2009. – 848 с.
4. Жукевич О. М. Трансформація акцизного оподаткування тютюнових виробів в Україні / О. М. Жукевич // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2012. – № 1(59). – С. 258–260.
5. Taxation trends in the European Union: Data for the EU Member States Iceland and Norway [Electronic resource]. – Luxemburg : Publications Office of the European Union, 2011. – Accessed mode : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
6. Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minfin.gov.ua/>.
7. Статистичний щорічник України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.
8. Laffer A. The Ellipse: An Explication of the Laffer Curve in a Two-FactoModel / A. Laffer // The Financial Analyst's Guide to Fiscal Policy. – N.Y. Greenwood Press, 1986. – P. 1–35.

Сікорська Ю. В., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ФІНАНСОВА БАЗА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Актуальність дослідження. Бюджету належить важлива роль у фінансовій системі держави. Через бюджет здійснюється фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що мають загальнодержавне значення, а також стосуються міждержавних відносин. За його допомогою перерозподіляється частина фінансових ресурсів між адміністративно-територіальними одиницями України з метою вдосконалення структури суспільного виробництва і забезпечення соціальних гарантій населенню.

Можливість органів місцевого самоврядування формувати місцеві бюджети визначає їх самостійність і, як результат, стимулює господарську діяльність в регіоні, дає можливість розвивати його інфраструктуру, розширювати економічний потенціал визначеної території та підвищувати рівень життя населення. Особливої актуальності теми дослідження набуває в сучасних умовах децентралізація влади та реалізації політики євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування та використання місцевих бюджетів з урахуванням потреб адміністративно-територіальних одиниць різних рівнів займалися провідні науковці, а саме: Бідей О., Василик О., Кириленко О., Кравченко В., Мармазов В., Павлюк К., Смирнова К. та ін. В своїх дослідженнях зазначені вчені розглядали питання особливостей механізму побудови місцевих бюджетів і налагодження ефективних міжбюджетних

відносин як головного напрямку забезпечення стабільності їх соціально-економічного розвитку та формування конкурентних переваг. Євроінтеграційні прагнення України ставлять нові завдання щодо проведення структурних реформ, в тому числі й адміністративно-територіальної, що мають будувати нову систему бюджетних взаємовідносин, які б забезпечували вищу якість формування та використання місцевих бюджетів як фінансової бази місцевого самоврядування.

Метою статті є проведення аналізу сучасного стану формування та використання коштів місцевих бюджетів та пошук шляхів їх зміцнення в сучасних євроінтеграційних умовах розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу. Фінансовою базою місцевого самоврядування є місцевий бюджет. Як складова бюджетної системи держави і основа фінансової бази діяльності органів самоврядування місцеві бюджети забезпечують необхідними грошовими засобами фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що здійснюються органами влади і управління на відповідній території.

Доходи місцевих бюджетів складають основу фінансової бази органів місцевого самоврядування, тобто є підґрунтям їхньої фінансової незалежності. Доходи закріплюють економічну самостійність місцевих органів самоврядування, активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів. В кінцевому підсумку все це розширює можливості місцевих органів влади у більш повному задоволенні потреб населення.

Слід зазначити, що за даними Державної казначейської служби України, у 2013 році забезпечено виконання запланованого обсягу доходів загального фонду місцевих бюджетів (без урахування трансфертів), які надійшли в сумі 71391,2 млн. грн., що становить 102,4 % розрахункового показника Мінфіну на 2013 рік, тоді як у 2012 році доходи загального фонду місцевих бюджетів виконано на 100,7 % запланованого Мінфіном обсягу.

За питомою вагою доходів спеціального фонду місцевих бюджетів відмічається зменшення в порівнянні з 2012 роком на 4,5 в. п. до 2,6%, а у порівнянні з 2009 роком – на 1,9 в. п. (табл. 1) [4].

Таблиця 1 – Питома вага доходів державного та місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету за 2009 – 2013 роки, %

Фонди	Роки									
	2009		2010		2011		2012		2013	
	МБ	ДБ	МБ	ДБ	МБ	ДБ	МБ	ДБ	МБ	ДБ
Загальний	26,9	73,1	25,1	74,9	26,6	73,4	25,2	74,8	21,2	78,8
Спеціальний	25,5	74,5	23,5	76,5	17,7	82,3	28,1	71,9	23,6	76,4

Виконання дохідної частини місцевих бюджетів характеризують дані, наведені у табл. 2 [4].

Таблиця 2 – Динаміка надходження доходів місцевих бюджетів (без врахування міжбюджетних трансфертів) за 2009 – 2013 рр.

Показники	Доходи		
	Усього, млн. грн	Загальний фонд	Спеціальний фонд
Факт за 2009	58348,8	44889,0	13449,8
Факт за 2010	73872,1	59878,8	13993,3
Факт за 2011	71028,6	59631,5	11397,1
Факт за 2012	80515,8	67645,3	12870,5
Факт за 2013	86456,6	71391,2	15065,4
Виконання розрахункових показників МФУ у 2013 р., %	106,7	102,3	133,5
Виконання планів затверджених місцевими радами у 2013 р., %	101,2	98,0	119,5

Дані табл. 2 свідчать, що за період 2009-2013 рр. загальний обсяг надходжень доходів місцевих бюджетів (без врахування міжбюджетних трансфертів) збільшився на 28107,8 млн. грн. Так, надходження доходів до загального фонду місцевих бюджетів збільшилися у порівнянні з 2009 роком на 59 % і у 2013 році дорівнювали 71391,2 млн. грн., а надходження доходів до спеціального фонду місцевих бюджетів збільшилися на 12 % або на 1615,6 млн. грн. і у 2013 році дорівнювали 15065,4 млн. грн.

Слід зазначити, що за 2013 рік було перераховано 94,8 млрд. грн. міжбюджетних трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів, що на 50,2 млрд. грн. більше ніж у 2009 році. З них до загального фонду місцевих бюджетів у 2013 році надійшло 89,7 млрд. грн., а до спеціального фонду надійшло 5,1 млрд. грн., або 87,3 % від запланованого обсягу на рік (табл. 3). Зростання обсягів міжбюджетних трансфертів з державного бюджету до місцевих свідчить про те, що місцеві бюджети мають обмежені фінансові ресурси для виконання власних функцій.

Таблиця 3 – Динаміка міжбюджетних трансфертів, що надійшли з державного бюджету до місцевих бюджетів за 2009 – 2013 роки

Показники	Доходи		
	Усього, млн. грн.	Загальний фонд	Спеціальний фонд
Факт за 2009	44655,9	43210,7	1445,2
Факт за 2010	59112,7	55022,0	4090,7
Факт за 2011	62180,1	56489,4	5690,7
Факт за 2012	77766,2	72375,1	5391,1
План на 2013	96516,0	90639,0	5877,3
Факт за 2013	94875,0	89743,8	5131,2
Виконання плану,%	98,3	99,0	87,3

Висновки. Наразі в Україні існує низка проблем у фінансовому забезпеченні органів місцевого самоврядування, зокрема пов'язаних із суттєвим домінуванням трансфертів над власними фінансовими ресурсами, обмеженістю частки надходжень від бюджетного оподаткування тощо. Враховуючи проблеми, що виникають під час формування дохідної частини місцевих бюджетів, першочергового розв'язання та правового закріплення потребує проблема перерозподілу повноважень, підвищити ефективність управління коштами місцевих бюджетів та посилити контроль і відповідальність за дотримання бюджетного законодавства. Крім того необхідно здійснити пошуку альтернативні джерела зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів, посилити інвестиційну складову місцевих бюджетів. Визначення вектору перетворення і удосконалення системи формування місцевих бюджетів буде сприяти зміцненню дохідної бази і забезпечувати виконання пріоритетних завдань розвитку регіонів.

Література

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI // ВВР. – 2010. – № 50-51. – ст. 152
2. Гапонюк М. А. Місцеві фінанси: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова. – К.: КНЕУ, 2002. – 184 с.
3. Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста / С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір, С. М. Тимошенко. – Рівне: НУВГП, 2008. – 264 с.
4. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Budget-Monitor/KV_IV_2011
5. Кириленко, О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) / О. П. Кириленко. – К.: НІОС, 2011. – 384 с.
6. Павлюк, К. В. Формування доходів місцевих бюджетів / К. В. Павлюк // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С.24-37.
7. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21 травня 1997 р. №280/97 // ВВР. – 1997. – №24. – ст. 170, зі змінами.

Штогрин І. М., Крупа О. В.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВЕРТИКАЛЬНОГО ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Теоретичне осмислення сутності механізму фінансового вирівнювання, чітке розуміння його структури має важливе значення для ефективного розвитку як країни в цілому так і її регіонів. Світовою практикою визначено підходи до визначення видаткових потреб місцевих бюджетів. Цим методикам притаманні як переваги, так і недоліки, але вибір того чи іншого підходу, як правило, залежить від якості статистичної інформації та моделі фінансового вирівнювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження сутності та організації системи вертикального фінансового вирівнювання за кордоном та вивчення особливостей механізму фінансового вирівнювання в Україні присвячені праці таких науковців, як В. В. Зайчикова, І. О. Луніна, О. П. Кириленко, Ю. В. Шишко, Ю. О. Яценко та ін. Незважаючи на вагомий внесок науковців у дослідження даної проблематики, ряд питань потребують подальшого уточнення. Зокрема, залишається недостатньо дослідженим застосування вертикального фінансового вирівнювання в Україні, що потребує подальших наукових розробок у даному напрямі.

Метою дослідження є аналіз механізму вертикального фінансового вирівнювання за кордоном та його застосування в Україні.

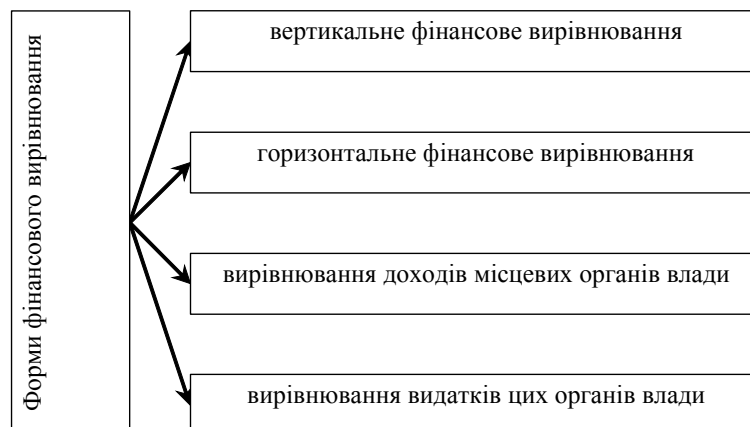
Виклад основного матеріалу. У межах кожної, навіть незначної за розмірами країни, завжди спостерігаються об'єктивні розбіжності у фінансовому потенціалі окремих територій, особливості складу та обсягів дохідної бази бюджетів, а отже, й можливостей задоволення різноманітних загальнодержавних і місцевих потреб [1, с. 411].

Фінансово-економічне вирівнювання – це механізм регулювання міжбюджетних взаємовідносин, спрямований на вирівнювання фінансових потенціалів регіонів і адміністративно-територіальних одиниць, за допомогою якого досягається баланс інтересів різних рівнів влади [3].

У широкому розумінні фінансове вирівнювання відображає процеси політичного, економічного і соціального значення, за допомогою яких вирішуються загальнодержавні завдання щодо забезпечення динамічного зростання економіки, розвитку продуктивних сил, покращення добробуту населення, усунення розбіжностей у рівнях розвитку окремих територій, фінансового забезпечення місцевого самоврядування, вирішення національних проблем тощо. Все це надає фінансовому вирівнюванню виняткового значення і зумовлює його особливе місце у фінансовій системі, у тому числі у міжбюджетних відносинах.

Метою фінансового вирівнювання є приведення у відповідність витрат місцевих бюджетів до гарантованого державою мінімального рівня соціальних послуг на одного мешканця у межах територій з різним соціально-економічним потенціалом та рівнем розвитку.

У зарубіжній практиці склалися декілька форм фінансового вирівнювання (рис. 1).

Рис. 1. Форми фінансового вирівнювання у зарубіжних країнах

Горизонтальне фінансове вирівнювання передбачає рух бюджетних трансфертів між бюджетами одного рівня за принципом національної солідарності та міжрегіональної взаємодопомоги.

Вирівнювання доходів місцевих органів – механізм забезпечення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні доходних джерел.

Вирівнювання витрат цих органів – забезпечення надання суспільних послуг населенню кожної територіальної громади на єдиному рівні, який гарантується законами країни.

Вертикальне фінансове вирівнювання передбачає рух бюджетних трансфертів між бюджетами вищого і нижчого рівнів у порядку їх адміністративної підпорядкованості.

Методи вертикального фінансового вирівнювання – це способи його здійснення на основі використання таких інструментів, як: загальні та спеціальні трансферти; внески територій; розподілені й передані податки та інші [4].

На сьогодні в Україні не до кінця розроблені й законодавчо не визначені державні соціальні гарантії, то метою фінансового вирівнювання є наближення витрат місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу наявного населення до середнього рівня витрат, який склався по країні.

Гарантування усім громадянам рівних прав і свобод, зокрема на достатній життєвий рівень, освіту, охорону здоров'я тощо, потребує фінансування відповідних витрат з бюджетів усіх адміністративно-територіальних одиниць із застосуванням єдиних підходів щодо їх кількісного визначення. Показником, за допомогою якого можна проаналізувати територіальні особливості у фінансуванні певних суспільних потреб, є розміри витрат з місцевих бюджетів (сукупних, і в тому числі за розділами функціональної класифікації) у зіставленні з кількістю населення, яке проживає на території місцевого самоврядування, тобто витрати в розрахунку на одного мешканця.

Головним інструментом проведення фінансового вирівнювання адміністративно – територіальних одиниць країни нині є бюджетні трансферти. За допомогою бюджетних трансфертів можна показати, як досягається вирівнювання бюджетної забезпеченості регіонів за допомогою дотацій і субвенцій, які надаються з державного бюджету відповідним місцевим бюджетам [2].

До прикладу, система розподілу доходів у Німеччині побудована на основі додержання принципу фіскального федералізму, що включає чіткий розподіл функцій і повноважень між федеральним урядом та землями, розмежування доходів між федеральним бюджетом і бюджетами земель, складну систему фінансового вирівнювання. Вирівнювання по вертикалі полягає у розщепленні окремих видів податків між федерацією, землями й громадами. Так, наприклад, прибутковий податок і податок на заробітну плату розподіляється у співвідношенні: 42,5 та 15 %; федерація і землі отримують по 50 % податку на доходи з капіталу й податку з корпорацій; 44 % податку з обороту отримує федерація і 56 % – землі. Частки земель у зазначених спільних податках поділяються згідно з визначеними критеріями. Податок на заробітну плату у повному обсязі отримує земля, у якій проживає працівник. Що стосується податку з корпорацій, навпаки, діє принцип місця розташування підприємства, згідно з яким базою розподілу податку служить заробітна плата, що виплачується в різних місцевостях (філіалах підприємства, розташованих у різних землях). До 75 % частки земель у податку з обороту розподіляється згідно з чисельністю мешканців. Землі з невисокими податковими надходженнями одержують до 25 % надбавки (що називається додатковою часткою на попереднє вирівнювання податку з обороту). Тобто під час вертикального фінансового вирівнювання досягається певний ефект горизонтального вирівнювання[4, с. 66-77].

Доходи муніципалітетів Данії формуються за рахунок податкових надходжень, неподаткових надходжень (плати та внески) та трансфертів. Найбільшу частку в доходах муніципалітетів становили податкові надходження – 55,3 %, безумовні трансферти – 15,2 %, цільові трансферти – 11,2 %. У загальному можна зробити висновок про те, що бюджети базового рівня державного управління в Данії – бюджетимуніципалітетів – забезпечені податковими та неподатковими надходженнями на рівні 73,6 % загального обсягу доходів. Це вказує на достатній рівень фінансової спроможності таких бюджетів.

У структурі податкових надходжень бюджетів муніципалітетів найбільшу частку займають надходження податку з доходів фізичних осіб – 87,7 %. Частка плати за землю становить 7,8 %.

У Франції між центральним урядом і органами місцевого самоврядування укладаються спеціальні акти “Про фінансову стабільність” терміном на три роки, у яких обсяг загальної дотації

коригується відповідно до рівня інфляції і зростання ВВП. В інших країнах, зокрема у Великій Британії, загальна сума дотацій органам місцевого самоврядування встановлюється на основі поєднання обох методів. Обсяг трансфертів визначається урядом з урахуванням співвідношення між центральним і місцевим оподаткуванням і потреб у фінансуванні місцевих суспільних послуг.

Фінансування делегованих повноважень муніципалітетів і регіонів у Чеській Республіці проводиться через цільові трансферти з державного бюджету. Такі трансферти без винятку формують значну частину доходів місцевих бюджетів. Обсяг субвенції, що надається з державного бюджету – бюджету муніципалітету, обчислюється з розрахунку на 1 % сукупних доходів бюджету муніципалітету, а для регіонального бюджету – з розрахунку на 85 % сукупних доходів цього бюджету. Такий порядок обчислення субвенцій для регіональних бюджетів введено з 2004 року у зв'язку зі збільшенням обсягу податкових надходжень до таких бюджетів. Іншим важливим джерелом доходів бюджетів муніципалітетів є капітальні трансферти з державного бюджету за програмами: охорона навколишнього середовища, культура, фізична культура та спорт. Ці програми реалізуються у вигляді інвестиційно-інноваційних проектів розвитку інфраструктури та мережі закладів відповідного профілю надання суспільних послуг [5].

Висновки. Проаналізувавши зарубіжний досвід організації фінансового вирівнювання місцевих бюджетів, необхідно зазначити, що в багатьох країнах створено досить ефективні механізми фінансового вирівнювання. Урахування позитивного досвіду цих країн дозволить покращити чинний в Україні механізм вирівнювання в напрямку підвищення його дієвості.

Література

1. Місцеві фінанси: Підручник / За ред. О. П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.
2. Розробка та запровадження моделі фінансового вирівнювання в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://5ka.at.ua/load/finansirovannja_rozrobka_ta_zaprovadzhennja_modeli_finansovogo_virivnjuvannja_v_ukrajini
3. Словник бюджетної термінології. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovovalnik.org.ua/50/53412/362639.html>
4. Яценко Ю. О. Світовий досвід основ організації фінансового вирівнювання: уроки для України / Ю. О. Яценко // Економіка України. – 2011. – № 6. – С. 66–77.
5. Зарубіжний досвід фінансового вирівнювання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://referatu.net.ua/referats/22/1827>

Ємшенецька Є. Ю., Іоненко Г. В.

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій, м. Кривий Ріг

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДАННЯ ПОДАТКІВ В СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність дослідження. Перекладання податків в сучасному українському суспільстві є серйозним питанням, тому що з метою поповнення доходної частини бюджету при одночасному скороченні обсягів ВВП та НД держава шукає шляхи розширення кола платників податків. Одночасно з цим, особи, на яких поширюється додаткове оподаткування, намагаються уникнути збільшення податкового тягаря, що, в свою чергу, призводить до зросту економічного протистояння держави і платників податків, а в кінцевому випадку – до погіршення соціально-економічного стану всієї країни. Тому проблема дослідження існуючої системи перекладання податків є досить актуальною темою дослідження в аспекті сучасного економічного становища України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми перекладання податків присвячені наукові праці таких класиків філософської та економічної думки, як Дж. Локк, А. Сміт, Д. Рікардо, Н. Канар, П. Прудон. Свою думку щодо даного питання мали такі вчені, як М. Алексеєнко, Д. Боголепов, С. Котлярвеський, В. Матвєєва, А. Печніков та ін. Сучасна теорія перекладання податків була розроблена американським науковцем Е. Селігманом. В Україні цим питанням цікавились та приділяли йому особливу увагу такі науковці, як І. А. Золотько, В. Л. Андрущенко, В. М. Федосов, Я. В. Литвиненко, І. П. Сідельнікова, Н. М. Костіна, Ю. М. Кушнірук, Т. І. Сфименко, А. М. Соколовська та ін.

Метою статті є розкриття сутності змісту поняття «перекладання податків» та дослідження факторів і напрямків його здійснення.

Єдиного підходу до визначення перекладання податків на теперішній час не існує. На думку Ю. Б. Іванова, перекладання податків – це процес повного або часткового перерозподілу сплати податків між різними суб'єктами оподаткування, між якими існують господарські та економічні взаємовідносини [5].

Як вважає Золотько І.А., перекладання податків – це процес такої зміни цін на товари та послуги, при якому платник отримує можливість повністю чи частково перекласти податкове навантаження на інших осіб (на своїх покупців чи постачальників) [4].

Існують податки, перекладання яких закладено законодавцем вже в механізмі їх стягнення (непрямі податки), інші податки передбачають податкове навантаження саме на платника (прямі податки), але чи відбувається це в реальній економічній ситуації – питання не має однозначного вирішення, оскільки процес перекладання є дуже складним явищем і залежить від багатьох чинників.

Перша більш-менш обґрунтована теорія перекладання податків була розроблена ще наприкінці XVII ст. і належить знаменитому англійському філософові епохи меркантилізму Дж. Локку. Він зробив висновок, що всі податки в остаточному підсумку падають на власника землі. Логіка цієї теорії була такою. Торговці перекладають податки на споживача - робітника. Той не в змозі платити податки й, у свою чергу, перекладає їх на свого наймача шляхом вимоги підвищення заробітної плати. Останній перекладає податки на власника землі, вимагаючи знизити орендну плату. А власникові землі перекласти податки вже не на кого.

А. Сміт вважав, що більшість податків перекладаються або на земельного власника, або на заможного споживача. Такими, які не перекладаються, він уважав поземельний податок, на перехід нерухомості (у спадщину й шляхом купівлі-продажу), на розкіш.

Французький дослідник Н. Канар запропонував так звану позитивну теорію рівномірного розподілу податків, що була розроблена на початку XIX ст. Відповідно до цієї теорії, всі податки завдяки перекладанню розподіляються між платниками відповідно їхній платоспроможності

Песимістична теорія перекладання була створена захисником інтересів незаможних класів П. Прудомом. Він вважав, що всі податки перекладаються на споживача. Оскільки основна маса споживачів - бідняки, то податки обтяжують головним чином бідних і тому є несправедливими.

На думку Алексеєнка М., завдання держави при оподаткуванні – відшукати індивідуальний дохід, котрий визнається джерелом податків та відповідно оподаткувати його. З іншого боку, у цій же праці, вчений стверджує, що держава отримує однією рукою, щоб віддати іншою. Витрати держави без сумніву вимагають певних жертв від її підданих, тому вони повинні бути спрямовані на підвищення продуктивності індивідуальних господарств, які платять податки [2].

Пряме перекладання (або вперед) – від продавця до споживача, при якому на споживача лягає весь податковий тягар через включення податку до ціни виробу. Зворотне перекладання (або назад), при якому виробник знижує ціну виробу і, таким чином, бере на себе обов'язок сплати податку [3].

Як правило, перекладання податків відбувається у сфері обігу в основному за рахунок непрямих податків або тих із них, які входять у собівартість продукту. В Україні за класифікацією, представленою Я.В. Литвиненко, до непрямих податків відносяться ті, що входять до ціни виробу (послуги) [7]. Згідно Податкового Кодексу України [1], до них належать акцизний податок та ПДВ. За тією ж класифікацією, до собівартості продукту входять такі податки, передбачені ПКУ: податок на землю, фіксований сільськогосподарський податок, внески на обов'язкове державне соціальне та пенсійне страхування та ін.

Перекладання податків може бути повним або частковим, залежно від мети платника податку. Якщо виробник бажає просунути на ринок, то він частково перекладає податок. Якщо він уже закріпився на ринку або в його сегменті, то перекладає податок на споживача повністю [5].

Умови перекладання залежать від багатьох факторів. Якщо платник податків є монополістом, то перенести податок йому значно складніше, ніж в умовах вільної конкуренції. Монополіст і так установлює максимальні ціни безвідносно до розмірів податків. При спробі перенести податок монополіст зустрічається з ризиком зменшення попиту. Тому йому доводиться приймати податок на свій рахунок, що навіть і за мінусом податку приносить йому значні прибутки. В умовах вільної конкуренції ціни наближаються до видатків виробництва, податок може ввійти в суму цих видатків і легше бути перенесеним на споживача.

Другою умовою можна назвати еластичність попиту. При еластичному попиті перевести податок дуже важко, а при нееластичному - значно легше. Якщо попит на відомий продукт легко може бути замінений попитом на інший продукт, то споживач ухиляється від перекладання. Тому легко перекладаються податки на предмети першої необхідності, і важко – на предмети помірної розкоші, при підвищенні цін на які споживач скорочує попит. Легко перекладаються також податки на предмети розкоші, тому що дуже заможні особи не відмовляться, незважаючи на податок, від їхнього споживання.

Третій фактор – це мобільність оподатковуваного предмета. Чим більшою мобільністю (рухливістю) відрізняється оподатковуваний предмет, тим легше податок може бути перекладений, і навпаки. Наприклад, власникові нерухомого майна складніше перенести податок, чим власникові рухомого майна, особливо грошових цінностей [8, 9].

Ще одним фактором, що впливає на перекладання, є вага оподаткування. Невисокі податки майже не перекладаються, адже платник їх легко сприймає й відмовляється від роботи й ризику перекладання. Однак чим важче податок, тим більше стимулів до його перекладання [5].

Висновки. Перекладання податків залежить від двох основних факторів: характеристики предмета оподаткування, а також характеристики самого податку. Податкову систему України необхідно будувати таким чином, щоб процесом перекладання можна було б керувати й при цьому не порушувалися принципи оподаткування, закладені в ПКУ.

Література

1. Податковий Кодекс України від 02.12.10 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
  2. Алексеенко М. Общая теория переложения налогов / М. Алексеенко – Х: Университетская типографии, 1870. – С. 17
  3. Єфименко Т. І. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи / Т. І. Єфименко, А. М. Соколовська. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. – 492 с.
  4. Золотько І. А. Податкова система. Навч. посібник / І. А. Золотько — К.: КНЕУ, 2005. – 204 с.
  5. Иванов Ю.Б. О проблеме переложения налогов / Ю. Б. Иванов, А. Н. Тищенко // Бизнес Информ. – 2004. – №3. – 4. – С. 30-41.
  6. Кушнірчук Ю. М. Оптимізація рівня фіскального навантаження з метою економічного забезпечення держави / Ю. М. Кушнірчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20. – С. 161.
  7. Литвиненко Я.В. Податкова політика: Навч. посібник / Я. В. Литвиненко. – К. : МАУП, 2003. — 224 с: іл.
  8. Новіков М. А. Порівняльний аналіз методик визначення податкового навантаження та шляхи їх удосконалення / М. А. Новіков // Сталий розвиток економіки. – 2011. – № 2. – С. 284.
  9. Сідельникова Л.П. Податкова система: навчальний посібник. – 2-ге видання, перероблене і доповнене / Л. П. Сідельникова, Н. М. Костіна. – Київ: Ліра-К, 2013. – 604 с.
-

Казора В. О., Стеценко Н. А.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ОЦІНКА НАДХОДЖЕНЬ ДО МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ МІСТА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ЗА 2011-2013 РОКИ

Актуальність дослідження. Місцевим бюджетам України належить особливе місце в бюджетній системі, адже їх наявність забезпечує економічну самостійність місцевих органів самоврядування, активізує господарську діяльність та є важливим інструментом впливу на соціально-економічний розвиток країни. Оптимізація формування доходів, які забезпечують максимальне наповнення місцевих бюджетів, ефективне використання цих коштів та забезпечення виконання зобов'язань місцевих органів влади були завжди актуальними питаннями, які і на сьогодні досліджуються багатьма науковцями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти щодо вдосконалення механізму формування доходної частини місцевих бюджетів висвітлювались вітчизняними та російськими науковцями такими, як М. Деркач, О. Кириленко, В. Кравченко, С. Мельник, Л. Окунев, Г. Поляк. Проте, беручи до уваги важливість даної теми практичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів потребують подальших наукових досліджень.

Метою статті є аналіз та оцінка надходжень до місцевого бюджету міста Хмельницького за 2011-2013 рр.

Виклад основного матеріалу. Економічна сутність місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих рад, та використанні цих фондів на фінансування, утримання й розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства тощо. Як складова бюджетної системи держави і основа бази діяльності органів місцевого самоврядування, місцеві бюджети забезпечують необхідними коштами фінансування економічного й соціального розвитку, що здійснюються органами влади й управління на відповідній території [1].

Бюджетні надходження є потужними важелями стимулювання суспільного розвитку, регулювання економічного розвитку області. Відповідно до законодавства доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ).

Доходи бюджету класифікуються за такими розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; державні цільові фонди, трансферти [2].

Аналіз динаміки складу доходів бюджету міста Хмельницького наведений в табл. 1 [3].

Таблиця 1 - Динаміка складу доходів (з врахування міжбюджетних трансфертів) бюджету міста Хмельницького за 2011-2013 рр. (тис. грн.)

Групи надходжень	Роки			Темпи приросту	
	2011	2012	2013	2012/2011, %	2013/2012, %
Податкові надходження	366 836,07	423 640, 53	486 950, 38	15,48	14,94
Неподаткові надходження	55 638,54	61 819, 88	76 149, 12	11,11	23,18
Доходи від операцій з капіталом	12734,22	4651,77	11819,51	-63,47	154,09
Цільові фонди	10 182,44	10 845,71	4 934, 67	6,51	-54,5
Офіційні трансферти	373652,8	535601,36	421426,03	43,34	-21,32
Всього доходів	819 044,07	1 036 559, 25	1 001 279 , 71	26,56	-3,4

Аналізуючи динаміку складу і структури доходів (з врахуванням міжбюджетних трансфертів) місцевих бюджетів за 2011-2013 рр., варто відзначити, що найбільшим джерелом доходів у 2011-2012

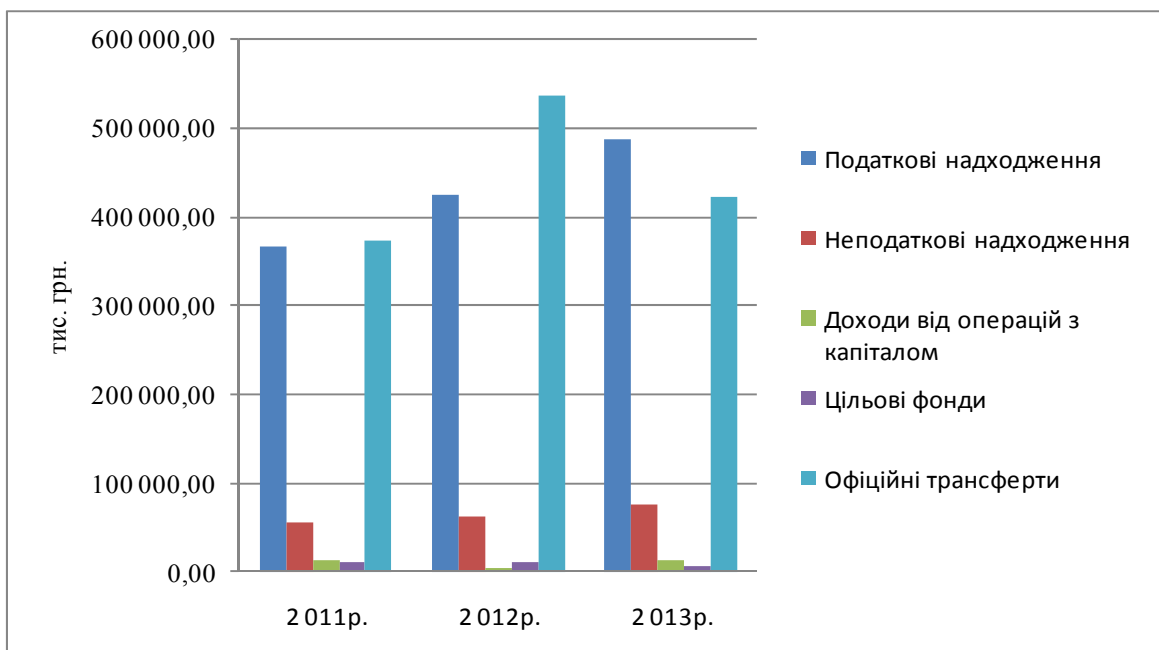
рр. були офіційні трансферти, які становили у 2011 році – 373652,8 тис. грн., у 2012 році вони збільшилися на 43,34 %, а вже у 2013 році вони знизилися на 21,32% і становили 421426,03 тис. грн. Тому варто відмітити, що у 2013 році офіційні трансферти зайняли друге місце по величині надходжень, а податкові надходження – перше.

Податкові надходження у 2011-2012 рр. були другими по величині суми надходжень. У 2012 році цей показник зріс до 423 640, 53 тис. грн.. У 2013 також відбулось зростання надходжень до 486 950, 38 тис. грн., при чому відбулось різке пришвидшення темпів їх зростання до 15,48% і 14,94% відповідно.

Обсяг неподаткових надходжень протягом 2011-2013 рр. також зростає. У 2012 році приріст становив 11,11 %, а у 2013 році – 23,18 %. Їх частка у структурі доходів за 2011-2013 рр. становила 6,79%. у 2011 році, 5,96% – у 2012 році та 7,61% – 2013 році.

Щодо надходжень від операцій з капіталом, то їхній обсяг та питома вага у 2012 році знизилась, але вже у 2013 році відбувся приріст. Обсяги цих надходжень скоротилися на 63,47 % у 2012 році, і становили 4651,77 тис. грн. Та у 2013 році ці обсяги зросли у 1,5 рази у порівнянні з попереднім роком і становили 11819,51 тис. грн.

Найменшу частку займають відповідно доходи від цільових фондів. У 2012 році вони зросли на 6,51 % і становили 10 845,71 тис. грн. І вже у 2013 році номінальний обсяг доходів від цільових фондів скоротився аж на 54,5% і становив 4 934, 67 тис. грн.

Рис. 1. Динаміка доходів бюджету міста Хмельницького за 2011 – 2013 роки

На рис. 1 відображені доходи бюджету міста Хмельницького в динаміці. Тепер можемо чітко помітити, що дійсно найвагомішу частку в доходах бюджету міста займають саме офіційні трансферти. Далі - податкові надходження. Наступними відповідно - неподаткові надходження, та доходи від операцій з капіталом. Зовсім незначну частку мають цільові фонди.

Висновки. Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевої ради та фактором впливу на регіональний розвиток. Вони акумулюють більше 70% коштів від загального обсягу фінансових ресурсів, які знаходяться у розпорядженні органів місцевого самоврядування. За рахунок цих коштів утримуються заклади освіти, будинки-інтернати, здійснюються соціальні виплати малозабезпеченим сім'ям та незахищеним верствам населення. Тобто, місцеві бюджети мають велике значення у забезпеченні функціонування житлово-комунального господарства, закладів культури, та спорту тощо.

Якщо аналізувати бюджет міста Хмельницького, то основним джерелом формування доходів бюджету є трансферти і податкові надходження. Серед податкових надходжень провідне місце

займає податок з доходів фізичних осіб, єдиний податок та плата за землю. А неподаткові надходження, доходи від цільових фондів та доходи від операцій з капіталом займають незначну частку у формуванні бюджету.

Також присутня проблема наповнення бюджету, тому, ми вважаємо за необхідне, розширити фінансову базу місцевих бюджетів, а також чітко визначити і законодавчо закріпити за бюджетом джерела його наповнення.

Література

1. Аналіз доходів місцевих бюджетів та оцінка рівня їх забезпеченості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=484019>
  2. Дейкало Л. Є. Оцінка надходжень до місцевих бюджетів Дніпропетровської області / Л. Є. Дейкало, А. Ю. Чубак // Ефективна економіка. – 2013. - №1. – С. 110-115.
  3. Хмельницька міська рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khmelnysky.com/index.php>.
-

**Носковська А. Б., Пилипишина І. І., Британська Н. Н.
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця**

НЕДОЛІКИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Недосконалість податкової системи тривалий час залишається одним із ключових стримуючих чинників, що негативно впливають на підприємницький клімат України та стримують надходження інвестицій. Цей факт підтверджується вкрай низькими оцінками світових рейтингових агентств щодо сприятливості державної податкової політики в Україні, негативною думкою вітчизняного підприємництва, а також слабкими показниками інвестиційної активності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування ефективної системи оподаткування як одного із основних елементів макроекономічної політики у ринковій економіці досліджувалася такими вченими як Артеменко Ю.А., Бронюк О.В., Василевська Г.В., Воронова Л.К., Голишевська Л.В., Мельник П.В., Новосельська Л.І., Процьків А.Р. та інші. Проте ефективність податкової системи України порівняно з іншими країнами світу, є невисокою, що спричиняє необхідність подальших досліджень у цій сфері та впровадження їх у практичну діяльність.

Мета. Розглянути сутність та недоліки податкової системи України, розкрити об'єктивну необхідність та шляхи її реформування.

Виклад основного матеріалу. Податкова система України почала формуватися лише після проголошення незалежності у 1991 р. В основу формування податкової системи був покладений міжнародний досвід, який, як потім з'ясувалося, не завжди відповідав вітчизняним економічним, політичним і культурним реаліям. Тому і нині податкова система України знаходиться на стадії формування, але при цьому зберігає провідну роль у бюджетній системі України.

Податкова система України є досить молодою, тому існують деякі недоліки у функціонуванні податкової системи та податкової політики, які значною мірою впливають на економічну ситуацію у країні. Для того, щоб покращити податкову систему та податкову політику, уряд країни 1 січня 2011 року ввів у дію новий Податковий кодекс України. Аналіз дії норм Податкового кодексу України підтверджує ефективність його фіскальної ролі, оскільки в розрізі окремих бюджетоутворюючих податків простежується стійка тенденція до збільшення їх обсягів у 2012 р. порівняно з 2011 р. [3].

Податковий Кодекс України недосконалий і потребує подальшого розгляду та вдосконалення, оскільки існує коло питань, які Податковий кодекс не дає змоги в повній мірі та однозначно вирішити. Податковий кодекс повинен не тільки погодити базові принципи податкової та бюджетної політики держави, але й зобов'язаний забезпечувати баланс інтересів різних груп населення, стимулювати виробників товарів і послуг, і, що не менш важливо, створювати передумови для реформування всієї податкової системи країни для підвищення ефективності її функціонування й максимально можливого наповнення дохідної частини державного бюджету й бюджетів регіонів [2].

На думку міжнародних експертів, Україна посідає далеко не найкраще місце за простотою сплати податків. Все це говорить про те, що податкова політика України має ряд недоліків, а саме:

- значна складність та суперечливість податкової політики;
- структура податків не є оптимальною;
- однією з особливостей системи оподаткування України є великий перелік податкових пільг;
- податки в Україні виконують переважно фіскальну функцію;
- складна, неоднорідна та нестабільна нормативно-правова база оподаткування, а також неузгодженість та суперечливість окремих законодавчих норм;
- витрати на адміністрування окремих податків є значними порівняно з доходами бюджету, що формуються за рахунок їх справляння;
- зростання податкового «тягаря» та заплутаність податкового законодавства сприяє ухиленню від оподаткування та розширенню тіньового сектора економіки;
- непрозорість податкового регулювання;
- діяльність Міністерства Фінансів, Державної податкової служби, Державної митної служби щодо реалізації державної податкової політики є недостатньо узгодженою та ефективною внаслідок недосконалого правового регулювання їх взаємовідносин;
- корумпованість і каральний зміст податкових відносин [1].

Дані недоліки призводять до значних проблем, які впливають на економічну ситуацію в країні, а також на благополуччя населення, тому необхідно розробити основні напрямки реформування податкової політики України.

Метою реформування податкової політики України є зміна податкової системи для забезпечення стабілізації економіки і насамперед матеріального виробництва, підвищення його ефективності й на цій основі забезпечення доходів державного бюджету та забезпечення соціально-культурного розвитку держави. Серед вагомих пріоритетів реформування податкової сфери в Україні визначено удосконалення середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом, формування відповідального ставлення платників до виконання своїх податкових зобов'язань [5].

Основними напрямками реформування податкової політики України є:

- удосконалення законодавства у сфері оподаткування, а саме корегування Податкового кодексу України;
- покращення системи адміністрування податків та зборів;
- зміна ставок податків і зборів, а також приведення структури податків до оптимальної форми;
- забезпечення рівномірного податкового навантаження серед всіх платників податків;
- збільшення податкової бази із значної кількості ефективних податків;
- зменшення податкових витрат.

Реформування податкової політики країни дозволить покращити відносини підприємств, громадян країни з державою і значною мірою вплине на економічну і соціальну ситуацію у країні. Загалом механізм оподаткування передусім має стати прозорим, порядок нарахування – простим і зрозумілим для всіх платників податку, що й повинен довести ухвалений Податковий кодекс України.

Висновки. Таким чином, сучасними проблемами здійснення податкової політики в Україні залишаються складність та суперечливість податкового законодавства, внесення численних змін до податкових законів, надмірне податкове навантаження на платників податків, зниження ділової активності суб'єктів господарювання, численні конфлікти між контролюючими органами у сфері оподаткування та платниками податків, значні масштаби тінізації економіки тощо. Намір України інтегруватися в європейський економічний та політичний простір зумовлює необхідність не тільки адаптації вітчизняного законодавства до вимог ЄС, але й його гармонізації та уніфікації. Зважаючи на позитивний досвід країн-членів ЄС, основними напрямками трансформації податкової політики України є:

- впровадження норм ЄС у сфері оподаткування в національну правову систему та податкову практику;
- удосконалення принципів податкової політики;
- модифікація національної структури за видами податків відповідно до європейських стандартів;

– забезпечення системного й ефективного функціонування режиму внутрішнього оподаткування та процесу адміністрування податків.

Література

1. Артеменко Ю. А. Проблеми реформування податкової системи України / Ю. А. Артеменко, Я. Ю. Вертелецька // Економіка і регіон. – 2012. – №2(17). – С. 119-121.
  2. Бронюк О.В. Переваги та недоліки Податкового Кодексу України: стаття / О.В. Бронюк, А.І. Мироненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2011/Economics/15_82103.doc.htm
  3. Василевська Г.В. Податкова політика у регулюванні економічного зростання / Г.В. Василевська // Фінанси України. – 2012. – № 2. – С. 39-43.
  4. Голишевська Л.В., Швець А.Г. Сучасний стан податкової політики: проблеми і шляхи їх розв'язку: стаття / Л.В. Голишевська, А.Г. Швець. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/4_SWMN_2010/Economics/58997.doc.htm
  5. Мельник П.В. Реформування системи сплати податків та зборів з урахуванням міжнародного досвіду / П. В.Мельник, Л. Л.Тарангул, Л. К.Воронова / зб. наук. праць за матер. наук.-практ. круглого столу, 5 жовтня 2012 року. – К. : Алерта, 2012. – 162 с.
-

Машталер Ю. В., Петришина О. В.
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

АНАЛІЗ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

Актуальність дослідження. Бюджету належить важлива роль у фінансовій системі держави. Через бюджет здійснюється фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що мають загальнодержавне значення, а також все, що стосується міждержавних відносин. За його допомогою перерозподіляється частина фінансових ресурсів між адміністративно-територіальними одиницями України з метою вдосконалення структури суспільного виробництва і забезпечення соціальних гарантій населенню [3].

В процесі виконання бюджету важливо, щоб фінансові ресурси, надані головному розпоряднику бюджетних коштів, спрямовувалися і контролювалися з метою досягнення цілей та завдань затвердженого бюджету. Періодичні звіти повинні містити інформацію щодо рівня ефективності використання розпорядниками коштів з метою досягнення запланованих цілей, пов'язаних з виконанням програм і наданням послуг. Оскільки відхилення обсягів фактичного фінансування від запланованих показників у процесі виконання бюджету трапляється досить часто, виникає потреба внесення змін [2].

За допомогою місцевих бюджетів на певній території забезпечуються: соціальний захист та соціальне забезпечення населення, охорона здоров'я, освіта, духовний та фізичний розвиток, розвиток земельних відносин в області, енергозбереження, охорона навколишнього природного середовища, житлово-комунальне господарство, здійснюється розвиток агропромислового комплексу в області, тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з дослідженням організації контролю за виконанням бюджетів, аналізу відхилень та ухвалення управлінських рішень, в науковій літературі розроблено недостатньо. Водночас, важливість дослідження цих питань підкреслюють багато вчених-економістів. Серед них можна відзначити, зокрема І. О. Луніну, М. П. Мельника, К. В. Павлюка, С. А. Пенюшкевича, В. І. Ракитського, В. П. Тентюка, А. М. Юрепко, тощо.

Метою статті є обґрунтування виконання місцевих бюджетів та зокрема м. Хмельницького, та проведення аналізу виконання місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи те, що Хмельницька область аграрна, однією із пріоритетних галузей є сільське господарство, де за останніх 4 роки зберігається позитивна динаміка зростання виробництва.

Так, за 11 місяців 2013 року виробництво продукції сільського господарства у всіх категоріях господарств зросло до відповідного періоду 2012 року на 3,7%, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – на 12,0%.

Обсяг валової продукції тваринництва зріс проти січня-листопада 2012 року на 12,8%, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – на 32,9%, господарствах населення – на 0,2 відсотка. Слід зазначити, що за підсумками трьох кварталів по цьому показнику Хмельницька область посіла друге місце в Україні після Вінницької області.

Загальний обсяг реалізованої аграрними підприємствами власно виробленої продукції за січень-листопад 2013 року порівняно з відповідним періодом 2012 року збільшився на 16,1%, у тому числі продукції рослинництва – на 8,4%, тваринництва – на 36,2 відсотка. [4]

Будівельними підприємствами усіх форм власності у січні-листопаді 2013 року виконано будівельних робіт на суму 775,5 млн. гривень. Будівництво будівель зросло на 9,1%, у тому числі житлових – на 19,7%, нежитлових – на 0,5 відсотка.

Нове будівництво, реконструкція та технічне переозброєння становили 79,3% від загального обсягу виконаних будівельних робіт, поточний та капітальний ремонт – 12,6% та 8,1%, відповідно.

Такий стан справ сприяв виділенню і бюджетних коштів на будівництво об'єктів соціально-культурного та житлово-комунального призначення.

Транспортом області (з урахуванням автомобільних перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями) за 11 місяців 2013 року перевезено 7,1 млн. тонн вантажів, що на 2,9% більше ніж у січні-листопаді 2012 року, та виконано вантажооборот в обсязі 1733,9 млн. тонно-кілометрів, який збільшився на 1,8 відсотка.

Оборот роздрібною торгівлі за січень-листопад 2013 року становив 17,6 млрд. грн., що на 9,4% більше обсягу відповідного періоду 2012 року.

Індекс споживчих цін (інфляції) у листопаді 2013 року відносно жовтня 2013 року становив по області 100,4%, по Україні 100,2% (у жовтні минулого року, по області та по Україні – 99,9%).

За січень-листопад 2013 року індекс споживчих цін становив 99,7% (у відповідному періоді минулого року – 99,5%).

Обсяги експорту товарів становили 409,2 млн. доларів США, імпорту – 404,8 млн. доларів. Порівняно з січнем-жовтнем 2012 року експорт збільшився на 7,1%, імпорт зменшився на 16 відсотків. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 4,4 млн. доларів (за січень-жовтень 2012 року – від'ємне 99,6 млн. доларів).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 1,01 (за січень-жовтень 2012 року – 0,79).

Номинальна заробітна плата одного штатного працівника у жовтні 2013 року становила 2668 грн., що у 2,3 раза вище рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу (1147 грн.) та на 7,4% більше ніж у жовтні 2012 року. За січень-жовтень 2013 року вона склала 2601 грн. і зросла порівняно з відповідним періодом 2012 року на 8,9 відсотка.

Реальна заробітна плата найманих працівників у жовтні 2013 року збільшилася на 1,6% до вересня 2013 року, до жовтня 2012 року зросла на 8,1 відсотка. За січень-жовтень 2013 року до відповідного періоду минулого року зросла на 9,8 відсотка.

Фонд оплати праці робітників, службовців, працівників сільського господарства та малих підприємств, за оперативними даними, склав 9,0 млрд. гривень. [1]

Борг з виплати заробітної плати на 1 листопада 2013 року становив 10,2 млн. грн. і дорівнював 1,0% загальної суми боргу по Україні.

Органами державної виконавчої влади протягом року вживались всі можливі заходи щодо своєчасної виплати заробітної плати та зменшення заборгованості. Внаслідок вжитих заходів сума невикраденої заробітної плати протягом жовтня 2013 року зменшилася на 13,9 відсотка, а до початку 2013 року заборгованість із виплати заробітної плати зменшилася на 31,1% або 4,6 млн. гривень.

Досягнуто скорочення заборгованості із виплати заробітної плати на економічно активних підприємствах до жовтня 2013 року на 34,3% або 1,8 млн. грн. і на 1 листопада 2013 року склала 3,4 млн. гривень.

В області за 11 місяців 2013 року створено 23,0 тисяч нових робочих місць, що становить 179,4% до річного завдання. Разом із тим ліквідовано 12,7 тисяч робочих місць. Співвідношення створених до ліквідованих робочих місць склало 182,1 відсотка.

Висновки. Таким чином, головними завданнями виконання бюджету є: формування в учасників розуміння повного циклу дій, необхідних для ефективного та результативного управління процесом виконання бюджету; підвищення якості виконання учасниками своїх обов'язків завдяки

підвищення рівня знань і навичок щодо взаємозв'язків та розподілу сфер відповідальності між найсуттєвішими функціями в процесі виконання бюджету та достатнє засвоєння учасниками основних вимог Бюджетного кодексу стосовно виконання бюджету. Отже, протягом 2013 року робота місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування зосереджувалася на виконанні комплексу заходів, спрямованих на економічне зростання, забезпечення комплексного розвитку територій, розв'язання гострих соціальних питань та підвищення добробуту населення.

Література

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2013 р. №2456-VI // ВВР. – 2013. – № 50-51. – ст. 152
  2. Луніна І.І. Місцеві бюджети України / І. І.Луніна // Економіка України – 2013. – № 3. – С.31-34.
  3. Косаревич О.П. Роль бюджету розвитку в соціально-економічному зростанні регіону / О.П. Косаревич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprel/2013_5_1/48.pdf
  4. Про порядок виконання місцевих бюджетів на 2013 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oblrada.km.ua/menu/budget>
-

**Луженецька А. В., Прокопець М. Б., Нікітшин А. О.
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця**

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Складні суспільно-політичні процеси, які сьогодні відбуваються в Україні, призвели до надзвичайно важливого моменту в історії нашої держави: Україна чітко визначилась із зовнішньополітичним та зовнішньоекономічним курсом, який спрямований на європейську інтеграцію, але що найважливіше – Європа робить чіткі кроки назустріч, завдяки чому стає реальним підписання угоди про асоціацію ЄС, чи не вперше Україна отримала сигнали про перспективу членства у Європейському союзі. Але повноцінна європейська інтеграція передбачає складний шлях, кропітку працю і реальні реформи, які не можливі без відповідного законодавчого забезпечення. Якщо політична складова євроінтеграції не видасться настільки проблемною, то економічна складова цього процесу, на нашу думку, є значно складнішою з огляду на суттєву різницю в структурі економічних систем ЄС та України. Одним із найбільш суттєвих кроків у цьому напрямку є гармонізація митної та податкової політики, особливо щодо адміністрування непрямих податків, які займають одне із ключових місць в податковій системі. З огляду на це, питання використання досвіду країн ЄС для вдосконалення адміністрування ПДВ в Україні є дуже актуальним. Стратегічною метою податкової політики є створення надійної ефективної податкової системи в Україні, яка б забезпечувала достатній обсяг надходження фінансових ресурсів до бюджетів усіх рівнів для виконання державою покладених на неї функцій та стимулювала розвиток підприємництва в країні [1, с.117].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблем адміністрування податків займалися В. Андрущенко, В. Кміть, А. Крисоватий, зокрема визначенням ефективності системи адміністрування податків – П. Кулик, К. Швабій, оцінкою фіскального потенціалу ПДВ – В. Пікінер, Т. Сфименко та інші.; Л. Ебрілл, М. Кін розглядали принципи дії податку на додану вартість та особливості його справляння в різних країнах світу.

Метою статті є висвітлення проблем, які існують у сфері адміністрування ПДВ, і запропонування деяких шляхів їх вирішення на основі врахування зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. У нормативно-правових актах юридична категорія «адміністрування податків» поки що не знайшла свого закріплення, хоча досить часто використовується політиками та урядовцями, при цьому виявляється нетотожне розуміння її змісту. Для наукової літератури це поняття також нове.

Проте, можна сказати, що податкове адміністрування – це сукупність норм (правил), методів, засобів і дій, за допомогою яких спеціально уповноважені органи держави здійснюють управлінську

діяльність у податковій сфері, спрямовану на контроль за дотриманням законодавства про податки та збори, за правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю внесення у відповідні бюджети податкових платежів та притягнення до відповідальності порушників податкового законодавства. Метою адміністрування є забезпечення погашення податкових зобов'язань платників податків шляхом оптимального втручання в їхню господарську діяльність через застосування законодавчо встановлених механізмів і процедур [2, с.119].

Специфічною рисою адміністрування ПДВ є чітке та своєчасне бюджетне відшкодування сум цього податку, оскільки неповне повернення суб'єкту підприємницької діяльності сум ПДВ сприяє «вимиванню» його обігових коштів, значно погіршує фінансові показники та знижує конкурентоспроможність в умовах ринку.

Податок на додану вартість зарекомендував себе як такий, що здатен створити стійку базу для мобілізації державних доходів, а вбудований механізм взаємоконтролю дозволяє фіскальним органам проводити дієвий контроль за повнотою та своєчасністю його надходжень.

В Україні ПДВ був запроваджений у 1992 році замість податку з обороту, що можна вважати важливим кроком на шляху формування сучасної податкової системи.

Стрімке запровадження ПДВ в Україні призвело до певних істотних недоліків у системі його адміністрування. Зокрема, надходження цього податку мали тенденцію до скорочення, а обсяги простроченої заборгованості бюджету перед його платниками зростали, з часом збільшилась кількість випадків ухилення від його сплати. Як наслідок, ПДВ став найбільш криміналізованим видом податку, а махінації з ним перетворилися на джерело збагачення за рахунок держави. Така ситуація склалася внаслідок недосконалості податкового законодавства, яким визначено порядок справляння ПДВ і відшкодування з державного бюджету України сум податку, наявності необґрунтованих податкових пільг, а також неузгодженої взаємодії органів Державної фіскальної служби з відповідними органами [3].

Функціонування ПДВ в Україні породжує значну кількість проблем в системі державних фінансів. З одного боку, він має переваги перед іншими типами податку з обороту, а саме: висока фіскальна ефективність; відсутність кумулятивного ефекту; можливість регулювати ціни, стримувати кризу надвиробництва і витіснити з ринку слабких виробників; наявність вбудованого механізму взаємної зв'язки платниками податкових зобов'язань; гармонізація міжнародної торгівлі.

З іншого, ПДВ – це найбільш проблемний податок, оскільки він при досить високій ставці і високих темпах інфляції може перетворитися в фактор, що стримує розвиток виробництва; може стимулювати інфляційні процеси; існує можливість ухилення від сплати податку та зловживання за допомогою різних схем і фіктивних ланцюгів постачання; має регресивний характер особливо щодо малозабезпечених верств населення.

До основних чинників загострення ситуації у сфері адміністрування ПДВ, на нашу думку, доцільно віднести недоліки нормативно-правового характеру, а саме:

- законодавство України у сфері ПДВ характеризується громіздкістю та нестабільністю;
- відсутність чітких норм, які б визначали порядок взаємодії між державними органами;
- наявність великої кількості наданих пільг;
- недосконалість законодавчих норм, що передбачають вексельні форми розрахунків по сплаті ПДВ при здійсненні імпорتنих операцій;
- недосконалість нормативно-правового регулювання контролю за правильністю формування податкового кредиту і своєчасного повернення з Державного бюджету України коштів платникам ПДВ [5].

Важливим чинником розвитку податкових систем в країнах ЄС є тенденція до уніфікації системи непрямого оподаткування, в той час як в сфері прямого оподаткування країни мають більшу самостійність.

Процес узгодження податків з обороту в рамках ЄС, на основі ПДВ, який було запроваджено директивами 1967 року, вийшов на новий етап після прийняття Шостої Директиви (77/3888/ЕЕС) від 16 травня 1977 р., [4], яка визначила основні елементи механізму адміністрування податку на додану вартість у країнах Європейського союзу. Вказана директива визначила для членів ЄС коло платників ПДВ, об'єкт та базу оподаткування, єдину систему нарахування ПДВ, порядок виникнення податкових зобов'язань, ставки податку та пільги по сплаті ПДВ.

Виходячи із сказаного, вважаємо, що окремі проблеми адміністрування ПДВ можуть бути вирішені на базі однієї з наступних моделей:

– запровадження автоматизованої системи збору та аналізу інформації про рух ПДВ у розрізі контрагентів, яка надходитиме як від суб'єктів господарювання, так і від банківських установ;

– запровадження спеціальних ПДВ-рахунків.

Обидві моделі адміністрування ПДВ дозволяють:

– максимально усунути «ручне» управління та значно прискорити процес повернення з бюджету ПДВ для підприємств;

– суттєво скоротити терміни проведення перевірок для підприємств, які відносяться до «групи ризику»;

– звести до мінімуму суб'єктивний фактор у процесі адміністрування ПДВ;

– підвищити ефективність боротьби з фіктивним підприємництвом [6].

На основі вищенаведених даних можна зробити висновки, що системні недоліки у сфері адміністрування податку на додану вартість, посилення їх негативного впливу на підприємницьку діяльність та інвестиційний клімат в Україні вимагають вжиття невідкладних комплексних заходів щодо внесення нагальних змін до чинного законодавства та вдосконалення діяльності органів виконавчої влади у даній сфері. Саме тому вдосконалення адміністрування ПДВ можливе за рахунок розширення бази оподаткування, відміни необґрунтованих податкових пільг та спрощення процесу адміністрування.

Література

1. Бандурка О. М. Податкове право : науково-практичний посібник / Бандурка О. М. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 312 с.

2. Горин В. Проблеми підвищення фіскальної ефективності податку на додану вартість / В. Горин // Галицький економічний вісник . – 2013. – № 2. – С. 118-125

3. Іванський А. Й. Правові перспективи удосконалення відшкодування податку на додану вартість в Україні з урахуванням європейського досвіду / А.Й. Іванський // Право. – 2011. – № 3. – С. 20 - 27.

4. Кастан'єд Б. Загальні принципи податкової системи в Європі - Узагальнений огляд : препр. / Б. Кастан'єд – UEPLAC. – К.:2010. – 13с

5. Лапшин Ю. Податок на додану вартість: позитивні тенденції / Лапшин Ю. // Вісник податкової служби України. – 2011. – № 11. – С. 6-7.

6. Попова С. М. Вдосконалення адміністрування податку на додану вартість органами державної податкової служби / С. М. Попова // Форум права . – 2011. – № 3. – С. 622-628.

Чимириш В. С., Іоненко Г. В.

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій, м. Кривий Ріг

ПОДАТКОВЕ КОРЕГУВАННЯ ВПЛИВУ НЕГАТИВНИХ ЗОВНІШНІХ ЕФЕКТІВ

Актуальність дослідження. Існування так званих зовнішніх ефектів (екстерналій або «ефектів третіх осіб») спонукає науковців, державних діячів та учасників ринку до застосування низки методів коригування їх впливу. Особливу увагу в цьому напрямку приділяють коригуючим податкам, які отримали назву «податки Пігу». Дослідження їх впливу на коригування зовнішніх ефектів є актуальним напрямком роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам існування та визначення впливу екстерналій присвячені роботи не тільки вчених-економістів, але і науковців інших галузей знань. Серед них можна виділити Рижкова С.С., Літвача С.М., Скороходова В.А., Мельника Л.Г., Сахаєва В.Г., Колотило Д.М., Дубас Р.Г. та ін. Численні наукові праці цих та багатьох інших науковців-сучасників спрямовані на вирішення питань нівелювання негативних зовнішніх наслідків саме економічними інструментами, серед яких особливе місце займають податки Пігу.

Метою статті є дослідження сутності зовнішніх ефектів учасників ринку та можливість корегування ступеню їхнього впливу на контрагентів та третіх осіб шляхом застосування податків Пігу.

Виклад основного матеріалу. До цього часу припускалось, що на ринку всі витрати здійснюють виробники, а користь від продукції отримують її споживачі. Але так буває не завжди: часто частину витрат або вигод отримують «треті особи». Навіть в умовах чистого конкуренції деякі ринки можуть виявитися по суті неефективними, тому що традиційні криві попиту і пропозиції можуть не врахувати ряд витрат або вигод. Йдеться тут про таку діяльність продавців і (або) покупців, яка створює витрати або вигоди для третіх осіб, які безпосередньо не беруть участь в даних ринкових процесах. У зв'язку з цим виникає проблема зовнішніх ефектів [1].

Зовнішні ефекти або екстерналії (externalities) – прямі дії одного економічного контрагента на результати діяльності іншого, або на третю особу, безпосередньо не включена в ринок даного блага, тобто не є ні продавцем, ні покупцем. Негативні зовнішні ефекти виникають тоді, коли не всі витрати мають втілення в ціні, частину витрат виробник перекладає на плечі «третіх осіб», зменшуючи свої власні витрати. Наприклад, виробництво забруднювачів довкілля разом з виробництвом корисних благ [6].

В залежності від того, хто є джерелом виникнення зовнішнього ефекту, а хто зазнає його впливу, розрізняють:

- зовнішні ефекти у сфері виробництва – коли один виробник впливає на діяльність іншого;
- зовнішні ефекти у сфері споживання – коли один споживач впливає на рівень корисності іншого;
- змішані зовнішні ефекти: між виробництвом та споживанням - коли господарська діяльність виробника впливає на добробут споживачів, та між споживанням та виробництвом - коли споживання індивідів впливає на господарську діяльність фірм [2].

В залежності від того, хто спричиняє зовнішній ефект – виробник чи споживач – він впливає відповідно або на функцію граничних витрат і пропонування, або на функцію граничної вигоди і попиту. Для сторони, яка зазнає впливу зовнішнього ефекту, відбувається зміна або виробничої функції, або функції корисності. Прикладом негативних зовнішніх ефектів у виробництві й споживанні є забруднення середовища проживання від діяльності підприємств та туризму; приклади позитивних зовнішніх ефектів - дизайн промислових і житлових будівель і т. п. [3].

Зовнішні ефекти показують різницю між громадськими (соціальними) витратами (або вигодами) і приватними витратами (або вигодами):

$$MSC = MC + MEC, \quad (1)$$

$$MSB = MB + MEV, \quad (2)$$

де MSC – граничні суспільні витрати (marginal social costs);

MC – граничні (приватні) витрати;

MEC – граничні зовнішні витрати (marginal external costs.);

MSB - граничні суспільні вигоди (marginal social benefits);

MB – граничні (приватні) вигоди (marginal benefits);

MEV – граничні зовнішні вигоди (marginal external benefits) [5,6].

Розглянемо показники, що допоможуть аналізувати зовнішні ефекти. Сукупні зовнішні витрати (TEC) це витрати, що перекладаються на третіх осіб і не відшкодовуються виробником. Сукупними індивідуальними витратами (TPC) називаються витрати, які відшкодовуються виробником. Сукупні суспільні витрати (TSC) – це сума витрат на виробництво блага та витрат, пов'язаних із негативними зовнішніми ефектами, що виникають [2].

Тому

$$TSC = TPC + TEC. \quad (3)$$

Граничні зовнішні витрати (MEC) – це зміна сукупних зовнішніх витрат, що припадає на одиницю зміни обсягу виробництва:

$$MEC = \Delta TEC / \Delta Q. \quad (4)$$

Граничні суспільні витрати (MSC) — це зміна сукупних суспільних витрат, що припадає на одиницю зміни обсягу виробництва

$$MSC = ATSC / AQ, MSC = MEC + MPC. \quad (5)$$

Виникнення екстерналій вказує на недоліки у роботі ринкового механізму, нерідко пов'язані просто з відсутністю певних ринків, що призводить до фактично безоплатного використання деяких специфічних ресурсів і неоплачуваній виробництва певних благ. Це призводить, наприклад, до надмірного забруднення навколишнього середовища при виробництві мінеральних добрив. Такий стан викликається тим, що здійснення заходів, які мають зовнішні ефекти дій, по суті, означає в неявному вигляді використання виробниками права на вчинення подібних дій. Але поки що такі права власності не виявлені, вони не можуть знайти відображення в ринкових операціях. Таким чином, невизначеність, розмитість подібних прав власності може бути перешкодою в ефективній роботі ринкового механізму і нерідко викликає зіткнення інтересів різних груп економічних суб'єктів [2,3].

Оскільки зовнішні ефекти існують в економіці тривалий час, до вирішення їх проблем неминуче залучається держава. Виділяють такі форми державного регулювання. Адміністративно-командні методи, які зводяться до прямих заборонам або вимогам виконання економічними суб'єктами певних дій. Державні органи встановлюють рівні гранично допустимих концентрацій (ГДК) шкідливих і токсичних речовин та наділяють їх у форму адміністративних наказів. Однак адміністративно-командні методи регулювання зовнішніх ефектів не призводять до оптимального розміщення ресурсів [3,4].

Коригувальні податки. Коригувальний податок (податок Пігу) - податок на випуск товарів або послуг, який піднімає граничні індивідуальні витрати до рівня граничних суспільних витрат і призводить до скорочення виробництва.

Податок Пігу встановлюється в розмірі, що дорівнює граничним зовнішнім витратам на кожну одиницю продукції, що випускається:

$$T = MEC, \quad (6)$$

де T – розмір коригуючого податку;
 MEC – граничні зовнішні витрати [5].

Якщо дослідити систему оподаткування України, то в переліку податків та зборів, визначених податковим кодексом України, можна виділити наступні, що відносяться до категорії «податків Пігу»: екологічний податок, акцизний податок, рентні платежі, плата за землю, платежі за використання різних видів природних ресурсів, туристичний збір [1].

Система екологічних платежів в Україні (які можна віднести до податків Пігу) виконує двіосновні функції: забезпечує збір і накопичення необхідних фінансових ресурсів для реалізації заходів екологічної спрямованості; сприяє формування економічних мотивів екологізації процесів виробництва і споживання товарів і послуг [3].

Податок Пігу не усуває повністю загальний збиток від негативних зовнішніх ефектів, але зменшує їх і змушує компенсувати збиток. Однак практичне застосування податку Пігу стикається з низкою труднощів. Перш за все, визначення точного розміру граничного збитку неможливо. Окрім того, кожне джерело забруднення повинне отримати індивідуальну оцінку збитку з метою диференційованого оподаткування [7].

Висновки. Розглянуто суть зовнішніх ефектів, прояв і ступінь їх впливу та досліджено шляхи вирішення їх проблем, серед яких визначені так звані податки Пігу. Перелічено ряд податкових платежів в системі оподаткування України, які можна віднести до корегуючих податків Пігу.

Література

1. Податковий Кодекс України від 02.12.10 № 2755-VI. (Редакція станом на 01.11.2014): Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Ткач А.А. Інституціональна економіка. Нова інституціональна економічна теорія: навчальний посібник / А. А. Ткач. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 304 с.

3. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника та к.е.н., проф. М.К. Шапочки. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. – 759с.
  4. Мельника Л. Г. Методи оцінки екологічних втрат / За ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. – 228с.
  5. Фишер С. Экономика. Пер. со 2-го англ. изд. / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи.– М. : Дело ЛТД, 1995. – 864 с.
  6. Рудий М. М. Мікроекономіка. Навч. пос. М. М.Рудий, В. В. Жебка– К. : Центр учбової літератури, 2008. – 360 с.
  7. Литвиненко Я.В. Податкова політика: Навч. посіб. / Я. В. Литвиненко – К. : МАУП, 2003. – 224 с.
-

Григораш О. О, Стеценко Н. А.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Актуальність дослідження. У контексті ринкової економіки ознакою незалежної держави є фінансова система. Тому важливо мати потужну та ефективну систему, яка може протистояти впливу кризових явищ. І на сьогодні ефективна фінансова система є дуже важливим фактором функціонування економіки України в складних політико-економічних умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми фінансової системи України досліджувались низкою науковців, серед яких слід відзначити В.Л. Андрущенко, І.В. Бураковського, З.С. Варналія, О.Д. Василика, А.С. Крикля, А.І. Даниленка, О.П. Кириленко, В.М. Суторміна, В.М. Федосова, С.І. Юрія та іншими.

Метою цієї роботи є дослідження проблем фінансової системи України, та розглянути шляхи їх подолання.

Виклад основного матеріалу. У найбільш загальному вигляді фінансова система – це сукупність окремих сфер фінансових відносин, які пов'язані між собою, їм притаманні централізовані або децентралізовані фонди грошових коштів, є відповідний апарат управління та правове забезпечення. Фінансова система є відображенням форм і методів конкретного використання фінансів в економіці та відповідного до існуючої моделі економіки.

Функції сучасної фінансової системи України є дуже важливим і актуальним для держави, адже не можна було б здійснювати ні політичні, ні економічні перетворення, забезпечувати національний політичний і господарський суверенітет без формування і розвитку національної фінансової, грошової і кредитної системи. Фінансову систему України, зокрема, можливо визначити як взаємопов'язане поєднання процесів об'єктивного розподілу вартості Валуового внутрішнього продукту (ВВП) та суб'єктивного впливу на нього державної політики у існуючому економічно-правовому просторі.

Основна проблема фінансової системи України полягає в тому, що, на жаль, вона не відповідає усім вимогам економіки країни. Це виявляється в тому, що існуюча система не завжди дозволяє ефективно та повною мірою акумулювати фінансові ресурси, а в кінцевому результаті – перерозподілити їх між різними її сферами. В результаті чого гальмуються процеси здійснення інвестицій, які є необхідними для економічного зростання[1].

Є три якорі, які дестабілізують фінансову систему. Перше – це емісія. Другий – це курс і третій – інфляція. У І кварталі 2014 року політична та соціальна напруженість в Україні негативно впливала на очікування економічних суб'єктів, що позначилося на збільшенні курсової волатильності гривні та підвищенні чистого попиту на іноземну валюту. Валютні нетто-надходження в цей період зменшилися до 51,2 млн. дол. США порівняно з 2,5 млрд. дол. США у відповідному періоді 2013 року. За повідомленням Державної служби статистики України, індекс споживчих цін (індекс інфляції) у вересні 2014 року порівняно з серпнем становив 102,9%, за період січень – вересень 2014 року – 116,2%. За період січень 1998 року – вересень 2014 року – 604,5%. За нинішнього рівня інфляції ситуація може вийти з-під контролю, якщо нічого не зміниться. На сьогодні уряд запланував інфляційне таргетування, але в не стабільній ситуації держави зупинити інфляцію буде важким

завданням. Негативні соціальні і економічні наслідки інфляції вимушують уряд проводити політику, направлену на зміцнення національної валюти. Все це важливо доповнювати заходами, які обмежать грошову масу, усунуть дефіцит державного бюджету, стабілізують співвідношення валют, а також створенням умов для здорової конкуренції [2].

На вирішення цих проблем уряд має прикласти максимум зусиль, адже бездіяльність призведе державу до дефолту. Остаточне подолання цих проблем не можливе без вирішення політичного конфлікту України, тому це має бути першочерговим завданням уряду.

Варто звернути увагу на те, що в Україні все ще є не вирішеним залишається питання ефективного акумулювання фінансових ресурсів до бюджетів різних рівнів. Недостатність власних фінансових ресурсів призводить до зростання запозичень і, як наслідок, збільшення боргового навантаження на господарюючих суб'єктів.

У даних умовах функціонування фінансово-економічної системи потребує розроблення нових та реформування існуючих інститутів управління фінансовою системою. Одним з напрямів реформування фінансової системи є побудова нового фіскального простору як інструмента економічного розвитку держави, тому фінансова система повинна бути гнучка, динамічна, саморегульована. Держава повинна знайти оптимальний підхід до реструктуризації, керувати розвитком і забезпечувати стабільність всієї системи [3].

Також однією з проблем є розвиток тіньової економіки, що приховує справжній фінансовий стан багатьох підприємств, сюди слід віднести незахищеність прав інвесторів на ринку фінансових послуг, повільні темпи ринкових перетворень реального сектору. Крім того, для України характерна невизначеність моделі розвитку фінансової системи, недостатній рівень капіталізації інститутів фінансової системи, низька якість і конкурентоспроможність фінансових послуг, відсутність консолідованого нагляду за фінансовими установами.

Основними пропозиціями щодо вирішення проблем фінансової системи України є:

- вдосконалення фінансового законодавства і права;
- налагодити функціонування грошової, кредитної, банківської, та інших систем;
- створення на якісно новій основі такого організаційно-економічного механізму управління фінансами, при якому гармонійно поєднувалися б такі блоки управління як: управління фінансами на загальнодержавному рівні, управління фінансами на рівні підприємств, установ і організацій, управління фінансами в системі зовнішньоекономічної діяльності України;
  - децентралізація бюджетної системи;
  - зміцнення фінансів суб'єктів господарювання з метою посилення мотивацій до ефективної роботи, інвестиційної діяльності;
  - підвищення ефективності діяльності банків шляхом їх укрупнення;
  - приведення законодавчих норм України у відповідність з міжнародними нормами і вимогами Європейського Союзу з питань про фінансову і адміністративну відповідальність керівників і акціонерів фінансових установ за якість управління компаніями;
  - налагодження фінансового механізму діяльності бюджетних установ, знайти нові джерела фінансових ресурсів в умовах дефіциту бюджетних коштів;
  - посилення контролю за цільовим використанням бюджетних коштів;
  - реформування системи оподаткування в напрямку послаблення податкового тиску;
  - зменшення кількості і розмірів відрахувань у державні цільові фонди, відокремити їх від бюджету;
  - раціональне використання коштів, залучених з допомогою державного кредиту, зміцнити довіру до державних цінних паперів [4].

Таким чином, для подолання проблем фінансової системи України слід в першу чергу удосконали правову базу, а далі провести ряд реформ, які покращать стан фінансової системи, та економіки в цілому.

Висновки. Проблеми економічного розвитку України не мають аналогів у світовому процесі через відмінний від інших суспільно-політичний та соціально-економічний фон, тому шляхи їх вирішення не можуть бути запозиченими у чистому вигляді. Разом з тим, доцільно враховувати світовий досвід і наближувати його до наших реалій. Усунення вад державного управління й регулювання економікою, доцільне використання фінансових ресурсів органами загальнодержавної

та місцевої влади, створення науково обґрунтованої політики стратегії управління суспільством, упровадження сприятливої нормативно-правової бази для залучення інвесторів – шлях до економічного зростання України.

Література

1. Полозенко Д. В. Фінансова система України і бюджетний процес : сутність та шляхи їх удосконалення / Д. Полозенко // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 18–25.
  2. Основні показники соціально-економічного розвитку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/mp/op/op_u/op0914_u.htm
  3. Карпінський Б.А.. Основи збалансованості фінансової системи держави / Б. Карпінський, О. Герасименко. // Фінанси України. – 2012. – №1. – С. 77-79.
  4. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України / Н. Стукало // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gbv.de/dms/zbw/543772500.pdf>
-

Бакун В. В., Охрименко Ю. Б., Британська Н. Н.
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: РОЗВИТОК ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. Зі становленням України незалежною країною однією з першочергових завдань постало вирішення проблеми формування ефективної державної бюджетної політики і особливо правильного вибору в її складі пріоритетів соціально-економічного розвитку. За часи незалежності України вироблено певні організаційно-правові засади і методичні підходи до формування державної бюджетної політики: щороку приймається закон про державний бюджет, який став основним фінансовим планом держави, прийнято Бюджетний кодекс України, котрий за своїм змістом є фактично бюджетною конституцією України і вирішив багато питань, пов'язаних зі становленням і поступовим покращенням бюджетної системи і бюджетного процесу, зроблено певні кроки на шляху бюджетної децентралізації [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У покращенні бюджетного процесу і бюджетної системи України приймали участь всі гілки влади: законодавча, виконавча і судова. Значним є науковий доробок українських вчених, які багато в чому сприяли вирішенню проблем розробки ефективної бюджетної політики. Це, насамперед, Бабич Л.М., Бескид Й.М., Буковинський С.А., Булгакова С.О., Василик О.Д., Гальчинський А.С., Єрмошенко М.М., Кириленко О.П., Кравченко В.І., Міщенко В.І., Науменкова С.В., Огонь Ц.Г., Опарін В.Н., Павлюк К.В., Пасічник Ю.В., Полозенко Д.В., Радіонова І.Ф., Сало І.В., Соколовська А.М., Жовтяк Є.Д., Юрій С.І. В їх роботах запропоновано вирішення багатьох проблем удосконалення бюджетного процесу і бюджетної системи в Україні.

Метою дослідження є розробка теоретичних і методичних положень і засад механізму формування державної бюджетної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Бюджетна політика – як система науково-обґрунтованих і законодавчо визначених засад та заходів щодо удосконалення розвитку взаємовідносин між різними ланками зведеного бюджету, яка розробляється з метою оптимального збалансування бюджетних параметрів з урахуванням бюджетних пріоритетів, розвитку бюджетної сфери та необхідності забезпечення ефективного виконання державою головних її функцій [5].

За цих умов активний вплив бюджетної системи на фінансові зв'язки і потоки між різними секторами економіки виступає необхідною умовою для забезпечення економічного росту. Таким чином, бюджетна система повинна бути визначальною формою відносин, що реалізують фінансові інтереси і цілі держави. Звідси головним пріоритетним напрямком бюджетної політики України має стати фінансове оздоровлення підприємств реального сектора шляхом створення сприятливих макроекономічних умов і проведення зваженої податкової реформи [3].

Основним завданням щодо пріоритетів бюджетної політики відповідно до поставленої мети є забезпечення збалансованості зведеного бюджету. Досягти ж максимального збалансування бюджету можливо за рахунок вирішення таких завдань:

- забезпечення на рівні не менш, ніж 28% частки перерозподілу ВВП через доходну частину

зведеного бюджету шляхом чіткого визначення меж втручання держави у розподільчі та перерозподільні процеси фінансових ресурсів, що створюються в різних секторах економіки;

- забезпечення бездефіцитності бюджету, коли формування видатків зведеного бюджету здійснюється в межах доходів, і тим самим забезпечується принцип збалансованості, підвищення довіри до держави і переорієнтації фінансових ресурсів на інвестиції та інновації;

- збільшення частки видатків бюджету, що спрямовуються на соціальну сферу;

- забезпечення частки місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету на рівні, не меншому ніж 40 відсотків з метою посилення ролі бюджетів місцевого самоврядування;

- забезпечення формування видаткової частини в обсягах, необхідних для підвищення заробітної плати працівників бюджетних установ з урахуванням модернізації тарифної системи та удосконалення кошторисів бюджетних установ;

- удосконалення податкового регулювання через посилення захисту платників податків, максимальне спрощення процедури оподаткування та введення податкових стимулів з інноваційної діяльності та нагромадження основного капіталу;

- зменшення розміру нелегального відтоку капіталу шляхом дотримання законодавства щодо відмивання «брудних» грошей та боротьби з корупцією [2].

10 квітня 2013 року Кабінет Міністрів України вніс до Верховної ради України проект постанови Верховної Ради України «Про основні напрями бюджетної політики України на 2014 рік» (реєстр. № 2769 від 10.04.2013).

У даному проекті враховано низку пропозицій профспілок, які схвалені Президією Федерації профспілок України 28 березня 2013 року, зокрема щодо:

- забезпечення легалізації тіньової заробітної плати та зайнятості;

- ліквідації заборгованості з виплати заробітної плати перед працівниками державних підприємств, яких визнано банкрутами;

- недопущення виникнення заборгованості з виплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери;

- продовження погашення зобов'язань держави за знеціненими грошовими заощадженнями громадян у установах Ощадного банку СРСР та державних цінних паперів колишнього СРСР;

- запровадження податку на багатство та розкіш [5].

Основні напрями бюджетної політики на 2015 рік розроблені відповідно до визначених пріоритетів Програми діяльності Кабінету Міністрів України з метою стабілізації економіки України у 2015 році та формування сприятливого макроекономічного середовища, проведення ефективної податково-бюджетної політики, дотримання жорсткої фінансової дисципліни, підвищення прозорості та раціональності бюджетного процесу [1].

Забезпечення у 2015 році економічного відновлення, закладення основ кардинальної реструктуризації економіки у напрямі інноваційної моделі - створення привабливого інвестиційного клімату, належних умов розвитку малого і середнього підприємництва, стимулювання національного бізнесу у створенні конкурентних товарів і послуг та їх виведення на міжнародні ринки, здійснення послідовної державної гуманітарної політики [4].

Проект Основних напрямів бюджетної політики на 2015 рік визначає цілі та завдання бюджетної політики на наступний рік і містить пропозиції, визначені статтею 33 Бюджетного кодексу України. Зазначений проект нормативно-правового акта не суперечить Конституції України, Бюджетному кодексу України та іншим нормативно-правовим актам, що регулюють бюджетний процес в Україні. Положення зазначеного нормативно - правового акта враховують потреби розвитку регіонів. У проекті розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Основних напрямів бюджетної політики на 2015 рік» відсутні положення, які містять ознаки дискримінації. Проект розпорядження не потребує консультацій з громадськістю. У проекті Основних напрямів бюджетної політики на 2015 рік відсутні правила і процедури, які містять ризики вчинення корупційних правопорушень. Все це сприятиме стабільному соціально-економічному розвитку держави та підвищенню рівня життя і добробуту громадян України [4].

Висновки. В результаті проведеного дослідження ми прийшли до наступних висновків:

- бюджетна політика є ключовим інструментом фінансування інвестицій в технічні, інституційні інновації, в людський капітал, що значно підвищує конкурентоспроможність національної економіки;

– бюджетна політика має забезпечувати комплекс позитивних факторів, які сприяють поліпшенню параметрів ринкової діяльності, інноваційній активності, товарній диверсифікації на міжнародних ринках, зрештою глобальній ринковій експансії;

– важливим виміром конкурентоспроможності є формування за допомогою бюджетних важелів соціального профілю інформаційної економіки, класу інноваторів, широких верств соціуму, які зацікавлені в інноваціях та які формують попит на інновації;

– бюджет України не повністю виконує функцію фінансового забезпечення цілей соціально-економічного розвитку країни, що мають стратегічний характер та спрямовані на зміцнення конкурентних переваг держави

Література

1. Бабченко В.В. Економічна система: підручник/ Бабченко В.В., Бойко С.В., Булгакова С.В. [та ін.]; за наук. Ред. Федосова В.М., Юрій С.І. – Т : Економічна думка, 2012. – 871 С.

2. Офіційний сайт «Вікіпедія» (Вільна енциклопедія) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>

3. Офіційний сайт «Свобода слова в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://svobodaslova.in.ua>

4. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua>

5. Офіційний сайт Об'єднаних профспілок Харківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://opkho.com.ua>

Блинда А. М., Соколюк Г. О.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄБРР

Актуальність дослідження. Європейський банк реконструкції та розвитку є найбільшим фінансовим інвестором в Україні – обсяг його інвестиційних зобов'язань близько дев'яти мільярдів євро. Банк здійснює фінансування як приватного сектору так і державних структур, що породжує актуальність аналізу діяльності банку як для бізнесових структур, які шукають позикові джерела фінансування, так і для країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загалом проблеми співпраці України з різними міжнародними фінансовими організаціями, зокрема і ЄБРР досліджувалися вченими, серед яких Бідник Н. Б., Бутило Р. І. Василенко В. А., Моринець Н. Т., Нікітіна М. Г., Сазонець І. Л. та ін. Однак, дослідження сучасного стану співпраці України з ЄБРР, виявлення основних особливостей співпраці і перспектив розвитку мають значний теоретичний та практичний інтерес.

Метою дослідження є аналіз стану проектного портфелю ЄБРР в Україні, визначення основних позитивних змін і перспектив співпраці України з ЄБРР.

Виклад основного матеріалу. Україна увійшла до числа співзасновників ЄБРР 13 квітня 1992, вклавши 240110 тис. євро і є для банку другою найбільшою за розміром країною діяльності [4].

Ключовим інструментом організації співпраці між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку є Стратегія діяльності ЄБРР в Україні на 2011 – 2014 роки, схвалена Радою Директорів Банку 12/13 квітня 2011 року.

Головними напрямками діяльності ЄБРР в Україні відповідно до Стратегії є: розвиток енергетики, корпоративного сектору, інфраструктури, фінансової системи та ринку капіталу [3]. Ряд позитивних змін, які вдалося впровадити за період реалізації Стратегії представлено на рис. 1.

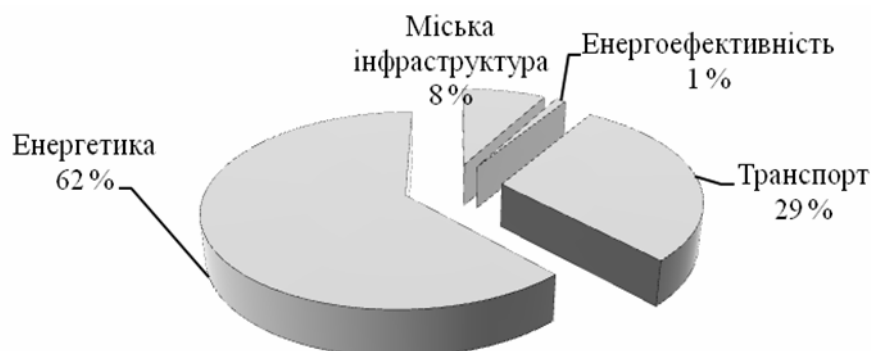
Банк надає лише цільові кредити під конкретні проекти приватних осіб, або державних структур. Місією організації, як за часів створення, так і до сьогодні є інвестування з метою стимулювання переходу до демократичних ринкових відносин.

У період з 1992 р. і до 2013 р. банк підписав з Україною 321 проект, яким відповідає чистий сукупний об'єм угод на 8,7 млрд. євро. На сьогодні частка ресурсів за проектами ЄБРР в державному секторі економіки складає 42%, решта – в приватному. В 2014 році проектний портфель ЄБРР в Україні у державному секторі складається з 12 проектів на суму близько 2,14 млрд. євро [2].

Рис. 1. Позитивні зміни впроваджені за період реалізації Стратегії діяльності ЄБРР в Україні на 2011– 2014 роки (розроблено на основі [3])

Структура кредитного портфелю ЄБРР у 2014 році представлено на рис. 2.

Рис. 2. Структура кредитного портфелю ЄБРР у 2014 році [1]

За даними представленими на рисунку 2 можна зазначити, що основна частка кредитного портфелю ЄБРР 62 % припадає на енергетику, що є дуже важливим для нашої країни в умовах енергетичної залежності, яка склалася на даний час. Також перспективним є збільшення частки кредитів наданих на підвищення енергоефективності, оскільки зараз їх доля є досить незначна і становить лише 1%.

На стадії реалізації знаходиться 9 інвестиційних проектів на суму 1,86 млрд. євро, по 7 проектах, угоди набули чинності та по 2 проектах, угоди знаходяться на стадії набуття чинності. Проекти ЄБРР, за якими угоди у 2014 році набули чинності представлено в табл. 1.

Таблиця 1 – Проекти ЄБРР, за якими угоди у 2014 році набули чинності (розроблено на основі [1])

Проект, що реалізується	Обсяг інвестицій
«Впровадження швидкісного руху пасажирських поїздів на залізницях України»	ЄБРР – 85 млн. євро
«Покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг на підходах до м. Києва»	ЄБРР – 450 млн. євро та співфінансування ЄІБ – 450 млн. євро
«Фінансування УкрЕСКО (II фаза)»	ЄБРР – 14,2 млн. євро
«Будівництво ПЛ 750 кВ Рівненська АЕС – Київська»	ЄБРР – 150 млн. євро та співфінансування ЄІБ – 150 млн. євро).
«Будівництво повітряної лінії 750 кВ Запорізька АЕС – Каховська»	ЄБРР – 175 млн. євро та співфінансування ЄІБ – 175 млн. євро
«Реабілітації гідроелектростанцій»	ЄБРР – 200 млн. євро та співфінансування ЄІБ – 200 млн. євро
«Модернізація після завершення будівництва енергоблоку № 2 Хмельницької АЕС та енергоблоку № 4 Рівненської АЕС»	30 млн. євро

За даними представленими в табл. 1 можна зазначити, що найбільше коштів інвестовано в покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг на підходах до м. Києва, а саме 450 млн. євро та у реабілітацію гідроелектростанцій – 200 млн. євро.

Проекти ЄБРР, за якими угоди у 2014 році знаходяться на стадії набуття чинності представлено в табл. 2.

Таблиця 2 – Проекти ЄБРР, угоди за якими на стадії набуття чинності (розроблено на основі [1])

Проект, що реалізується	Обсяг інвестицій
«Завершення будівництва метрополітену у м. Дніпропетровську»	ЄБРР - 152 млн. євро та співфінансування ЄІБ - 152 млн. євро
«Реалізація зведеної програми підвищення безпеки АЕС України»	ЄБРР (спільно з ЄВРАТОМ) - 600 млн. євро

У 2014–2015 роках планується розпочати підготовку нових спільних проектів що сприятимуть розвитку енергетичної та транспортної інфраструктури (табл. 3).

Таблиця 3 – Проекти, реалізація яких планується на 2014–2015 роки (розроблено на основі [1])

Проекти, що плануються	Обсяг інвестицій
«Будівництво Канівської ГАЕС»	орієнтовно по 200 млн. євро від ЄБРР та ЄІБ
«Проект розширення Каховської ГЕС – 2»	по 150 млн. євро від ЄБРР та ЄІБ
«Проект з модернізації газових родовищ»	ЄБРР - 100 млн. євро
«Впровадження заходів безпеки коридору М01-М05»	ЄБРР-150 млн. євро, очікується спів фінансування ЄІБ

Стосовно проектів, які плануються на 2014–2015 роки, то варто зауважити, що на їх специфіку

значно вплинула наявна політична ситуація в країні, адже більша частина коштів, які вкладає ЄБРР направлені саме на зміцнення безпеки і енергонезалежності.

Вкладаючи капітал лише в ті підприємства приватного сектору, потреби в яких можуть бути в повній мірі задоволені, банк сприяє розвитку підприємництва та стимулює перехід до демократії та ринкової економіки. В свою чергу, входячи до складу співзасновників цього банку, Україна через свого представника має можливість вплинути на процес творення підходів та стратегічних напрямів співробітництва банку по відношенню до нашої країни.

Висновки. Подальша співпраця України з ЄБРР в умовах економічного дисбалансу є досить важливою, оскільки банк є одним з найбільш активних інвесторів у економіку нашої країни, що провадить цільове кредитування приватних проектів та державних структур. Також вагоме значення мають здійснювані ЄБРР прямі інвестиції та технічна допомога (консультації, навчальні курси, допомога в організації систем розподілу продовольства). Проте ефективність діяльності банку в Україні пов'язана з процесом реформування головних секторів економіки держави. Якщо реформи відбуватимуться повільно, банк буде змушений обмежити обсяг інвестицій, особливо у державному секторі.

Література

1. Інформаційна довідка щодо стану проектного портфелю ЄБРР в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&title=InformatsiinaDovidkaSchodoStanuProektnogoPortfeliuYebrvUkraini>.
  2. Офіційний сайт Європейського банку реконструкції та розвитку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/russian/pages/country/ukraine.shtml>.
  3. Стан та перспективи розвитку відносин між ЄБРР та Україною [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer33/1259.pdf>.
  4. Стратегія діяльності в Україні. Документ Європейського банку реконструкції та розвитку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/ukraine_uk.pdf.
-

Наукове (електронне) видання

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів

Том 2

Відповідальні за випуск
Хрущ Н. А., Доценко І. О.

*Відповідальність за достовірність поданих матеріалів несуть
автори публікацій.*

Матеріали конференції розміщені на сайті кафедри фінансів та банківської
справи Хмельницького національного університету
за адресою: <http://www.fbs.km.ua>.

